

32

285

I

Sekai Meiji. 1849.

JÓKAI MÓR
FORRADALOM ALATT

ÍRT MŰVEI.

1848—1849.

SZERZŐ TULAJDONA.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRS. NYOMDÁJA.
1875.

PH
3260
A3
1875

Idegen nyelvre fordítás és utánnyomás ellen szerző
tiltakozik.

ELŐSZÓ.

Két esztendő ki volt szakítva eddigelé irói életemből. A két legsúlyosabb, legnevezetesebb év: 1848 és 1849.

A mit ez idő alatt irtam, három olyan lapban jelent, melyeknek példányai ma már csak, mint unicumok léteznek s megjelenésük idején is nagyon kevésbé voltak elterjedve.

E műveimet; melyek részint szépirodalmi és történelmi munkálatok, részint a napi kérdésekkel foglalkozó humoristicumok, részint politikai irányeszmék, most összegyűjtve, rendezve és megrostálva adom által a nyilvánosságnak.

Erre több indok buzdított.

Legfőbb az, hogy e műveimet nem tartom elveszendőknek. E művekben látom irói kedélyem ifjúságát, átmelegítve a legmerészebb reményektől; a követelő fantáziát, mely a sorstul ábrándjai megvalósítását várja, mely kéjeleg a csodálatos napok sugárözönében s dühöng a réméjszakák vérvilágításában s tulzó csapongásaival egy nemzet hangulatát követi csupán. — Soha úgy irni, miként akkor, nem tudnék többé; — soha úgy érezni a leirottat, úgy visszaadni a szív igaz keservét és örömét, és soha oly bátran kimondani azt, a mit kigondoltam.

Másik ok, a mi e műveim sajtó alá rendezésére

indított, az, hogy e két év alatt írott munkálataim között sok van olyan is, melynek műveim gyűjteményébe fölvetélét nem ohajtom. Vannak hangok, a miknek kísérteties skáláját ha a rendkívüli napok szenvedélye érthetővé teszi is; ha a történelem azokat a rémkorszak vészkiáltásai viszhangjainak vallja is; de a költészet, a szépműtan, a jó ízlés nem igazolja soha. A viszhangnak nincs joga szólíthatlanul újra feltámadni. Mind azt, a mi jelen könyvemben e két év alatt írt műveimből benn nem foglaltatik, megsemmisítettnek nyilvánítok: a mihez joga egyedül a szerzőnek van, ki a midőn ezen jogát használja, az által felmenti műveinek halála utáni összegyűjtőjét attól a kényszerű választástól, hogy vagy censora legyen az írónak, vagy mindent kiadjon tőle válogatatlanul, a mit elől-utól talál.

De a mit a költészet és szépműtan ítélete alá merek bocsátani, bárha merész hangja a mai korra nézve szokatlan is, azt mind fölvettem e könyvbe. Egy korszakot festenek azok. E korszak elmúlt, el van temetve. Ég őrizze hazánkat attól, hogy az eltemetett halott még valaha feltámadjon! De a síroknak emlék is kell. S az elhantolt kor irodalma a legelevenebb emlék.

Az olvasó nyomrul nyomra fogja kísérhetni magát a korszak jellemét műveimnél, s annak behatását emezekre. A sajtó felszabadulása, a vér nélkül kivivottnak vélt nagy társadalmi forradalom legelső hatása a szépirodalmi és történelmi munkálatokon látszik meg; majd később az irányeszméken is, a mikben a mindenkitől osztott rajongás hangja uralkodik. A szabadság kéj-érzete párosul a bocsánattal a multak keserveiért s a bizalommal a jelen iránt. A hit és testvérszeretetet illuminál s tűzjátékot rendez. Később a tűz nem játék már, hanem vész. A sorokat a boszú, az elkeseredés, a

hon élete fölötti kétségbeesés mondatolja. Átvonaglik rajtok egy-egy keserű kaczaj. A kínra csiklándottnak ádáz nevetése. Az országos jajszót sokszorozni, a segélykiáltást siettetni, az alvókat fölrázni törekesznek e hangok. — S mikor a paroxysmust felváltja a megtérő egészség, hideg vérrel, tisztán látva, ugyanazon haza életének féltése, ugyanazon szabadságnak megőrizése: nem a szenvedély szilajságával többé; de a meggyőződés elszántságával, s a veszély nagyságának s az önfeláldozás bizonyosságának komoly tudatával. — Ez — nem műveimnek; de azon korszak hangulatának jellemzése.

Mily ellentétek a martiusi irányeszmék s a »szegény király!« között! De a napok, melyeken megíratlak, ép oly ellentétei voltak egymásnak. Ott a napfényes bizalom, itt a pokoli kétségbeesés. Ott a trón a nép minden óhaját teljesíti; ád szabadságot, emberjogokat, feloldja a szellemet és a földet hosszú szolgasága alul; emitt visszavesz mindent. Amott azt hiszszük, hogy diadalunk csak játékba kerül: emitt átlátjuk, hogy az eredmény volt a játék. Elvesztve mindent, kigunyolva, megalázva, leggyűlöltebb ellenfeleinknek kiszolgáltatva, vertük vissza e hangokat az égre s azokra, kik az eget e földön képviselik.

Erre az időszakra esnek (csaknem egy rövid hó időközére) életem legválságosabb időpontjai. Események egy huszonhárom éves életben.

Petőfivel, kivel lélekben egygyé voltunk forrva eddig, kétszeresen meghasonlottam. Először, mint társzerkesztő, a Vörösmartyhoz irtt s általam nem helyeselt költeménye miatt; másodszor, mint férfi, oly családi ügyeimbe avatkozás miatt, a mik a legbensőbb barátira nézve is szentélyt képeznek.

Azon napokban nősültem meg.

Azon napokban égett le szülötte házam Komáromban: otthonom rommá lett.

Azon napokban vettem vállamra a fegyvert s követtem vezéremet a honszabadítás halálos munkájába.

A hon veszedelme fölötti elkeseredésen kívül önlelkem büszkesége is sarkantyúzott. Be akartam bizonyítani, hogy nem egy az enyimnél forróbb lélek lángja gyújtott fel eddig: tőle elszakadva is tudok égni! Petőfivel nem érintkezve többé, iparkodtam őt túlszárnyalni a szabadság bálványozásában.

A nagy események nagy kiábrándulásokat hoztak magukkal.

A schweechati napoktól a debreczeni idény kezdetéig csupa üres lapok vannak előttem.

Meggyőződtem róla, hogy, mint harezos, kevesebbet; mint író, többet teljesítek a szükségesnél.

A magyar kormány új székhelyén válságszerűen léptem összeköttetésbe a haza sorsát intéző legkiválóbb kormányférfiakkal. Látköröm egyszerre kiszélesedett. Nagy embereket tanultam igen közélről megismerni; nagy események előkészítő gépezetébe beletekinteni.

Azt hittem, nekem is kötelességem a gép valami alkatrészének beállani. Kiadtam és szerkesztettem egy napilapot *Esti Lapok* címe alatt.

A közvélemény mind e mai napig azt hiszi, hogy e lap, egy »békepárt« közlönye volt. (Hiszen csak egyetlen egy példány maradt fenn belőle; de az sem könnyen hozzájárulható helyen.) Olvassa el a közönség a benne foglaltakat, mik e jelen könyv III-ik részét képezik és ítéljen felőle.

Ma nincs Magyarországon ellenzéki párt, mely néze-

teivel oly messze menne s én nem írnám most azokat alá.

Akkor a helyzet kényszerűségének szüleményei voltak azok.

Több cikkét e korszakbeli működésemnek jegyzeteim kísérik, felvilágosítva a helyzetet, mely azokat előidézte. A mi bennük magánügy, s egyes emberekre, vagy egy magamra vonatkozik; azt mind eltemettem. — A napnak is vannak foltjai; de a napfoltok elmúlnak: — s hazánk szabadságharcza volt »a nap.«

Budapesten, 1874. october 15-én.

Jókai Mór.

SZÉPIRODALOM.

E L E T K É P E K.

1848.

Az utolsó fejedelem.*)

(Elbeszélés. 1848. május.)

Háromszor látta lelkem arcodat.

Nem a sírból idéztelek föl: a mennyből idéztelek alá.

Kivüled egy csillag sem ragyogott az égen: te voltál az utolsó.

A többi lehullt vagy kialudt.

Fejed körül az idvezület gloriája fénylett: e tündöklő tövis koszorú, mit a martyrok hordanak. Arczodon a megdicsőülés szomorú mosolyával, szent bánatodban jelentél meg előttem mint egy könyező szeráf.

Napsugarakkal kellenne írnom a fekete égre, ha úgy akarnám festeni arcodat a minőnek lelkem látta azt, s még akkor is kezem nem bírná visszaadni e ragyogványt.

Emléktelenül hamvadsz el sírodban. Ha az utókor mind azon köveket, mik emberi kebelben szív helyett feküdtek, egy halomra gyűjti, pyramidot emelhetett volna azokból emlékedre. Most reszketeg szó, elrepülő lélek néma tisztelete, melyben neved áldott emléke él.

Hagyd e szerény Mausoleum oltárára fölírni képedet!

Minket kicsinyeknek hagyott a törpe kor: dicsőségünk futó csillag fénye, minő egy nyári éjszakán száz lefut az égről; de azért nem vagyunk rád méltatlanok: egy Istent ismerünk, akit te ismertél; egy Istent imádunk, akit te imádtál: a szent szabadságot!

*) A sajtószabadság első hajnalán miről lehetett volna álmodni előbb, mint legközelebb előrement szabadság-hőseinkről: a Rákóczy szabadságharcz áldozatairól! E beszély még tartózkodott embereket neveiken nevezni. Még akkor őrizkedtünk a multak keserveiért felelőssé tenni azok szerzőinek örökösét. Ez az egyetlen munkám, a mit mindig éjjel írtam. Rendesen csak nappal dolgozom. J. M.

Hagyd ez oltár-lapra fölírnom nevedet....
Kezem ne reszkess....

I.

Világtalan kietlen éjszaka....

Az élet hallgat és a sírok megszólamlanak....

Nem olyan éj, minő volt, mielőtt nap és csillagok lőnek teremtvé, hanem olyan, minő volt a keresztre feszítés golgothai éje, midőn nem az ég világítja a földet, hanem a föld lángjai világíták a sötétséges eget és a megfeketült napból vér folytott a földre. A nap fenn van az égen, de fénye nincs. Mozdulatlan lomha felhők sötét tömegei fogták el világát... Dél van és éj.

Olykor a távol láthatáron percnyi villanás ütközik fel: más országban járó fergeteg hangtalan villám-lobbanása. A pilanatnyi fény zöldes derűjében föltűnik a néma, a fekete világ körrajza. Sötét hegytömegek, sötétlő templomok magas tornyaikkal, hallgatag komor kerített városok, fekete erdők, fekete sík mezők s a rajtok keresztül kigyózó fekete folyam.

Majd, mintha álmodnék a vidék, s álmában kezdene neszezni... nehéz nyögő sohaj vonul végig a hallgatag világon, minő egy börtönbe ázott nép kínfohászkodása: tompa dörgés, mintha nedves hant hallana üres koporsó födelére: enyészetes harangszó ringása, zúgó énekhangok, zárt ajtajú templom ablakain keresztül, s a lejáró folyam egyhangu zúgása.

Oly fojtottak, oly temetettek e hangok, mintha tengerfenékről jőnének ez álmatlan hallgatás közepett.

Mindig több harang kezd szólani: a fagyasztó templomi zsolozsma mindig zugóbb lesz, csengetyűhangok szólanak bele s lánczok csörrenései; csak a fájdalom és a szentelt kétségbeesés hosszú hidegen égető sohaja marad oly reszketeg!

Hirtelen, — mintha a pokol nyitná meg kapuját, vagy mintha meggyúlt tűzokádó szakitaná fel rejtett kráterét: vakító tüzfény gyullad ki a földön, lázzadó világával vérnapot gyújtva ez égnek száz máglya lobogó ragyogványában. Az egész csillagtalan világ mint egyetlen vérrel festett kép áll elő: erdők és templomok, hegyek és fellegek.

Vér az égen, vér a földön! —

Hosanna, hosanna! dicsőség Istennek! ordítja milliom ajk, dicsőség Istennek a magas mennyben!

Kiáltó harsonák, vad dobzörej, bömbölő harangok zenéje kíséri ez istendicséretet, mintha vadult erőszakkal akarna utat törni magának a fellegeken keresztül, vagy el akarná fojtani a martyrének reszketeg imáját, hogy meg ne hallhassa azt Isten.

Hosanna hosanna! Kiáltja a rabszolga nép, ki lánczának szemein számlálgatja le imádság adóját.

• Az ég pedig fellegekkel van elzárva a földtől.

Nem akarja az ég látni a földet. Nem akarja imádságait hallani az Isten.

Bocsánat és engesztelés azoknak, kik őt tévelygéseikben nem ismerék; bocsánat és engesztelés azoknak, kik őt a kísértet óráiban megtagadták; de jaj és kárhozat azoknak, kik nevében a népre lánczaikat rakták, kik hirdették a hazugságot s az oltár háta mögött kaczagtak, kik vérrel áldoztak Isten dicsőségére!

Ezeknek imádságait nincs, a ki meg hallgassa!

De számlálva vannak azok a könyek, miket az üldözött erény titokban kihullat; föl van írva minden fohász, mi a szabadság vértanuinak ajkait el hagyja s eljőend a minden adósságok visszafizetésének napja, melyben leszen a kevélység megaláztatása!

Erőtlen gyöngé hangok alig hallható éneke zeng a szent ordítás közé: fájdalomosan nyugodt szelid megadó ének... ott a máglyák fölött fehérbe öltözött sápadt alakok égnek; hátrafont kezeikkel egymáshoz kötözve: a lángok arczaikat csókolják, a nép köveket hajigál fejeikre és ők imádkoznak hóhéraikért s égnek emelt arczczal állják ki a lánghalált e szóért »szabadság!«

Milyen fehér ott a láng, a hol az ő szent testeik égnek, mint világít az emberek arczaiba, azokéba, kik ott körül állnak: vad tomboló tömegek, fanaticus rabszolga képeikkel, közép-lények, ördögök és vadállatok között; — s azokéba, kik messze bércek ormain futva bújdokolnak, futva; de arczaikat daczosan fordítva vissza; — üldözöttek; de nem rettegők; rongyosak; de büszkék.

Bújdosva fut a fejedelem is: a jók apostola: kiüzve ősei honából; kifosztva, megátkozva s elhajtva a fergeteges éjbe, ki idegen országok hidegébe. Feje körül a jövő dicsőség glóriája fénylik: e tündöklő tövis koszoru: örök koronája az Isten igaz fölkkenteinek. Arcza halvány és bús, mint a földet elhagyó

Astraea arcza, tekintetében a honszeretet emésztő fájdalma. Szemében köny ragyog, kezében királyi pálcza helyett a vándorút koldusbotja.

Oh, e koldusbot fogja egyszer visszavivni Magyarhon szabadságát.

Ott a máglyák előttem veressel bevont székekben egy fekete férfi ül.

Sugárzik arczáról a sötétség, mint tüzből a világ; homlokán fekete négyszegű korona; kezében pásztorbot, melynek egy vége gyémántos, körülé tömjénfüst áradoz és mysticus ének hangzik a visszataszító alakok ajkairól.

Hideg gyönyörrel nézi a martyr-szenvedést, hideg arczának egy vonása sem változik; de szíve benn örül.

A megvakított nép oda jár öltönye redőit csókolni.

Gyilkosok, lopók, szentségtörők, és hazaárulók szítják a tüzet, kapkodják a szentek szél-hordta hamvait, melyekért meg bocsájtja vétkeiket a fekete ember.

Az utolsó énekhang is elhal.

A martyrsereg bevégzé a dicső tanubizonyságot: kiszenvédének mind; állhatatosak maradtak az utolsó perczig mind s egy sem tagadta meg lelke Istenét.

A vakbuzgó nép térdre hullva kiáltja:

Dicsőség a véráldozatok Istenének!

De ezer hang kiáltja vissza az erdők sötétjéből, a sziklák ormairól:

Dicsőség a szabadság Istenének!

S ezer arcz fordul daczosan a vérveres világnak, mely reájok lobog, ijesztő fényével; de ijedetlenül: vállait nyomja minden kinszenvedés, minden nyomor terhe; de térdek nem hajolnak meg alatta.

Visszafordítja arczát a fejedelem is, e szenvedésben el nem csüggedt arczot, melynek szelidségében az oroszán bátorsága lakik, visszasugárzik abból lelkének világa, azon léleknek, mely ha egy nép között lett volna kiosztva, nagygyá tette volna azt örök időkre.

Oh egy nemzetnek csak egy ily szentje támadhat egy nép életében.

Minek is volna több?

Az álló csillagnak nem a földön a helye.

Viszatekint bátran. Nagy szeme sugárzik, mint két vezér-

csillag, melyre a buta nép sárral hajigál föl. Fölemeli vérző homlokát, fölemeli halvány fényes arcát és a koldusbotot kezében, mit egy ország fejedelmének meghagyott, mintha mondaná

Visszatérek!

A fekete ember föláll vérvörös székében, fekete szemöldét mély szemére vonja, daemoni arcának igézete előtt elsápad a lelke törpített nép. Kezébe hamut vesz, a vértanuk hamvát, s merre a bérezek állanak, hol a bujdosókat kéz utól nem éri, azon tájra szórja azt, s átkot mond a nép apostolának fejére.

Átok, átok, átok, reád! Átok a vízre, melyben megmosódól, átok a légre, melyet beszivsz. Átok reá, ki ha éhez, enned ad, ha fázol, tűzhelyéhez bocsát, ha fáradt vagy, házába befogad, ha meghalsz, eltemet. Átok, átok átok reád.

Dicsőség Istennek a magas mennyben, zugja undok hymnus énekét az eget káromló csorda.

A templomfalak iszonyu viszhangja döng rá.

A kereszt, a sötét kereszt magasra emeltetik, vérző istenkép rajta, a nép arczra borulva imádja azt.

Miért mutatjátok a népnek az Istent keresztre feszítve véresen, vérhulló arczczal, megtört szemekkel, leszegezett kézzel?

Azt akarjátok-e neki mondani ez által:

Jaj annak, ki a népnek szabadságot akar szerezni, jaj annak, ki világosságot akar hozni a földre! Díja gyalázat, díja halál.

Im ez ember itt Isten lelkével birt, ez istenember szabaddá akarta tenni a népet és boldoggá: — megfeszítettet.

Lásd ember és remegj.

Az ördög ur a földön! lássátok halva az Istent!

Jaj annak, ki az embert szeretni tanítja!

Im e halott itt Isten volt, a szeretet Istene és meggyilkoltatott.

Lásd ember és tanulj félni, tanulj gyűlölni!

Miért nem festitek úgy az Istent, midőn a sírokat megnyitja s azokat, kik tanultak szeretni embert és hazát, a mennybe fölviszi?

Van-e rettentőbb alakja a bálványimádóknak, kik undok faragott kép előtt hajtják meg arczukat, mint a tietek, kik az Istent úgy mutatjátok fel a népnek, mint egy meztlenre vetkőzött, megostorozott, szétfeszített emberalakot?

A halál urát a halál lábai alá tapodva!—?

Te mind ezekről semmit sem tudsz, szegény biboros ember, te korona alá festett kép, kiről a lelkét nem bíró nép Istene képét másolja le, a haragban és villámok dörgésében uralkodó Istenét. Nevedben úgy, mint az Isten nevében, lelkeket gyilkolnak, embervért ontanak, befecskenkezik vele az oltárt és a koronát, hogy féljenek tőlük.

Üldözik az igazságot és a hazugságokat díjazzák.

Te mind ezt nem tudhatod. Hogy hallhatnád a hizelgők szavától, néped elfojtott kínjajdulásait? hogy láthatnád e kövérre hizlalt rabszolga-seregtől, kik aranyosan, fényesen, mint pávák és pillangók rajognak körülöd, népednek rongyait s a sebeket, miket e rongyok takarnak?

Oh ha csak egyszer álmodban keresne föl egy ily tekintete a nevedben teremtetten nyomornak, nem mernél többet aludni e koronás fővel.

Szegény biboros ember!

Ki tett ily kevélylyé tégedet? Mivel vagy másoknál dicsőbb? Mivel vagy másoknál nagyobb? Szállj le magányos fényed magas karszékéből, s ha lenn vagy, emeld le aranyos süvegedet, s hasonlitsd magadat ama megalázódásában is oly fönséges arczhoz, mit egy ország üldözött bujdosó visel.

Melyik lesz kettőtök közül a fejedelem? Ő-e vagy te?

Szegény biboros ember.....

Ütött az óra! Megszólalt a menny, végig dörgött földrengető szava az országokon. A határok bércfalai reszketve, inogva mint vert ebek dörögték vissza azt.

A népszabadság feltámadásának napja megérkezett!

Föl térdeidről porig alázott nép, emeld föl járom alá görbült fejedet! nézd az ítéletnek napja elérkezett!

Eddig ti beszéltetek a mennynek, most a menny beszél ti nektek.

És ti, kik a népnek birái voltatok, álljatok elő! vagy ha kezeiteken ártatlan vér és megszegett eskük szennye tapad, rejtsetek magatokat el, rejtsetek magatokat a sirba; az ítélet napja elérkezett!

Eddig ti ítéltetek, most ti fogtok ítéltetni.

Hosanna! Dicsőség a szabadság Istenének a magas mennyben!

Az egész mindenség egy nagy égő templom boltozata, villámló fellegek, mik a földet végig korbácsolják: a menny-dörgés harsog.

A föld vért iszik és tüzet okádik, görcsösen rázkodva meg kinjaiban az ingó városok alatt.

Nézzétek: éjszakeről, hol a magas bérceken fenyves tenyész s a fenyvesek alatt szabad népek laknak, fennragyogó éjszaka-fény támad: ezernyi lángoló sugár, fehér-kék és vereslő fényben, miknek összesége az égre föl ragyog: kardok tündöklő éjszaka-fénye.

Lángoló arcok pirulása támad együtt vele, minden arc egy-egy cherub arcza, szabadság és honszeretet van írva mind-egyikben.

A merre e lángkaraj halad, ledőlnek a tömlöczök falai, kijőnek a rabok, láncz helyett kard terem kezökben s kik eddig hallgatva türtek, beszélni kezdenek fegyver-csattogásban.

És a hamis proféták, kik azt hitték magokról, hogy az ég alól kinőttek, elvetik erőtlen hatalmuk átkos vasvesszejét s sápadtan futnak el, nyomoru életöket gyáván megmenteni vagy megmaradnak bálványaik körül, hogy azoknak hulló omladékai alá temetkezhessenek.

Jaj nekik, jaj azoknak, kik a hazát áruba bocsáták! számukra kész a sír.

Jaj azoknak, kik a lelkeket megölték. Számukra kész a pokol.

Repül a zászló, csillagosodik az ég. Vérzik a királyi nap. Hol eddig minden pusztá volt, az égen millio fény lobban elő, miknek lételét nem gyanítá senki.

»Isten, szabadság és haza!«

Ez volt a zászlóra írva.

Mindenütt, holott ez meghordoztaték, virradt a szabadság, reszketett az áruló, ingott a tronus, melynek mennyezetén ártatlan vér foltjai, talapján lánczok ijeszték a térdre nem borulót.

E trón bibora oly nemes magyar vérbe volt megmártva.

E trón zsámolyára oly nemes könyeket sirt a magyar nemzet.

Idáig jött a hős, karddal tört utat magának e tronig, s midőn odajutott, az élők, kik vele szemközt álltak, semmivel sem voltak pirosabbak a halottaknál.

Megállt ott. Lábával a trón zsámolyára lépett. Háromszinű zászlóját a mennyezethez tűzte és szólt:

Ez a magyar trón. Fejemet meghajtom, mert oltár előtt állok.

De nem te előtted sápadt arczu ember.

Kezemben fejed koronája, kezemben a kard, mely azt onnan leverte, de fölkent homlokod, úgy akarta az ég, hogy szent legyen milliók fölött, nem érintendem azt.

Te királyom vagy, de én birád vagyok.

Te ítélet nélkül büntetted engem, én ítéletet mondok reád és megbocsátok.

Te gyűlölted a népet, mely téged imádott, gyűlölted a magyart, országát kizsarlád; hogy vele idegen hazákat dagdags fel.

Te a magyar vért vesztőhelyen ontatád, törvényeinket fölforgattad, behoztad a honba a vér inquisitiót, megyéinkbe idegen bitorlókat küldél ispánokul, üldözted a szabadságot, hazánk fiait tengerekre küldéd gályarabokul, te vész és vihar voltál e hon fölött, melyen Isten jobbkezének kellett volna lenned.

Most lásd mit tevél!

Elverted az oroszlanokat s ebeket gyűjtél magad körül. Adóssá lettél oly véres tartozásokkal, mikért véred minden cseppje jutna egy rovásra.

De az nem fog hullani.

A király vére szent. Fejeden volt a magyar korona.

E korona a magyarnak bálványistene. Angyalok hozták azt szárnyra véve, hősök hordozták azt dicsőséges csatákban s halva volt a nép, ha elveszté koronáját. E koronához századok dicsőséges emléke van kötve, e korona az örök élet jegygyűrűje a mindenható ujjáról.

Kinek fejét e korona érinté, az tetteiről csak Istennek számol: lehet jó, lehet rossz: a törvény pálczája, s a boszú pallosa meghajol előtte.

E korona a hon, e korona a nép, e korona a szabadság, e korona a magyarok Istene.

Te e koronát vérrel mocskolád be, égetted a hazát, gyilkoltad a népet, lánczot raktál a szabadságra's üldözted, kik a magyarok Istenét imádták.

Im vedd vissza kezemből koronádat. A nemzet bocsánata
letörle róla a foltokat.

Ismét király vagy.

Én teszek azzá: fejedelemtársad, kit te trónjáról letaszítál
s ki téged most semmivé tehetne.

Én királylyá teszek.

Szeresd a népet, ki téged annyi szenvedés után gyűlölni
nem tud. Te felni tanítád őt, s lásd, nem tanulta meg; tanítsd
őt szeretni, ahoz jobban ért«.....

Szolt a fejedelem s letette fegyverét.

Igy süt ki a napvilág a villám után.

Millioman kiáltanak áldást fejére, midőn a békét a honnak
visszaadta.

.... Százan mentek vele, midőn harmadszor is száműzetve
hazáját örökre elhagyá.

Utolsó fejedelme hazámnak: hol alszol te most?

E hon még sirt sem adott neked; idegen föld látta buj-
dosó arcodat, hét évig vándoroltál hazádon kívül, mint egy holt
üstökös, mely semmi nap körül nem forog.

Idegen kéz tett le, idegen földű sírba.

El vagy feledve, mint el van feledve a hely, a hol pihensz.
Hijába küzdöttél.

Nem hyenától születik az oroszlán.

A farkas megtanul kenyeret enni, a magyar egyetérteni
soha.

Imádni fogja azt mindig, ki őt testvérei ellen uszítja s szét-
téli azt, ki önmagával ki akarja engesztelni.

Meg van e faj átkozva.

Erejével ön erejére tör, hogy gyöngé ellene fejére tapod-
hasson.

Belül háborog, mint a Balaton, mikor messze és közel
csöndes a levegő.

Elveri azt magától, ki érte vérét adta, s kenyeret ad annak,
ki meg fogja ölnei.

Hisz annak, ki százszor megcsalá s elítéli önnön meg-
váltóját....

Utolsó fejedelme hazámnak, hol alszol te most?

Mely hideg föld nyílt meg számodra, ki temetett bele?

Én nem tudom, de valamit sejtek. Közel lehet az idő melyben jó volna tudnom, merre van az a föld, mely a hontalanok számára sirt mutat? . . .

A Martinovics összeesküvési pör részletei.

Repülj föl véres függöny!

Lássátok a véres tragoediát, melynek szinpada a vesztőhely s melynek borzalmairól csak félve szóltak eddig megrémült apák félénk unokáknak; mint ki az ördögöt emlegeti.

Halljátok a neveket, miket eddig leírni nem volt szabad, miknek emlékét mély sirba temették, vérfoltjait lemosták a kezeikről s a hozzájuk kötött eszméket fekete szemfedővel fedezék el.

Le a szemfedővel!

Lássátok a csontvázakat, mik alája rejtve voltak, e fő nélkül eltemetett holtakat; halljátok az elfojtott hangokat, miket a börtönfal s megrémült keblek zárt ajtaja elnyelt s áldjátok az Istent, ki a mult századot eltemeté s megfordítá az idők folyását.

Minő idők voltak azok!

Ki fog róluk számot adni a túl világon?

Elrongyolt iratokból, miknek tartogatása halálveszélylyel járt, apáról fiura maradt hagyományokból, miknek tudása az ember álmait zavará, külhoni lapokból, s a zajosabb események köztudomásra jutott láрма-hangjaiból közlöm e sorokat, miknek alapját egy helyadat nélküli francia nyelven kijött nyomtatvány képezi.

Nem vádолом a megholt királyt: én a magyar koronát tisztetem; s jól tudom, mint vették ki a kormánypálczát elbizott kegyenczek a király kezéből, mikor a király aludt: mert a király is ember. Voltak, kik az Isten nevében népeket gyilkoltak le, kik máglyára hurezolták az ártatlanokat s azt mondák: ez az Isten akarátja, de én azért az Isten ellen főt nem emelek.

Kétszeres bünösök ők: vétettek a hon, vétettek a király ellen: amattól vérét, emettől népe szeretetét rabolták el. Álljanak a nyilvánosság ítélőszéke előtt.

1794. július vége felé több személyt, kik Jacobinus érzelmek s tilalmas levelezés gyanujában álltak, elfogtak, többek közt Riedel hadnagyot. Hallottuk (így szól egy azon korban élt honfi) mily kemény fogságban tartották s mint rendeltettett fejükre vattatás előtt halál.

A vidékeken bizottmányok rendeltettek ki, mindenütt a Jacobinus clubbokat felfedezendők. Bécsben az örök megkettőztettek s az őrsereg két osztálya magyar katonasággal szaporított.

De mind ezt Magyarországon nem tekinték aggodalommal: tudták, hogy azokkal semmi tilos összeköttetésben nem áll a magyar; hitték, hogy alkotmányuk által törvénytelen erőszak ellen védve vannak.

Azonban aug. 13-kán Buda-Pesten éjjeli elfogatások történtek. Elfogatott Hajnóczy Szerémmegye volt alispánja; Laczkovics kapitány; Szentmarjai, kik éjjel ágyaikból hurczoltattak börtönbe.

Három nappal ezután Zsigrai gróf, a kőszegi kir. tábla elnöke s Martinovics apát, néhai Leopold király nyugdíjas gyóntatója.

Nagy ingerültséget keltének e rendkívüli és erőszakos behörtenések; Pestmegye közgyűlésében Keglevics gróf hevesen kikelt a kormány erőszaka ellen, s felszólítá a rendeket, hogy kötelességökhöz képest követeljék a kormánytól a honfiak elfogatásának okait nyilvánosságra hozatni.

Telekinek hitták azon embert, ki ez indítványt megbuktatá. Az udvar kegyencze, egyrészt pártfogói titkos cselszövényei, másfelől a tulnyomó hatalommal bíró papság által gyámolítva, hogy ne győzött volna a hazafin, kinek minden fegyvere az igazság iránti lelkesültség és honszenszerelme volt?

Pestmegye rendei beértek azon kérelemmel, hogy a kormány Magyarországon ítéltesse el a foglyokat.

Az udvar e kérelmet hagyta kérelemnek maradni s nem gondolt vele.

A fogoly magyaroknak Bécsben kellett törvény elé állni idegen bizottmány előtt, a rendőrség házában.

E bizottmány elnökei voltak: Perger gróf rendőr-miszter; és Sauron gróf; a többi ülnökök: Héker, Ressel, Beer, Cappus, Fábi udvari tanácsosok, Orlandini generalauditor; Seidelmeyer, Martinoli városi tisztviselők: jegyző volt Hopszer rendőrtitoknok.

Ki e neveket elolvasta, képzelheti, mit várhattak a vádlottak bíráiktól?

El voltak ítelve, mielőtt a vád ki lett volna ellenük mondva. Novemberig tartott a bizottmány vizsgálata. November végén mindenik tagja dicsérő oklevelet kapott az udvartól, s csak akkor hozattak Budára a fogoly magyarok.

Időközben elfogták Szolárcsik jogtanárt és Bacsányi literátort; az utóbbi midőn hallá, hogy keresik, maga ment föl Budára a nádor főherceghez ártatlansága teljes érzetében s ott rögtön vasra veretett s vitetett Bécsbe.

Decemberben újra elfogatások történtek az egész országban: hatvanan fogattak el: legtöbben nem is gyaníták, miért? többnyire értelmes jólelkű emberek.

Ha ezek legkisebb vétküket érezték volna, juniustól, midőn Martinovis elfogatott, nem megszökhettek volna-e?

És ezek eleinte mindjárt a szoba közepére lánczoltattak, soha a börtönből ki nem bocsátattak, gyertyát nem adtak nekik, senkit sem eresztettek hozzájuk, silány ételen tengődtek; a katonaságnak meg volt hagyva, hogy velük a legszigorubbán bánják: bottal verték őket!

E méltatlanságoktól elkeserítve Tódor, Králi és Bolti üvegdarabokkal kísérték meg magukat előlni; mi kettőnek sikerült is. Ők kiszabadultak a börtönből a sírba.

Meg volt tiltva e dologról beszélni: a ki szólt, résztvevőnek tartaték. Végre megjelent a királyi ügynök vádlevele, mely azt állítá, hogy az elfogottak bűne fölségsértés. Ők a democratia elveit akarták felállítani, forradalmat idézni elő, összeesküdni a trón és a király személye ellen, republikánus catechismust készítettek: ezért kívánta rájuk a fej- és jószágvesztés büntetését kimondatni.

Az összes 60 vádlott védelmére csak 50 ügyvéd adatott, ezeket sem ők nevezték ki; hanem a nádor előtt esküt kellett

letenniök, mely eskü tartalma nincs tudva; annyi azonban tény, hogy Horváth ügyvéd ez esküt letenni vonakodván, a foglyok védelmére nem bocsáttatott; bár ezek közül többnek csak benne volt bizodalma.

Minden birónak, biztosnak, tisztnek, őrnök, papnak, kik ez ügygyel érintkezésbe jöttek, szigorú hallgatás parancsoltatott: kik szót mertek volna a befogottak mellett emelni, fenyegetésekkel kénytetének hallgatásra, az ülések mély homályba valóknak takarva, törvényes szokás ellenére titokban tartatának: a foglyok pereit legközelebbi rokonaiknak sem mutatták meg.

A foglyok ügyvédeknek mindent, a mit a foglyok védelmére hallottak, elébb a királyi ügyészszel kellett közleni, csak a mit ez helyben hagyott, ment a pörbe.

Az egész pör csupa véres szemfényvesztés volt.

A királyi ügynök vádolt s védelmezett. Kimondatott az elv. A büntető statusgond magas röptének minden elfogottak vérére volt szüksége, hogy a franczia forradalom szörnyei eltávolíttassanak.

Nem úgy uraim, legyetek igazságos birái a népnek s akkor fogjátok e szörnyeket eltávolítani.

Ti most mindnyájan a nagy ítélőbiró széke előtt álltok, kit megcsalni nem lehet, ki személyválogatást nem ismer és igaztalan ítéletet nem hoz.

De büntetések nem csak a túlvilágon ért el. Az elvetett vér magva megtermé gyümölcseit s betelik az átok, mi titeket utól nem ért, a ti fiaitokban.

Német János királyi ügyész, midőn meghalt, egyetlen ember sem volt temetésén: kerülte őt minden ember, mint a mirigyet; csak az igazak átka kísérte ki a sírig, át a túlvilágba föl az Isten elé!

A befogottak számára azonban, hogy elítélésüknek mégis ürügye legyen, vétkeket kelle föltalálni. Mondák, hogy ők a párisi convent által gyámolítottak, hogy ők fel akarták az országot zendíteni. 300 ezer ember van Magyarországon felfegyverkezve s az éj is meghatározva, melyen Buda-Pestet felégessék.

Mind ezeket azonban nem tudták csak egy szóval, csak egy irattal is bebizonyítani.

Kimondjuk tehát mi: az utókor.

Meg kellett nekik halniok, mert a népet szerették és tudták, hogy mint lehetne rajta segíteni; mert keblükben a fölvilágosodás és emberszeretet napja lángolt, s e napra nem volt szüksége azon kormánynak, mely önző machinatióit az absolutismus sötét homályába szerette burkolni.

Ezért hullani kellett fejeiknek; föld alá kelle őket tenni: sírba vagy a börtönbe.

Kihirdették, hogy Budán a házakban oltásra kész vizek tartassanak; éjjel nappal őrcsapatok jártak az utcákon; ágyuk vonultak a téerekre; az örök hármásával állitattak fel; a löpor-torony körül egy zászlóalj katonaság örködött éjjel nappal. Így ámiták a népet egy mondvacsinált veszedelem rémhírével.

A foglyok közül 40-en a Martinovicsféle társaságba bonyolódva találtattak; a többi 20 még csak tudója sem volt a véteknek, melynél fogva elítéltetett.

Május 20-kán 1795-ben korán reggel tizezer katona állott fegyverben; öt elítélt vitetett paraszt szekéren, hajadon fővel, hosszú szakállal, a vesztőhelyre. E foglyok valának Szentmarjai, Zsigrai, Laczkovics, Hajnóczi és Martinovics apát.

Miért volt e tizezer ember fölállitva?

Egy kormány, mely mindent elkövetett, hogy népe szeretetét megnyerje, 10,000 emberrel kénytelen bír áit őriztetni, midőn öt »gonosztevő« itéletét végrehajtják?

Fölösleges félelem! Ötvenhárom év előtt a magyar nép önérzete, lelkének erélye meg volt törve, el volt temetve a tömlöczben. A sötétben mit lehet egyebet tenni, mint aludni?

Ha a gyermek fél, azt mondják neki: hunyd le a szemed és aludjál!

Az intelligencia szomoruan, megrettenve tartá honn magát, nem ment a véres tüneményt bámulni, mit a hizelgők szája itéletnek nevez.

Első volt Zsigrai gróf, ki a vesztőhelyre hurczoltatott. Gyöngén viselte magát fogsága alatt is; aként is halt meg. Ön-
adatlanul hurczolták a homokra; a bakó három csapásra tudta

csak lemészárlani fejét. Utána jött Szentmarjai, ritka szép tehetségű ifju: alig 25 éves; lánglelke szárnyai kissé le voltak ernyedve. A királyi ügynök azzal biztatá, hogy kegyelmet fog nyerni; most látta, hogy csalódott. Nyugodtan, szótlanul, szomorúan ment a halálba, nem könyezett, nem panaszkodott, sorsát békével viselve letérdelt és meghalt.

Laczkovics bátor, indulatos ember, merész férfi, elkese-redést mutatott, a körüllevőket sietteté, hogy gyorsabban menjenek s legyen már egyszer mindennek vége, a mellé adott pappal nem sokat gondolt, annál többet beszélt a megyei hajduval, kitől ismerősei után tudakozódott, a néptömegben szabadon, elfogulatlanul nézett át, sorsa részeseit biztatta, állhatatosságra buzdítá. »Nem fáj az, bajtárs, kiáltá többször, midőn a vérpadra akart ülni, még akkor is mondá Hajnóczinak, midőn már előtte két levágott fő hevert: »csak egy pillanatnyi bátorságot!« Biráinak fenszöval szemökre hánytá, hogy meg voltak vesztegetve, hogy embertelenek!

Midőn a négyszögbe lépett, rögtön s gyorsan ment a vészékhez, s midőn előbb ítéletét akarták előtte felolvasni, azt nem akarta végig hallgatni.

»Nem szégyenlik, mondá, a hazugságok ily nyilvános szövevényeit a nép előtt felolvasni?«

A bakókat elűzé, nem hagyta magához érni, maga vetkezett le és leült: a pap után nem mondá az imádságot; hanem Horác versét kezdé el fenhangon mondani: »justum ac tenacem propositi virum« stb. A bakó azt mondá: »igen szépen és érzékenyen imádkozott diákul« s lecsapta a fejét.

Ennek ellentéte volt Hajnóczi: magas tiszta lélek. Azon vidámság és nyugalom, melyek a léleknagyság ikertestvérei, utolsó perczig nem hagyák el. Kiterjedt tudományu férfi, több jeles könyv szerzője, nagy publicista, mindenkor csöndes, nyugalmas életet viselt. Ártatlanul halunk meg, mondá: az uralkodó párt szenvedélyének esünk áldozatul, s valóban nem méltó élni az emberiség ily mély romlottságában.

Kivégeztetésök napján még irt elnökének és mátkájának, mert épen jegyben járt, midőn legyilkoltaték; de e levelek nem jutottak kézhez, hanem elégettettek; a mellé adott tiszteletessel különféle philosophiai tárgyakról beszélt. Minden ismerőseit barátságosan köszönté. Midőn a négyszögbe lépett, megismert

egy katonát, kit még alispán korában maga iktatott be, kérdé tőle: ismeri-e őt? mondá, hogy köszöntse rokonait, mondja meg, hogy nyugodtan halt meg; maga vetközött le, kérte a bakót, hogy kötelességét ügyesen teljesítse, s úgy halt meg, mint élt: nyugodtan, szeliden, arcza nem változott meg; mosolygása, mint egy üdvözlője.

Utoljára jött Martinovics, a társulat feje.

Kortársai így vázolják őt: tudományos ritka lelkitehetségű férfi, ki Európa csaknem minden nyelvét beszélte. József és Leopold uralkodók legbizottabb embere. Ez utóbbitól 3000 forint nyugdíj huzott a császári pénztárból. Mindvégig azt állítá, hogy őt maga Leopold bizta meg, hogy Magyarország számára alkotmányt dolgozzék ki, s annak elavult intézményeit újra képezze, hogy a dúsgazdag papság illő határok közé szoríttassék, a paraszt és polgár terhei a nemességgel megosztassanak, az igazságszolgáltatás és politikai kormányzat javuljon, s a mágnások és általában az aristocratismus korlátolva legyen. E részben hivatkozott Leopold sajátkezű levelére s fogalmazásaira, melyeknek iratai közt kelle taláztatni, miket Bécsben lefoglaltak. Társaságának nem más czélja volt, mint a jövő országgyűlésre a kedélyeket és elveket egyesíteni.

Midőn itélete felolvastatott, azt kérdé Németh Jánostól: »fog-e ön egykor ily nyugodtan meghalni?»

Utolsó pillanatig erősen hitte, hogy kegyelmet nyer; ismételve mondá: »lehetetlen, hogy engem Ferencz császár lefejeztessen: hiszen atyja iratai nálam vannak.« Talán ezen reménylett megkegyelmezésért volt, hogy utolsó napjaiban pietismust affectált.

De midőn Zsigrait kivégeztetni látta, a borzasztó látvány alatt elájult s e percz óta nem birt többé magával. Hozzá kellett kötözni a véres székhez, s midőn a bakó halálos csapásra emelé föl pallosát, leesett a kendő szemeiről s látó szemekkel fogadta a fejére lezuhanó halált.

Ez ötön kívül még tizenötöt ítéltek halálra, kik közül 13-an azon irgalmatlan kegyelmet kapták, hogy a sir helyett a börtönbe temettessenek el.

Élethosszu fogságot a halál helyett.

Valóban a nép kormányzói nagyon gazdagok a büntetések osztogatásában.

Kettő közülök lefejeztetett.

Ezek voltak a legügyesebb, a legkitünőbb fők, s vétkük is ez vala. Maguk a vérbírák is elismerék, hogy ezek sokkal kevésbbé valának vétkesek, mint a többiek.

Általános volt a közvélemény, hogy Magyarországot csupán minden szilárd s önálló lélektől akarják megfosztani, kiknek haláluk oka, egyedül lelki tehetségeik.

Fiatal gyermekek volta 20—25 év között.

Neveik Szolárcsik és Őz.

Őz ítéletében nyilván elismerik a bírák, hogy a rendbe föl nem vétetett, a társaság székéről s czéljairól értesítve nem volt, a catechismust is csak kivonatban olvasta, s a felett az ebben foglaltatott elvek ellen vitatkozott. Mi volt hát halál-bűne?

Ő és társa azon engedelmet kérék maguknak, hogy saját védelmökre néhány eszmét tehessenek föl, ügyvédjök tájékozással. Ezen fogalmazásokban kifejtett átható ész nyomai bámulatra gerjeszték a bírákat: meghökkentek, s ezen iratokat fordította ellenük a királyi ügynök; ezek voltak a szerencsétlenek megölő betűi. Ügyvédüknek szigorú hallgatás parancsolatott; ellenmondásai félrevettettek.

A vesztőhelyre indulván, Szolárcsik lelkesülten szabadelműleg vitatkozott a mellé adott pappal, s midőn ez a feszületet kezébe adá, azt mondta: hogy a Messiást is azért feszíték keresztre; mert a népet és az emberiséget szerette. A pap erre megdorgálta, hogy ne hasonlítsa magát a Krisztushoz, mire Szolárcsik mosolyogva mondá: ki tudja, tán egykor én is nemzetem megváltója lehettem volna: bár használna neki halálom: bár fölébredne! (Te mondád! fölébredénk s szent legyen előttünk neved és halálod emléke.)

Őz nyugodtan lépett a halál elé. A reformatus pappal sokat elmélkedett az emberi és Isteni igazság fölött; megkísérlé a néphez szólni; de ebben mind ő mind társai meggátoltattak a katonaság által.

Elte 25-dik évében halt meg szűzen, mocsoktalanul.

Kedvese egy illir leány a vérpadig kísérté s kiszökellő

véréből egy pohárral megivott, mondván: »élj bennem és általam égbeszállt lélek!«

Környezői örültek tartották, kinek nehéz nyavalyája ellen gyógyszerül ajánlatott e szörnyű ital.

Minden kivégeztetéskor egyszersmind a kivégzettek pöreit is elégették!

Mindnyájukat ugy ismerte a világ, mint becsületes, tiszta jellemű férfiakat, kikhez véteknek gyanúja sem férhetett.

S a nemzet látta őket meghalni, mindvégig állhatatosan.

S a nemzet hallgatott, s még csak haláluk okát sem merte kérdezni.

A nemzet hallá legjobb fiainak halálkiáltását, s nem ébredt fel rá.

A kemény föld megitta kiomló vérüket s nem kapott lázt tőle; nem rázta le a hátára rakott börtönöket. Volt anya valaha ily érzéketlen fiai iránt, mint a régi boldog Magyarország?

A többi 46 fogoly ítéletei nyomtatásban adattak ki.

Ez volt az egyetlen oklevél, mely az egész perből napvilágot látott.

Vurman bazini polgár, ki egy lakománál a papság túlságos hatalmáról s a király fiatal éveiről beszélt, 100 botra s 4 évi fenytőházi munkára ítéltetett. Több más elfogatott minden ítélet nélkül elbocsáttatott. Fodor körmendi plébános szintén elbocsáttatott és azon fölül szombathelyi kanonok lett.

Mind ezek mysteriumok, miknek homályába belátni nem lehet.

Martinovics ítélete legelőször hozatott, pere első volt s először vétetett föl a hétszemélyes táblán s ez a királyi tábla ítéletét annyiban élesítette, hogy az általa főállított társaság négy főnökének kivégeztetését végig kellett néznie.

Tehát a hétszemélyes tábla már előre tudta, hogy e négy embert vétkesnek fogja találni s halálra ítélendi »mielőtt pöreiket látta volna!«

Ugyanezen tábla fölségsértésnek veszi, ha valaki olyan iratokat készít, mik felségsértést vonnak magok után.

Hisz így legelső könyv volna a biblia, mit ki kellene az országból küszöbölni, mert ez ugyan nem sokat hizeleg fennálló alkotmányainknak, nehéz volna benne megtalálni azt az eszmét, mely nemes és paraszt között különbséget teszen.

Krisztus mindenkit egyenlőnek mondott; de hiszen keresztreis feszítették érte.

Hajnóczyi ítéletében az találtatott nehezítő körülménynek, hogy érettkorú volt, Szolárcsikéban az, hogy fiatal.

Amannál nincs jobbulás lehetősége, mert megrögzött a bűnben, emennél nincs remény, hol a bűn oly korán mutatkozik.

Őz ítéletében nyilván kimondatott, hogy a társaságban nem állott, a jeleket el nem fogadta s még is el lőn ítélve, miért? mert esze volt? mert csillaga volt a nemzet egének, melyet el kelle oltani?

Versegi ítéletében felhozatik, hogy a marseillaisi indulót zenére tette. Tehát az ítélő bírák nem tudták, hogy ki szerkesztette a marseillaisét dalát? vagy talán nem akarták tudni. Nagyon mulatságos, mit ez indulóra a nagyméltóságos urak véleményeztek; azt mondják, hogy ez igen sértő kifejezéseket foglal magában, hogy ez arra van szerkesztve, hogy lázadást gerjeszsen s a népet a király és az ország ellen fegyvert ragadni zenditse.

Tehát ezúttal a mi táblabíráink mint zeneműbírálok is szerepeltek.

Landerer ítéletében nevezetes az, hogy a királyi tábla fölmenté a halálbüntetés alól, a hétszemélyes pedig halálra ítélte.

Hallatlan eset, hogy a legfelsőbb tábla a legmagasabb büntetésig menjen: ha ugyan büntetésnek szabad e halál-osztogatást nevezni. Smetanovicsot, e husz éves ifjút szinte fölmenti a királyi tábla, a hétszemélyes pedig, hol maga a nádor elnökölt, mit tennie, mint érdekelt félnek, nem lett volna szabad,

mert így bíró és vádló volt egy személyben, halálra ítélte s hivatkozott nála sz. István decretuma 15-dik czikkére. És e czikk nem halált, hanem száműzetést mond. Szinte halálra ítéltettek, daczára enyhítő körülményeknek, Sulyovszki, Kazinczy, Szabó, Szlávi és Uza. Vétkük volt, hogy a Catechismust látták »és föl nem adták.« Halálra a Szlávi és Laczkovics testvéreket, hogy testvéreiket nem árulák el.

Hát mióta taníták aportírozni a magyar embert, hogy hegyes orral szaglálja a rejtett véleményeket, kapjon fel minden elejtett szót, lopja ki a meggyőződést, az emberek véleményét szívéből s fusson vele ahoz, kinek örvét nyakán viseli? Mióta merik nyíltan kimondani, hogy az árulónak fizetése jár? s mióta büntetik halálra azt, a ki hallgat?

Rosti Pál ítéletében azt mondja a hétszemélyes tábla, hogy minden bárminő reformra egyesült társulat tiltva van törvényeink által.

Ilyen törvény Chinában sincs, Muszkaországban sincs, de még a Corpus juris-ban sincs.

Rosti Pál ítéletén túl megszűnik a halálbüntetések sora; kiknek pöre eddig fölvétetett, különbség nélkül mind halál mondatott rá. Ezentúl mindenkiire börtön.

Tán a legelsők voltak a legbűnösebbek?

Oh nem. Hisz ezt előre tudni nem lehetett, ez csak a vizsgálat után jöhetett napfényre.

Túros, Abafi, Jancsics, Lazkovics László, Rosti János, Ujgyörgyi, Bacsányi fölmentettek.

Miért mentettek föl ezek, ítéltettek el amazok? az a status titkaiba tartozik.

Az első kivégeztetés megtörtént. Mindenki, maga a királyi tábla is, mely őket elítélte, azt hitte az utolsó perczig, hogy az ítélet nem fog végrehajtatni.

Mondják, hogy a septemviralis biztosítá róla a királyi táblát, hogy kegyelmezési jogával enyhíteni fogja a csak ijesztésül szolgáló ítéleteket.

Azonban adott szavát meg nem tartotta.

Az adott szó megszegése különben nem példanélküli, háromszáz év óta honunk történetének könyvében.

Ekkor történt, hogy a királyi tábla annyira meghasonlott

a hétszemélyessel, hogy elnöke Ürményi személynöki hivataláról le akart köszönni, miben csak az által gátoltatott meg, hogy a király öt leköszönése előtt kitette hivatalából.

Ez idő óta a királyi tábla senkire sem hozott halálos ítéletet, méltó sajnálatára az illetőknek, kik épen az ezután következőket vették különösen czélba, köztük Abaft és Bacsányit.

Kár volt nem várni, míg valamennyit elítélik s akkor kezdeni a nyakaztatást.

Két hó mulva ez események után a nádor, Sándor főherczeg, irtózatossal halállal múlt ki Bécsben. Tűzijátékokat készítettek: a lőpor meggyuladt s a rakéták úgy összetépték és égették testét, hogy belrészei kilátszottak.

Igy élt még iszonyú kínok közt 36 óráig.

Igy halt meg julius 12-ikén két órakor Bécsben 1795-ben.

»Ha a Styxen túl az elköltözött lelkek társalkodhatnak még egymással, szeretném kihallgatni a kivégzettek és bírúk között tartott beszélgetést: Így szól egyazon korból fennmaradt kézirat.

Ezek történetek ezelőtt ötven három évvel ezen a földön, hol most a szabadság lobogóit hordják végig.

Siró nők, siró árvák jajgatása hangzék ki az ablakokon, hol most tarka szalagot lobogtat a szél, sápadt arcok vonultak végig az utczákon fal mellé huzódva félre, egymást kerülve, hol most életvidám nép lótfut, egymást testvérileg köszöntve ölelve.

Rideg vad idegen had járta a téreket gépies kopogással döbbsentve meg az ébredezőt, hol most szabad, önkaratú nemzet-örtség tartja fenn a rendet; köztük legismertebb barátaink arczai. Ártatlan honfi vér omlott a piacon, hol most a diadal-áldomás vörös bora omlik s éljenkiáltástól reszket maga az ég.

Áldjátok az Istent, hogy a multat eltemeté és megfordítá az idők folyását és ne átkozátok azokat, kik már a sirban vannak.

Legyenek hibaik fölírva és megbocsájtva.

Legyen nyugalma a lelkeknek, kiknek nevét ötvenhárom év kitörölte az emberek szívéből.

Legyen nyugalma a hamvaknak, kiknek sirját ötvenhárom év simára taposta.

De a kik a sírban sem szüntek meg honukat szeretni,
kiknek sebeit az ég üdve sem gyógyítja be.

Most gyógyuljanak meg örökre.

Bocsásson meg az ég a holtaknak, mikép mi is megbocsátunk az élőknek!

Tüzzétek ki a fehér lobogókat! éljen a haza!

IRÁNYESZMÉK.

ÉLETKÉPEK.

1848.

Budapest.

Forradalom vér nélkül.*)

(Martius 15-ike. 1848.)

A mennydörgés azt mondja: »le térdeidre ember: az Isten beszél!« A nép szava is megdördült és mondá: »föl térdeidről rabszolga: a nép beszél!« Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Martius 15-dike az, irjátok föl sziveitekbe és el ne felejtsetek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik.

A nemzet történetében ez volt az epochalis nap.

Ezentúl minden nap új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredt, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivítta jogait, miknek lánczait legközelebb találta. Martius 15-dikén reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógyszeréül nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybe gyülekezvén, ez alkalommal

*) Mindenekelőtt egész általánosságban megjegyzem, miszerint távol van tőlem az az igyekezet, hogy magamat valami nagy embernek mutassam be, vagy hogy a martyrok sorában magamnak helyet akarjak szorítani. Semmi nagy tettet nem követtem el: mentem, a merre az események vittek, mondtam és irtam azt, a mit a v e l e m é r i n t k e z ő közvélemény sugallt, jelen voltam igen nagy eseményeknél, hevültem, a hol mindenki hevült, s aggódtam, a hol mindenki aggódott, védtem magamat, ha megtámadtak, fiatal voltam, nem tanultam még félni önmagáért; nagy embereket mertem megtámadni, de azok engem viszont nem üldöztek úgy, a hogy tehettek volna; sőt gyakran igen nagy válságokban épen ellenfeleimnek irántam való kimélete szabadított meg. Tűrtem a mozgalmas idők nyomorát, a mennyi minden egyes emberre esett belőle, s voltam közkatoná, a hogy légio számra mások, tehát e darab önéletirással se bánulatot, se sajnálatot magam iránt támasztani nem akarok.

A martiusi napok eseményei elég fényesek voltak és maradnak, de mind e fénynek annyi osztályosa van, hogy rám igen kevés jut belőle.

Jókai Mór következő proclamatiót kiáltott ki barátaihoz: »Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul: haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak s kívánjuk, hogy legyenek azok közösök mindenkivel. Kívánjuk a sajtószabadságot, censura rögtöni eltörlését; a felelős miniszteriumot Budapesten; évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben; kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön föllálltassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; közös teherviselést; az urbéri viszonyok megszüntetését; esküdtiséket képviselet alapján, magunk választjuk bíráinkat magunk közül; nemzeti bankot; idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.

A politikai status foglyok bocsáttassanak szabadon.

Unio-Erdély és Magyarország között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, bizni önerejében, s az igaz ügy Isteneben! Egyenlőség, szabadság, testvériség! »E proclamatio minden egyes pontjait mennydörgő helyesléssel fogadta a nép, s ki nyilatkoztatá, hogy azt saját manifestumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel, s ezen honfidalt szavalá el a nép között:

Talpra magyar hi a haza!
Itt az idő: most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés: válaszszatok!

A pesti tizenkét pont szerkesztése eredetileg a nemzeti kör érdeme, az első gyűjtő szikra Petőfié, a fiatalság fellelkesítésében Vidats volt a fűtőnyező, Vasváry a népszónok, a szabadsajtó tetteleg életbeléptetését Irinyi kezdeményezte; én épen, csak felolvastam a nép előtt a tizenkét pontot; s a mi a következő napok rendén levő népszónoki diadalokat illeti, azokban annyian részesültünk, hogy már harmadnap nehéz volt valami újat mondani, s negyed nap már túl voltunk szárnyalva s azon vettük észre, hogy a conservatív Bánffy Pál báró kilép a casino erkélyére s a »papi jószágok elvételét« indítványozza 13-dik pontnak, a hí katholikus Török János a »forradalmi klubban« a reszpublika mellett agítal; s a jámbor helytartósági titkár Vanczák a muzeum lépcsőkorlátjáról a communismusra haran-

A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig.
Kárhozottak úsapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolga földben nem nyughatnak.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Selhonnai bitang ember,
Ki most ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongyélete
Mint a haza becsülete.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényeseb a láncznál a kard :
Jobban ékesíti a kart
És mi még is lánczot hordtunk !
Ide veled régi kardunk !

güiroz. Az egyiket belöktük, a másik kilöktük, a harmadikat lelöktük ; ez volt a legnagyobb érdemünk.

Hanem büszke emberek voltunk ! Mikor martius 15-én a pestvárosi tanácsterem zöld asztalán álltunk ; azt izente Nyáry, hogy menjünk oda hozzá : mi azt izentük neki vissza : »Mahomed jön a hegyhez : mi vagyunk a hegy !« És csakugyan Nyáry jött oda hozzánk a zöld asztalra. Hanem később sokszor elvitte Mahomed a hegyet magával.

Még egy igen fényes tervünk volt, a mi csak embryóban maradt. A pesti forradalommal még nem volt eldöntve a nagy társadalmi reform-ügy : hátra volt a pozsonyi országgyűlés, melynek azt törvény-alakban kellett elfogadnia s erősen nagy kérdés volt, hogy valjon elfogadjá-e ? A forradalmi klubb elhatározá egy küldöttség Brennus kardját vetni az ingadozó mérlegbe : nem kisebb feladattal, mint hogy a küldöttség szóljon a karok és rendekhez a nép nevében. Úgy volt kicsinálva, hogy ha az alsóház nagy ellenállást fejt ki, egyszerre feltárul az ajtó, s belép a terembe a küldöttség, s annak a szónoka Vasváry Pál, nem várva a jegyző felhívását, nem törődve az elnök csengetyűjével, eldörgi hatalmas hangjával a nép követelő ohajtásait. Azonban a Kk és Rk egy szó ellenmondás nélkül elfogadták a törvényjavaslatot s Vasváry megjelenésére az országteremben nem került a sor : a mit mi akkor nagyon sajnáltunk.

A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A magyar nép megint szép lesz :
Méltó régi nagy híréhez ;
Mit rá kentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Hol sirjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni, először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi, egyedül ezen kar tanára szegült ellen a nemzet akaratának senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyűlésre a tanuló ifjúságot, s az egyakarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piacz közepén, már ekkor túláradt néptömeg közepette adá elő Vidats Pál, mikép gátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől? tanáraik mily kicsinyes fenyegetődzésekkel akarták a meggyuladt lángot eloltogatni? Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettetének (kaczaj és zugás). Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piacon felolvasá a proclamatiót s Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatározottatott, hogy a nép a proclamatió első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál togra teljesülésbe veendi, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájára menvén, hová a rend és béke föntartása tekintetéből, választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidats és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók, hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be

nem vártával, a kikiáltott tizenkét pontu programmot, s Petőfi felolvasott költeményét censura nélkül kinyomatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva, néhány pillanat múlva a gyorsajtó alól ezerével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki, a szakadó eső daczára szüntelen gyülekező közönségnek. E közben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt Irinyi József, Vasvári, Bulyovszky, Egressi Gábor, Irányi, Vidats, Jókai s néhány németül is, mi annak manifestuma, hogy ez ügyet idegen ajku polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbe szakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezhelyül a nemzeti muzeum tere tüzetett ki.

Az eső szüntelen esett! Jó jel mondá a nép. Párisban, Palermóban és Bécsben, mikor a nép jogait követelte, szintén esett. Délután a muzeum terén összegyült nép elhatározá a város-házra menni, ott a polgári kart és a városi tanácsot az egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. A tanács-terem megnyitott s tartott a nyilvános ülés, a piacra összegyült nép szabadság mennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a programm pontjai, s a tanácsjegyző mondá: hogy azok elvannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkozási időt, melyben a pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megczáfolta ötöt Rottenbiller alpolgármester, kimondva: hogy már egész délelőtt tanácskoztak e fölött; azután szónokolt Nyáry Pál, pestmegyei alispán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbe léptetését is kívánta, a pontok a tanács által aláíratlak, s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontokat azóta minden utczaszegleten olvashatták. A nép ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesítendő kimondani kívánta: hogy Stancsics Mihály, ki sajtói állítólagos vétség miatt fogva van Budán, miután kimondotta, hogy censurai törvény nálunk nincs, nem is volt soha, szabadon bocsáttassék, s a censurale collegium rögtön mentessék fel hivatalától, e kívánata teljesítésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán, zászlója körül gyölve állhatatosan állt jogai kívánata mellett, s mig választmánya által kijelenteték, hogy a helytartó tanács e három pontba egyezett bele, Stancsics kiadatása, censura eltörlése, sajtó-bírósnak a nép közüli választatása, egyuttal kimondá, hogy a katonaságot

csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal maga a nép, saját czéljai rendes kivitelére, kívánna rendelkezni.

Ez nap délutánján, a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett »Bánk bán« adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi; a színház oltár volt ma, a közönség színe volt ma jelen ünnepi arczokkal, ünnepi ruháiban, a nemzeti cocarda volt minden férfi, minden nő keblére föltűzve. Középen a nemzeti zászló. Ezalatt a nép a megszábadított Stancsics kocsiját önkézeivel vonva át Budáról a színháztérig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott. A páholy-birtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom perczében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek. A zenekar fölváltva a Rákóczy indulót, Marseillaisét és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá. Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezereinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a színházi polgártársak kara éneklé el, a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajtá Stancsicsot a színpadon megjelenve látni, azonban értesülve a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánságával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék. Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült. Másnap legelső teendője volt a népnek, a nemzetőrség tetteles életbeléptetését követelni, s e végre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetőrséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás, a nép követelte a fegyvereket. A katonai hatóság jelenté, hogy csak 500 fegyvert adhat, mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszávára állítá. S az arsenált fölnyitni nem akará. Leann pedig a nép, mely már ekkor 20—25 ezerre ment, követelte a fegyvereket s fenyegetődzék, hogy az arsenált feltöri, ha fegyvert nem kap. Ekkor a választmány neveztetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után, Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városháztéren összegyűlt népet nyugtatá meg, azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömeg, város negyedenként, külön oszolván, száz-száz férfit választana ki

maga közül, kik óránként felváltva, mint nemzetőrök, az éjjel diadal fényben kivilágított város nyugalma fölött örködjének, a többi fegyverek kiadása a következő napon fog sürgettetni. Este a két testvér város ki volt világítva, az utcákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: éljen a szabadság! az ablakokon nemzeti lobogók függtek alá a szabadság nevével beírva. Egész éjjel rend és nyugalom örködött a város fölött, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló csavargókat fogtak el, s hivatásuknak minden tekintetben megfelelték. Mártius 17-kén az ideiglenes kormányzó választmány által (mely állt a nép-tanács, megyei polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatároztatott, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiáltatott »mártius 15-kei térnek«, a hatvani-utcza, hol a sajtó elfoglaltatott »szabadsajtó-utczának«, a városház-tér pedig »szabadsajtó térnek« fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomatta az utcák eddigi nevei helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden czimek eltöröltessenek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kíváncsi, a mit a Bécsbe induló küldöttség, a király elé terjeszt, így kezdődik: »Felséges haza!« Egy küldöttség át ment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani kiszolgáltatását a helytartó-tanács egész örömmel ígérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról-órára szaporodik. A kétfejú sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti czimer tétetett.

A feketesárga színek helyébe a nemzeti háromszínű festetett, mult éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi ez életben először történik, sok más, soha nem történekekkel együtt. Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szatmáriné) vitte a nép előtt, a nép választottai ezért nemzeti czimerrel tisztelék meg. Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait: szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek a nemzet általi kezeltetése, ezeknek főpontjai maguk a tanárok és az összes fiatalság által aláírva. A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon állnak, mint még soha.

A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utczában portyáznak. Éljen a magyar sza-

badtság! E három szót hallani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség a népnek, mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta vivni, mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni! Kik a lelkesülés szent perczében sem feledkeztek meg a kötelességről, mivel magányosak személyi és vagyonbátorságának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyulasztott lángra, s kik közül egyetlen egynek tette sem pizkolá be önérdekű kihágással a nemzet nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vivotak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által egyetértve, elleneit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

Nyílt szavak honunk fiatalságához.

(1818. martius. 15. Életképek)

Itt az idő testvéreim, hogy elveinket kimondjuk. Első volt szavunk a forradalom piaczn, első voltunk kimondani a jelszót: legyen szabadság! És lön szabadság. Most midőn önerőnket ismerjük, és benne bizhatunk, tegyük, hogy ez egyesült fiatal erő honunknak mindig jobb keze legyen: áldásthozó az igaz ügynek, romlást az ellennek. Két fegyver van kezünkben, a sajtó és a kard. Az igaz honfi tűz, mely e kettőt kezünkbe adá, egyszer meggyújtva, nem fog kialudni többé, hanem napként fog égni a haza egén, hogy világot és meleget áraszson széjjel. A holtak föltámadásának napja eljött. A századoktól eltemetett nemzeti dicsőség, a börtönben tartott szabadságérzet voltak e halottak. Most ne keressük őket e sirokbán: ők feltámadának, a magyar nemzet ismét dicső és szabad! Magyar hang, magyar nemzeti szín, magyar érzelem minden ajkon, minden lobogón, minden kebelben.

Választottaink a belrend, dandáraink a künyugalom fölött örködnek, mi pedig lépünk föl a szabadsajtó terére, vegyük örködésünk alá a szellemet. A szerkesztőség ezennel tért nyit minden a szabadság, emberiség és a haza ügyeit érdeklő nyilatkozatnak, melyek a fiatalság kimondott elveivel meg-egyeznek, bár kitől jöjjenek is azok. Legelsőbben felszólítunk minden hazafit, hogy a nemzetország zászlói alá gyülekezni siessen. Mert minden eddigi győzelmeink biztosítása egyedül csak a fegyveres önerő, s nem tudjuk, melyik perezen lesz rá szükség? A nép legyen bizalommal választottai iránt, ezek pedig tartsák e bizodalmat minden egyéb megtiszteltetésnél becsesebbnek, s a nép érdekeit soha és sehol el ne felejték

igyekezzünk honuink idegen ajku fiatalságát magunkhoz testvéri kapcsolatokkal csatolni; rontsuk le a századok óta keblünkben megkövesült válaszfalat, mely bennünket rokonainktól eddig elkülönözt, s fogjunk kezét mindenkivel, a kinek jelszava a szabadság. Irtó háború minden hiuságnak! az embert nem a ruha teszi többé, hanem a mi keblén belül van; szoktassuk hozzá a népet, hogy az egyszerűséget kezdje el szeretni. A nemzetőrség öltözete legyen egyszerű, és viseljük azt büszkeséggel mindenkor és mindenütt, az arszlán szó ne legyen ismert fogalom többé. Legyen mindenki annyi, amennyit a haza előtt ér. Magán kötelességeinket a forradalom alatt ne feledjük: el mihelyt a kardot letettük, térjünk napi munkáinkhoz, adjunk példát a népnek, mint tettük a forradalom kikiáltásakor. A sajtószabadságot ne használjuk személyeskedési célokra, legyen előttünk szent és isteni minden, minek neve szabadság. Ezért komolyan megrójuk mindazokat, kik jelen időben, midőn az izgatott kedélyeket rend és béke eszméire kellene téríteni, a vak lázadás üszkét szorják a nép közé, kik a népet a fegyveres katonaság ellen bujtogatják, kik a kasztokat egymás elleni irigységre költik, s kinyilatkoztatjuk, hogy mi egyéb ellenséget nem ismerünk, mint kik kitüzött jelszavainkat tiszteletben nem tartják.

Ezen jelszavak »béke, egyenlőség és szabadság!

Ellenségeink tehát, kik a véres lázadásra izgatnak, kik ahelyett, hogy a nép választmánya által adja tudtára akarátát az igazgató választmánynak, tömegestül — *via facta* — akarják azt a sikra vezetni. Kik a hon lakosai bármely osztályának, a nemzetőrségből leendő kirekesztésére munkálódnak. Kik a zsidók ellen, mely osztály a forradalom legheveseb perczében erősen részt vett a tett mezején, a polgárok között izgatnak és vizsont; kimondtuk az egyenlőség elvét, különbséget ember és ember között csak a becsület és jellem tisztasága tesz: ezek fölött határozni ott van az osztályozó bizottmány, mely mind azoknak, kik a nemzetőrségnek becsületére nem lennének, fegyvert adni nem fog; a szabadság jótékonyasága alól kizárni senkit sem szabad: ezen idő az, mikor egymásnak minden ellenszenvet, minden sérelmet meg kell bocsátanunk, ezen idő az, melyben a régi fogalmak mind halomba vannak döntve s új évszak kezdődik, mely a mult vétkeinek sírja fölött emeli az emberiség ne-

vében oltárát. Vége a kaszt-gyűlöletnek: kiket a régi fogalom korhadtt omladékainak pártolói maguktól elűznek, azokat mi fogadjuk védelmünk alá, és esküdjünk pártfogást mindennek, a mi elnyomott, üldözött és méltatlanul bántott: az üldözöttek asyluma a mi körünk legyen. S legszebb diadalunk legyen az, hogy mindenki, ki méltatlanul nyomva érzi magát, hozzánk jó, bántalmi orvosolása végett. Az elmúltakért semmi szemrehányás!

Martius 15-kén az egész haza ujjá született, vele együtt minden egyes hazafi. Legyen gondunk a jövőre; nem a múltra.

Egyenlőség, szabadság, testvériség. Éljen a haza!

Nőszabadság.

(1848. márt. 23.)

A szabadság órája ütött. A világ megváltozott!

Verjétek le a bilincseket, nyissátok meg a börtönöket,
mondjátok meg a rabszolgának, hogy a szabadság órája ütött!

A világ uralkodó balványainak oltárán kialudt a tűz.

Áldozzon mindenki saját keble Istenének.

A lélek szabad, a gondolat kimenekült föld alatti börtönéből, melyben a hazugság tisztelői fogva tarták, s most röpdülni fog szabad ég alatt, szabad szárnyaival, s hirdetni fogja az igazságot.

Legyen világosság.

Jaj azoknak, kik most uralkodni akarnak, kik fejüket fölemelik, hogy mást lenézzenek, kik az Isten arcát viselő lények közt különbséget akarnak tenni, kik az ártatlant üldözik!

A szellem fegyvere égő pallos, mely védelmére kell az üldözötteknek, pártfogása alá veszi a gyöngét s sujtani fogja az üldözőt, a bitort. A mindenható szellem!

Jaj azoknak, kik ellene fegyvereket fölemelik.

De áldás azoknak, kik szent zászlója alá esküsznek, s föllelkészülnek arca tündökléseitől.

Hazám hölgyei, polgártársnőim!

Uj idöket érünk. Martius tizenötödikén mindnyájan másodsor születtünk a világra. Ébredjétek fel, a szabadság hajnalára ti is. Mikor mártius 15-kén, a szabadság első reggelén, a küzdők melléire lelkesült nők tüzdelték föl az első cocardát, mikor a szabadság első jelszavát nők szegeztek ki ablakaikban, s lobogóikon mutatták fel a szent nevet, melyért a nép küzdött, mikor a nép közé egy nő hozta a legelső fehér zászlót, melyért az élni és halni esküdött; mikor Petöfi a forradalom költőjének

ifju neje ezt mondá, a megfordító percz előtt férjének »ha halni kell, ez a legszebb halál, légy erős« ! akkor mutatták meg hölgyeink, hogy mi a nő hivatása? Ha nő kezében a zászló, férfi kezében a kard, ott a győzelem bizonyos.

A nőkre ezentúl nagy, fönséges hivatás vár.

Minden férfinak van egy védangyala, kinek nevétől föl-lelkesül, kinek emléke az élet útján vezeti, ki élete és halála fölött határoz, ki őt jóvá vagy rosszszá teheti.

E védangyal a nő, a gyermeknek anyja, az ifjunak kedvese, a férfinak neje.

Ha az anya azt mondaná fiának: légy becsületes ember, csak a becsületes független: lelked erejét senkinek el ne add, érezzenemesen, s ha lesz aki megérti érzelmeidet, azt szeresd, légy hozzá hű, érzelmed szentségét semmiért el ne add! nem lenne a becsületes ember ritka, mint a fehér holló.

Ha az anya azt mondaná fiának: tanulj nélkülözni; ki senkire sem szorul, annak mindene van; hajolj le ahhoz, aki alattad van, de ne az előtt, aki fölötted áll! nem támadnának legiói a gyáva ördögöknek.

A spártai anya, midőn fölköté fia baljára a paizst, e szókkal bocsátá a csatába: ezzel vagy ezen. Ki elesett, azt paizon kísérek a sirba társai, ki elfutott, az elveté magától a vértet; a spartai nő inkább akarta fiát halva, mint meggyalázva látni!

Itt az idő, melyben a nők kötelessége a szellem lángjait szítani.

Együtt meghalni dicsően inkább, mint együtt élni gyalázatosan. Föl a tett mezejére polgártársnőim!

A hazának minden erejére szüksége van, hogy az Isten áldása foganatos legyen rajta.

Vétkezik a haza oltára ellen, ki most visszavonulni akar.

Ha vannak fiaitok, kik lelkeitek büszkesége, tüzzétek föl kebleikre a szabadság háromszinű rózsáit.

Ha van, kinek nevére ifju szivetek föndobog, kinek nemes tetteire arcotok szent lángtól pirul el, ha van kedvestek, tüzzétek föl keblére a nemzeti cocárdát. Istenemre, míg ott leszen az, nem fog kezeikből a kard kihullani.

A ti szavaitok fogják őket csodadolgok kivitelére lelkesíteni, mint a kereszténység első hirdetőit a szent lélek szavai. Szégyen a gyávára, ki hazája védelmére föl nem übred!

Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

Átok az árulóra, kinek önérdeke előbb jut eszébe, mint a haza boldogsága! Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

De legyen áldás azon, ki a hon boldogításában elfáradt, női kezek törüljék le homloka izzadságát.

Legyen áldás a férfin, ki sebét a hon védelmében nyerte.

Női kezek kössék be sebeit.

Legyen áldva a sír, hová a szabadság bajnokait temetik, női kezek ültessenek rá virágokat, nők könnyei legyenek az édes harmat e virágokon. Adjátok kezeiteket.... Mondjátok áldást fegyvereinkre, kössétek föl a szalagot kalpagjainkra. Könyet, de örömkönyt lássunk szemeitekben. Halljuk a jelszót édes ajkaitokról! Szabadság! Dicsőség! Honszerelem! S aztán Isten velünk! Éljen a haza!

A napok hangulata.

(1848. ápril 2.)

Az ingerültség folyvást növekszik. Bennünket csálnak! A miniszterium még mindig nincs megerősítve. A király 12 nap alatt nem írta alá, a mit megígért. Mit tesz ez? Lehet-e a királyról föltenni, hogy arról gondolkodjék, hogy adott királyi szavát megtartsa-e vagy nem? Ki merné ezt koronás fejedelmünkre ráfogni? Az egész ország talpon van, az egész nemzet fegyverben áll. Debreczen, Kecskemét, Vác, Esztergom, Szarvas, az egész Jász-Kunság, Szeged, Cegléd, Szentés, Győr, Páncsova, s majd minden nevezetesebb város és helység, a megyék nagyobb része a forradalom elveihez csatlakozott. A határszélek kiverték a katonai hatóságot, a főparancsnok asszonyruhában akart megszökni, a nők észrevették és kikorbácsolták, Radeczkyt kiverték Olaszországból, a magyar katonaság a fölkelőket segítette. Marinovics admirált lefejezték, fejét karóra huzzák; az egész világ vérben uszik, a forradalom egének futó csillagai, futó királyok, futó miniszterek szerteszét hullva, mondanak iszonyu példát a szomszédoknak, s ki gondolná, hogy ilyenkor a király ráérjen 12 napig azon gondolkozni, hogy beváltsa-e nyílt adott szavát vagy se? Ha a király személye szent, akkor adott szava is szent legyen. A nép felnyitotta szemét, s nem fél többé azon kísértetektől, miknek ismeretébe bele nevelték. A király számára népének szeretete maradt hátra; s a király ezt nem az által fogja megtartani, ha a nép gyűlöletének kijelöltjei tanácsára hallgat. Kiben lehet saját népén kívül bízni? Minisztereiben? azok fantomok, a napvilág elveri őket. Katonáiban? Azok is megszűntek automatok, zsoldosok lenni, s tudnak érezni a hazáért, s hogy tudnak érezni a szabadságért is, megmutatták magyar seregeink Olaszországban. Szövetségeseiben? Föl akarja-e forgatni az egész

Európát, hogy egy pár bukott miniszter életét pár perczezel meghosszabbítsa s kockára tegyen mindent — semmiért? S ilyenkor a király 12 napig gondolkozik! Tizenkét napig kormány nélkül van az ország. Isten irgalma őrzi, hogy fenekestül fel nem fordul.

Az országgyűlés, a municipiumok nem kormány többé, mert nem képviselik a népet, a ministerium nem kormány, mert nincs megerősítve, a nép maga kormányozza magát; ki áll itt jót a holnap napért?

Szavaink jól tudjuk: hogy nem jutnak el a király elé, s ez baj, melyen segitenünk kell. Szivünk fáj, hogy a magyar korona a ködös távolban fényét veszti s a király környezőihez bizalmunk nem lehet. A magyar királynak Budán kellene lakni, ez régen meg volt érezve, meg volt mondva; ily fejezett nemzet tovább nem lehetünk, melynek királya az országon kívül él, s míg őt mézes mázos környezői azzal áztatják, hogy a nép boldog, a nép dicsérő hymnusokat énekel, addig másfelől a népet rabolják, törpitik, vagy boszantják s azt mondják: ezt a király akarja így, s midőn eljön az adosságok fizetésének napja, megszöknek a király oldala mellől, mint hálátlan ebek, kiknek korpája kifogyott. Ez nem tarthat így soká. A királynak fel kell ébrednie. A távolból terjedező moraj kezd fel felzúdulni. Még nem tudni égből jön-e vagy föld alól? vihar-e vagy földindulás? Ha égből jön, villámok fognak hullani, sok nagy fa kidől, mi szirt ormába verte gyökerét, de a levegő megtisztul utána s annál ragyogóbban fog kisütni a nap! De ha föld alól jön, akkor hol az Isten ki bennünket megment? ki tudja, hogy a megrázkodó föld nem úgy fogja-e ledönteni a templomokat és a hegyek koronáit, a várpalotákat, mint a polgár hajlékát, melynek gazdája vérével festette a küszöböt?

Csak egy szavatokba kerülne és e vihar elkerülné hazánkat. Mondjátok ki e szót, és a nép boldog lesz. Ne higgyétek, hogy a nép egyes emberek tömege. A nép elementum, olyan, mint a tűz, mint a vihar, mint a tenger, mely ha föltámad, emberi erő nem uralkodik rajta.

Melyitek érzi magát erősnek a földindulástól megrázkodó hegy alatt megállani, melyitek akarja tenyérrel elfödni a kitérő vulcant, melyitek akarja a fölháborodó tengert vesszővel megfenyíteni?

Hijába biztok villámhárítóitokban, azok csak vonják magokhoz a villámot, de el nem ijesztik.

Legyetek a népnek igazságos birái. Az Isten él s az ítélet, mit ma kimondtatok, lehet hogy holnap ti rátok fog kimondatni.

Legyetek a népnek igazságos ítélő birái.

Isten szent lelke legyen a királylyal!!!

D é l i b á b .

(1848. majus 7.)

Én nem tagadlak meg, költészet istene!

Elpártolt mindenki tőled, főként kiknek fejére magad
tevéd föl a koszorút, ki hagyták aludni oltárodon a veszte
lángot, elszorták lantjaikat és kardot ragadtak s arczodat —
elfeledék.

De én nem tagadlak meg soha!

Legkisebb vagyok azok közt, kik templomod küszöbén
beléptek, de legutolsó, aki azt elhagyom.

Imádtalak a nyugalom óráiban, s te velem leendsz, ha
küzdeni fogok, velem, ha meghalok.

Te fogsz kísérfni engemet, ha vándoruton járok, keresve
számkiűzött feleimmel boldogabb hont, dicsőségesebb sírt. S én el-
mondandom nekik, nézzétek ezt a fehér hattyut, mely a szabad
égben, oly szabadon röpül, mélegebb táj felé! nem a szülőföld! a
szabadság a haza. A hol szabadság van, ott van a mi hazánk. A
börtön nem haza, ha arany rostély van is ablakán.

Jertek el innét, hadd omoljon össze az apai ház, hadd
teremjen küszöbén vad virág, hadd legeljenek utcáinkon
nyájak, ne nézzetek vissza, töröljétek ki a könyet szemeitekből.

Nagy a világ.

A sír még nagyobb.

Egyik vagy másik majd csak ád hazát!

Nézzétek mint repül az a fehér hattyu!.... Fel fogsz
keresni engem, hol csaták viharai közt vértől pirult arczezal,
vértől pirult földön, isten és ördögök, emberek és rabszolgák,
küzdenek életre halálra, örök életre vagy örök halálra. S ha
olykor a szél elkapja a fegyvercsattogást, ha a küzdők lankadtan
elpihennek, hallatni fog a Bard vad éneke.

Csatára, csatára!

Dalt, dalt! a szabadság istenének.

Aczélok énekét, halálhörgést, lovak nyerítését. Csátára!

A keleti párduez küzd az északi sassal, vérük festi a földet, karmaikat egymás csontjaiba vágják.

Ne hagyj magad te keleti oroszlán, leharaptad egyik fejét a sasnak, harapd le a másikat is, hadd folyon el a vére, ami még el nem folyt. Csátára!

Regeltől estig vittatok, piros volt a nap mikor fölkel, most a föld piros, a nap sápadtan megy nyugodni, ki tudja feljön-e számunkra többé?

Ha lemegy a nap, majd feljön a hold, holdvilágnál fogunk tovább vívni. Csátára, csátára!....

Fel fogsz keresni engem, ha szemem elborul, ha a zászló kiesik kezemből s a szivemből kiömlő vér halványan hagyja arczomat. Lefekszem földedre, mit a te kezéd virágokkal ültetett be, kérni fogom e virágokat, hogy véremtől ne száradjanak el, ha jön egy új tavasz, szép zöld fű alatt legyen álmom.

Megesókolom a földet, mely megiszsza véremet és el fog felejteni.

Csátára, csátára!

Ha futni akartok, hagyjátok mellettem kardomat és ezt a zászlót.

Ha győzni akartok, vegyétek föl mellőlem: az én kezeim nem emelik meg többé őket.

S majd eljönnek az erdők madarai s eltemetnek szépen.

Eljönnek a hegyek viharai és megsiratnak.

Eljön éjenként a holdvilág s elbeszéli, mi történik naponta idefent?

Te pedig örökre velem maradsz, s nem hagyod virágtalan síromat.

Ha valaki sírom fölé egykor házat épít, meg lesz átkozva küszöbe és a virág, mely szivemből szította életét, kisarjadzik háza küszöbén és túléli a ház urát.

Költészet Istene, nem tagadlak meg tégedet soha.

Ha az unio Erdélylyel megtörténik, mi lesz nemzeti színeinkből s e két ország czimeréből?

A magyar czimer színei vörös, fehér, zöld.

Az erdélyi czimeréi kék, arany, vörös.

Ha egyesülünk, mind ez ötféle színt fogjuk-e viselni? Ez maga egy szivárvány lenne, mely hazánk egére ugyan igen illenék, de zászlónak igen tarka.

Vagy pedig egyikünk színeit sem viseljük, hanem csinálunk a kettőből egyet.

Magyar honunk czimeréből ugyis megeshető, hogy a négy ezüst folyó közül elvesztünk kettőt (Dráva, Száva), el a hármashalmot (Tátra, Fáttra, Mátra). A kettős keresztet eddig is kihagyhatjuk, miután vallásegyenlőséget mondtunk ki a hazában.

Nem marad számunkra hátra más, mint a vörös mező.

Ha a régiekre akarnánk visszatérni, elfogadhatnók az egyfejű sast, mely Árpád zászlaján lobogott, hazát kereső ősapáink előtt e czimer alatt volt egy a magyar nemzet ezelőtt kilencz-száz ötven évvel. Bár e czimerrel mind azokat föltámaszthatnók, kik akkor ennek hűséget esküvének.

Ha pedig el akarjuk felejtetni a multat, ujat akarunk teremteni, akkor:

Legyen zimerünk: vörös mezőben fehér kard: vagy pedig fehér mezőben vörös kard.*)

*) Megjegyzem, hogy ez utóbbi czikk akkor is satyra volt, a mikor iratott, huszonöt év alatt pedig tökéletes komikumma érett meg. J. M.

A forradalom költészete.

(1848. majus 18.)

Ne ijedjete meg e szótól: forradalom.

Nem villám ez: csak napsugár, mely szemeitekbe süt.

Minden, mi szép, minden, mi fönséges, e szóban benne van.

Isten-irgalom, emberszeretet, férfi-erény, nőszerelem, néphatalom és világszabadság, minden minden e szóban: forradalom.

Éj után hajnal jön. Az álmok elfutnak. A sötétség visszatér kriptáiba, a hegyek aranynyal festik ormaikat, a nap sugarait szétlöveli. Minden, mi sötét és sötétség lakója, visszafut odvába, de fölébred minden a mi, szép és az Istené. Millió csillag, az ég millió gyémántos királya tűnik el egy sugarától a napnak. Nem látja senki, hogy hova lettek, nem tudja senki, hogy vannak-e? Életök csak a ragyogásban látszik, s a ragyogás elmulik, mihelyt az ég megszűnik setét lenni.

Helyettök ott fenn a pacsirta zengi énekét.

Lássátok: ez a forradalom.

A hajnal nem gyilkol meg senkit, hogy az éjt nappallá változtassa. Az éj mindenkit elaltat, hogy uralkodhassék.

A hajnal pirulása nem az a pir, a mi a szivből kiömlik, hanem a mely a hős arczán pirul, midőn sisakját fölteszi.

Az éj halál oszt mindenkinek. Még az élő is elalszik, s a virág becsukja kelyhét.

A hajnal életet oszt szét, még a sir is kivirágzik s a tengerfenék növény-erdőt nevel, hová szeme elhat, s kicsalja a börtönnyiláson át az eltemetett halovány virágot.

Lássátok: ez a forradalom.

Változik minden. Ég és föld más alakot ölt.

De életre változik minden. Világ és szabadság terjed szét mindenütt.

Ki boldogtalan volt, a forradalom szivét meggyógyítja, ki félt, bátorrá teszi, a vak szeméről a hályogot letépi, mindent ad

mindenkinek s még sem vesz el semmit. Igazságot tesz mindenkinek s még sem áll boszút senkin.

Mindenkit megvéd, s még sem üldöz senkit.

Mert fegyvere nem halált, hanem életet oszt.

Lássátok : ez a forradalom.

Vannak, kik azt hiszik, hogy a forradalom eszméje egy a zsarnok-gyilkolással.

Ez lehetett akkor, mikor a zsarnokok a népet üldözték, mikor a nép szabadság után sovárgott, s ezért egy Brutusnak kelle születni minden Caesar mellé, hogy a nép szabadsága biztosítva legyen.

Ujabb időkben a zsarnokok találtak módot, hogy a népet magokba szerelmessé tegyék, s ha ledül egy, a nép másikat emel helyébe.

Ilyenkor nem a zsarnokokat : a rabszolgákat kell kiirtani.

Mihelyt nem lesznek rabszolgák, nem lesznek zsarnokok.

S ide nem kell kard, nem kell guillotin, ezt tenni fogja a szabadság szelleme.

A keresztyén vallást nem fegyver terjeszté el a világon.

Forradalom volt az is, mit a földön az égből és a föld alatt előidézett, csatátvivott emberekkel, ördögökkel és hamis istennel, csatát magával a halállal és győzött, mert fegyvere a szent igazság volt.

A hamis istenek oltárán kihamvadt a tűz, az ördögöket nem hitte többé senki, s a halál fejéről leesett a korona.

A halál megszűnt öldöklő angyal lenni, új élet angyala lett belőle. Mert úgy akarta az örök hatalom szelleme.

E szent lélek újra eljőend !

Nem hoz magával semmi fegyvert, mint igazsága szavát.

Nem öl meg senkit, de mindenkit újra teremti.

A félistenekből egész emberek lesznek, s a késő utókor bámulni fogja azon csecsebecsüket, babonás népfetisheket, miket egykor a nép térdre omolva imádott.

Ha a nép ember előtt hajtja porba arcát, nem azt kell porba sújtani, kit bálványul körül vesz, hanem őt kell kiemelni a porból s tudtára adni : hogy ki asszonytól született, az nem isten, de nem is igavonó barom.

S ezt fogja tenni a forradalom.

Congrév-rakéták

pillanatnyi fényül, némely sötétebb helyekre.*)

(1848. majus 21.)

I.

F i a t a l s á g.

A fiatalságnál három osztályt kell megkülönböztetni.

A nyugalom, forradalom és a zavargások embereit.

Az elsőbbek, kik minden áron békét: az utóbbiak, kik minden áron zavart akarnának.

Amazokat hivataluk, emezeket hivataltalanságuk szólítja fel az ellenkező elvre.

A forradalmi fiatalság azonban ezeknek egyikéhez sem tartozik. Elve: mindent áldozni, a hol mindent nyerni lehet; semmit sem áldozni, hol a látható végeredmény semmi. Nem indítani meg mozgalmakát, mik a közrendet gátolják: a nélkül, hogy a közüdvöt előre vinnék; de nem látni a magányérdeket ott, hol a haza ügye forog kérdésben. Nem függeni senkitől, mint saját becsületszavától. Ez az egyetlen korlátlan hatalom, melynek zsarnokságát tisztelni tudja.

Keresni az egyetértést, de a háborutól sem félni.

Tenni nyiltan, szólni nyiltan, szem-szembe, nem orozva, nem sötétben, nem más háta mögött.

Ez a forradalmi fiatalság. Ez a márcziusi clubb.

Sok, mi legujabb időkben a fiatalság nevében történik, bitorolja e nevet.

Mindazon apró, kiskörű lázítások, ingerlő fenyegetőzések, politikai szint nélkülöző demonstrációk, mik e firma alatt történnek, meghamisított pecsét alatt jutnak a közönség elé. Ki a zsidó - bujtogatásnál verekedett, ki imitt-amott éjjelenként

*) Megjelent az Életképekben a forradalmi fiatalság clubbjának megbízásából.

macskazenézett, ki a háziurakat késsel vagy kanócczal fenyegette, az nem a forradalmi fiatalság volt.

Mert ha ez okot talál eléggé méltót, hogy a síkra ki lépjen s megmondja sérelmeit annak, a kit nem szeret, azt teszi nyíltan fényes nappal, s arról fogjátok őt megismerhetni, hogy ha megtámadtatik, nem fut el; hanem azonnal helyt áll és győz vagy elhull az utolsóig.

Azok, kik a budai macskazenén voltak, nem lehettek közölte valók, mert futottak.

Azok, kik Lederert in effigie fel akarták akasztani, nem lehettek közölte valók, mert ők nem mennek százan egy ellen, kivált ha az az egy is tehetlen szalma kép.

A forradalmi fiatalság nem huzza ki kardját igaz ok nélkül, s nem dugja vissza becsület nélkül.

Erről fogjátok őket megismerni.

II.

P e s t i p o l g á r s á g.

A pesti polgárság, mint a kerekvilágon minden polgárság, szereti a békét.

Mert az ipar csak a béke alatt virágzik. S a ki a minden napi keze munkája után él, megúnja a nyolczhêti munka-feltartóztatást; a jövendő reménye nem kenyér, mivel családját tarthassa.

Ezért a pesti polgárság unja a zavart.

S azt hiszi, hogy ennek a pesti fiatalság az oka.

Ha ezt kivernék a városból, minden rendben lenne.

Nem sejti, hogy az egész világ forr, s minket csak a habok ragadnak, miket e nagy tenger zajgása vet.

S e tengert kanállal kimerni nem lehet.

Jobb volna, ha a helyett: hogy száz oldalról bontjuk a hajót, mely édes mindnyájunkat visz magával, iparkodnánk azt összetartani, mert ha elmerül az, vagy szirthez ütődik, együtt szenvedjük a hajótörést.

A polgárság vétke az, hogy a nemességet szereti előjogaitól megfosztva látni, de saját előjogait a néppel megosztani nem. Örül az aristocratia megbukásán s azt hiszi, hogy ez örökségben reá marad.

Nem uraim, az aristocratia nem azért rakta le koronáit hogy azok mentül többeké, hanem azért, hogy senkié se legyenek.

Azért e megszólító szó helyett »polgártárs«; más nevet kell kitalálnunk, mert attól tartok: hogy ide s tova czim lesz belőle.

III.

N é p.

Mi magunkat igen hosszú ideig csaltuk. Azt hittük, hogy népünk van; pedig nincs.

Mig volt, nemességünk volt az. A földmivelő nagy tömeg előtt ismeretlen fogalom volt e szó »haza.«

Még most is az; szabadságaért akárki más iránt háladatos, csak hazája iránt nem.

Ha azt mondjátok neki, hogy keljen fel honát védelmezni a muszka ellen, sirva fakad s azt mondja: hogy inkább robotol és éhezik.

A kabátos embert gyűlöli; nem hisz neki. A nemzeti színeket nem érti; neki addig a törvény sem törvény, míg a császár pecsétje alatta nincs nagy kétfejű sassal.

Értünk fegyvert nem fog, szavainkban nem bizik, terveinkben nem segít; bünteti bennünk Isten apáink vétkeit.

De mi föltettük magunkban, hogy a népet szabad urrá tesszük, mert kell hogy legyen magyar nép: szabad és ur, mint volt hajdan.

Semmi sem valószínűbb, mint hogy e közben magunk veszünk el, minket kövez meg, minket feszít meg a nép.

Guny és átok fog sirunkhoz kísérni.

De az mindegy. Sirunk fölött boldog leend az utánunk következő nemzedék, és mi nyugodni fogunk.

Neveinket nem fogja tudni senki, nem a sirt, hol alszunk; de ott nyugodtan fogunk alunni, S Magyarország boldog lesz és élvezni fogja a szabadság édes gyümölcsét, melynek keserű magvait a mi szivünk vére öntözte.

Czélunk el lesz érve, nem fogjuk látni, de nyugodni fogunk. Azért, még azon perczen is, midőn keresztre feszít bennünket a nép, éljen a nép!

IV.

Nemesség és táblabírák.

Minek bántjuk mi annyira a táblabírákat, a volt nemességet?

Ha a nemesi előjogok meghaltak, illik-e gúnyolni a halottakat?

Ha nevetségesek, ha rosszak voltak, miért ne?

De hát azok voltak-e? Ez a kérdés . . .

Nekünk népünk nem volt, az alkotmányon kívül eső osztály nem ismert hazát, neki semmije sem volt a hazában.

Az ábrándos hazaszeretet s honfenntartás előjogai a nemesé voltak. Ezeket a nemesség nem veszté el, csak megosztá a néppel. Neki eddig sem volt az vétke, hogy ezekkel birt. Mert ezek minden embert illetnek. A korszellem vétke volt, mely nekik megadta, csak a mivel tartozott s a népnek nem.

Most minden megváltozott.

A nemesség megosztá mindenét a mije volt, vagyonát és jogait. S ezt egy percz alatt tevén minden vonakodás nélkül.

De az ábrándos honszerelem még mindig él szívében, ezt fájdalom! hogy nem oszthatá fel egy percz alatt a nép között; arra évtized kell. S ezért gúnyolni kell-e őt?

Gúnyolni kell-e azon osztályt, mely hazánk törvényeit kiszolgáltatá, népe fölött virasztott, alkotmányát védte, igazságát kezelé nyelvét föntartá, mely bíró, építész, mérnök, diplomata, kereskedő, tudós, egy szóval minden volt a világon, oly csekély jutalomért, minő egy táblabírói czim?

S most mi e jutalmat akarjuk a pelengérre tűzni?

Ne legyünk hálátlanok önvérünk iránt.

Ezen czimnek nincs jövője többé, de van multja.

Ha e czimet egy szembehunyással örökre elfeledtté tudnók is tenni, megmaradnának az egyesek, kik a mozdulatlanságot képviselik, nemcsak a nemesség között, megmaradnának a nép minden osztályaiban, fönt és alant, meg magában a fiatalságban is, melynek tűzvérű a neve. Küzdjünk valahára elvek, ne firmák ellen.

Nemességünk el van keserülve.

Mindenét odaadta. Mivel apái birták, ő nem bir azzal

többé. Mindent elvesztett, mivel az előtte való generáció birt. El czimerét, el választási előjogát, földeit, kereset-módját, értéke nagyobb részét, hivatalait, s mindezt nyugodtan, önkényt veszté el, nem erőszak kényszeríté rá. Odaadta ingyen.

E vesztéségnek áldozat a neve.

S mi ez áldozatért gúnyolni fogjuk-e őt? Akkor fogjuk-e arczul verni, midőn koszorut érdemel?

Én magam is lemondtam nemesi előjogaimról. De ha el hagytam nevemből a nemesi czimet, meg akarom azt lelkem számára tartani s nem szeretném, ha oda jutna a világ, hogy ki nemesen tenni, nemesen érzeni tud, az legyen a köznevet-ség tárgya.

Ha Franciaország üldözte a nemességet, jól tette, mert ott ellensége volt az a népnek, s a nép vérrel vette el tőle emberi jogait. De minálunk a nemesség, hogy a népnek, mely jogait követelni nem tudta, azokat megadhassa, vérén kívül minden egyebet fölláldozott, s ha kell, ezt is fel fogja áldozni tudni s még nem tudjuk, hogy nem lesz-e e vérre szükség?

A haza üdvére népet kell teremteni.

Hogy e nép teremtvé legyen, a nemesség mindent fölláldoz, mindent elkövet.

Ha ezt nem teszi, akkor irtsátok ki és sirassátok meg! de ha kötelességét teljesíté, nem mondom, hogy dicsőítsétek érte, mert hiszen csak kötelességét teljesíté, de legalább ne neves-sétek ki.

Szegény király!

(1843. oct. 22.)

Midőn a királyok a népek fejére ültek s Isten nevében nyomoru életet és nyomoru halált osztogattak édes fiaiknak, midőn a királyok kivették a nép szájából a kenyeret, szivéből a vért, s adtak nekik helyette rabszolgaságot és koldusbotot, midőn a királyok játszottak a nemzetek fejével, adták, vették, osztották az országokat; — a jó királyok akkor sem feledkeztek el keresztyén voltukról, s kiket nyomorukká tévének, megsiratták és mondák: szegény nép!

A nép éhezett, a nép sírt, a nép elvérzett.

Szegény nép! azt mondá a király.

A nép viselte lánczait, viselte koldus-botját, gályát huzott vagy földönfutó lett.

Szegény! nép azt mondá a király.....

Fordult a koczka.

Jön az idő! Jön megállíthatlanul, midőn a bálvány imádásoknak vége szakad, a nép nem fog aranyos fejü halandók előtt térdelni többé, nem csókolandja a tigris körmöket, miken önvérének szagát érzi, hanem ledobja nyakáról álszenteit.

Semmik vagytok!

Dicsőségtek álom. Volt és nincs, és nem lehet többé.

Ez az idő nem messze van, talán már benne is vagyunk.

Illő, hogy a népnek is jusson eszébe keresztyén volta.

Legyünk emberek; s midőn e fölkenet szerencsétleneket bujdosni eresztjük, ne mulasztjuk el őket megsiratni: szegény király, szegény koronás király!

Milyen magasról estél alá, és milyen mélyen.

Mikor mindenki szomorú volt, te voltál egyedül a kéjelgő, most, midőn mindenki örül, te magad vagy, a ki sírsz.

Mikor mindenki rabszolga volt, te voltál egyedül, kinek minden szabad volt: — most midőn mindenki szabad, te magad vagy a számüzött.

Süket voltál, mikor a nép fájdalmai szaván beszélt hozzád, most néma vagy, midőn neked fáj és nem mered kimondani, hogy mi?....

Szegény király, szegény koronás király.

Mindenkinek van hazája; neked nincs. Mindenkinek van öröme, reménye; neked nincs.

Szegény király.

Szegény meg bukott fél Isten. Sem Isten, sem ördög nem lehet belőled, mert ember vagy: s ember nem lehetsz többé, mert király voltál.

Midőn fejedre hagytad tenni az arany szarvakat, beirtad nevedet azon boldogtalanok sorába, kik milliók közül kiválva erőszakot tesznek a természetnek, hogy számukra külön teremtsen minden örömet.

Kiknek ülő-széke a népek sirja, kiknek itala vér, kiknek a nemzetek nyögése dajka-ének, kiknek nyugalma a rablánczok zörgése, játéka háboru.

Hová fogsz menni? Étlen, szomjan, álmatlanul, örömtelenül.

Mert a te életed nem emberi élet, álmod nem emberi álom, örömöd nem emberi öröm.

Ez a világ nem a te világod. Az emberiség nem fogad fiává.

A mennyország nem a te hazád. Áldozataid képe visszarettent onnan.

A pokolban sincs helyed. Az kikaczagja halvány arcodat.

Hová fogsz menni? Testvértelenül fogod társaiddal bejárni a világot, s ha találkozol magadhoz hasonlóval, vissza fogsz rettenni tőle, s ha forrásból inni akarsz, vissza fogsz rettenni saját arezulatodtól....

Szegény király, szegény koronás király.

És ha meghalsz?

Ha Isten megengedi, hogy olyan halálod legyen, minő embernek szokott lenni, ha a föld beveszi csontjaidat, azon a helyen nem fog megteremni Istennek semmi virága, pusztalevél az; megátkozott porod miatt messze téren kivész minden

a mi zöld, s századok múlva a késő nemzedék, hol kopár fütelen
tért talál, arról fogja tudni: hogy oda egy király van temetve.

A népek pedig boldogok leendnek, s örömeik zaja nem
hagyand aludni mély sirod fenekén.

A templomokban sokáig fogják nevedet az imádságban
emlegetni: ott hol az árvizről, döghalálról s az Isten egyéb csa-
pásairól van szó.

És senki, senki nem fog megsiratni téged.

A gyávák megszűnnek félni, a bátrak gyűlölni tégedet;
rokonaid megszűnnek szeretni és megtagadnak.

Elfeled mindenki, elmulsz, elenyészel....

Szegény király, szegény koronás király.

Nem szeretem a sápadt arczokat.

(1848. oct 29.)

Tul vagyunk a Rubiconon. Felszedtük magunk után a hidat, hogy vissza ne mehessünk.

Válasz-fal van multunk és jelenünk között; az egyik álom, a másik ébrenlét. Történeteik nincsenek egymáshoz kötve; az egyik végződött, a másik kezdődik és nem folyik egymásból.

Tul vagyunk azon, hogy még valaha alázatos, hűséges, királyokban hívő nép legyünk.

Számunkra csak kétféle jövődő lehet bátra.

Ha veszünk, sorsunk két szóban le van írva, e két szó: halál és rabszolgaság.

Akkor sem lesz királyotok többé; a szivtelen önkény fog ülni a vérrel festett széken, s azt a koronát, mit eddig szentelt fej viselt, zsámolyul fogja tenni jogtapodó sarkai alá.

Ki egymásra uszítja a népeket: hogy hosszú tusák után egymás vérért vesztve erőtlenül hulljanak zsámolyához, könyörögve, mint összemart ebek, hogy adjon nekik békét és kölesönös lánezot.

Ez sorsa azoknak, a kik életben maradnak, ha vesztenk.

De ha nyertünk . . . akkor . . .

Akkor eljönnek a számolás napjai.

A büntetés nem érheti azon népeket, kik ellenünk támadtak; hanem azokat, kik őket ellenünk vezették.

. . . . Jaj nekünk, ha azt hisszük, hogy van még egy harmadik jövődő szép csendes megnyugtató eszmékkel tele, mely nekünk is boldogságot adjon, ellenségeinket is kielégitse.

Jaj nekünk, ha azt hisszük, hogy minket zsarnokaink még szeretni fognak.

Szeretni akkor, ha megalázzuk őket; holott akkor sem szerettek, mikor felmagasztalók.

Vagy szeretni akkor, ha ők törnek le minket; holott akkor sem szerettek, midőn félték tőlünk.

Jaj nektek, kik még most is bizni tudtok: elsőik lesztek, kik kétségbe fogtok esni.

Jaj nektek sápadt arczok emberei, kik azt mondjátok: még nincs ideje . . . még tíz év kell rá, még várni fogunk . . . !

E tíz évet nem fogjátok megérni.

Ellenségetek nem mondja: hogy még tíz év kell rá, hogy titeket kiirtson.

Holnap, vagy ma, vagy egy óra múlva, mihelyt úr lehet, ismét fejetek fölött a pálcza. Ti meg nem csaljátok őt, mint ő megcsalt titeket. Ti hijába mondjátok neki: hogy őt teljes életekben szerettétek, nem fogja elhinni, mint ti elhittétek neki. Olvassátok meg a történetet, akadni fogtok vérrel irt sorokra, mikből megtanulhatjátok: hogy midőn a királyok legyőzték alattvalóikat, kik szabadságukért küzdöttek, azoknak még a tejszopó gyermekeit is meggyilkolák. Vagy azt hiszitek, hogy azóta a királyok jobb erkölcsöket tanultak? Kárhozott, a ki emberben hiszen!

Napok, órák és perczek vannak számotokra hátra.

Hét hónapot elpazarolt az új életből emberben-hívéstek. Megalkudtatok-e a sorssal, hogy még új hét napot adjon a sárbavetett időhöz?

Szabadság Istene! Ha egy Martinovicsnak, ha egy Szentmarjainak hét hónapot adott volna a sors, hogy cselekedjék az alatt, a mit e honra üdvösnek, jónak talál, kezébe adta volna az ország kormányzatát, a nemzet bizalmát, milliók egyetértését, magyar pénzt, magyar hadseregeket, szabadsajtót, szabad szólásjogot, s a mi legfőbb: ellenségeink széttört, megalázott erejét; mit tett volna az ennyi drága idő alatt!

Midőn bátor lelke volt tenni, szólani, izgatni, ezreket egye-isteni egy közös szent cél kivitelére akkor is, mikor azt tette egy elnyomott országban, titokban, minden perczben fejét kockáztatva, nem tudva: hogy kit barátjának hisz, nem lesz-e árulója? nem birva sem pénzt, sem fegyvert, csak szabadulni vágyása kétségbeesett érzetét, mikor minden kimondott szónak, minden leirt betűnek bírāja volt és bakója: s még sem sápadott el azt leírni, azt kimondani . . . !

S ti, kiket most a szerencse tenyerére vett, még mindig

féltek, még mindig kétkedtek kimondani a szót, melyet megvédeni fegyver van kezeitekben, midőn a szabad szó kimondásával nem a gyalázatos vérpad, nem a vérvörös bakó, hanem a dicsőséges nyílt harcmező s a sápadt ellenség áll szemben? Midőn szólni lehet az egybegyűlt néphez, ki halál helyett életet dörg vissza szavaitokra! Midőn irni lehet s bátran alá tenni neveiteket? Ti hazám fiatal költői, kik míg apró csecsebecségekről kellett szólni, ezenként álltatok elő s most midőn itt volna az ideje, hogy azok, kiknek lelkében Isten ihletésének szikrája ég, menjenek azzal világot és lángot gyújtani a népek lelkében, most hallgattok, mint viharban az erdei madarak?

Nem szállt-e reátok az Isten szent lelke?

Hajdan tizenkét egyszerű ember képes volt a világ minden hamis isteneit legyőzni a kettős tüzes nyelvnek erejével. Most nem akadna-e tizenkét apostol, ki az ujabbkor álisteneit leverje tronusaikból?

Nem jött-e el hazátok Messiása? Nem láttátok-e csodatételeit, nem láttátok-e mint aludt ki szavaira a bálványok oltárain az áldozat tüze? s mint gyuladt örökké égő láng a nép szívében a szabadság istenének tiszteletére?

A szabadság megváltója megkezdte újvilágteremtő bucsújárását: föl, ki magában a tüzlelket érzi! nem eljövendő többé: jelen van az idő, mely Isten országát meghozza a földre; menjetek szét és tanítsátok meg a népeket: hogy Isten minden emberek fölött van és ember nincsen emberek fölött!

Keserű hangok.

(1848. nov. 12.)

Annyi ember lesz földönfutóvá!

Annyi becsületes férfi, ki honát és a szabadságot imádta, veszté el hazáját, de nem a szabadságot.

Kizavarta őket anyai fészükéből a koronázott bűn, a hű polgárok vándor madarakká lettek. De jön még tavasz, melyben a vándor madarak fészkeikbe ismét visszatérnek s futni fog a zsarnok s nem fogja követni senki, csak gyilkos tetteinek kísértő emléke.

És azok, kiket a szolgák királya hontalanokká tett, találni fognak egy közös hazát, hol tán inséggel fognak küzdeni, de nem rabszolgasággal.

A szabadság vándorai mindenütt feltalálják egymást. Legyen e hon Franciaország vagy Magyarország, az olaszföld vagy a Kaukasus, ott találkozni fognak azoknak arcza, kiknek lelkei együtt jártak a szabad eszmék szellemországában, s azon föld, mely őket befogadja, szent lesz az emberek és az Isten előtt, határait sem zsarnok, sem szolga át nem fogja lépni. Ott lesz a szabadság Jéruzsaleme, melyhez a tiszta lelkűek meszszeföldről vándorolni fognak, ott fogják őrizni a legyilkolt népszeretet örök frigy-ládáját, onnét fognak szétmenni hirdetni a népeknek, hogy a szabadság Jézusa nem halt meg, hanem föltámadott!

Talán a te földed lesz az hazám! mely hivatva van arra, hogy vérrel kereszteltessék meg s jövődő neve minden szabad népek hona legyen.

Forr gyűlőng határaidon belül a népség, minden ajku nemzet, melynek szabadsága össze van tiporva, siet szent földre: kezében fegyvert hoz, szívében lázas keserű érzeményt: a boszú reményét.

Országod szívében, fővárosod utcáin naponta harczi zene

mellett idegen férfiak fegyveres csoporti vonulnak, fiaid táborába sietve.

Lengyelek, olaszok, tyrolok, francziák, németek esküsznek szent zászlóid háromszíne alá.

Kiket kiűzött minden országból a koronás önkény, itt jönnek össze, ide vonja őket szabadságuk közös veszedelme, a közös elkeseredés.

Tehát itt jönnek össze a vándor madarak...

Tehát itt lesz a véres oltár, melyen vagy a szabadság hősei, vagy annak zsarnokai fognak megáldoztatni...

... Oh kedves szép hazám! Kedves — édes — hazám...

A forradalmak Metempsychosisa.

A francia forradalom okai voltak: az aristocratia romlott erkölcsisége, az udvar zsarnoksága, több mint egy milliárd status-adósság. Nem így van-e most? Ugyanazon okok: ugyanazok a következmények.

Mi volt akkor XVI. Lajos? Egy trónba festett király — király, mert korona alá született, különben gyöngye fejü ingatag ember, környezetének bábja, gyermek, kinek kezébe kést adtak: — ugyanaz, a mi ötödik Ferdinánd. — Ugyanazon koronás személyek.

Az 1789-ki országgyűlési küldöttek nagyobbára a szégyenesebb rendből származtak: az 1848-dikiak szintén.

A harmadik néposztály képviselői akkor is egy bál-teremben tartották az országgyűlést, mint most.

Ezen gyűlést parancs által akarta a király feloszlatni, melyre Mirabeau azt felelte: hogy őket csak szuronyok fogják elűzhetni. Emlékezzetek Lamberg gróf esetére.

Lajos király, mikor a nemzetőrség felett szemlét tartott, e szöveget hallá kiáltatni: »vive la nation!« Ferdinánd királynak éppen ily alkalommal a nép a Fuchsliedet énekelte.

Amott Foulont, itt Latourt akasztotta fel a nép a forradalom előtt, mindkettőt lámpásfára, mindkettőt a városház előtt. XVI. Lajos Versaillesban, V. Ferdinánd Innsbruckban zárta el magát népeitől, mindkettőt kényszeríteni kellett: hogy fővárosába visszatérjen.

Oktober hatodika volt 1789-ben, midőn a párisi nép reggeli 5 órától déli 12-ig XVI. Lajos testőrségét felkoncizolta. Oktober hatodika volt 1848-ban, midőn a bécsi nép reggeli 5 órától déli 12-ig ugyanazt tette Ferdinánd zsoldosaival. Akkor Orleans hercege, most István hercege volt, kit a forradalom

tronussal kínált, mindkettőt megfosztá e kilátástól a király futása.

XVI. Lajos úgy futott mint V-dik Ferdinánd.

E percztől fogva respublica volt mind a két ország.

Ötszázhetvenhét nap mulva XVI. Lajos a guillotín alatt elvérzett...

Királyok! koronás emberek! Miért nem olvassátok a történeteket, miért nem olvassátok azon rémséges sorokat, mik egy koronás király vérével vannak írva?

Hajh e sorok után hány vörös lap van még! A vörös sorokban mennyi polgári vér! a fehér sorokban mennyi keserű köny!

Diplomaticus barometrumok.

Az ember akár keresi akár nem, minden nyomon talál olyan embereket a kinek a képéről menten leolvashatja: hogy mi történt a világban jó-e, vagy gonosz.

Ezek: ha valahol ütközetet nyertünk, ha valami jó hirt hallani, mindjárt a fellegekre kapaszkodnak s oly képet csinálnak hozzá mint mikor az új prokátor az első forumon kedvező ítéletet kap. Nem lehet szóhoz jutni tőlük.

Pedig ám még hátra van a sok apellata az oppositio és a novum.

Ha pedig valahol a szokottnál erősebben megraknak bennünket, olyan hosszú képeket vágnak hozzá mintha már itt volna a világ vége, lamentálnak uton útfélen, busulnak, hogy az embernek szinte megesik a szíve rajtuk s ijesztgetik azokat is, a kik nem akarnak félni.

Pedig édes hazámiai ehhez hozzá kell szoknunk.

A háború olyan dolog, a hol egyszer minket ütnek, egyszer mi ütünk mást.

Egyszer másszor ütközetet veszünk, de még azért nincs ott a minden napok vége.

Veszthetünk eldöntő csatákat, de még azért nem veszett el Magyarország.

A szerencse fordul, kik ma alul vagyunk, holnap lehetünk felül és ha sem ma sem holnap nem lenne szerencsénk, egyszer csakugyan mink fogunk győzni.

Nem férfi, nem becsületes ember, ki e reményt eldobja magától.

Elfoglalhatnak tőlünk nyomról nyomra mindent talpalatnyi földet a magyar határból, de azért Magyarország nem lesz meghódítva. Bevehetik országunk fővárosát, de még azért ott nem lesz vége Magyarország historiájának. Mentül összebb szorítanak bennünket, annál bizonyosabbak leszünk: hogy s z é t nem vernek bennünket.

A K Ö Z L Ö N Y B Ő L.

1849.

Magyarhon népei!*)

Ugy legyen rajtunk Isten áldása, a mint tinektek igazat fogunk mondani s legnagyobb áldása legyen az: hogy ti elhiggyétek szavainkat.

A mit tinektek mondunk, a mit számotokra leirunk, a mindenható ítélőszéke előtt legyen mondva és leírva.

Hallja meg az Isten, hallja meg a nemzet igazságunk szavát s legyen ég és föld bírása fölkarolt ügyünknek s hozza meg reánk ítéletét, oly igazságosat, oly részrehajlatlant, minőt csak Isten és nemzet hozhat.

Országunk feje, a király, ki magát ellenségünké tette, idézett benünket e törvényszék elé, midőn bennünket pártütőknek nevezett.

*) December 30-ikán meglátogattam Nyáryt azért, hogy megmutassam neki azokat a vezércikkeimet, a mikkel a Pesti Hírlap új szerkesztőségét bē akarom vezetni.

A Pesti Hírlap akkori tulajdonosai, miután Csengery Antal kormányhivatalba lépett, engem szólítottak fel a lap szerkesztésére. Január 1-én tehát holnapután kellett volna már azt kezdenem.

Nyáry nyugalommal olvasta el azokat a cikkeket, s véleményét mondott róluk.

Csak azután mondta el szokott kedélyesen, hogy mi ujság? »Perczel Mór barátunk a druszájánál, Mór nál tökéletesen megverték.«

Ismétlem, hogy mikor azt az első cikket irtam, még ezt nem tudtam.

Mi lesz most?

Nyáry annyit mondott nekem, hogy a honvédelmi bizottmány Vettert hívta fel a hadviselés jövődjé tervének megalkotására, s hogy Vetter azt mondta: »von einer unbedingten Unterwerfung ist aber keine Rede.«

Tehát harcolni fogunk. — Minden lap, kormányi proclamatio, napi parancs azt hirdette, hogy Budapest alatt fogjuk megvívni a döntő ütközetet.

Mi megjelenénk e törvényszék előtt, s higgadtan, komolyan, mint illik férfiakhoz, kik egy nemzet nevében szólanak s kiknek szavait nemzetek hallgatják, felelünk e vádra.

Mi nem vagyunk, mi nem voltunk pártütők soha.

Nem egy párt, nem egy felekezet, nem egy nemzetiség érdeke az, melyet mi védünk; egy alkotmány az, mely mindenkié, ki ez ország földén lakik: magyar, szláv, vagy oláh; óhitű vagy protestáns; ur vagy szegény.

Ez alkotmányt mi nem kértük, nem kaptuk a királytól.

Mienk volt az, mióta e földet magyarhonnak hiják; azon frigyláda ez, melyre a királyok esküdtek, mely egy a nemzet életével, összetartó kapocs egy ország népei közt, egyesek jogainak biztosítója, mely ur a király és a nemzet fölött.

Ki ez alkotmány ellen föltámad, az a pártütő.

Mi ez alkotmányt védni, a király megsemmisíteni fogott fegyvert. S mégis a király minket nevez pártütőknek, s mi még sem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Midőn Isten kegyéből viruló hazánkat tulajdon jobbagya a polgárháborúval támadta meg, a király e lázadót nyíltan pártütőnek nevezte, s bennünket felhívott fegyveres önvédelemre a belháború támasztója ellen; s most a király ugyanezen párt-

Ez a gondolat, mint a legvégső, megnyugtató; s volt benne hadászati szempontból is valami előny. Budavár bástyái lövegei, a budai hegyek erdősége jó védelmi állást nyújtanak s aztán Budapestnek volt tizenöt ezer jól fegyverzett nemzetőrsége, a mely sánczok mögé elhelyezve egy egész hadtest; míg ha a főváros elhagyatik, ez egész erő megsemmisül.

Délután ásót kapát vettem a vállamra s nőmmel együtt kimentünk sánczot ásni a Gellérthegy alá. A főváros lakossága rangkülönbség nélkül dolgozott az új védműveken. A legelegansabb úrhölgyek talicskázták a földet hozzá; mi pedig ástunk és követ fejtettünk napestig. Holnap ugyan e gödrökben már tán harcolni fogunk, s holnapután talán el leszünk bennük temetve. Este kitisztítottam a puskámat s elkészítettem a tölteymeimet.

December 31-ikén reggel az utcán találkozom Pálffy Alberttel. Azt kérdi tőlem: »hát te nem futsz még?« — »Miért? hiszen el van határozva, hogy Budapest alatt verekedünk.« — »Az éjjel a haditanács mást határozott, Budapestet feladják. Menekülj te is.« S tudva azt, hogy pénzem nincsen, ő adott kölcsön száz forintot.

Még nem hittem, hogy így lehet. Hogy minden nagyhangú felhívásunk csak a menekülés álcázása lett volna! Meg vártam az estét.

Még erre a napra országgyűlés volt hirdetve. Este hat órakor ült össze. Hallottam beszélni Kossuthot Batthyányit, Madarászt. A ki nem

ütőnek megkezdett harczát folytatja ellenünk, ugyanazon seregeket küldi országunkra, melyeket saját királyi szavával pártütökké bélyegzett.

S még is a király minket nevez pártütőknek, s mi mégsem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Országunk vérbe lángba van borítva; a népfajok egymással irtó háborut viselnek, névtelen szörnyettek kiálltnak az égre. Ki idézte elő ez iszonyu harczot? Kinek szavára támadtak egymásra a századok óta nyugvó elemek? Nem királyi parancs gyújtá-e meg a lángokat, miket most emberi kéz eloltani nem bir, nem a királyi czimer volt-e a vérengzők megismertető jele? Nem segítette-e őket a király pénzzel és fegyverrel és tanácsadással emberiség-szennyező dulongásaikban? S nem nevezték-e a gyilkosokat a király személyének helyettesítői testvéreiknek, barátaiknak? S még is a király minket nevez pártütőknek, és mi még sem neveztük a királyt pártütőnek soha!

Nem neveztük őtet annak, mert nem akartuk elzárni a kibékülés utját.

Egy nemzet nem másíthatja meg szavait, mint egyes emberek.

Kit a nemzet egyszer pártütőnek nevez, azt többé ki-

tudta még, hogy Budapest alatt nem fog eldöntő harcz vivatni, alig érthette meg, miért kel ki Madarász oly szenvedélyesen Batthyányinak azon indítványa ellen, hogy csak a kormány távozzék el Debreczenbe, de az országgyűlés maradjon Pesten. Madarász szerint most bátorság Debreczenbe futni, gyávaság Pesten maradni, végszavai ezek voltak: a ki elmarad közülünk, azt a hozzá legközelebb eső löve agyon! — Én már értettem a vitát. Itt nem lesz ütközet, Windischgraetz csata nélkül jön be, s ha itt találja az országgyűlést, megteheti, hogy új kormányt alakítat vele s a Debreczenbe távozottat megtagadtatja. Tehát a futás most hazafiui kötelesség. Az alatt, míg az országgyűlés karzatán voltam, zászlóalj-parancsnokom odaküldött hozzám, s elvitette fegyveremet (sajátom volt) és lőszeremet: a budapesti nemzetőrség lefegyverezteték. Ez aztán meggyőzőtt.

Nem csak karom; hanem a lelkem is le volt fegyverezve.

Egyedül álltam az utcán; egyedül a világban. Nem voltam semmi. Egy közkatona, a kit lefegyvereztek, egy lapszerkesztő, a kinek a lapja holnap nem jelenik meg.

Martiusi bajtársaim mindegyike volt már valami. Petőfi Bem hadsegéde, Pálffy tanácsos, Irinyi képviselő, Egressy kormánybiztos, Oroszhegyi csapatvezér, Vasváry szintén, Csernátony kormányelnöki titkár, Vajda János főhadnagy, Degre százados, Farkas János tanácsos, Vidacs

rályának nem nevezheti, az iránt többé más viszonya nem lehet egyéb, mint a birónak a vétkező iránt. És a magyar nemzet még nem nevezte királyát pártütőnek. Még akkor sem, midőn általa annak neveztetett, s midőn azt önmentségére kellett volna kimondania.

Mert becses volt előtte a polgárvér; mert meg akarta óvni hazáját a háboru pusztításaitól, s mert imádta hazáját jobban, mint a dicsőséget s inkább akart érte áldozni, mint neki sebeket szerezni.

Ime mielőtt a harczot elfogadtuk volna, megkisértők a kiküldés útját. Nem kértünk semmit, a mi nem a mienk s ígértünk áldozatot mindenből, kivéve alkotmányos jogainkat. Ajánlatainkat nem volt ki elfogadja.

Dicsvágyó hadvezér, kinek eleme a háboru, kihallgatta békeajánlatainkat, és viszsza vetette. Elutasított bennünket a harczok ítélőszéke elé. Mi számot vetettünk magunkkal, megmértük erőnket s kiálltunk a sikra. Nekünk nem lehetett az elég: hogy igazságunk van azt tenni, a mit teszünk, azt is kellett tudnunk, hogy erőnk van hozzá. S e tudatunkban nem csalatkoztunk.

hadbíró, Lisznyay kormányhistoriograph, Szegfő titkár, Királyi Pál százados, maga a jó Tancsics is Siklós képviselője. Mind valami! egyedül én maradtam meg semminek: írónak.

S már most hová futni, a kinek sehol sincs otthona, a ki senkihez sem tartozik, a kire sehol sincsen szükség? Debreczen hat napi járó föld most! Legszigorúbb tél kezdete van. A szolnoki vasuton befagynak a mozdony csövei a hidegtől s én egy szellős carbonári köpönyegben megyek neki a hófedte Hortobágnak, családommal s a velünk együtt futó Szigligetivel. Én egy kis vánkost gomboltam a kabátom alá, hogy meg ne fagyjak, családomat paplanokba burkoltam; s a derék Szigligeti egy tarka virágu hálókabátot húzott felső öltönye fölé téli ruhának. Mennyit nevettünk egymáson s együtt a délczag Pompéryn, ki a siberiai expedícióhoz egy hölgymuffot szerzett valahonnan. — Még most is lehet ezen nevetni.

A nagy dicsőségre következett egyszerre a nagy nyomorúság.

Nem a magányéletről beszélek. Annak csak a gyönyörűségére emlékezem. Mikor magam hordtam haza a debreczeni piacról a köpönyegem alatt a libamáját, meg a disznóhúst s a feleségem maga főzött egész télen át a nyitott konyhán: mikor egy szobánk volt; akkor voltunk leggazdagabbak: aranybányánk volt a kedélyünkben: kifogyhatatlan. Magányéletemnek legboldogabb korszaka volt a debreczeni inség idenye.

De a közügyekben volt a nyomor.

Erő, akarat, lelkesedés, maga a sors biztatólag jött elénk. De a mint a nehezebb napok elcsüggedésre, úgy a derültebbek elbizottságra nem ragadtak bennünket.

Mi még most is azt mondjuk: mi nem akarjuk a királyt trónjától megfosztani, hanem azt akarjuk, hogy teljesítse kötelességét, a mi egy király kötelessége.

Ezt mondjuk mi az eldöntő csaták előtt. Még nem dült el a harezi koczka, még nem jött el a minden napok vége, még van idő megállni. De mi a harc kezdetén lehetséges volt, az nem fog az lenni a harc végén.

Mi ha veszünk, mindent elvesztünk; de a király is mindent elveszthet, ha a sors számára vetett vakot. Néki a mi veszteségünkéből semmi haszna, nekünk az övéből semmi nincs. És a harc kimenetele kétséges.

Mi féltett kienesnek tartjuk alkotmányunkat ily kétséges kimenetelre kockáztatni s óhajtjuk: hogy a király is tartsa ily féltett kienesnek koronáját. Mi a harezot nem kezdtük, mi a harezot nem diésvágyból fogadtuk el, mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok biztosítva leendnek, megszű-

Naponkint eljártam Nyáryhoz. Két kormánytag lakott egy kettős szobában: Nyáry és Patay József. Mindennap első kézből kaptam meg a Hiób-híreket. Minden csatatéren vesztettünk. A főhadserégnek Görgey alatt hírét sem hallottuk. Ellenben megkaptuk Görgey váci kiáltványát. Erdélyből népirtás hírei jöttek. Árulás, hűtlenség, gyáva megadás napi renden. A tábornokok nem engedelmeskednek; egy közülök P. épen fenyegető levelet ír a kormánynak, melyben azzal biztatja őket, hogy nem az ellenségre fog menni, hanem Debreczenre s szétveri a kormányt és országgyűlést, a mért Pestet odahagyta! A külvilágról nem tudtunk semmit. Az hermetice el volt zárva; rendőrségünk tehetetlen, mindenki lehangelve. A forrói csatavesztés után a jó öreg Mészáros e szavakkal kezdé beszédét az országgyűlésen: »szeretnék pinczéből felbeszélni, hogy ne látszanék arczempirulása« Csak Nyáry tartotta megszo-

kott humorát; de az is olyan éles volt már, mint a választóvíz. Február elején azt kérdezte tőlem Nyáry, meg vannak-e még azok a cikkeim, a miket a Pesti Hírlap számára irtam? Elhoztam azokat. Egyéb drágaságaim sem voltak. Nyáry azt mondta, hogy adjam át neki, ő kiadja azokat a Közlönyben, s ezentúl, mint rendes munkatárs írjak cikkeket hasonló irányban a kormány hivatalos lapjába.

Most, mielőtt feljegyzéscimet folytatnám, kérem a tisztelt olvasót hogy mondjon véleményt az itt következő első cikkemről.

nünk áldozni a nemzet vérével, s legyen bárki, ki Magyarországot hitünk és meggyőződésünk szerint boldogítani bírja, helyt adunk neki az ország kormányán; más föltétel alatt soha és senkinek.*)

II.

Debreczen február 8. 1849.

E napokban egy oly tüneménynek voltunk szemlélői nemzetünk életében, mely lelkünket annyi sebhedés után a vigasztaló szó csodaerejével érinti újra.

*) Ezen cikk megjelenése egy hétig folyó országgyűlési vitára adott alkalmat. Ez volt az a cikk, a miért engem a »békepárt« — a kiegyenlítésre hajló párt szóvivőjének kiáltottak ki, s megtámadtak hirlapban és országgyűlésben. Azaz, hogy az utóbbi helyen nem engemet, hanem a kormányt, követelve tőle, hogy nyilatkozzék: a kormány nézete-e az, a mit én ott kifejeztem?

Nyárynak nem volt szabad igent mondani, noha valóban az ő nézeteivel találkozott az mind, s kivüle még több kormánytagéval is. Azt felelte, hogy a Közlöny felügyelete Jósikára tartozik. Erre Jósika nyilatkozott hirlapilag, hogy ő nem szokta a Közlöny cikkeit censurázni, csak általános utasításokat szokott az íróknak adni. Most újra heves támadás következett Nyáry ellen az országgyűlésen; melynek folytán elhagyta őt a phlegmája, tudta, hogy nem engemet, hanem őtet akarják megbuktatni, tüzbejött, lemennydörögte megtámadóit; de a kormány politikájáról megint nem nyilatkozott. Ezzel a válaszzsal a ház nem volt megelégedve.

Ekkor én elmentem Jósikához (ez egyetlen egyszer találkoztam vele életemben) s felkértem, hogy ámbár én ő tőle soha semmi utasítást nem kaptam, még is vegye elő azt az én vitatárgyává lett cikkemet, s mondja meg nekem: mi van abban, a mi az ő utasításával valamiben ellenkezik?

Jósika őszintén megmondta, hogy ő neki a cikk ellen semmi kifogása; — de maga Kossuth az, a kinek az nem tetszik.

Erre egyenesen mentem Kossuthhoz. Ő is igen egyszerű életmódot vitt, az elfogadáshoz könnyű volt hozzájutni nála.

Hidegen fogadott, de megbecsült velem, hogy hosszas bírálatot tartott cikkem tartalma felett, kifejezve kedvencz maximáját, hogy »a politika az exigienciák tudománya.« Az volt a kifogása, hogy miért mondtam én ki, hogy a magyar nemzet csupán alkotmánya helyreállításáért küzd s nem a dynastia elűzéseért?«

»Mert igaz; csak alkotmányunkért küzdünk s azzal beérjük.«

Kossuthnak nem tetszett ez a határozott hang. Visszautasítólag felelt.

»Ha azt akarjuk is, nem helyes azt kimondanunk. Ha ellenfelünk tudja azt előre, hogy győzelmünk esetére sem vesztí el trónját, miért ne

Honunk azon vidékeiről, miket az ellenség megszállott, jöttek több rendbeli követségek a honvédelmi bizottmányhoz, hűségöket, ragaszkodásukat a nemzet ügyét képviselő kormányhoz nyilvánítandók.

Meszsze utról, számtalan veszélyen keresztül, eljöttek megmondani Magyarhon kormányának: hogy az a nép, mely őket diadalünnepeiken zászlókat lobogtatva fogadta, nem hagyta el őket a veszélyek próba-idejében, hogy csak egy intést, csak egy buzdító szót vár tőlök, s mint egyetlen Isten-erejű kar fog seregestül föltámadni s követni a legelső zászlót, melyre szabadságának jelszava van írva, s ha mindenki elhagyná is e hazát,

folytatná végig a harczot? Akkor csak mi veszthetünk, ő soha sem. Miért mondjunk mi ezt neki?»

»Azért, mert már kimondta más: s arra igent, vagy nemet kell mondanunk.«

»Kicsoda?»

»Görgey.«

»Görgey áruló!« monda ekkor Kossuth indulatosan s okait is előadta, a mik e meggyőződésében megerősíték. (Azokat nem mondhatom el.)

Szavai lesujtólag hatottak rám. Mindig meg volt az a gyöngeségem, hogy mikor hazám nagy emberei egymást sujtották; az nekem jobban fájt, mint nekik. — Általában az egész vita hasonlított egy athleta és egy gyermek közötti harczhoz.

Még is volt bátorságom azt tovább folytatni.

»De én ismerek egy még nagyobb embert, a ki kétségtelen jó hazafi s még is tett már lépéseket a mostani harcznak békés uton megszüntetésére.«

»Ki az?»

»Őn maga, kormányelnök ur.«

Kossuth erre elnevette magát. Kedélye hirtelen át tudott csapni a haragból a derűtségbe.

»Igaz, hisz az nem titok; de nem is igen komoly dolog F...cs Leo gróf, mikor Bécsbe felutazott, oda jött hozzám s felajánlá, hogy a dynastia tagjaival beszélni fog a békés kiegyenlítésről. Én azt mondtam neki: nem bánom. Nem fog az azokkal beszélni. Ezt hallhatta ön.«

»Ezt én nem hallottam; de tudok egy annál komolyabb kísérletet. Császári László a magyar kormány biztosa felhatalmaztatott rá, hogy tegye magát a kremsieri országgyűléssel érintkezésbe a végett, hogy háború helyett alkotmányos úton oldassék meg a két ország közötti viszály.«

Kossuth hangulata ekkor egyszerre megváltozott irányomban. Láttá, hogy én e kísérlet titkát bírom, és azt a legkeserűbb megtámadások ellenében is védelmemre fel nem használom; egyenesen Nyárytól tudom, s az ő meghatalmazásából hivatkozom most erre ő előtte. Akkor aztán igen sokat és igen szépeket beszélt; de a miket nem való már meghallani az

ők nem hagyják el azt soha, s ha mindenki eladná is szabadságát, tőlük csak az étellel együtt lehet azt elvenni.

Nem! Ilyen népet nem lehet meghódítani.

Elöntheti határainkat az ellenség tengerhatalmával, de nem öntheti el sziveinkben a honszeretet lángját, mely fiuról fiura marad s megőrzi a nemzetet a meghalástól. E nép élete és halála többé nincs emberi kezekben. Kik együtt tudnak tartani, midőn vezér nélkül maradnak, kik nem hagyják el a zászlót midőn a szerencse elhagyta, kik bizni tudnak a kétségbeesés óráiban, kik a veszély közepett emelnek kardot, kiáltva: nemzet ne hagyj magad! megvédnek fiaid! azokkal Isten van, azokon ember nem vehet hatalmat.

Mi lelkünk benső nyugalomával merjük kimondani, hogy e nemzet élete többé nem függ emberek éltétől, nem a mi életünkötől.

A mi éltünk lehet a nemzet javára, a nélkül hogy halálunk kárára leendne.

ujabb nemzedéknek; csak beszéde végszavait-jegyzem fel: szórul szóra, a hogy akkor rögtön leírtam.

»A mi engemet illet, szólt Kossuth: én borzadok attól a gondolattól, hogy mi lesz velem, ha e nemzet győzni fog? Ez a nép képes lesz lelkesedésből, hálából engemet koronájával megkínálni; mitől Isten őrizz meg az én fejemet! Ő lát szivembe, hogy erre nem vágytam soha. Ha győz e nemzet, én visszavonulok. Akkor szükség lesz egy higgadt államfőre, minő Deák, egy organizáló főre, minő Szemere, egyadminisztráló tehetségre, minő Nyáry; rám: a nép szószólójára többé semmi! Én, hogy népszerűségem útjában ne legyen az újjáalkotásnak; még csak polgára sem maradhatok ennek az országnak, ha fegyvereink győztek.«

Meg voltam hatva a hazafiui nagyság e fényes nyilatkozványa által. Meghajtám magam s azt mondtam, hogy több cikket nem írok a kormány lapjába a mai napon túl.

»Várjon ön holnapig a lemondással,« monda Kossuth s elbocsátott.

Ekkor írtam a XIV-ik számú utolsó cikkemet.

És másnap Kossuth válaszolt az országgyűlésen a cikkem miatt történt interpellációra; ragyogóan és nemesen. Mindenki meg volt vele elégedve. Én leginkább. Ott kimondá Kossuth, hogy nézeteihez szilárdul ragaszkodik, de azokét is becsületes törekvésnek nyilvánítja, kik más uton is lehetőnek tartják a hazát megmenteni; az utat nem akarja elzárni s e nézeteknek jogot adott a kormány lapjában kifejezésre jutni. E nyilatkozat nagy jellemet, nemes lelket mutat be. Itt közlöm azt egész terjedelmében. Én azonban csak egy cikket írtam még azontul a Közlönybe.

Kossuth Lajos honv. biz. elnöke válaszol:

S ha napjaink számlálva vannak, akár milyen legyen is azoknak vége, dicső vagy dicstelen, e nemzet napja azért még fönmarad, s ha mi alászállunk, támadnak helyettünk jobbak és erősebbek, mint mi valánk, s ez, ugy hiszszük, magas vigasztalás a halál órájában. Veszthetünk csatákat, de a nemzetet nem. Elfoglalhatják várainkat, városainkat, de nem népünk szívét. Bátran nézhetünk sirunk fenekére, ott nem fogjuk a nemzet koporsóját látni.

III.

Debreczen 1849. február 8.

A Wiener Zeitung nem rég egyik számában prostitualja a magyar kormány-férfiakat, arra figyelmeztetve a közönséget, hogy e férfiak szökni készülnek Magyarországból, s e végett közli személyes leírásukat, hogy őket mindenki rögtön elfog-

A tisztelt házparancsa következtében a mult napokban történt interpellatoria kötelességemben áll a honvédelmi bizottmány nevében felelet adni, azon interpellátiora, mely a Közlönyben megjelent némely czikkekre nézve közbejött, s a melyre a honvédbizottmány egyes tagja által adott felelettel a ház nem elégedvén meg, azt méltoztatott határozni, hogy magától a honvédelmi bizottmánytól kíván e részben nyilatkozatot. Legelőször is annyit kénytelen vagyok kijelenteni, miként sajnálom, hogy az interpellatio hirlapi czikk körül forog (Helyes!) Én sokkal komolyabbnak tartom ezen időt, mintsem hogy ilyessel foglalkozzunk, s hogy erre nézve a kormánynak kelljen nyilatkoznia. Ezt előre bocsátom. Azonban a képviselőház parancsolt, s nekem nyilatkoznom kell. A honvédelmi bizottmány érezte annak szükségét, tisztelt ház, hogy a sajtónak hatalmas eszköze a közvélemény tájékozásában annál kevésbé hanyagoltassék el minthogy az ellenség a rágalmakkal, mindenféle gyanusításokkal, és fonák előterjesztésekkel iparkodik megmérgezni és félrevezetni. Pesten a sajtó szabadon működött, mert hiszen a magyar országgyűlésnek, és ennek kifolyását képző honv. bizottmánynak terrorismust vetni szemére csakugyan nem lehet; igazán mondom, sok vád van a világon, a mi alapos, és sok a mi nem alapos, hanem ezen vád már legyen érdem, vagy legyen hiba, igazán nevetséges, ha a terrorismus vettetik szemére akár a képviselőháznak, akár a honvédelmi bizottmánynak. De az ellenség részéről azt mondják Pesten, a Figyelmezőben lehet olvasni, hogy nálunk nem lehet szabadon szólani, nem lehet szabadon írni; én pedig a mennyire tudom, elítélés csak egyetlen egyszer, vagy egyszer sem történt; sajtónak szabad tér engedtetett azon reményben, hogy a sajtó olyan, mint Achilles lándzsája, mely ha sebet ver, maga legjobban gyógyítja meg. E részben nem is kellett volna annyit engedni, a mennyit engedett, s ha hiba történt, az abban állott, hogy egy

hassa. Azt nem csodáljuk az érintett osztrák kormánylapban: hogy becsületes emberekről magának nem szerzett fogalmat, bennünket kalandoroknak fest maga előtt, kik szöknek, ha buktak, s nevet, nemzetet és jellemet tudnak változtatni, mint szinpad iruhákat; mért hinne ő akár kit is jobbnak Metternichnél, vagy Lajos Fülöpnél? hanem azon jámbor gondolat érdemel itt figyelmet, miszerint elleneink Magyarország meghódítását, a szabadságharcz legyőzését oly véghezvitt dolognak tartják, mely után már nem következik egyéb, mint a vezérek megszökése?

Az ilyen hírek csak a börzepapirosok kedvéért iratnak. Vagy tán volna, a ki azt hinné: hogy a vezérek el fogják hagyni a csatátért, midőn seregeik öt helyen állanak még zászlóik körül? Midőn a nép elkeseredése még a legyőzöttekbe is új lelket önt, midőn a nemzeti zászlók még meg sem rongyolva lobognak váraink ormán: midőn a harci koczkán, mit a tegnap elveszt, azt a holnap visszanyeri, ilyenkor kecsegteti magát valaki azzal: hogy a vezérek el fognak szökni?

kissé nem voltunk kemények. A pesti catastropha után nagy változás történt a sajtóra nézve, a nyilvánosság organumai megkevesedtek és úgy-szolván az Alföldi hirlapot kivéve a magyar journalistika a Közlönyre volt redukálva. Ezen lap rendeletésénél fogva egyáltalán nem volt más, mint hivatalos értesítés, tényekről; és rendeletekről; de teljességgel nem az, amiaz időszakai sajtó többi organumainak rendeltetése: hogy véleményt képviseljen; és mivel más organum nem volt, más részről pedig a népben csak nem által-jánosan elharapódzott azon gondolat, hogy a mi a Közlönyben van, azt a kormány mondja, habár az a nem-hivatalos részben álljon is, arról gondol-koztunk, hogy meg lévén ezen vélemény és nem lévén más organuma a sajtónak vélemények szabad surlodása általi tisztázására, valjon nem lehetne-e rész-ben intézkednünk? hogy mi a Közlönynek nem-hivatalos részében mint vélemény, okoskodás, raisonnement jelenik meg, a kormány gondolkozásának lehessen mondani. Gondolkoztunk tehát, hogy lehetne ezt elérni? de nehézséget találtunk; s őszintén megvallom: sok journalisticai talentumot ismerek, de senkit kivéve, s alkalmasint a ház tagjai is így vélekednek, senkiről el nem ismerem, miként valakinek véleményét úgy tudja képviselni, hogy csak valaki is általánosságban rá mondhasa: ez éppen úgy van írva, mint ha magam mondanám. Azt gondoltuk tehát, hogy miután a kormány ezen lapnak a tulajdonosa, úgy kellene eljárni mint egy laptulajdonos szokott ki maga, vagy szerkesztője által minden cikket meg nézhet előre s azt mondja, hogy: ezt felveszem, ezt nem veszem fel; s így a Közlönyben is, a mennyiben a kormány véleményt képviselt, meg néz e t t e k a c z i k e k,

Nem vége ez még; csak kezdete a harcznak
De ha vége volna is.

Ha mindaz teljesülne is, mire istenhívő lélek gondolni sem képes, ha szabad volna annak megtörténni: hogy a gonoszak a becsületeseken, a gyávák az erőseken diadalmaskodjanak, ha veszve volna minden, szabadság, s haza és a remény azokat valaha visszanyerhetni, és ha volna akkor még egy másik Magyarország mely azokat, kik itt élni nem akarnak, keblébe fogadja, ne várjátok: hogy e hon határait elhagyná egy is azok közül, kiknek szava a szabadság eszméit életre költé.

Nézzétek meg a népet, midőn bejött a császári hadsereg fehér szalagokkal fővegén, volt-e egy is, ki elébe ment kezét nyújtani, volt-e ki biztató szóval fogadta, volt-e ki megtagadta magyar lételét? Sehol, senki.

S ők, kik a népnek szakasztott közepéből nőttek a nemzet kormányára, ők ne hasonlitanának-e az anyához, ki őket felnevelte?

Nézzétek meg a hadsereget, midőn a császári kegyelem

hogy nem ment-e az belé, mi az országgyűlésnek, s ennek kifolyásának a honv. bizottmálynak gondolkodásával ellenkezik? De ebből még nem következik, hogy mind magáénak vallja a kormány azt, a mi bele megy hanem csak azt, hogy ne menjen bele az ő nézeteivel ellenkező. Erre nézve nem tudtunk mást tenni, mint felkérni a képviselőházat, hogy a bizottmány részéről kiküldött egy tag mellé, egy pár tagot rendeljen a felügyeletre. A ház ezt nem találja jónak, mert, mint hallám, a censuráról tétetett említés, pedig nem az volt nézete a kormánynak, csak azon viszonyban vélte magát lelni, a mily viszonyban áll, egy lapnak szerkesztése irányában a tulajdonos, ki azt veheti fel a lapjába, mi neki tetszik. Így lévén a dolog, a honv. bizottmány egyik tagját, Jósikát kérte meg, miként vállalná magára a Közlöny felügyeletét, hogy ne menjen bele olyan, mi a kormány nézetével is irányával ellenkezik, s ennek következtében azt adta utasításul Jósikának, hogy előlegesen tekintse meg a Közlönybe iktatandó czikkeket. Jósika azonban ezt inpracticus dolognak tartotta s az interpellatio következtében tanácskozáva a bizottmány, Jósika azt jelentette, hogy ezen megbízásnak azáltal vélt eleget tenni, ha azoknak, kik fel voltak szólítva, hogy irjanak a Közlönybe, néhány általános utasítást ad, miszerint tájékoztassák magokat, hogy olyasmit irjanak, mi az országgyűlés többségének politicájával nem ellenkezik, s adta neki következő utasítást: 1-ör Hogy a kormánynak politicája, legyőzni az ellenséget, s megmenteni a hazát; 2-or az 1848-diki törvények által biztosított országos jogoknak hatást, elfogadást és tiszteletet szerezni; 3-or kikerülni mindent,

közéjük szóratott, volt-e egy is ki meghunyászkodva le tette volna fegyvereit, ki lábaihoz csuszott volna a hódítónak? Sehol senki. S ők, kik midőn egyedül, fegyvertelenül állottak is fegyvertelen néptömeg élén, bátran léptek a trón zsámolyára, hogy az lépésüktől megingadozott, számot kérni a nemzet életéről, ők sápadnának el akkor, midőn mindenki arcát a harcztűz piritja?

Ne vigasztaljátok magatokat azzal.

Irtózatossá van a becsületesség.

A becsületérzés több embert ítelt halálra, mint a törvényszékek.

Mi készek vagyunk ítéletére.

Azt nem tudjuk, hogy halálunk hol és mikor leend, betegségben-e, vagy csatamezőn, vagy a vérpadon? de hogy becsületessé leend, arra esküszünk.

A haza nálunk nélkül meg fog élni, de mi e haza nélkül soha.

Nekünk csak e földön van jövőnk, vagy e föld alatt.

mi szakadást okozna; 4-er ellenünk szórt rágalmaikat megczáfolni; s 5-ör a Közlöny számára irt cikkeket stílusában azon decorumot tartani meg, mely egy hivatalos lap fontosságával s komolyságával megegyező. (Helyes.) Ezen utasítást adta Jósika azon íróknak, kik a Közlöny számára cikkek írásával foglalatostkodnak, s előlegesen nem nézte meg a beiktatott cikkeket. Egyik feleletem tehát az, hogy a kérdéses cikkekről a honv. bizottmánynak semmi előleges tudomása nincs s nem volt; hanem ha azt kérdi a ház utólagosan, hogy hát magáénak ismeri-e a kormány azt, a mi a Közlönyben írva van, erre nézve, általánosságban, anélkül hogy megmondanék, mit kíván különösen a ház, nem lehet felelni; mert nincs a föld kerektségén egy cikk is, akárki írja, melyet részemről aláírnék, mert lehetnek benne olyan dolgok, miről talán egyik ember azt mondja: ez igaz, másik azt mondja: ez igaz ugyan, de nem kellett volna kimondani, a harmadiknak pedig a stílus és az összeállítás nem tetszik. Én tehát a hírlapi cikkeket egészen magaménak ismerni egészen nem fogom, valamint arra sem lehet senkit is felszólítani, hogy mondja meg, miszerint magáénak egészen nem ismeri, mert vannak olyan dolgok a cikkekben, melyeket az ember elismer, s vannak olyanok, melyeket el nem ismer. Alázatos kéresem tehát az volna, hogy arra nézve, valljon a kérdéses hírlapi cikkeket a honvédelmi bizottmány magáénak ismeri-e vagy sem, ne kíváncsi a ház feleletet. (Helyes.) Hanem ha a ház valamely cikkben kijelentett elvre nézve szólítja fel a kormányt, tartózkodhat felelettel, s én ismervén a háznak bölcsességét, az interpellációt nem is értettem másképen, minthogy a ház

IV.

Debreczen február 8. 1849.

Ellenségeink azzal vélik a magyar népet magokhoz édesgetni, hogy hadseregeikben szigorú hadi-fenyítéket tartanak.

Az igaz, hogy a mi seregeinkben ez nem történik mindenütt oly szigorúsággal.

S még is a nép derült, vidám arcot mutat, ha honvédeinket látja közelitni, eltűri a hadfi csintalanságát: de sötéten marad és elzárkozik, ha amazok jönnek, s kárba vész rajta a kényszerű hizelgés.

Imádjátok a népet! Isten fönséges arczát nem egyes emberek, hanem népek hordják.

Látjátok: e népnek nem fáj az, hogy kenyerét elveszik, nem bánja, hogy fut, fárad, adózik, még véréből is tizedet fizet; Isten neki, a hazáért teszi, éhez, nélkülöz, sebeit kötözi és büszke rá. De fáj neki az: hogy elveszik szabadságát! Nincs

a kormány politicáját akarná tudni. Ha ezt méltóztattak alatta érteni: van egy rövid, de igen rövid feleletem, s az egyértelmű azzal, mit sok ízben volt szerencsém a ház előtt nyilatkoztatni, egyértelmű azzal, mi eddig a ház határozatait nagy körülményekben és kérdésekben vezette. Én t. i. a politicát úgy definiálom magamnak, hogy a politica az exigentiák tudománya. Ha tehát azt kérde valaki a honv. bizottmánytól, minő politicát fog követni mához három hónapra, arra nem tudok felelni, mert a politia az exigentiák tudománya. Ha azt kérde tőlem, mikép akarom vagy pedig miként akarná a honvédelmi bizottmány Magyarország dolgait bevégezni? erre nézve mint politikai kérdésre nem tudok felelni, mert a politica az exigentiák tudománya, mert nem ismerem a körülményeket, melyek közt Magyarország állapotát bevégezni kell, tehát nem tudom miképen lehet bevégezni. Nekünk, kik a haza védelmi terén állunk, csak kettő lehet feladatunk t. i. óvakodni attól, hogy jelen körülmények vontató kötelére akarjuk vonni a jövőt, melyet nem ismerünk, hanem védelmezni a hazát akképen, hogy Magyarország dolgai becsületes kiegyenlítésének semmiféle útja bevágva ne legyen. (Helyes!) Hogy a nemzet bölcsesége és a körülmények szerint akként intézhessen el dolgait, mint legjobb és legtanácsosabb. (Helyes!) Ha tehát a ház tőlem, Kossuth Lajostól azt kérde: republicanus vagyok-e vagy monarchista, erre nem felelek, hanem ha azt kérde: mit akar a kormány s micsoda politicát követ? azt mondom: követi azt a politicát, hogy védeni kívánja a hazát igazságtalan megtámadások ellen, s e védelem köz-

kárpótlás, nincs kérlelés, melyért azt elfeledje. Nem bánja, ha vagyona elpusztul, nem bánja ha szegény emberré lesz, de a hazáért, láthatlan szentségért tud érezni, de rabszolga lenni nem tud, nem akar.

Az ilyen népet nem azzal kell az ellenség elé vinni, hogy az majd falvait égetendi föl s gyermekeit gyilkolja le; hazáról kell beszélni ennek és a szabadságról. E szókra fel fog dobogni kebele, mert ott nemes szív lakik s oda nem hatnak földhöz ragadt eszmék.

V.

Windischgrätz több proclamatiói egyikében azzal vádol bennünket, hogy kormánybiztosaink által meg akartuk mérgeztetni a győri élelmi szereket.

Ha volna kormányunk kezelői közt valaki, kiről ily intézkedést feltehetnénk; ha elhihetnők, hogy ilyesmi csakugyan kísérletbe vététt, bizonyára e szándék védelmét nem vállalnánk magunkra.

Az immoralitást nincs mivel menteni. De mi ezt rágalomnak nyilvánítjuk.

Kormányunk ilyesmit nem parancsolhatott.

Ha tette valaki, a kormány helybenhagyása nélkül tette.

Mi oka lett volna a kormánynak ilyesmit parancsolni?

Mikor hadseregei állanak az ellenséggel szemközt, mi oka lett volna orgyilkosságra?

Lehetett volna-e ilyen parancsot kivinni? lehetett volna-e eredményt várni tőle? És ha lehetett volna, minő eredmény leendett volna az?!

ben semmi utat nem akar elzárni, hogy Magyarország ügyei, a nemzet jogai, becsülete és szabadsága alapján úgy egyenlítettessenek ki, mint a körülmények szerint kiegyenliteni legtanácsosabban lehet. (Helyes, éljen!) Több politicát nem vallok be e perczben, s többet bevallani nem lehet. Ehez még azt adom, hogy jövőre nézve, mi a politicát illeti, ismerem a kormány kötelességét, hogy bármi is történjék velünk, soha semmi esetben nem engedi Magyarország ügyeit oly irányban sodortatni, akárki által is, hogy akárminő egyének akár egyénisége, akár politicája decidáljon a nemzet sorsa fölött, hanem hogy mindenkor a nemzet maga decidáljon. (Helyes, Éljenzés.)

A népjogok lábbal tapodása, szentségtörés az emberiség törvényeiben, fölhívás minden bűnre, minden alacsonyyságra.

A lelkesedés harczában a szent ügyről ily alacsonyyság minden zománczot letörölne.

Jaj volna nekünk, ha elleneink becsületesebbek tudnának lenni, mint mi. És ha nem akarnának azok lenni, nem állana-e ugyan azon fegyver hatalmunkban, melyet mi vettünk kezünkbe s kinek volna akkor kedve egy harczot fölidézni, melyben azé a győzelem, ki legtöbb alacsonyyságot tud elkövetni?

Átkozott volna, ki a magyar nemzetet ily gyalázattal akarná megbélyegezni.

E vád ellen a nemzet és minden becsületes ember nevében tiltakozunk.

Ha akarta ezt valaki tenni, az nem lehetett magyar, nem lehetett mi közülünk való.

És ha közülünk való volt, akkor komolyan igényeljük a kormánytól, hogy ez ügyünket és nemzetiségünket megbecsületlenítő vádat szigorú vizsgálat alá vegye.

VI.

Debreczen, február 8.

Pest elfoglalása mindenesetre próbaköve volt sok embernek. Még pedig nem csupán a becsületesség próbaköve, hanem egyuttal az okosságé is.

Azok, kik tőlünk átmentek az ellenséghez, csak két egyenlő nagyságu rosz között választottak.

Megmutatta a következés.

Windischgrätz meghagyta nekik a meztelen életet, és jószágait minden hódolatnyilvánítás daczára elfoglalta. És az természetes.

Windischgrätznek emberekre nincs szüksége, hanem jószágokra igen. Embereket kap ő szilárdabbakat, okosabbakat, becsületesebbeket tulajdon felei közt, mint kik mi tőlünk, gyáván, bűnbánó képpel vándorolnak hozzá. Ezeket egyszerűen kifosztja s hagyja futni.

Ennél rosszabb azon esetre sem történhetett volna velök, ha a mi seregeinkből, mint hadi foglyok estek volna az ellenség

kezébe. Ha tökéletesen legyőztünk volna, akkor is csak azon nyomoru sors várt reájok, a mit így nyertek. És ha győzni fogunk, mi vár reájok akkor?

Nem halál, mert hiszen mi nem szennyezzük be polgárvérrel ügyünket. Ők élni fognak. De hát élet-e az, mely legdrágább kincsét, a becsületet elvesztette? nem nézhetni szemébe a legkisebb embernek, ki becsületességében állhatatos maradt. Gyávának, hazaárulónak neveztetni ismerőseitől. Kit rokonai kerülnek, barátai nem ismernek, kire semmi nemesebb öröm nem vár a világon többé. Az ilyen életnél jobb a halál. És ezt magok szerezték magoknak. Fölfedték jellemök gyöngeségét a világ alatt.

Elvesztették a fejöket, és épen akkor, mikor legjobban feltették.*)

*) Hogy miért nem jött el több nevezetes képviselő Debreczenbe? annak az indokául a képviselőház volt elnökétől, Pázmándy Dénestől a következő eseményt hallottam elmondani.

A Schwechati ütközetet megelőző napokban, mielőtt a magyar hadsereg a Lajthán átkelt volna, a Bécsben székelő angol nagy követ meghatalmazottja lejött Pozsonyba Kossuthal értekezni, célja volt az angol kormány jó szolgálatait felajánlani, a két ország közötti viszály békés kiegyenlítésére.

Az értekezleten csak ők ketten voltak jelen; de a mellékszobában több képviselő várta az eredményt, azok között Pázmándy is.

Mikor vége volt a tárgyalásnak, Kossuth kikísérte az angol követ megbízottját s a mellékszobában levőknek azt mondá: »nem lett belőle semmi«.

Mikor Kossuth kiment a szobából, a jelen volt képviselők közül Pázmándy összeszedte azokat az apróra széttépett papírrongyokat, a mik a padlón szétszórva heverték s a kalapjába téve hazavitte szállására. Ott több képviselővel együtt a papírdarabokat nagy fáradsággal összeillesztették, míg azokat egy egészszé képezték, s azon a rajta levő írás elolvasható lett.

Az értekezlet tárgyát képező pontozatokat tartalmazá ez írás, az angol követségtől fogalmazott alakban, melynek folytán azon ajánlat tétetik Magyarországnak, hogy Anglia a kibékülés esetére garantirozza számára azt a közjogi viszonyt, a miben áll Norvégia Svédországhoz. Hogy Kossuth azt az ajánlatot visszautasítá: ez riasztá vissza Pázmándyt és többeket a vele egy uton tovább haladástól.

Hogy a svéd-norvég államegyesség Magyarországra nézve igen kedvező volna: az kétségtelen; csak azt nem tudom, hogy mi módon akarta az angol kormány ennek Austriával elfogadtatását garantirozni — abban az időben?

VII.

Debreczen február 8.

Mentül beljebb megyünk a harczy mozgalmakba, annál több adatunk van arról meggyőződni: hogy sem a császár, sem a praetendens, sem tán maga az egész császári család nem factor a mostani eseményekben.

Hogy a császári család személyileg nem vesz részt nagyobb-szerű politikai combinációkban, az régi dolog, és mindég ugy volt. Vagy capacitas hiánya, vagy testi gyöngesége, vagy hajlamok gátolták ebben. Egy szóval ők mindég inkább hagyták magukat jó embereknek, mint eszes embereknek nevezni s ez dicséretökre válik. Jelenleg is a császár Prágában, a praetendens és István herczeg a Hradsinban, mind a hárman lihetőleg orvosi felügyelés alatt vannak, Zsófia herczeg asszony az alatt Münchenben, János herczeg pedig Frankfurtban mulat.

Mindannyian távol e mozgalmak színhelyétől, még tán hírétől is. Azonban itt nem a dynastiát képviselő személyekről, hanem azoknak érdekeiről van szó. Épen ezen érdekek nincsenek e háboru factoraiban képviselve.

Windischgrätz által ugyan sehogy sem. A dynastia érdekei.

1. Osztatlan austriai monarchia.

2. Statusadósságok letisztázása.

Lássuk: minő haladást tettek a császári vezérek ezen érdekek elérése végett?

Ausztria egysége meg van ingatva, annál jobban, mennél tovább tart a háboru.

Kik magukról azt mondják, hogy a dynastia érdekeiket képviselik, csak bontottak, a helyett: hogy egyesítettek volna.

Oly népségeket izgattak föl territorialis önállóság követelésére, miknek historiai léte nem volt soha, oly kapcsolatok szaggattak széllyel, miket összeforrasztani többé nem birnak.

Eltépték Magyarországtól Horváthországot s ígértek neki független nemzeti lételt. Fölláztatották egy önálló Illyria követelésére. Amott a szerbeknek veték oda a Banatust s adtak nekik zászlókat egy támadandó uj Szerbia kivívására. Erdélyt elszakították természetes testvérétől, s lángba boríták, hogy

egy soha nem létezett Dacorománia égjen ki belőle. Erőszakos kényszerrel lázíták föl az egymást soha nem gyűlölt nemzetiségeket, gyalázatos, természetelleni, történetszennyező harczra. Ezek mind a bomlás eszméi, nem az egyesülésé.

Jaj azon birodalomnak, mely maga magának belháborút készít, azt táplálja, terjeszti, mint a bukást érző adós, akkor pazarol legjobban, mikor már semmije sincs. Ha azok, kik a dynastia nevét viselik szájukban, Ausztria egységére gondoltak volna, lehetetlen hogy Magyarországot ily körülményekbe hozzák.

Ausztriának csak ott lehet középpontja, hol legtöbb ereje van. Mutatják a tények, hogy a középpont Magyarország.

Elfoglalva minden oldalról nemtelen belháborúval, mégis annyi erő kifejtéssel tudott fellépni az összes monarchia reá nehezülő hatalma ellen: hogy ha azt első találkozásra le nem győzte is, de mindenesetre félelmes vetélytársul mutatta be magát.

Ha az ausztriai monarchia egy akart maradni, azon perczen, midőn Magyarország alkuval kínálta; ennek pártfogását, nem meghódítását kellett volna keresnie.

Hogy ez nem történt, azt igen jól tudjuk. Austria háborút csinált békés tartományainak: hogy azokat szövetségeseiből meghódítottaivá tegye. Itt világosan látható, hogy nem a dynastia: hanem egyesek érdeke dolgozik.

Hodítással egyesített birodalom soha sem élt soká. Azon fejedelem, ki midőn a szeretetet választhatná, a félelmet választja kormánybotul, rosszul gondoskodik az utódjairól.

Pedig a habsburgi fejedelmi család mindég jól tudott gondoskodni unokái jövődjéről. E harez fordulhat jóra, fordulhat rosszra, a dynastiának csak kára van belőle.

Birodalma foltokra van tépve, tekintélye megingatva, székhelye elpusztítva. Hogy ebből nem következik a birodalom egysége, azt látja mindenki, beszél róla és cselekszik ellene.

De senki sem tesz ellene annyit, mint maguk a császári hadvezérek.

Ausztriának statusaösségek vannak.

Ha ezeknek letisztázása a hadvezérekre van bízva, akkor ezek ismét rosszul képviselik a dynastia, érdekeit ha egy be-

láthatlan végű háborút kezdenek a tartományokkal. A háború költségbe kerül, szaporítja az adósságot. A háborui költségeket a legyőzött fél viseli. De itt a legyőzött fél magának a monarchiának egy része; a mit attól elvesz, magától veszi el, a mit azon pusztít, önmagán pusztítja.

A tartományok inségre jutnak.

A harcz elfogja a munkás kezeket a földtől. A hadjáratok fölemésztik az élelemfölsleget. Ipar és kereskedés pang és a capitalisták kiköltöznek.

Az érczpenz lassankint eltűnik.

A hadvezérek sarczolják a gazdagabb városokat.

Összelövelték Milánót, össze Bécsét, Prágát, Lemberget. Maga Miláno százezer lakossal kevesebbet számlál, mint egy év előtt. Olaszország pompás vízvezetői semivé téve, kereskedése pusztulásban. Galiciában éhínség, a Banátus depopulálva, falvai leégetve, hidak, utak, folyók elrontva, — elzárva.

A népek minden oldalról zaklatások által megfosztva a munkavágytól. Mindenütt előkészületek egy általános elszegényüléshez, mely, ha az osztrákgenerálisok terveikhez hívek maradnak szokatlanul vihetik, okvetlenül be fog következni. Ily tönkretevési procedura nem állhat érdekében egy oly dynastiának, mely népei segítségével küladósságaitól akar menekülni. Mert egy belháború költségeit győztes legyőzött egyformán viseli. Belháborút egy uralkodó család nem folytathat, mihelyt azt haszonnal bevégezheti. Belháború nem ad dicsőséget, sem hasznot az uralkodónak, még teljes győzelem esetére sem. Az pedig, hogy valaki csupa vérengzési vágyból, tulajdon haszna ellen tartományokat depopuláljon, ha emberi szenvedély volna is, de bizonyára nem a habsburgi család szenvedélye. Itt egyesek érdekei dolgoznak. Főszerepet visznek minden esetre a cseh aristocratia követelései. Még a múlt nyáron tervben voltak ezen fellépések a birodalom minden részeiben felmerülő democrat tendenciák ellen, mint erről akkori kormányférfiaink egyike körülményesen értesítve is lőn, s adja Isten, hogy csalódjunk, de mi azt hiszszük, hogy e tervzetben az egész birodalmi aristocratia kisebb nagyobb részben be van avatva.

Ezek esküdtek össze a népérdekek ellen, kimondatták a királylyal, hogy nem volt joga aláírni azon törvényeket, melyek a nép jogait szentesítik, kényszeríték koronájáról lemondani,

impossibilisre tették az uralkodó család többi tagjait. Egyikét elküldték alkotmányos szemfényvesztést játszani, másikkal eljátszatták egy egész ország bizalmát, a királyt tehetetlennek hagyták kikiáltani, a királynét visszaküldték rokonaihoz, Zsófia hercegaszonyt, miután minden gyalázást el hagytak rajta követni, szinte elküldték rokonaihoz, s ekkor kezükbe vették az elejtett királyi pálczát.

Ezek a háboru geniusai.

Mit bánják ezek: ha az országok depopulálva lesznek, ha a monarchia szétbomlik, ha a status megbukik s utána esik a dynastia; — az ő érdekeik sértetlen maradnak, — az aristocratia hatalma annál nagyobb lesz. A pénzaristocratia mennél kisebb, a születési aristocratia annál nagyobb. S mikor az ipar és kereskedelem forrásai kiszáradtak, a családfák és czimerek akkor vannak legszebb virágukban. Az oligarchák hatalma akkor legnagyobb, mikor nép és fejedelem egymással háborút viselnek.

Itt van a kigyónak a feje.

Nem az a mi vétünk, hogy önálló kormányt követelünk, nem az, hogy a király szemébe kemény szavakat mondtunk, nem az, hogy magyarok vagyunk, nem az, hogy a statusadosságokat el nem vállaltuk; hanem az: hogy a mit tettünk, mind azt a nép nevében, a nép érdekében tettük.

Ez szerzett mi nekünk ellenségeket, kik midőn engesztelő jobbunkat nyújtottuk, azt felelték: »föltétlen megadást!«

E szórul ismertünk rájuk. Jaj a dynastiának, ha ők fognak győzni!

Jaj neki, mert barátai helyett ellenségeire bizta jövőndőjét...

E reactió vezére herceg Windischgrätz. Ő az, ki legerősebben kovácsol Magyarország leigázásán s a népérdekek felforgatásán; nem azért, mintha mindannyi között ő volna a legjobb hadvezér, vagy legerősebb gyűlölője a magyar nemzetnek, hanem azért, mert iránta a dynastia némi pénzbeli tartozással van lekötelve, melyet azon esetre vél megnyerhetőnek, ha egyszer valahára az uralkodó családot adósságból hitelezőjévé teheti. Mint tudjuk a habsburgi család nem a leghiresebb adósságfizető s egy legázolt nép a legjobb fundus egyes olygarchák meggázdagodására.

Jaj nekünk, jaj az igazságnak, ha bennünket ily érdekek emberei le tudnak igazni. De jaj a dynastiának is, mely birodalma jövőjét olygarchák kezeire bízta.

VIII.

Fel munkára!

Nem összetett kezekkel, hanem dolgozókkal kell imádni az Istent. Ne méregesse senki erejét, ne számítsa azokat, a kik még háta megett vannak, hanem tegyen úgy és annyit, mintha senkitől sem várhatna segílyt. Nincs oly kicsiny embere a hazának, a kire szüksége ne volna. Nincs férfi, nincs nő, kinek tenni valója ne lenne, kinek segílyét a hon nélkülözni tudja. Mindenkinek annyi a kötelessége, mennyit elbir. S mindenki elbir annyit, a mennyit komolyan és elszántan föltesz magában. Nem a tömeg nagysága, hanem az erő nagysága teszi óriássá a nemzetet.

Fel munkára! a halál a küszöbön van. Kik az életnek hasznát nem veszik, megszűnnek élni. Tegyen mindenki annyit, a mennyit elbir. A férfiak legyenek ébren, vigyázzanak minden bejövőre és kimenőre, keressék fel az árulókat és kémeket, és tegyék őket ártalmatlanokká. Ássák el vermekbe az eleséget, hogy hadseregünk ne legyen azt kénytelen az ellenség előtt felégetni.

Árkoljanak körül minden falut, hogy egyes portyázók be ne jár hassanak zsákmányolni. Készítsen mindenki magának fegyvert, olyat, a milyet tud.

Gyakorolja magát annak forгатásában, az ügyes férfi kezében a bot is különb fegyver, mint ügyetlenében a kard.

Tulajdon hadseregünk számára gyűjtsenek élelmi szereket, tüzelő fát, és vigyék helyébe, az állam kárpotlást nyújtand értők. Hol a folyóvizek be vannak fagyva, vagdalják be a jeget, hol erdőkön megy keresztül az út, vágják le a fákat, s rakják keresztül az utakon. A dombokra építsenek őrgunyhókat, a hol egymást felváltva, éjjel és nappal vigyázzanak arra, a mi körülöttök történik. Gyanus embereket fogjanak el. Az ellenség közeledtét, vagy távoztát adják hírül, verjék félre a harangokat.

Hol ellentállani nem tanácsos, vonuljanak félre, ne hagyjanak a helységben semmit, s mihelyt az ellen távozott, térjenek

ujra vissza s rakjanak gátakat a visszavonulásra. A holtakat és sebesülteket, kiket vagy magunk, vagy elleneink kénytelenítették hátrahagyni, szedjék össze: a holtakat temessék el rögtön, a sebesülteket ápolják. Tulajdon sebesülteinket testvéri kötelességből, az ellenét pedig azért, hogy értők majd azon honfitársainkat, kik hasonlóul estek az ellen kezébe, visszaváltassuk.

Kiket a nép vezetőül választ, érdemeljük meg a bizalmat. Buzdítsák, világosítsák fel társaikat, beszéljenek velők a közügyekről, tudósítsák őket a nemzet helyzetéről, a főcsaták kimeneteléről, öntsék beléjük a hon szeretetét, menjenek elő példával, hol áldozatra vagy bátorságra van szükség.

Legyenek mindig a nép között, ne kimélgék a fáradságot.

Ha minden egyes embert külön kell is megnyerniök az igaz ügynek, dicsó fáradság az.

Előbb férfiakat nyerünk, aztán csatákat. Jó vezér csinálja a jó hadsereget, jó tanácsadó a jó népet. Tekintse magát mindenki a szabadság apostolának s érzeni fogja magában a szent lelket, mely a némát szólani tanítja, mely az érzéketlent fölleskésíti, és a gyávát hőssé szenteli, mely tömegeket térít meg és tart meg. Hangoztatni kell az igazságot, hogy azt mindenki hallja és mindig hallja. Tartani kell népgyűléseket: ki magában legtöbb lelket érez, lépjen fel, szóljon egyszerűen, mondjon igazat, hija segítségül az Istent, hija segítségül a népet, és ők meg fognak jelenni, és segélyük naponként közelebb, és naponként erősebb leend. Ki magában legtöbb bátorságot érez, álljon elő, esküdjék meg, hogy házát és hazáját minden módon és mindenki ellen védelmezni fogja, és a nép együtt fog vele esküdni s megtartja esküjét.

A nők legyenek mindenttevők családi körükben. Csaták idejében ápoló kezekre van szükség.

Ha valaha, most kell takarékosnak lenni. Semmit se venni, a mire multhatatlanul szükség nincsen s mindent megszerezni, a mi szükséges, lelkesíteni a kételkedőket, ápolni a szenvedőket, és a bátrakat buzdítani, ez a nők szent kötelessége. Ne legyen egy nő, ki miatt egy férfi kötelességét elfelejtse.

A gyermekek, kiket még nem illet meg a fegyverviselés, készüljenek oly életmódhoz, mely kenyeret ad, mely mellett az ember már ifju korában önmagáé lehet.

Ezentúl nem a henyélőké leend a szép haza, s azok, kiknek munkás kezeitől fel fog virágozni, nem leendőek többé mostoha fiai. Kik a munkát, a szorgalmat nem szégyenlik, azoké leend a boldogság és a nemzet tisztelete.

Föl munkára! Mindenki! Mindenütt. Munkás kezek imáját hallgatja meg az Isten. Munkás kezek szabadítják meg a hazát!

IX.

Nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy nálunk van olyan párt, mely a koronát imádja, és van olyan, melyik gyűlöli.

Imádói azt éneklik; hogy Magyarország egységét csak a korona tartja fenn, hogy Magyarországnak azért kell fennmaradnia, mert van egy szentséges koronája, melyet angyalok hoztak a mennyországból, ez szerzi neki a nemzetiségi autonómiát.

Ezek monarchisták, nem elvből, hanem félelemből.

Ha Magyarországnak egyéb oka nem volna arra, hogy legyen, mint az, hogy koronája van; már maga ez elég ok volna arra, hogy ne legyen.

Jövőjével, nem multjával kell bebizonyítania existenciáját szükségességét. A másik párt pedig nagyon haragszik a koronára, s azt hiszi, hogy ha ez megszűnne lenni, mindjárt respublica lenne Magyarország. Ezek a republicanusok nem elvből, hanem mulatságból.

Gyönyörű gazdálkodás lenne itt minálunk, ha a koronán kívül semmi egyéb nyomai a királyságnak el nem tűnnének láb alól. Ha a trónt felrugnók s monarchicus és aristocraticus institutióink tömkelegét meghagynók in statu quo.

Lenne akkor — minden faj — külön respublica. Minden kerület — külön respublica. Minden vármegye és nagy város — külön respublica. Minden hadvezér — külön kormányzó. Minden hadsereg — külön turma praetoriana.

Minden olygarcha — külön kis konzul.

Ez lenne aztán a — Musterrepublik. Már mi azt hisszük, hogy minden tornyot alulról kell kezdeni építeni s aztán tanakodni róla: hogy keresztet tegyünk-e a tetejére vagy kakast? A kormányformákróli tanakodásra s alkotmány- ujjakészítésre békességes idők kellenek.

X.

Bár csak örökké béke volna a világon, sóhajt fennhangon ilyenkor a félvilág, mikor háboru van. Azoknak a kedvéért, kik az örök békét valami igen szép állapotnak tartják, mi is leírjuk a magunk eszméjét, a milyennek mi képzeltük azt magunkban.

Chinában vagyunk. Nem, ott sem vagyunk. Eldorádóban vagyunk.

Az emberek egytől egyig, mind becsületes emberek. Nincs senkinek semmi vágya, semmi bűne, semmi szenvedélye.

Áll a communismus.

Minden közös; a status tart minden embert, a status ad mindenkinek ebédet, minden városban egyszerre tizenkét órákor, egyenlő adagokban.

Mindenki minden hivatalt visel és nem kap érte fizetést. A miniszter maga varr magának csizmát és a varga manifestumokat s törvényjavaslatokat szab. Pénz nincsen, minden a statusé. Ingyen kapni mindent. Ur nincsen; mindenki egyenlő, nyáron szánt, vet minden ember, télen országgyűlést tart és philosophál.

Iskola nincsen. Minden ember professor és tanítja maga magát. Templom nincsen. Minden ember prédikál maga magának. Feleség nincsen. Az emberek mind testvérek. A gyermekeket nevelteti a status. Utak nincsenek, mert kereskedés nincsen, senkinek sincs semmi dolga a szomszédban. Ujságok nincsenek. Mert a világon ugysem történik semmi. Nincs sem háboru, sem kereskedés, sem diplomatia, sem tisztujítások, sem bálók, sem színházak, sem posták, kik az előfizetést elfogadják. Nincs sehol semmi, mert mindenütt van minden. Az egész világ pedig egy akol, melynek pásztora nincsen. Örök békesség van a földön, az egész emberinem egy közös család, ki mind egyforma kaputban jár. Van egy közös nyelv, mely 3459 nyelvből van szerkesztve: azt beszéli minden ember. Nincsenek sem törökök sem angolok többé. Van egy közös viselet, melyet egyenruhaképen hord minden ember, még azok a nemzetek is, melyek különben úgy szoktak járni, a mint őket az isteni gondviselés a világra hozta..

Van egy közös szín, melyet minden ember fölvesz az arczára: fehérek, feketék, olajszinűek és rézpénzszinű ábrázatuak.

Van egy közös statuscassa, melyben semmi sincsen.

Végtére van egy közös mennyország, a hova minden ember egyenlő fáradsággal bejut, minden orvosi és papi sege-delem nélkül.

Ilyen lesz az örök béke.

Igy élnek az emberek, mint a halak a vízben.

S ez valóban szép czéltérés, mikor az ember annyira qua-lificálta magát a tökéletesedésben, hogy a halakhoz is hasonlít.

Milyen szép lesz így az ember.

Minden tudomány nélkül; mert minek lenne akkor a tudo-mány? Házakat nem kell építeni, földeket nem kell fölmérni, várakat nem kell emelni, bányákat nem kell ásni, képeket nem kell festeni, törvényt nem kell alkotni, históriát nem kell írni, hadat nem kell viselni.

Minden szeretet nélkül.

Kit? mit szeressen?

Apját, anyját nem fogja ismerni, nevelteti a status.

Ez lesz száraz dajkája.

Hazáját? Az egész világ lesz hazája. Családját? Senkinek sem lesz családja. Az emberiséget? Minek? senki sem fog a másakra szorulni. A status gondoskodik mindenkiről.

Bátorság nélkül. Minek lenne ez? Háborut nem kell vi-selni, tengerre nem kell szállani, vad állatokat nem kell öldösni. A status mindenkinek ad húst, kenyeret és ruhát.

Szorgalom nélkül. Ki lenne szorgalmatos? Holtig fog élni mindenki, s ha összedugja a kezét és pipázik, vagy reggeltől estig fut fárad: mindegy; nem veszthet semmit, nem nyerhet semmit.

Szeretet és gyűlölet, erény és bűn, nagy és kicsiny mind elmulik, a communismus, a világbéke mindent egy for-mává tesz.

Az emberek születnek hivatás nélkül, élnek baj és öröm nélkül, meghalnak remény és félelem nélkül. Ilyen szép eszme az örök béke eszméje.

Örök szélesend nincsen a természetben, nem lehet a tör-ténetben.

A háború oly szükséges a világnak, mint a vihar a levegőnek.

Ujjá teremti azt.

Kell reá, hogy az emberi nemben minden nemesb érzés ujra feléledjen, miket a hosszas tespedés tözsér szellemével lassankint kiöldös. Bátorság, jellemerő, honszeretet, becsület-érzés; minden, a mi az emberi lélekben szép és dicső, a harcban fejlődik ki.

A háborút csak emberi lélek találhatta fel; megmutatva, hogy nem fél játszani a halállal.

Si vis pacem, para bellum.

Ez régi közmondás.

Harcz után esik jól a béke.

Midőn egy nemzet új életet kezd, illő, hogy először törjön keresztül a halálon.

XI.

Debreczen febr. 10.

Batthyányi Lajos a budai jogbitorló katonai törvényszék elé állíttatott.

»Én, ugy monda, azon tetteimért, miket mint miniszter tettem, egyedül a nemzetnek vagyok felelős. E törvényszéket jogtalanak nyilvánítom és bíráimnak el nem ismerem. Bármint fognak önök tölem kérdezni, egy szót sem felelek reá.«

Rövid; de minden.

E szókrul ismerünk reá.

Azon hajthatlan őserjú character, mely czimer nélkül is megmutatta, hogy ez is egyike azon igaz nemeseknek, kik megszokták egy egész ország lelkét viselni magokban.

Büszke; mert van oka reá.

Nem imád senkit, de senkitől sem is fél. Nem ismer hatalmat, mely előtt meghajolna, csak a nemzetet.

Büszkén emeli fel arcát a király előtt, büszkén a halál előtt. Életében és halálában örökké következetes.

Őt jelleme tette fogolylyá.

Büszke volt eljönni ellenségei elől, de még büszkébb megadni magát s bevárta sorsát, ugy a mint jött.

És ellenségeink úgy bántak vele, miként mi foglyaink legkisebbikével sem.

Mint mondják: egy hétig nem is fűtötték börtönét.

Mit fognak vele ezentúl cselekedni? azt nem tudjuk. Ő bizonyára okot nem fog arra adni, hogy szépen bánjanak vele. Mi csak azt tudjuk, hogy a mi kezeinkben is vannak fogoly-tábornokok, kik bárha hárman sem érnek fel egy Battyhányi Lajossal, de kik ellenségeinknek szint oly becsesek lehetnek, minő becses minékünk Battyhányi, s kikről nagyon rossz volna azon esetben gondoskodva elleneink által, ha ők Batthyányival oly tényt találnának elkövetni, melyet helyrehozni nem lehet.

XII.

Debreczen febr. 9.

Ellenfeleink kezdenek humorisálni. Olvastuk a nagyméltóságú bécsi miniszterium egy rendeletét, mely szórul szóra eképen hangzik: »A hochlöbl. etc. etc. miniszterium, szem előtt tartva a nemzetiségi egyenjogokat (gleiche Berechtigung der Nationalitaeten) ennek elveinél fogva rendeli, miszerint mind azon ruthen községekben, melyeknek közép és elemi iskoláik vannak, a tanítási nyelv ezentúl a német leend, a ruthen nyelv, mint »obligater Gegenstand« taníttatván. Még ilyen szépen értelmezve nem láttuk a »gleiche Berechtigung der Nationalitaeten« annyiszor vesszőparipázott eszméjét. Mi soha sem tudtuk megfejteni, hogy lehessen annyi különböző nemzetiségnek egyenlő mekkoráságu és minőségű joga egy birodalomban?

Ausztria megfejtette.

Ekkor mindnyájon egyenlők lesznek. S nehogy egyik vagy másik nemzetiség protegáltatni látassék s ez által a többi irigységre gerjeszsze, legyen egyenlően elnyomva mind, még anyanyelvétől is megfosztva, annak használatától még ellemi tanodáiban is eltiltva. Ekkor mindnyájan tökéletesen egyenjogúak lesznek.

Mit mondanak a gordiusi csomónak ilyszerű megfejtéséhez szláv testvéreink? Ez igazán karddal van ketté vágva. Át fogják-e látni valahára: hogy nemzeteknek soha sincs okuk egymással

harczot vivni. Jobb lenne mi nekünk jó szomszédoknak maradnunk magunk jóléteért, mint czívakodást folytatnunk mások örömére.

XIII.

Debreczen febr. 11.

A reactionnak két erős positiója van, melyből azt ki kell zavarnunk. Egy az: hogy Windischgrätz és társai azt állítják magukról, hogy ők a király nevében teszik operatióikat.

Másik az: hogy minket és mindazokat, kik a nemzet érdekeiért, kik alkotmányos jogainkért küzdünk, Kossuth pártjának neveznek. Az első állítást, úgy hiszszük, nagyon rövid szavakkal meg lehet czáfolnunk. Egy előre bocsátott cikkünkben törekedtünk azt kimutatni, kiknek áll érdekében a király nevét szentségtelen czélokra bitorlani; azt azonban kénytelenek vagyunk nyíltan kimondani: hogy mi Windischgrätz és hódító társai személyében nem akarjuk föltalálni egy király személyét, ki magát népeinél instelláltatja. Windischgrätz a király nimbusát használja paizsul, már ha ezt a király oda engedte is neki, mi nem tartjuk eszélyes dolognak a paizst ütni, hanem magát annak viselőjét.

Ellenségeink mindenütt felhasználják a népben és a katonaságban még töredékül megmaradt pietást a király neve iránt: saját átkozott czéljaik elérésére, s ezt nekünk nem szabad ignorálnunk. A katona a király parancsára esküdött meg az alkotmányt védeni, a katona az eskühöz hű maradt, s most ha az a kérdés: hívek maradtak-e azok is, kik most ellenünk küzdenek, bizonyára a párttűtő név nem mi reánk fog szállani.

Mi azt, mit Windischgrätz a király nevében tesz, ígér, vagy fenyeget, diplomatiái hazugságnak nyilvánítjuk, s ezt teszszük az ámitó szavakkal kísértett nép érdekében. Ki minket, ki alkotmányunkat, törvényeinket fegyveres kézzel támadja meg, az ellenség, az párttűtő.

Ki az ellenséggel czimborázik, annak nem királypárt a neve, hanem házaáruló.

Másik vára ellenségeinknek azon szempont, melyből benünket párttűtőknek nevezve; azt iparkodnak a néppel elhitetni, hogy mi csupán néhányak kalandos érdekeiért harezolunk, hogy

e mozgalmak csak azon egy férfi hatalmának érdekében törté-
nek, kit a nemzet legjobbjai tisztelve emlegetnek; nem azért,
mert hatalmát félik, hanem azért, mert eddigi érdemei által
leginkább központosítva látják benne a nemzet bizalmát. Minden
szavuk, minden törekvésük elleneinknek oda czéloz: hogy ez
összes nemzetet, mely mint egyetlen ajk szólalt fel jogai köve-
telésére, s midőn e hangot a király nem akarta meghallani, mint
egyetlen kar támadott fel, a végpusztulásra ítelt ország védel-
mezésére, egy ember-érdekű párttá, egyetlen hatalomra vágyó
töredék ligájává törpítsék. Isten, ki a sziveket vizsgálja, legyen
tanunk: hogy Kossuth nem az a férfi, ki valaha önérdekért egy
hangot emelt, kinek, midőn a hatalom non plus ultrája kezében
volt, egy gondolatja lett volna magát nagygyá tenni. Ha ő most
legnagyobb az országban, azzá őt honfiai tevék. Az ő kormá-
nyának hatalma a nép szerelme s ezt neki semmi más, mint be-
csületessége s honszerelme adta. Kossuth a nemzet első hivatal-
noka és nem egyéb. Neki azon polcz, a melyen áll, nem adott
hazája érdekein, hazája örömein kívül semmi érdeket, semmi
örömet.

Azért, ha Kossuth elől áll azok között, kik a korona árnya-
alatt szőtt cselszövényeket leküzdeni feltámadtak, azért Kossuth
nem vágyik e koronára, sem semmire, a mi ezalatt van. És ha
van jutalmazó igazság az égben s ez ítélő sors enged választást
a jutalmak közt, e nemzet veszélyeinek elmúltával Kossuthnak
nem leendő nagyobb öröme, mint ha ez ország felvirágzását, mint
egy polgár, kinek nincs egyéb czime, a honmentőnél, s egyéb
rangja, a néptiszteletnél, mint egy Washington fogja szemlél-
hetni. Ezt Kossuth maga nyilatkoztatá ki lelkének egy ihletett
percében, s azok, kik őt ismerik, tudni fogják: hogy ez nem
üres szó.

Nem is azért azonosítják ellenségeink e nevet a nemzet
ügyeivel, mintha ez ennek szűgyenére válnék; tulajdon bűneiket
akarják ezzel elrejteni, ez a füge-fa levél, mely rosszul rejtí mez-
telenségüket, mely leplezetlenül mutatta be magát, mint fertelmes
árulás, mely a nemzeten és az Istenen elkövetett. Ők tudják
jól, hogy nem Kossuth, hanem a szabadság ellen fogtak fegyvert;
hogy nem Kossuthot, hanem a magyar nemzet életét megölni
hoztak hadat az országra; hogy nem Kossuth javait, hanem az
alkotmányt jöttek elvenni vasas kezeikkel; ők tudják jól, hogy

midőn a nemzet mindenütt királyi emissariusok által föllovalt rablóseregektől megtámadtatva, vég . elszántsággal] fegyvert ragadott, azt se Kossuth, se senki másnak érdekében nem tevő, hanem tette, mert nem akart gyáván leorgyilkoltatni, s most azt hiszik, hogy van még ember. Magyarországon, a ki ne tudná: hogy a magyar nemzetnek magát megadni annyi, mint meghalni. Minden addig kibocsátott ugynevezett királyi manifestumokban ugy van nemzetünk prostituálva, mint Kossuth és párttűtő társai.

Nem ugy uram!

Nem egy ember, nem párttűtők, egy egész nemzet az, kit te a csatatérre hittál számadásra; nem egy ember érdekei vannak itt célul kitűzve, egy ország mindene az, melyért az élethalál harcز földéztetett. Nem egy Zápolya János, nem egy Bocskai, nem egy trónkövetelő vezeti most ellened seregét, kivel, ha feléje fordult a harcز szerencséje, az ország felében meg lehetett alkudnod. Egy egész nemzet az, mely egész mindenéért gerjedett fel reád, mely tőled nem kéri sem az országnak felét, sem a korona darabjait, sem pénzt, sem hivatalokat; hanem kéri tőled törvényeit, miket királyok esküje szentesít s miket semmivé akarsz tenni. Nem Kossuth Lajos pártja, egész Magyarország az, kit ti pusztítani jöttök; nem Kossuth pártja, egy egész nemzet áll a zászlók alatt vérrel fizetni a vérért. Mi törvényeinket kérjük, ha te minket párttűtőknek nevezesz, azzal kimondád, hogy törvényeinket nem akarod megtartani, s ezzel kimondtad, hogy nem Kossuth Lajos ellen: hanem e nemzet minden szentségei ellen indítottál háborút.

Azonban ez hasztalan fáradság, egy személyhez beszélni, ki azt, a mit neki mondanak, ha akarná sem hallhatná. A mit mondtunk, azt inkább saját nemzetünknek mondtuk.

Figyelmeztetni akartuk a nemzetet arra, hogy azok, kik magukat a király nevében mondják cselekedni, hazudnak, önérdekeikért vivnak; a midőn a király nevében tesznek ígéreteket, hazudnak, ígérek nekik vagynak téve s ezek a nép rovására mennek.

Ők tiszteletet követelnek a király iránt és ők maguk bábként játszanak vele. És kik viszont azt mondják, hogy az egész had Kossuth érdekében történik, hazudnak. Kossuth a vezér, de a nemzet a souverain.

Kossuthnak egy érdeke, egy vágya nincs a nemzet érdekén, a nemzet vágyain tul. Amazok egy király nimbusát akarják felvenni a nép előtt, míg ellenben a nemzetet egyetlen ember halvány alakjában akarják neki bemutatni.

E szándékukat észrevettük, szoltunk ellene; ha tévedtünk, szándékunk jó volt és igaz.

XIV.

Debreczen febr. 15.*)

Magyar nép!

Ne higj az ellenségnek. Hallgasd meg, a mit mond és nézd meg, a mit tesz és vigyázz magadra. Ha valaha, most ne hagy elámitani magadat, egy percznyi megcsalás kell csak, s a mi azután következik, az a halál, nemzeted halála, tulajdon halálod.

*) Mikor a tisztelt olvasó e közlönybeli czikkek végére jutott, hihetőleg az lesz az első kérdése, hogy mi czélja lehetett annak, hogy ezek eként megíratlak? Hiszen hangjukra nézve sokkal merészebbek azok, mint hogy kibékitők lehetnének. A trónnal szemközt a fegyveres ellenállás jogsultságát vitatják. Míg tartalmukra nézve folyton elárulják azt az irányt, hogy a király, a korona, a dynastia különválasztassék, attól az ellenségtől, a kívül harczban áll a nemzet. Mi volt hát e czikkekek létjoga? Második kérdése pedig az lehet a tisztelt olvasónak, hogy ha már volt egy párt, mely az itt kifejezett nézeteket s a hangot is; melyen azok elmondattak, helyeselte; miért adta ki azokat épen a kormány hivatalos Közlönyében, miért nem egy saját alkotta hirlapban.

Felderithetem e kérdést.

Történelmileg megállapított tény, hogy a magyar hadseregben, főleg a leghasznavehetőbb tisztek között határozott volt azon ohajtás, hogy az ország kormánya a törvényes tért el ne hagyja; a kik legvitézebbül verekedtek Windischgraetz ellen, akarták magukat az iránt megnyugtadni, hogy nem a korona ellen táboroznak; de alkatmányunkért a vég elkeseredésig fognak harczolni. Ezeknek megnyugtására voltak irányozva azok a czikkek. Egy alább közlendő levél Klapka tábornoktul némi világosságot fog erre vetni. Windischgraetz nem csak ágyukkal üldözte hadseregeinket, hanem csábító felhívásokkal is. Ezek is fenyegették, kivált akkor még nagyon szétszilált hadseregünket, a szétrobbantással. Ezek ellen védtük mi magunkat.

A másik indok, a mi e czikkek közlését érthetővé teszi, a küldiplomatiára való tekintet volt. A magyar kormánynak volt némi érintkezése a küldiplomatiával. Megbizottai voltak Konstantinápolyban Andrássy Gyula gróf, Párisban Teleky László gróf, Londonban Szalay László. E három

Ne higgy neki. Ellenséged volt négyszáz esztendő óta, gyilkolta, rabolta országodat, mióta lábát bele tette, minden magyar vér mi négy század óta kifolyt, ő miatta folyt ki, minden nyomor, vér, a minden keserőség ő tőle jött rád. Ne higgy neki.

Megesküdt, hogy ki fog irtani a föld színéről, mert magyar vagy, mert a magyarral vele születik a szabadság; még az anyja szive alatt alvó csecsemőt is meg fogja gyilkolni, hogy szabadságot ne szüljenek a magyar nők többé. Ne higgy neki. Mikor azt mondja, hogy úgy jó mint barátod, gondold reá, hogy rabló csordái egész Szegedig üressé tették az országot, fölégették a békés falvakat, megölték a férfit, elevenen eltemették a síró gyermeket s anyját elrabolták, gondold reá és ne higgy neki. Mikor ígéretet tesz a király nevében, emlékezzél reá: hányszor volt a király nevében adottszó egy év alatt megszegve, mennyi szent esküvés, mennyi írott törvény, miket királyi törvény biztosított, s lett egy év alatt meghazudolva, elfelejtve, kicsufolva; gondold reá, és ne higgy neki. Mikor hazád legjobb férfiai gyalázza előtted, mikor rágalmakat mond azokra, kikről eddig csak tisztelettel hallottál beszélni; gondold reá, hogy e férfiak hazánk igazságos,

birodalomtól lehetett barátságos hajlamokat s talán segílyt is várni. Andrássy azonban éppen nem biztatott a porta segílyével, s a mit Bem tanácsolt, hogy »il faut le compromettre« kivihetetlen volt. Párisban a helyzet félreismerése által elvesztettük a tért: mi Ledru Rollin partján voltunk és Napoleon ellen. Az elnökválasztás előtt még Teleki ezt írta Kossuthnak: Ledru Rollinnak jó chanceai vannak; mire Kossuth e marginális jegyzetet tette: »vannak chanceai a börtönbe.« Végre Szalay László több ízben, de különösen Brown által küldött levelében tudatá kormányunkkal Palmerston nézeteit, melyek mind oda mentek ki, hogy az angol kormány teljes rokonszenvvel viseltetik szabadságharcunk iránt s mindaddig, míg ez csak Magyarország és Austria közötti belügy marad, abba senki bele avatkozni nem fog; ellenben, mihelyt a magyar kormány valami olyan lépést tesz, mely Európa sulyegyenét megzavarja; Magyarországra fegyveres interventio jön, s ha Oroszország nem volna rá elég, maga Anglia is föl lép — ellenünk. — Mind ez adatokat maga Nyáry mondta el nekem, s nemcsak nekem de minden egyetértő elvbarátunknak.

S ez a tekintet indokolja e megírt cikkek erős ellenállásra buzdító hangját, de a törvényes téren maradó irányzatát s egyuttal azt is, hogy miért közöltettek ezek éppen a hivatalos Közlönyben? Ez a lap járt a hadsereghez is, és a külföldre is, szavunkat csak az által lehetett oda eljuttatni, a hova szánva voltak.

Mikor ez megtörtént, akkor visszaléptem a Közlönytől. »Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan etc.«

szentséges ügyeért minden pillanatba készek életőket áldozni, hogy míg ők élnek, addig Isten szeme van ez országon, de átok és kárhozat száll reá, ha ellenségeid vehetnek rajta hatalmat, gondolj reá.

Mikor győzelmeit hirdeti előtted, akkor palástolja legjobban sebeit, mikor erejéről beszél, akkor félti legjobban hatalmát, mikor téged ijeszt, akkor fél tőled legjobban. Ne higgy neki.

Ne higgy neki, ha ígér, ne higgy neki, ha fenyeget, ne higgy neki, ha imádkozik Ellenséged ő. Az ő élete a te halálod. Véredből él. Gondolj azokra, a kiket már megölt és vigyázz magadra, mert téged is megölni készül. Ne higgy neki.

ESTI LAPOK.

DEBRECZEN.

1849.

Esti Lapok.*)

A czivakodás nem nagy mesterség.

Pörpatvarok csinálásához akárki ért.

De a ki a kibékülés időpontját ügyesen fel tudná használni, az volna az igazi ember.

Mi a kiegyenlítés, szövetkezés eszméjét több ízbenf elemlegettük, mindannyiszor pereatot mondtak a fejünkre miatta. Most tehát még tovább megyünk és elmondjuk, hogy kivel kellene szövetkeznünk, kibékülnünk és hogyan?

Mi nem prédikálunk kibékülést Windischgrätzczel, ha ő nyujtaná is kezét, azt mondanók: ne fogadjuk el, mert rászed.

*) A Közlönytől megválva, barátaim unszolására megindítottam egy kis félvire nyomtatott lapot. Csáthy nyomdájában, Esti Lapok czime alatt. Magam voltam szerkesztő, író és javítnok. A lapnak előfizetője nem volt; nem is mehetett volna messzire. Köröskörül hat-tíz mérföldnyi kerületben ellenséges táborok fogták a kormány székhelyét körül. A napi eladásból kellett megélnie. Ezer példányban nyomták, s az Debreczenben minden este elkelt. Munkatársai közt voltak Kazinczy Gábor, Farkas Lajos, Zichy Antal, Szunyoghy, Kovács Lajos, Pálffy János, Zeykek és több képviselő. Nyáry lapjának tartották, de ő maga soha egy betűt sem irt bele. Antagonistái voltak a martius 15-ike Pálffy Albert szerkesztése alatt, Táncsics »Munkások ujsága,« s egy a rendőrfőnök által megindított lap; de a melynek a legjobb akarat mellett sem jut eszembe a neve. Ez ellenfelek mindennap elmondák az Esti Lapokrul, hogy az Magyarországot a dynastiával ki akarja békíteni. Mikor aztán a forradalom elmúltával a haditörvényszékek működtek; valami száz képviselő nyilvánítá azt a vérbíróság előtt, hogy ők az »Esti Lapok« munkatársai voltak. Az e g y e t l e n példánya pedig az Esti Lapoknak az egyik polgári köztársasági birtokában volt, a ki azt mondá az illetőknek: »bár legalább olvasó i lettek volna az urak a lapnak, melyre hivatkoznak; akkor nem mondanák, hogy m u n k a t á r s a i voltak.« — A katonai bíróság azonban csak az ellenlapok insinuatioiból ismerte az Esti Lapokat s nagy előny volt azok szerint e lap munkatársai közé számíttatni.

Mi nem prédikálunk kibékülést laptársainkkal. Mi természetesnek találjuk, hogy mindenki félti monopoliumát. Új lap ellen rendesen háborút szoktak indítani a régiek, hanem azért az ország meg nem bomlik. Ez így volt mindig, mióta a papírost feltalálták.

Mi még csak azt sem mondjuk, hogy azon becsületes embereknek hagyjatok békét, kikben most a nemzet van képviselve.

Sőt szidjátok őket, hajigáljátok be sárral, hadd mutassák meg, hogy minden méltatlanság, félreismerés, gyanúsítás daczára, tudnak jó hazafiak lenni. Ez legyen jellemük critériuma.

Hanem azt mondjuk, hogy nézzetek körül.

Az osztrák had megszállotta fél Magyarországot — azon népek, melyek egykor csak langy melegek voltak a hazaszeregetben, most imádják a hazát, mert gyűlölik az osztrákot. Karloviczet Stratimirovics ostromállapotba tette, s felmondta az engedelmességet Theodorovicsnak; a szerbek kitűzték tornyaikra nemzeti színeiket s letépték onnan a feketesárga zászlókat, mert gyűlölik az osztrákot.

A kremziri gyűlés baloldala, a lengyel párt, megtagadta a kényszerített adót, meg a negyvenezer ujonczot, mert gyűlöli az osztrákot.

Horvátország egyetlen organuma be van tiltva, mert követelte az ígéreteket, miket az osztrák tett neki és követelte most, mikor azokat megadni Austriának leginkább van érdekében, de legkevésbé van hatalmában.

S ti még most sem látjátok: hogy kik a mi természetes szövetségeseink?

Nem veszítetek észre, hogy a közös gyűlölet partja az, melyen a végletek egymást érintik.

Nem vártátok-e e perczét, midőn az ellenünk lázasztott nemzetiségek megcsalásukat észrevéve, egyszerre fognak Ausztriára támadni s követelni fogják tőle, hogy haljon meg! mint ő követelte mi tőlünk.

S nem sejtitek-e, hogy e percz igen közel, hogy e percz jelen van?

Nem sejtitek-e, hogy az volna most a mindenható, ki a pillanat erejét felhasználva, az egymásra támadt fegyverek csapásainak egy új irányt tudna adni; hogy e csapásból elég lenne egy az ellenséget semmivé tenni . . . ?

Ezt kellene tudnotok és tennetek, ha nem jogokért küzdé-
nétek, hanem eredményért.

Nagy napok előperceit éljük.

Magyar nemzet, nem dobog-e szived?

Örök életed vagy örök halálod előárja ez.

Nem érzed-e, hogy e perczen valamennyi zászlód együtt
van? nem érzed-e, hogy e perczen 50 ezer fiad egyesült egy
karrá, megrázni a bálványt, kinek hatalma alatt nyögsz? nem
sejted-e, hogy egy nap vagy tán egy óra mulva egyetlen óriási
hang fogja betölteni az eget és a földet, mely dicsőségedet hir-
detendí? Nem hallod-e olykor az ágyúk távoli moraját? nem
álmodol-e győzelemről, szabadságról, örök boldogságról?

Isten, ki mindenható vagy, ne hagyd el e hazát!

Nép! ki Isten után mindenható vagy, ne hagyd el e
hazát!

Seregeink szemközt állanak az ellenség soraival, a zászlók
lobognak a halmokon, egyetlen viharos kiáltás tölti be az eget
és földet: Éljen Magyarország!

A zsarnok népe hallgat, még jobban is fog hallgatni.

Férfiak fegyverre! nők imára! Isten nevében. Rajta!
Éljen Magyarország!

* *

Magyarország boldog leend. De nem mi általunk.

Mi elkéstünk. Hijába biztatjuk, hijába vigasztaljuk ma-
gunkat, ily vén fiak nem illenek ily fiatal menyasszonyhoz, mint
a mi hazánk.

Kell jöni egy újabb nemzedéknek, mely nálunk jobb
legyen.

Az apák bűneit örököltük: kell hogy sirba vigyük azokat
magunkkal, s ne adjuk át többé az unokáknak.

A ősi visszavonásnak, testvérgyűlöletnek, az ősi hiúság-
nak, minden ősi rosznak magva szakad bennünk. Mi leszünk az
utolsók, kik ha elfogyánk, Magyarország új historiát kezd és
ragyogóbbat.

Lesznek nálunk jobbak és okosabbak, kik nem fognak törekedni egymás fejéről letépni a babért, de kik a polgárérem előtt meg fognak hajolni. Mi nem leszünk; de lesz Magyarország.

Isten nem vitt be az ígéret földébe senkit, ki a husz éven felül volt.

Szerencse reád, uj nemzedék, ki a husz éven alul vagy, te oda fogsz jutni.

Akkor is áldva légy hazám: hisz a boldog hazának még a halottai is boldogok.

Mi lesz belőlünk?

Az ellenséget meg kell vernünk.

Meg kell! mondom, bármibe kerüljön is, bármikorra végződjék, azt le kell győznünk; azután kérhetjük, hogy mi lesz tovább?

Az ellenséget meg kell vernünk, bármennyi pénzbe, bármennyi vérbe kerüljön.

Mindenért mindent!

És ez meg fog történni.

Bennem él a hit, hogy meg fog történni: ez oly szent hit, mint a fanaticusnak a tulvilág s napjaim gondolatja, éjeim álma, halálom vigasztalása.

Mi lesz akkor Magyarországból?

Azon nemzetből, mely küzdött a szabadságért, nemzeti-ségeért, törvényeiért és győzött

El kérdésre az idők fognak felelni, nem is azért tettem: hogy feleljek rá; hanem azért: hogy más valaki ne találjon rá felelni, emberi kezekkel írva bele a jövődök könyvébe, melynek sorait nem olvashatja senki.

A mi jövődönket Európa sorsa dönti el. Meglehet, hogy a mi sorsunk dönti el Európa jövődjét; valószínűbb az első.

A mit mondok, nem azért mondom, hogy vagy egyiket vagy másikat inkább óhajtanám; hanem azért, hogy gondolkozunk rajta; látandjátok: hogy én sem az egyik, sem a másik eszmének nem hiszelek.

Meglehet: hogy Franciaország, mint valódi köztársaság consolidálja magát — hogy a német egység kérdése a democratia részére dől el, — hogy Rómában és Sardinianban meghonosulnak, gyökeret vernek a republicanus eszmék, gondolkozatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy Napoleon kormánya megerősödik; meg-
lehet: hogy az orosz influentiák egész Európa ereiben szétszívá-
rognak.

Meglehet: hogy egy Hohenzollern magához ragadhatja
a német császári koronát, egy Habsburg a lombard-velenczeit, s
egy Bourbon Siciliát; gondolkozzatok róla, mi lesz akkor
Magyarországból?

Meglehet: hogy a nemzetiségi törekvések számára egy új
aera nyílik; meglehet: hogy a Dunapartig terjedő Görögország,
egy Dacoromania, egy Slavonia s egy egyesült Olaszország esz-
méi életté válnak; gondolkozzatok róla, mi lesz akkor Magyar-
országból?

Meglehet: hogy Párisban a hegyipárt győz; meglehet:
hogy a katonaság a nép mellé áll s a nép a vörös respublica
mellett nyilatkozik; meglehet: hogy egész Európában a political
forradalmak socialisticus forradalommal változnak: gondol-
kozzatok róla, mi leend akkor Magyarországból?

Csak azt ne mondjátok: hogy mindenesetre ennek vagy
annak kell lennie.

Akármely előre kimondott forma vakmerő anticipációja
volna a jövődőnek.

Magyarország minden lehet, csak semmivé nem szabad
lennie.

S ettől megóvják őt vitéz seregeink.

Miért küzdünk?

Minden hadviselésnek megvolt a maga catechismusa.

A görög harczolt szabadságért, Róma dicsőségért.

A népköltözések harczai földért, a vallásháboruk mennyországért folytak.

Oroszország harczol Circassiában hadi iskoláért, az osztrák katona harczol fegyelemből és nem kérdi miért?

Magyarország háborúban nőtt és fogyott. Harczolt, hogy hazát szerezzen; harczolt a keresztért; — harczolt határaiért; — harczolt koronájáért.

Hát most miért küzdünk?

E kérdésre felelettel tartozunk azoknak, kik a csatát viselik.

S e feleletnek határozottnak kell lennie.

E felelet világossá teendi: hogy harczunk végcélja nem adhat political véleményszakadásokra okot.

A ki hazafi, az mellette van; a ki ellene van, az hazaáruló.

Harczolunk törvényeink épségbentartásáért.

Harczolunk nemzetiségünkért.

Harczolunk határainkért.

Harczolunk azon helyért, mely hazánkat az európai hatalmasságok között méltán megilleti.

Ez a cél, ez a lényeg; — a többi formáság s nem ad nevet a háborúnak.

Pro memoria.

Sorsunk részletei naponként változnak.

De azért kell valaminek lenni, a mi soha nem változik: öntudato s bizalmunk minmagunkban.

Vétkeztünk volna, ha egy harc megvívását elkezdjük a nélkül, hogy előre tudnók; lesz-e elég erőnk hozzá?

Vétkeztünk volna, ha egy népnek nyugalma felzavarjuk a nélkül, hogy azt ismét boldoggá tudnók tenni.

Vétkeztünk volna, ha egy ország kormányát kezünkbe ragadjuk a világvihar közepett, a nélkül, hogy tudnók, miszerint azon kéz képes lesz azt megszabadítani.

Mi nem vethettünk kockát a sorssal egy nép élete felett, mint könnyelmű kalandorok szokták.

Mi nekünk nem lehetett az elég: hogy igazságunk van, tenni azt a mit teszünk; nekünk azt is kellett tudnunk, hogy erőnk van hozzá.

S e tudatban nem csalatkozánk.

Isten és a nép nem vonták meg tőlünk segítségöket.

Erő, akarat, lelkesülés, maga a sors biztatólag jött elénk.

A nép megtette kötelességét, tett annyit, mennyit még nép soha.

Most rajtunk a sor.

Isten és emberek előtt, egyedül rajtunk a felelősség azért, a mik ezentúl történni fognak.

Ha e felelősséget elvállaltuk, kell hogy számot vetettünk legyen magunkkal és jövődönkkel.

Nem a mai nap: századok sorsa függ egy ballépéstől, nem egy élet: egy nemzet létele, mit megnyerni vagy elveszteni lehet.

Istent kísérténünk nem szabad. A ránk bizott harc nem a miénk, millióké!

Egy élet szenvedéseit egy percz alatt beváltja a halál, de mit egy percz elront, azt egy század sem teheti jóvá.

Nekünk nem szabad gondolnunk a halálra; mely, ha örömeinket mind elveszténk, fájdalomainktól megszabadít; hanem gondolnunk kell az élőkre, kik utánunk itt maradnak.

Gondoljunk mindennek a végére előbb, mielőtt megkezdzenők.

Ne rontsuk el azt, mit felépíteni nem vagyunk képesek.

Nem az a mindenható, ki a világot elrontja, hanem az, a ki teremti.

Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, mely nem tiszta igazság.

Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, melyet később meg találnánk banni.

Hanem lássa a nép: hogy a neki adott tanácsokat mi vagyunk elsők megtartani.

Lássa a nép, hogy midőn őt áldozatokra felhívjuk, mi magunk vagyunk az elsők, kik önérdekünkre nem gondolunk.

Kiket a nemzet akarata egyesített, egyesítsük magunkban a nemzet akaratát.

Tegyük magunkat központjává azon érzelmeknek, miknek befolyása alatt a nemzet ez ideig egy maradt, s fordítsuk minden törekvéseinket arra, hogy ezentúl is egy maradjon.

Ne állítsuk ügyeinket azon térre, hol akár győzünk akár veszünk, szakadásnak nézünk elébe.

Mi a harczot nem kezdtük, mi a harczot nem dicsvágyból fogadtuk el: mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok nem leendnek megtámadva többé, megszününk áldozni e nép vérével.

Martius 15.

Egy év eseményei vonultak el szemeink előtt, mintegy tüneményes álmokép.

Ha visszagondolunk rá: egy év volt-e ez vagy egy század, vagy egy átálmodott éjszaka?

A martiusi ragyogó napok, egy két hétig tartó folytonos ünnep, melyen át az egész nemzet lázas örömmérettől elragadtatva, ifju menyasszonya, a szabadság ölében ülte mámoros mézes heteit.

A testvériség eszméinek ideál-képe, mint az ég boltozatja, mely alá hajlik a földre s még sem éri a földet sehol.

Azután a sötétben mozgó árulás, mint a megfagyott kigyó mely lassanként kienged a nap melegétől, s bujkálva csuszik a fűben fejét aláhuzva.

Egy uj ismeretlen istenség támadása, kinek neve nép! s kinek hatalma, mint hajdan a kereszté: kioltja a bálvány istenek életét.

Nagy emberek támadtak, nagyok enyésztek el.

Megjelent kendőzött arczával az álhazafiság, s követ dobott a rágalmazott erényre.

Emberek játszottak isteni dolgokkal. Hangzott a hamis esküvés a trón magasából, pártot ütött a király tulajdon népe ellen, lábával illette a koronát, szitokkal az Istent.

Jött a fölavatott pártütő, hozta a lánczot, s mikor sirt a nemzet, akkor nevetett az árulás leghangosabban.

A nép pedig fölemelte óriási karját, és monda: én vagyok a te urad!

Harcz kezdődék, Isten és ördögök között.

Ezeknek száma legio, — mig Isten csak egy van. De ő minden mindenkben.

Most benne vagyunk a viharban. Zápor helyett vér folyik, körül sötét minden, nem tudjuk, hogy felleges látkörünkön túl mi történik, de tudjuk azt, hogy ott egy Isten él, ki minket nem hagy el.

Hazám!

Egy év előtt martius 15-dike láncz nélkül kezeden, most fegyverrel kezeden talált; adja ég, hogy egy év múlva koszorúval fejeden találjon!

Orosz interventio.

Megtörtént, megesett, többé nem lehet nem tudnunk.

Orosz katonák voltak Erdélyben, küzdöttek seregeink ellen s többen foglyul estek. Kezünkben van a corpus delicti.

De mi még most is szeretnők; ha ezt más uton lehetne megtorlani, mint elleninterventio útján.

Mi nem tartunk attól, hogy ha az orosz sereg egy felől határainkra belép, a francia seregek másfelől ugyanazt ne tegyék.

S ha e tény Oroszország vesztét nem hozna is magával, de bizonyára sok véres napot hozna számára.

Európai háboru lenne. Óriások küzdenének egymással, a világ más alakot nyerne, a historiának új évszaka kezdődne.

S ez eszme szép, nagyszerű és magasztos, úgy a levegőbe festve.

De ez egészen másképp veszi ki magát: ha ide a földre hozzuk.

Ha meggondoljuk, hogy az európai háboru itt, a mi földünkön lenne megvívandó, hogy e tülekedő óriások véres lábnyomaikat a mi hazánkban fognák hagyni: elmegy minden kedvünk e nagyszerű drámától.

Válassz magadnak: oh világhistoria, más színpadot, más csatátért véres küzdelmeidnek; ne a mi kedves, a mi imádott hazánkat.

A mit a huszár mondott imádságában: azt mondjuk mi Európának.

»Nem kívánom én, hogy te minket segíts, csak azt tedd meg, hogy a németet ne segítsd, hanem ülj le szépen s nézd, hogy mit csinál a magyar azzal, a kire haragszik. Majd elvégezzük mi egymással magunk.«

Ha pedig egyáltalában hadakozni akartok, menjeteK édes feleim a tengerre, ott elég a hely, ott senki faluját fel nem égetitek, senki vetéseit le nem tiporjátok.

Ti pedig édes hazámfiak se ne féljeteK attól a tíz ezer oroszról, kiket Bem megpacskolt, majd kitisztulnak ők onnan eszük nélkül, de ne is örüljeteK neki, mert az az európai háboru ugyan igen szép dolog, de nem ugy, hogy Magyarország viselje a perköltésegeket.

Mi jobb szeretnők a quasi interventiot diplomatiai uton kiegyenlitve, mint fegyverrel eldöntve látni.

Szerkesztői nyilatkozat.

Tudtomra esvén: miszerint előttem ismeretlen emberek, ismeretlen okokbul eléggé lelketlenek vitéz hadseregünkben az által ingerültséget szítani, mintha e lapokban valami czélzás vagy hajlam lett volna nyilvánítva a dynastiávali egyezkedésre. Kik e lapokat olvasták, és igazat mondani szoktak, tanuim, hogy a legszomorubb időkben sem terhelték magukat e lapok ily váddal, mint ezt lapjaim 5-dik száma is bizonyítja, lelkem istenére bizonyitom: hogy míg nevem ott álland, nem is terhelendik. Ha egy közös ellensége nem volna a hazának, azokat nevezném ellenségimnek, kik erővel igyekeznek a magyar polgárok és magyar hadsereg közt szakadást előidézni; most nincs hozzájuk komolyabb szavam, mint az: hogy a morális testvérgyilkolást, mit máskor mint férfi fognék megtorlani: most mint hazafi türelemmel hagyom magamon megtörténni s inkább azoknak nyujtok békülő kezét, kik lelkemet tépik, mint azoknak, kik hazámat dulják.

Szabadság! Nemzetiség! volt mindig jelszavam; legyen birám a nép. Legyen birám az Isten: vétettem-e valaha ellenük?

Habsburgház.

Mit ezelőtt két hóval mondek: hogy a Habsburg-dynastia tulajdon érdekei ellen küzd, fényesen van bizonyítva marcezius 6-ki manifestum által.

Megvallom: hogy ennyi eszélytelenséget nem vártam a Habsburgoktól.

Hittem, hogy a visszavonulás utját nem fogják elzárni maguktól; hittem: hogy azon esetre, ha mindent elvesztettek, megtartják azt a magasztos álarczot, melylyel egy Mária Thérézia oly nagy hatást tudott gyakorolni szorult állapotjában.

Hittem: hogy majd, ha a felzaklatott nemzetiségek előállanak megcsalatott igényeikkel, ha Austriáról lehull a kölcsönzött erő, ha a habsburgi királyok járnak egyik néptől a másikhoz kérve a multak feledését, s igérve mindent a jövőben; hittem: hogy akkor a magyar lesz a legutolsó, kihez kétségbeestökben bocsánatért és oltalomért fordulandnak, s a legelső a ki vétkeiket el fogja feledni.

E lehetőség elenyészett.

A dynastia kimondá: hogy számára nem létezik többé Magyarország.

Erre nem lehet más felelet mint ugyanaz megfordítva.

Mig bennünket csak vert, addig talán hihettük, hogy királyunk akar lenni, de most azt mondja: hogy még vagyunk halva s tulajdon lételünk temetésére hív meg.

Ebben irta alá uralkodása halálos ítéletét. Mert ez többé nem belviszony. Ez az európai diplomátiát érdeklő tény s azzal tréfálni nem lehet.

1848-ki törvény.

Sokan és sokat beszéltek ezen törvényekről.

Némelyek ezeket tették küzdelmeink czéljává, mások épen ezek ellen támasztották a lármát, ismét mások ezek alapján hittek egy végül bekövetkezhető békekötést.

Korszerűek-e ezen törvények, voltak-e azok, vagy lesznek-e, arról itt nem akarok beszélni; csupán az iránt akarok némi derűt előidézni, miért félnek némelyek e törvényektől?

E törvények régi alkotmányos jogainkon épültek. Általuk nekünk a dynastia semmit ajándékba nem adott; mégis úgy látszik, mintha e törvények keletkezése nem lett volna ingyen. Mintha azok, kik ezeket kieszközölték, viszont a nemzet nevében ígéreteket tettek volna, miknek megadását a nemzet egyhangulag visszautasította.

Ezért most a harcz.

E harcz végével akár jobbra dőljön az, akár balra, az 1848-ki törvényeknek nem nagy szerep jutott.

Ha a dynastia e törvényeket minden ellenigéret nélkül aláírta, megölte magát: ha őt ennyire lehet kényszeríteni, akkor annyi erővel újra alkothatjuk az egész constitutíót.

Ha pedig ő kényszeríthetne bennünket arra, hogy alkotmányunkért angáriát fizessünk, ugyanannyi erővel meg is semmisíthetné az egész constitutíót.

Ezt látszik hogy akarja is tenni.

Az intermediáló törvényekhez úgy látszik sem a nemzetnek, sem a dynastiának nincs nagy ragaszkodása.

Ezért nem hiszem: hogy azoknak, minden benfoglalt szép és jó mellett is, nagy szerep jusson a jövőben.

Politikai horoscop.*)

I.

Szép Magyarország, mi lesz belőled?

Minő sors, minő élet vár reád a napok eljövételében?
Mikor lesz szenvedéseidnek vége és mi által?

Ma tán ütközet napja van. Az emberek nem félnek többé
egy ütközet kimenetelétől.

Valami túl tán a győzelmen, túl a veszteségen, valami
ismeretlen jövőnd képe foglalkoztatja a lelkeket, melyet ohaj-
tunk és még is félünk.

Van-e bátorságunk lelkeket idézni? Idézzük fel a multat
és jövőndöt s kérjünk tőlünk tanácsot: hogy mit tegyünk a
jelenben?

Re s p u b l i c a.

Legmagasabb, legerősebb név, mely mint eszme a vélemé-
nyeken uralkodik, félük vagy imádják, de hisznek benne.

Nem ez eszme áll-e a szabadságharcz végén?

A nép uralkodása, szabadság, respublica.

*) Az olvasó kirívó ellenmondást fog találni ezen czikkeimben, a
Közlönyben megjelentekkel összevetve.

Ez ellenmondást csak a gyorsan cselekvő korszak eseményei világó-
sithatják fel.

Az osztrák fél minden hajlamot a békülésre következetesen kiírtott.
Megmásíthatlan tényekkel zárta el az alkotmányos kiegyenlítés lehető-
ségét; elvégre z orosz intervenció felhívásával teljesen lehetetlenné tett
minden kísérletet a magyar nemzet és Ausztria közötti viszálynak békés
megoldására.

Az eddig legovatosabban működő a l k o t m á n y o s pártnak, mely
vezetői közé egy Nyáry Pált, Szacsavayt, Kazinczy Gábort, Szemere Berta-
lant, Almássy Pált, Csengery Antalt, Kemény Zsigmondot számítá, nem

Megtagadom ifju lelkem ábrándjait, s szölok ez eszméről komolyan, földiesen.

Nem a ragyogó kép áll előttem, mit magamnak alkoték, hanem a természetes való, mit mindenki lát.

E harc örökké nem fog tartani.

Ellenségünk megverhet sokszor, de le nem győzhet soha.

A legrosszabb esetben sem.

Az európai diplomátia végre magáévá teendi a kérdést. Közbenjárul s ekkor két választás lesz számunkra hátra.

Választás: királyság és respublica között.

A habsburgokról szó sincs; ha ők bennünket le nem győztek, Európában senki sem fog értök szót emelni. Eddig is csak képzelt hatalmukat támogatták, mihelyt e hatalom élőforrása kiapadt, érdekeik megszűntek Európa érdekei lenni.

Azon érdek, melynél fogva Austria eddigelé constituált hatalomnak tartatott, átszálland Magyarországra s a magyar politicusok nem fognak oly nevetségesek lenni, hogy oly erőtlén érdekhez kössék magukat, melynek magának is subsidiumra van szüksége.

maradt semmi egyéb választása, mint az események élére állni s az előre látható catastrophát legalább úgy közelíteni meg, hogy ha minden elvész is, a nemzeti becsület meg legyen mentve a bukásban.

Ezt előre látta mindenki s illusióink nem voltak.

Az ápril 13-iki képviselői előértekezleten Nyáry minden rábeszélő tehetségét elővette, hogy a trónvesztés kimondását megakadályozza, s midőn a többséget maga ellen találta, akkor arra kérte elvbarátait, hogy hallgassanak el hát; legyen a holnapí tény egyhangulag elfogadva, s ha kell bukjunk el együtt; és ne vesszünk össze.

Bem altábornagy, mikor a végzetes határozatot megtudta: így nyilatkozott: »jetzt ist alles verloren, wir schlagen uns noch, als gute Soldaten, aber für Ungarn können wir nichts mehr thun.« Ezt Nyárytól és Pataytól hallottam. Valamint azt is, hogy a nagy-sarlói ütközet után Nagy Sándor tábornok azt mondá az izenetet vivő küldöncznek: »meg ne mondja ön a debreczenieknek, milyen nagyszerű volt a diadal, melyet ma kivívtunk; mert azok képesek lesznek akkor még két nagy hatalomnak háborút üzenni.«

Békülésről szó sem lehetett már akkor.

Ez volt a közvélemény s ez ellen uszni nem lehetett.

Az egykori békepárt tehát maga állt a mozzanat élére, melyet elfor-

Nem bünei, hanem erőtlensége miatt a habsburgi háznak, a magyar nemzet kénytelen lesz más pontot keresni, hová lételenek legelső alapkövét letegye.

Választhat egy Napoleont, egy caninói herceget vagy egy Coburgot vagy egy Leuchtenberget megürült trónjára.

E választások bármelyike által okvetlenül maga ellen izgatná a mellőzött érdekeket.

Napoleonnal megnyerné a francziát, Coburggal az angolt, Leuchtenberggel az orosz, bármelyikkel azonban maga ellen támasztaná a másik kettőt.

Egyet megnyerne, hogy kettőt elveszítsen.

Hogy magyar ember viselje a koronát, attól a gondolattól épen mentsen meg az Isten.

Ez alternatívából egyedül a respublicai kormányforma nyújt menekülést.

Ezt kell elfogadnunk, ha hazánkat végetlen európai háboru színpadává nem akarjuk tenni.

Ha a Habsburgház decheancea ki van mondva, más jövődőt nem fogadhatunk el, mint a respublicát.

ditania lehetetlen volt többé, s vezette a nemzet sorsát abban az irányban, melyből csak egy isteni erőhatalom téríthette volna már el ez idő szerint. Tette ezt önfeláldozásának teljes tudatával, abból a célból, hogy a balvégzet a becsületességet találja a vezényleten. És ezt a célját elérte. A magyar forradalom utolsó korszakának kormányfőirai, bárminő bötölásokat vessen is szemükre a diplomatiái és stratégiai bíráló; a földologban, a hazafiúi becsületességben az államférfiúi önzetlenségben megtámadhatlan magaslalon állnak a historia előtt. Tiszta kézzel, tiszta szívvel végezte mindenik. Annyit sem mentett meg senki a romokból a maga számára, a mennyivel magának a száraz kenyeret biztosítsa a jövődöben. Vesztették mindenüket, azért, hogy a magyar forradalom becsületét megtartsák.

A fentebbi cikkek ezuttal is a nemzetre ráerőszakolt hangulat kifejezései voltak. A kísérlet: a törvényes téren megmaradni, meghiusult az által, hogy a másik fél, az osztrák kormány, határozottan letért róla.

És az egész balvégzetnek egy papírrongy volt az oka, melyre N. osztrák tábornok a Kápolnai csata után rajzónnal e szavakat írta: Sieg über Sieg: die Ungarn sind vernichtet.« Erre született meg a martiusi összalkotmány.

E tény után a »békepártnak« nem volt többé feladata a — »kibékítés.«

És ezt minden symphathia leszámítása mellett azért, hogy neutralítások maradhassunk.

Bármilyen királyválasztás féltékenységet idézne elő. Tehát ne válasszunk senkit.

A forma különben sem teszi a lényegét, ha a status institúciói életre valók, élni fognak, akár praesidens, akár király áll élükön.

S miután a küzdelem csakugyan meg van, ha egyszerre lehet az átalakulás nagy munkáját fejezni, minek volna azt elhagyni, bennhagyni a vérző sebekben, újabb s tán véresebb és szomorubb küzdelmek gyújtó fulánkját?

II.

B é k e p á r t.

Hallották, hogy harangoztak, de nem tudják hogy hol?

Hiresztelik, hogy van egy békepárt, vagy legalább akar lenni, és hisznek benne.

Sőt azt is hiresztelik, hogy az a békepárt itt közöttünk van, s azt is elhiszik.

Arra, hogy valaki ezt hiresztelje, lehet oka, de arra, hogy elhiggye, nem lehet.

Békéről csak akkor lehet szó, ha vagy mi győzünk, vagy mi győzetünk le.

Első esetben mi kötjük azt, de nem az austriai házzal, másodikban az austriai ház, de nem mi velünk.

Az Austriai ház vétett a mostani Magyarországgal ellen annyit, mennyi elég rá, hogy vele minden békepropositum paradoxonná legyen.

Ha győzünk, nem fogjuk Austriától kérdeni, hanem Európától és a magunk népétől, hogy minő sorsot határozott el Magyarországgal számára.

Ha legyőzetünk, nem tőlünk fogja Austria kérdeni a föltételeket, miken békét vásároljon.

Nem tőlünk, nem is ettől a Magyarországtól.

Hanem előállana akkor egy egészen másik Magyarország, egy soha nem nevezett, soha hangot nem adott párt, mindazok, kik mind a két elv mellett és ellen compromittáltak magukat, ott lenne a békepárt.

E párthoz senki sem tartozhatik, ki végig az elv mellett maradt és azt kimondá.

Tehát senki azok közül, kik ez országgyűlésen jelen vannak. Senki közülünk.

E párt még nincs, s e párt nem is fog lenni, mert e párt csak akkor lehetne, ha teljesen, végképen legyőzetnénk s ezt ép emberésszel elhinni nem lehet.

III.

Kaputosok.

Nem beszélek az ingerültség hangján.

Vannak saját feleink között, kik a népet a kaputosok ellen igazgatják.

Ez a veszélyesség szempontjából nem sokat árt. A magyar nép józan és becsületes, az bizony nem fog revolútiót csinálni azért: hogy egyik ember posztóban jár, a másik vászonban.

Többet árthat azonban ez agitatio politica szempontból.

Tegyük fel: hogy ez elv vérré válik a népben.

(Én ugyan nem szeretem ezt a különböztetést tenni, előttem minden honpolgár a néphez tartozik, nem csupán azok, ki posztó ruhát nem viselnek.)

Akkor a legelső új országgyűlésen ilyen szép pártcombinációk lennének.

Egy szláv párt, mely oly férfiakból állana, kik azon csekély kis hiány mellett: hogy kaputot nem hordanak, nem csak a magyar érdekeket, de még a magyar nyelvet sem fognák ismerni.

Lenne egy másik román párt, egy harmadik szerb párt, és Isten tudja hányféle nemzetiségi párt.

Mert a nemzetségi kerületek ez ideig választották ugyan azokat, kikben bizalmuk összpontosult, de legalább oly embereket, kik felvilágosultságoknál fogva nemzetiségünk előhaladásának nem kerekdkötő lánczai.

S mind ez miért?

Azért, hogy a kaputos országgyűlés nem határozott még az élethalál-perczekben a regáliák felől.

Az olyan statusférfiakat sem irigyeljük senki álladalmának, kiknek diplomaticus utópiái nem terjednek túl a bormérésen.

IV.

Kérdeztem egykor egy, magát nagy republicánusnak tartó embertől, hogy miért ohajtja ő a köztársaságot?

Mert a királyt gyűlöli, ugymond. Mert a király rosszul bánt népeivel.

Tehát ha jól bánt volna velők, akkor ő nem volna republicanus.

A mi republicánusaink nagy részének nem a királyság alapeszméje, hanem a perfid habsburgok ellen van kifogása.

Ily alapon nagyon rövid jövődjé volna a republicanus elveknek.

Én a királyoktól nem várok soha semmi jót; nem ők az okai, hogy nem lehetnek jó emberek, hanem a vak fatum, mely belőlök isteneket akart faragni.

Királyság mellett az országnak mindig kétféle érdeke van: egyik a nemzeté, másik az uralkodóé.

Legtöbbször, mikor a nemzet érdeke a béke, akkor a királyé a háboru és megfordítva.

Azért én azt mondom: hogy mig kénytelenek vagyunk vele, tűrjük a királyokat mint szükséges rosszat, de ha ellehetünk nélkülök, nem kérdjük: hogy melyik volt jó, melyik volt rossz?

Az: hogy volt, magában elég ok arra: hogy ne legyen.

De még azt elmondani: hogy a habsburgok rosszul bántak velünk, nem elég ok arra: hogy a trónt elégezzük.

Gondolkozatok róla, republicanusnak lenni nem annyit tesz, mint a Habsburg családot detronizálni.

V.

Aristokraták és democraták.

Mig a világ világ lesz, az emberek soha sem fognak egymással egyenlők lenni.

Mindig lesznek törpék és óriások.

S a törpék mindig azt fogják mondani: hogy ők democraták, az óriásokat aristokratáknak fogják szidni.

Mindig lesznek emberek, kik lelkük ereje által fölülemelkednek a tömegen a nép bámulata tárgyaiul, s lesznek, kiket örült kapaszkodásaik daczára a világ kinevet, vagy észre sem vesz és ezek magokat democratáknak, amazokat aristokratáknak fogják nevezni.

Mindig lesznek emberek, kik becsületes szorgalmuk és takarékoságuk által polgári kényelmet, vagyoni tehetőséget szereznek magoknak, és lesznek, kiket tékozlás, restség és szenvedély a nyomor utjára vitt és azok, kiknek ruhái rongyosak, magukat democratáknak, azokat pedig, kik tisztességesen járnak, aristokratáknak fogják nevezni.

Lesznek végre emberek, kiknek becsületessége, jelleme előtt kalapot emel az elismerő világ, mig azokat, kiket lelki rongyaikban bűneik undok ruházatában megismert, eltaszítandja magától, és ezek a megvetettek magukat és söpredék kíséretüket democratáknak fogják árulni, mig azokra, kiknek jelleméhez föl nem tudnak emelkedni, az aristocrata czim sarát dobálandják.

Ne értsetek félre. Nem az aristocrata eszméit mentem én, hanem azokat, kiket e névvel meghajigálnak s nem vádlom a democratia eszméit, hanem azon embereket, kik meghentergetőzve az utczai szenvedélyek sarában, előállnak s azt mondják: én vagyok a nép! ezek a nagypénteki komédiások, kik a Krisztus szenvedéséből csinálnak szinpadot.

Az fáj nekik, hogy olyan magasra nem mehetnek, mint
mehet az igazi érdem, s ezért kiálltják rá: le vele!

Legyen az is oly alacsony mint ők.

Ily emberek mindig lesznek a világon.

De olyanok is lesznek, kik a felismerő nép kaczaja közt
az ő fejeikre fognak gázolni.

VI.

Odiosus elnevezések.

Mindig voltak, kivált a magyar közéletnek, szeretett vagy gyűlölt czimzetei, miket úgy osztott szét mindenki, a mint valakit üldözött, vagy kegyelt.

Hajdan a kurucz és labancz, nem rég a pecsovics és a liberalis, legujabban a republicanus és császári. Még csak két év előtt is nagyon rossz állapot volt liberalisnak neveztetni; ha valakire ilyen név csak az utcán ráragadt is, az nem kapott hivatalt, az pöreit elvesztette, azt mindenféle vexa érte az ég alatt.

Most épen így vagyunk a császári elnevezéssel. Ebben a népnek, a nemzetnek utálata van kifejezve.

Akkor a császár uralkodott, most a nemzet.

Mi igen sok embert ismerünk, kik két év előtt magukat pecsovicsoknak hagyták nevezni, s most ugyan republicanusok. Akkor abból volt hasznok, most emeből. Ők következetesek maradtak.

Ezen emberek minket, kik őket nem szeretjük s bizony nem elveikért, minőket tőlük soha sem hallottunk, hanem egészen más dolgokért, most elkezdének bennünket fekete-sárgának, royalistáknak, reactionariusoknak s több effélének nevezgetni.

Mi okuk van rá? Én ugyan nem szoktam akárminő politikai elvemet keresztapámmá tenni, hanem még is kérdem: hogy nem iszonyu tirociniumra mutat-e az a politicában, ha valaki egy tőle különböző pártnézetet csak az által tud magának megjegyezni: ha azt semmirekellőnek és hazaárulónak nevezi?

A jacobinusok is ellenei voltak a girondistáknak, meg is ölték őket, de az soha sem jutott eszükbe: hogy őket royalistáknak nevezzék, pedig elvekben ugyan különböztek.

S nagy kérdés: hogy ha őket le nem győzik, nincs-e előbb félszázaddal egész Európa?

S ti nem tudtok soha rosszabbat mondani a mi elveinkről: mint azt a százszor hallott, de soha nem igazolt ráfogást, hogy azok feketesárgák.

Ez egyébiránt nekem nem fáj. Mondhattok reám, a mit tetszik, mondhattok akár veszett royalistának, csak magatokat ne nevezzétek republicanusnak, mert az keserű.

A monarchia eszmeinek senki sem ártott annyit, mint a monarchák magok. A respublica eszméinek senki annyit, mint ti magatok.

VII.

Egyike a legfülhasgatóbb szónokaitoknak egyszer, hol nem valami clubbconferentián azt mondta:

»Inkább akarok szabad szláv lenni, mint rabszolga magyar.« Látjátok itt van az éles, határozott demarcationális vonal köztünk és köztetek.

Minden politicalai pártnak van egy idoluma, mely körül alárendeltebb eszméi forognak, melynek képét szívében, s színeit szalagján viseli, melynek nevét neve mellett hordja, mely elvei között az uralkodó.

E politicalai idol tinálatok a respublica.

Mi nálunk a nemzetiség.

Mi nem tagadjuk meg a ti bálványaitoktól a fönséges nevet, ti tagadjátok meg azt a mienktől.

Ugy vagyunk vele mint a török a profétáival; — elismeri: hogy Moses is proféta volt, Krisztus is az volt, de neki első a Mahomed.

Nekünk is első Magyarország, aztán a respublica.

S ha egyiket fel kellene a másikért áldoznunk, kimondjuk hogy az elsőt választanók.

Kimondjuk: hogy mi e nemzetiséget imádjuk, imádjuk nyelvében, ős jellemében, sajátságaiban, még dallamaiban is, imádjuk mindenekfelett.

S ha kell érte tünnünk, tünnünk érte mindent, még a megáláztatást is.

S nincs a világon az a magasztos eszme, mely ennek elvesztéseért nekünk kárpotlást nyujthatna.

Számunkra Magyarország földén kívül nincsen élet.

Ti azt mondjátok: hogy a respublica eszméjeért megosztjátok a népfajokkal Magyarországot, nevét, erejét; megtagadjátok, hogy magyarok vagytok, kerestek helyet: hol nem lakik magyar, de lakik a szabadság.

Mi azt mondjuk, hogy inkább leszünk a börtönben, inkább a sirban, de Magyarországon, mint a szabadság levegőjében, de idegen földön.

A ti elveitek titeket boldogítanak, mert ha elvesz Magyarország, marad még a földön elég hely, hol szabad emberek laknak; — nekünk hitvallásunk a veszteség esetére csak fájdalmakat ad, mert bennünket e nemzet minden fájdalmaiban osztolni kényszerít. Ezért vagyunk mi feltékenyebbek népünk lételére, mint tik, azért őrizkedünk mink kockajátékot játszani, soha vissza nem nyerhető szentségre.

Ebben különbözünk mi tőletek.

VIII.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Hajdan Zápolya mondta ez ominosus jelszót, midőn nem birva az osztrákkal, a török védszárnyai alá veté magát.

Fordult a sors. Most e mondat Austria jelszava lőn, midőn nem birva a szabadság százkezű óriásával, az orosz segélye után nyújtja ki kezét.

Fuitis Troes!

Ruet Ilium et ingens Gloria Parthenopes...

Mint érzik rajtatok e tettről a halálszaga.

Erdélyben megtörtént az orosz segélyadás: de a szakállas muszka hadfiak sírva futottak ki székeljeink szuronyai előtt.

Bukarestben a török hadparancsnok lefegyverezteté Puchner oda menekült seregét, s megtiltá azoknak élelmezését. Elhullanak az utcán, mint a gazdátlan ebek.

Törökország százötvenezer nyi sereget állit ki az orosz ellen.

S az orosz légiók az angol konzul egy parancsára átvo-nultak a Pruth tulpártjára.

Midőn a tegnapelőtti csatában seregeink Hatvant elfog-lalták az ellenségtől, ott Windischgrätz plakátjait lelték a falakra fölragasztva, mikben biztatja seregeit: hogy ne féljenek, mert nem sokára nagyszerű segítséget fognak kapni az oroszoktól.

Tehát elismeri: hogy nem bir velünk. Elismeri tehetet-lenségét. Elismeri a magyar nép életrevalóságát, ki midőn küz-ködnié kellett hatféle nemzetiséggel, tulajdon urával és árulóival; nem győzetett le, hanem istene segélyével s önereje által fentartotta magát.

A nimbus eloszlott, mely Austriát bálványnya szentelé.

Az idegen segélyhez folyamodás megrontotta őt és nem gyógyitá meg.

Rövid napok mulva nem maradand hátra számára egyéb, mint a kétségbeesés.

Az oroszoknak magának is idestova más segélyre lesz szüksége.

IX.

Nekünk az új alkotmány készítésénél egyre kell figyelniünk, hogy azt ne a külföld mintáiból, ne más nemzetek alkotmányairól tanuljuk el, hanem tulajdon belviszonyainkból.

Annak a mi vérünkben valónak kell lenni, nem idegen statusok tükörképének.

Minden nemzetnek meg vannak ősi sajátságai, az alkotmány évek során ezekből nő ki magát, s ha kell változnia, változik a nép szükségéhez képest.

A mi aristocratiánk nem oly hatalmas mint az angolé, hogy alkotmányunkat reá építhessük, minket az ő gabona-törvényeik nem érdekelnek, mi kereskedő nemzet sem helyzetünkönél, sem népünk characterénél fogva nem leszünk; mi az angol alkotmányt magyarra nem fordíthatjuk.

Franciaország egy század óta küzd önmagával, hol politicalai, hol socialis téren s azon változások, mik ez idő alatt alkotmányos életében történtek, tanusítják: hogy nekünk tőle tanulni nem szabad.

Vannak a mi népünknek saját szükségai, saját fájdalmai, miket orvosolni kell, vannak erényei, mikben bizni lehet, vannak saját hibái, miket fel kell fedezni; — ki ezeket tanulta ismerni, azt mondhatja magáról: én készítendem a magyarok új alkotmányát!

Az emberek csinálnak maguknak ijesztő képeket, hogy azoktól féljenek, mint festettek hajdan isteneket maguknak, hogy azokat imádják.

Ilyen féltő kép a muszka.

Mindenki felesóválva emlékezik rá és mondja magában: csak azt ne.

Kérdjük meg tőle: hogy miért ne?

Mert földje nagy.

Hátha e föld szegény, néptelen, hátha ezeknek megtartása többbe kerül, mint a mennyit birhatása behoz, hátha e földek olyanok, miknek lakóival a birtokos folytonos háboruban él? Ki tud róluk valami emlékeztetőt, valami nevezetést?

Vagy tán ereje nagy?

Látjuk. Évek óta nem bir a maroknyi cserkesz néppel, a lengyeleket nem birta leigázni. Lengyelt kelle a lengyelre támasztani, hogy őket legyőzhesse. Az elgyengült török birodalom képes ellenében jogait fentartani, s mikor egyszer lett volna módjában vitézségét megmutatni Napoleon ellen, az elemek segítségéhez folyamodott.

Vagy pénze sok?

Csalódnak, kik azt hiszik: hogy a királyok a leggazdagabb emberek.

Gazdag a nép, gazdagság a hitel; hol a nép koldus, ott a birodalom szegény.

Oroszországnak sem kereskedelme, sem ipara, sem földészete nem virágzó, a mi adót népessége behajt, azt a kormányzás fölemészt.

Mi okunk van hát a muszkától félni?

Alkalmasint az, a mi minden félelemnek alapja, a nem ismerés.

Kisértet az csak, közel kell menni hozzá.

Az április 20-ki ülés ismét egyike volt parlamentáris életünk sarkpontjainak.

Nem azért, mert Madarász politicalai életét bevégezé. Ő kicsiny pont a magyar historiában: ha ellenségünk irandja azt, hallgatni fog róla, mert érdemeiről nem tudand; ha barátunk, mellőzendí, mert ismeri hibáit.

Nem mentette őt senki, még tulajdon maga sem.

A vádra adott válasza, mert mentségnek nem nevezhető, miután nem a tárgyról beszélt, nehezebb volt, mint maga a vád.

Ellenfelei megsajnálták, barátai elítélték. Béke hamvaira.

Nem az ő esete teszi nevezetessé a tegnapi ülést.

Hanem az: hogy egy képviselő még ez eset után is azt mondá: azért nem szününk meg áldozni annál az oltárnál, a mely előtt az áldozók között tisztátalan is találtatott. Tehát a képviselő még most is érzi egy »mi és ti« választó, vonal lételet-mely a nemzetet két külön erővé, két külön párttá osztja.

Mi és ti...

Átkozott a percz, mely e szót először hallotta hangzani.

De akkor tán lehetett ok ezt mondani, a mit most nincs.

Lehetett két párt: személyek pártjai.

Lehetett két párt, kik közül az egyik a végletekre akart menni, a másik minden lehetőségnek fenn akarta tartani utját. S ezek nevezheték egymást e gyűlöletvető szóval: mi és ti!

Most személyek nem csinálnak pártot többé.

Magas bíró a közvélemény, ez ítélt fölöttük, elhullottak, kihullottak a pártból: — és a pártok még is fogják-e egy mást úgy nevezni: mi és ti?

Az események ítéltek az elvek fölött, a possibilitások elvei elhullottak, csak egy lehetőség maradt fenn: élni, együtt Magyarországgal vagy együtt meghalni vele; megölni az ellenséget

vagy megöletni általa és a pártok még is fogják-e egymást így nevezni : mi és ti ?

Mi azon oltár, melynél az említett képviselő tovább is áldozni akar ezen firma alatt »mi«- és nem akar másokat engedni áldozni, kiket »ti«-nek nevez ?

A szabadság oltára-e ? ott áldozunk mi is. És nem tegnap-óta ; mióta élünk.

A gyűlölet oltára-e ? ott is füstölögnek áldozataink, nem gyűlölte senki előbb a zsarnokokat, mint mi, és senki kecsében.

A honszeretet oltára-e ? Ha azok közt, kik ez oltár körül járnak, volt különbség : az lehetett, hogy egyik az oltárra rakta áldozatait, a másik elvette onnan. E különbség nincs köztünk többé. Egyikünk többet, másikunk kevesebbet áldozott, de mindnyájan mindenünket és mindnyájan örömet. Ott is egyenlők vagyunk.

Miért tehát : hogy még is mi és tinek nevezzük egymást ?

Tán mert egyikünk a hatalomban, a másikunk azon kívül van ?

Ez csak egy testnek két része, nem két különböző test.

Két kar, mely egymásnak segít, és nem egymással küzd.

Mikor nevezte a balkéz a jobb kezet mi vagy tinek ?

Tán mert egyikünk építeni, a másikunk rontani akar.

Együtt jár mind a kettő, csak a mit és hogyan ? kérdések teszik a különbséget.

Mondjon bárki jót, üdvöst, elérhető, mi pártolandjuk és hiszszük azt is : hogy ha a jó, az üdvös, az elérhető, tőlünk fog származni, annak is barátai lesznek azok, kik a hazának, kik a szabadságnak barátai, bárha nem neveztetünk nostrasoknak.

Ki itt, ki most a mi és ti vezér fonálát feltudja találni, annak csak személyek, csak érdek adják a pártkérdést, nem elv.

Elv csak egy van : szabadság, nemzetiség.

És ez senkinek sem tulajdona.

De nem is fegyvere.

Midőn valaki a képviselők soraiból harczot kezdett a visszaélések ellen, ti azt a szabadság ellenének ; ki vele egyetértett, szabadság elleni pártnak neveztétek vagy hagyátok nevezni, mert az, ki ellen a harcz intézve volt, mentség helyett,

mellét verte és mondá: én a szabadság vértanuja vagyok. Ellenünk emeltétek védelmére a szabadság paizsát.

Mi inkább hagytuk sujtani magunkat a fegyverrel, melynek neve szabadság, mint azt azon közben összetörjük, mely azt ránk emelte.

Most látjátok, hogy kit védtetek e fegyverre? ismeritek a kezet, mely azt elejté, újra fel akarjátok-e venni?

A helyett, hogy azt mondanátok: csalódtunk, ellenségeinknek láttunk, de jól esik tudnunk: hogy ha voltatok is ellenségeink, nem voltatok a szabadság ellenségei, akartok-e pártharczot folytatni, melynek okát nem tudjátok adni?

Mi nem mondjuk tinektek, hogy ellenségeink vagytok, mert Madarásznak vagytok barátai, de ti se mondjátok azt: hogy nem vagyunk barátaitok, mert nem áldozunk a ti oltáraitokon.

Mi nem küzdünk ellenetek, közületek támadt egyéniségek vétkeivel, ti se küzdjétek ellenünk elvek hatalmával, melyek mieink voltak mindig és lesznek mindig, mint a tieitek.

Nekünk nem fegyver a ti barátaitok bűne, nektek nem paizs barátaitok erénye.

És egyik sem ok arra: hogy magunknak külön oltárokat építsünk, hol külön áldozzék a Juda, külön Israel.

Klapka levele.*)

Mult napokban országgyűlésileg is tárgyalt tény volt; miszerint hadseregünkben azon hir terjesztetik, mintha lapjaink nemzetellenes békekötés és Olaszország ellen megadandó hadsereg mellett szólottak volna, s e miatt támadható zavaroktól lehetne félni.

Mi nem a magunk védelméért, mert erre magunkat igen kicsiny pontnak tartjuk, hanem minden netalán támadható visszavonás megelőzésére, megküldök lapjaink minden számát Klapka tábornok urnak, kérve őt, hogy azokat valakivel, a ki épen ráér, átnézetve, győződjék meg a terjesztett hírek alaptalanságáról.

Ez volt a legegyszerűsebb ut, és a legbecsületesebb, mit követnünk kelle.

Hittük, a tábornok ur a mily vitéz katona, olyan igazságos bíró is fog lenni, s nem csalódánk.

Ma egy levelet vettünk, melyet mint várt ítéletet, egy elismert tekintélytől, jónak látunk közönségünkkel megismertetni, mint következik:

Igen tisztelt szerkesztő ur!

Becsés levele következtében van szerencsém szerkesztő urnak válaszolni: hogy az átnézet végett átküldeni tetszett példányaiból az »Esti Lapoknak« melyeket a mai nap a fáradalmas

*) Az Esti Lapok hosszas ideig kiméretlen üldöztetéseknek volt tárgya. Nem a hírlapi polemiákat értem ez alatt. Az egyenlő fegyver a harczban. Hanem értek olyan rendszabályokat, miket a hatalom alkalmaz a védtelen ellenében. Megjelenése után rögtön követelték tőle a sajtótörvény

hadi foglalatosságok miatt olvasni csak gyéren volt alkalmam, tökéletesen meggyőződtem arról, hogy a minap, tisztelt kormányelnök urnak, csupán mások állítása után beszédközben előhozott szavaim, mintha az ön által szerkesztett lap a mindenároni békekötést és az elnyomott Olaszország elleni segítségadás szellemében működnek, most midőn az érintett lap minden számaint átolvastam, alaptalannak mutatkozik, s azért is azt visszavonni s azon egyszersmind szíves örömemet kifejezni el nem mulaszt-hatom, miképen az átnézetnél e lapnak irányát a hadsereg tulajdon érdeke szellemében szerkesztve és pedig egészen másképp találtam, mint arról ezelőtt mások által értesültem.

Engedjen meg tisztelt szerkesztő ur ezen minden további jelentőség nélkül kiejtett s önnek tán kellemetlenséget is okozott szavaimért, s legyen meggyőződve arról, hogy a szabadsajtónak, melyet mindenkor a valódi szabadság kutfejenek tekintetem s mint a szabadság legfőbb kincsét tiszteltem, nincs nagyobb tömjénezője mint

Klapka m. k.

Mi tisztelt tábornok ur előbbi aggodalmában tisztelni tudtuk a haza és a szabadság szeretetét, mely őt annyi álhirterjesztés után féltékenynyé tevő annyi áldozat eredményére.

Ő mint hazafi, mint hős, mint becsületes ember nem mellőzhette hallgatással a vádakat, mikkel terhelve voltunk s

szabta pénzbeli biztosítékot. Egyetlen más lapnak sem volt biztosítéka Debreczenben. Barátaim letették helyettem a tíz ezer forintot kész pénzben. Azután megdorgáltatták az Esti Lapokat az országgyűlésen egy olyan vétkes közleményért, mely »nem« ott jelent meg; hanem magában a hivatalos Közlönyben. (A kormány Majthényi helyébe Guyont nevezte ki komáromi várparancsnoknak s másnap a Közlöny a lap homlokán hozta a hivatalos kinevezést. Guyon zúgolódott, hogy már most hogy jusson ő be Komáromba, mikor az ujság előre értesíti jöveteléről az ostromzáróló ellenséget? S a Közlöny helyett az Esti Lapok lett a »percutitur catulus« a ki egy szót se szólt.) Végre pedig egész philippika indított meg az Esti Lapok ellen nyílt országos ülésben, azon a czímen, hogy a lapok kibékítő iránya miatt a Klapka alatti hadsereg egészen fel van zúdulva. Én tudtam, hogy Klapka táborába egy példány sem jár lapomnak: összeszedtem tehát minden eddig megjelent számaint s elküldtem a tábornoknak, felkérve őt, olvassa át ezeket s mondja meg, mit tart bennük elkárhoztatandónak? E kérdésemre irta a tábornok a fentebbi levelet, melyet az EstiLapokban közzétettem.

végére kívánt járni. Mi ítélete alá bocsátók magunkat, s ez ítélet a legfényesebb elégtétel, mit becsületes ember magának ohajthat.

Mi a tisztelt tábornok ur figyelme által csak megtisztelve érzők magunkat, s most, miután meggyőződését van szerencsénk birni, nyugodtan állunk a közönség előtt; minden igaztalan vád ellen, melylyel bennünket az önzés és roszakarat megtámad, kárpótlást találva egyetlen férfi nyilatkozatában, ki a haza osztatlan tiszteletét vivta ki nevének.

A tábornok urnak a sajtóról ekkénti nyilatkozata kétszerte becsesebbekké teszi azon babérokat, miket számára a harczmező terem.

PESTI LEVELEK.

1849.

Levelek Debreczenbe.

Barátom Lajos!

Egy bomba épen most döntötte le a redoute homlokzatát egy másik az Esti Lapok hivatala előtt furódott a kövezetbe, mintegy félölnyire. A Trattner ház ég.

Minő költői toll volna az, mely e jelenetet le tudná írni. A szakadatlanul menydörgő bombák, mik fejünk fölött szétszakadnak, egy-egy gömbölyű fekete füst foltot hagyva magok után a világos égen. Az ember azt hinné, hogy a pokol felül kerekedett az égen s onnan támad reánk.

Minő nagyszerű volna e jelenet, ha Pesten nem volna. A nép halálosan fel van ingerelve, nincs a szeretetnek egy szikrája többé, nincs a gyávaságnak egy cseppe szívében. Gyülöl! gyűlölete olyan, a mely örökségbe marad fiuról-fiura, mint a vallás. Látod, ez a gyűlölete az ellenségnek erősebb alap, mint a hazaszeretet.

Minő nagyszerű volna e tanítás, ha Pesten nem volna!

Néhány nap, vagy ha Isten úgy akarja, néhány hét után hallani fogjátok, hogy Buda elesett. A vár leégetve, védői, leölve.

Én sirtam, mikor Pestre beléptem, sirtam mint a gyermek, ki anyját viszontlátja. Sirtam, mikor a szabadság háromszínű zászlóit láttam minden utcán, minden házban repkedni.

Ha Pestre jöttök, sirni fogtok ti is tán más okból, tán keserűbb okból, de azért, ha romokban fogjátok is találni az imádott várost, e romok fölött mindenütt ott fog lobogni a nemzeti zászló.

Sok seb van már ütve a haza szívéen, de egy sem ilyen fájó, egy sem ilyen örök.

Gondolkodtok-e róla, hogy begyógyítsátok?

Sok áldozatot hozott a nemzet a szabadság oltárára, de egy sem volt ilyen nagy, egy sem volt ily nehéz, mint Pest.

És senkit sem hallani panaszkodni. Nem egy ember cselekszik itt: egy nép, egy Isten.

Háládatosak legyetek a magyar nép iránt, háládatosak legyetek Pest iránt, ha eljön a jutalomosztások ideje, mert a nehéz idők érdemei nem egyeseké: a népé, az Istené és Pesté.

Én láttam, én hallottam, én éreztem, mit szenvedett Pest?

Oh, az több, mint egész Magyarország szenvedése. Mindennap morális hohérpadra vonták lelkét, mindennap megölték és mindennap feltámadt újra. S mit most szenved, azt Magyarország szenved.

Mennyit fog még szenvedni, azt az Isten tudja, de hogy azt honfi türelemmel fogja elviselni, az bizonyos.

A nőket kiküldtük a városból, de azért a férfiak helyt állanak, ennek tulajdonítsd, hogy eddigelé több mint két ezer lövés közül, mely városunkat érte, csak egy birt tüzet gyújtani, a többit rögtön, ezt is fél óra alatt elolták, pedig olyankor legerősebben lőnek az égő házra.

A megyeházát két bomba igen megrongálta, egyik a börtönt, másik a mint mondják Nyáry szállását ütötte át. Nyáry az előtt fél órával szabadította ki a rabokat s vitte Pilisre.

Ha csöndesebb idők lesznek, s azokat megérjük, fel fogjuk keresni a magas jellemvonásokat, mikkel Pest négy havi története tömve van, elkezdve a legmagasabb régioktól és le az olvasni nem tudó napszámos családköréig.

Ha már jutalmuk nem lesz, ismerje meg neveiket, lelkeiket a haza, az utókor.

Ti vészbiróságot állítottatok, ti a bűn megtorlásáról gondoskodtatok; mi egyszerü napi emberek erénybiróságot fogunk állítani, ki az elfeledett vagy nem ismert érdemeket egy elismerő szóval jutalmazza.

Csekély jutalom, de mégis az.

Mondd meg azoknak, kik a törvényeket hozzák, hogy míg büntetéseket szabnak az árulókra, kiket — Istenek hála — ujjainkon fölszámlálhatunk, ne feledkezzenek meg az áldozókról, kiknek neve »millió.«

Mondd meg nekik, hogy a nemzet háládatos legyen fővárosa iránt.

Levelek Debreczenbe.

Mig Magyarországnak igen kevés talpalattnyi földje volt, meg tudtuk vetni a lábunkat rajta, most, midőn majdnem egész Magyarország a miénk, nem tudom, hogy hol állok? Veletek semmi szellemi közlekedésben nem lehetvén (ezen egyébiránt segitünk) olyan formán orientalom magamat, mint a kinek a kalapot fejébe huzzák.

Azzal a meggyőződéssel szívemben, hogy az administratio terén lényeges változásoknak kelle történni, mindenütt a régi rosszszalkell találkoznom, a mikor aztán erősen meg vagyok akadva nem tudva, hogy e gyomok journalisticus irtogatásával teszke-e ügyünknek jót, vagy ha azokat elhallgatva a közönség előtt, esúpán veletek tudatom, mely utóbbi esetben ismét nem tudom, hogy mért kellett születnem papirosfogyasztónak?

A régi kormánybiztos rendszer, még mindig ugyanazon járvány, a mely volt; ezek a mindenünnen összehajtott ésizma-diák, ketten hárman grassálnak egy és ugyanazon helyen, egy és ugyanazon ügyben mindenféle aláírasu megbizatasokkal s tesznek egymásnak rettentően ellentmondó intézkedéseket. Egy félkegyelmű itt, valami B nevű (tavaly asztalos legény volt) széltére sequestrálja a honárulok javait, például báró Nyáriét, a kinek a fia nálunk honvéd hadnagy; azok az emberek aztán nyakra főre szöknek és lesz belőlök forcirozott honáruló. Áll pedig a vagyon lefoglalás abból, hogy az ember a birtokos lovait elhajtatja a maga számára.

Ez a férfiú itt rendeleteket ad ki, mik egy Kara-Mustafának becsületére válnának.

Ez lehetetlen, hogy a mi elveink kifolyása legyen.

Rosz, igen rossz sensatiót csinált azon elv gyakorlatba vétele is: miszerint a meghódolt megyék tisztviselői minden előleges inquisitio nélkül cassáltatnak.

Tolvajoknak, rablóknak egy kerülök-fordulok alatt meg van engedve a rehabilitatio, s azoknak, kik politikai hibát követtek el, nincs. Aztán nagyon jól tudják ám itt az emberek, hogy azok, kik most a gyávákra, kétségbesettekre ítéletet hoznak, a kísértetek napjaiban nem voltak kevésbé esendők, mint akárki más.

Aztán, ha azon elv nem forogna is fenn, hogy ne csináljunk magunknak par force egy halálra sértett reactionarius pártot, abból a csekély prosai okból, hogy hát azok, kiket értök cserébe veszünk, jobbak lesznek-e náluknál? nem találom ez eljárásom tanácslandót.

Nekem még az nem ok: valakit jó embernek nevezni, hogy semmi rosszat nem tett.

Hiszen nézzétek meg *megye új tisztviselőségét. Tisztelet becsület legyen neki, de én nem szeretnék viczispánja lenni. Ha ez mindenütt ily szépen megy, ide s tova a belügyminister sorsát nem irigyleném.

Ily időben, hol minden valamit tudó főre halálos szükségünk van, egy tollvonással leszorítunk annyi practicus embert az administratio teréről s szerzünk magunknak egy legio tisztviselőt, akik meglehet, hogy igen szép piros tollakat hordanak, de most tanulják az abéczt.

Az ember igazán nem tudja: a régiek elvesztése-e a nagyobb baj vagy az újak acquisitioja?

S végtére is legjobb barátja az embernek a megtért ellenség és legrosszabb ellensége az elpártolt barát.

Kár volt nekünk ezt az egyet Windischgrätztól eltanulnunk.

Pedig mást is tanultunk tőle. Azoknak a hódolatnyilatkozatoknak közzétételét — a hivatalos lapban.

Hogy valaki — a város vagy megye — privata diligentia — köszöntöt írjon a kormánynak, az ellen nincs kifogásom; de hogy a kormány ezt közzétegye, vagy plane a nyilatkozatokat elrendelje, azt nem értem. Magyarország nyilatkozzék, hogy elismeri e természetes és törvényes kormányát? Lehet-e ezt valakinek kérdésbe hozni? ki ügyünk igaz voltát ismeri.

Magyarország meghódoljon maga magának? Kivánni attól a néptől, mely önként adta a házának vagyonát, nyugalma-

lelkesedését, vérét: hogy most szavakbanny ilatkozzék. Nem beszélnek-e tettei? Nem beszélnek-e áldozatai?

Azt, hogy Windischgrätz nyilatkozatokat közlött, értem: írás kellett neki arról, a mivel effective nem birt; de a magyar csak tulajdonát kapta vissza. S végtére hódolhat-e a nemzet tulajdon kormányának, tulajdon tisztviselőinek? Ti a nemzetnek választottai vagytok, de nem urai: ti a nemzetet képviselitek, hát azok kiket képviselnek, kik hozzátok a nemzet nevében hódolatnyilatkozatot írnak?

Ha ti írjátok ki hódolatot egy tőletek külön vált souverainitásnak, azt érteném; de itt ti magatok vagytok nemzet és souverain.

Levelek Debreczenbe.

Egy körülményre, úgy látszik., ti ott Debreczenben teljesen nem is figyelmeztetek.

Budapest elhagyatottságára s mindenre, mi ezt szükségkép kíséri.

Budapest Windischgrätz és Henzy által megkapta a keresztiséget s fővárossá keresztelteték fel.

Nevezetes csatákat vivott a magyar, nagy győzedelmeket említhet fel, de győzelmeiben az epochalis tény fővárosa visszavétele.

A télen azt tanultuk, hogy Debreczenből is vissza lehet Magyarországot szerezni; de azt is, hogy Magyarországot csak Budapestről lehet kormányozni.

Mi is megtanultuk, mi nekünk Budapest, a főváros is megtanulta ismerni önbecsét, öntudatra jutott, s azt nektek ignorálni nem volna szabad.

A teli szenvedések az elzáratás után, s az utolsó bombázatás által Budapest megifjodva lépett ki a viharokból.

Fogoly volt nehéz börtönben, kinezva és sanyargatva őrei által, de megtanulta azoknak becsét érezni, kiktől elszakított. Elzárva nem is tudta mennyit epedtünk utána, nem — mennyit fáradott a sereg visszaszerzéseért?

Mienk lett újra, inkább mienk mint valaha volt — de nem szabad vele elhagyatottságát éreztetnünk.

A főváros hónapokig más életet élt, mint mink. Lemosta szelleméből a börtön a multak emlékeit. Elfogultság, elővélemények nélkül nyílt meg számunkra, kész minden impressio befogadására, ami tőlünk jő.

És nincs, ki szóljon hozzá a mi nyelvünkön, azon hangon, mely után epedett annyi hónapig.

A főváros elmaradt közéletünk közelebbi fejlődésétől, hol mi vagyunk ma, a tér idegen s ismeretlen neki. Bámulja, hol találta meg s hogyan, kiket elvesztett? de hogy jutottunk ide? nem tudja, nincs ki elmondaná neki.

Szólhat hozzá a multról, szólhat a jövődőről bárki, nem tudja kinek higgyen, kitől óvja magát?

Keres mindenfelé minket és nem leli azokat, kik erősek voltak a hitben, s kiknek Isten megadta a győzelem örömét.

Nem látja sehol a magyar kormányt, annak halvány képe él néha placátjaiban a biztosnak.

Mindez nem elégitheti ki a fővárost. Nem lehet a nemzetben erős rendes élet, míg a vérforgás nem szívből indul ki.

Szeretnék elmondani mindent, mit gondolok, de mondani nem is akarok, hogy meggyőzzelek, miszerint minden perc drága, hogy itt legyetek.

Minden emberen látszik a kegyelet kormányunk iránt, mindenki keres okot késedelméért, de oly nehéz lelni, mi valószínű volna s megnyugtató.

Jertek minél előbb s jöjjetek, mint hódítók s béke angyalai. A megtisztult főváros szenvedésekben megtisztultnak tart benneteket is, s repesni fog szíve örömében, ha befogad ismét.

Istenért ne késsetek.

C H A R I V A R I .

Életképek.

1848. Martius. 23.

1.

Egy ugynevezett feketesereg is alakult e napokban fekete zászlóval, halálűő a közepén. Itt vonult össze a néhai aristocratiának vertt maradványa. Hadd gyászolja mindenki a maga halottjait, ki fehérben, ki feketében.

Már most csak az a kérdés, hogy szín-e a fekete? Az optica azt mondja, hogy az a szinek hiánya. Egy szóval olyan neutralis valami.

2.

Azt beszélík, hogy Metternich itt van valahol Pesten. Sokan már azt is tudják, hogy boltot akar nyitni az életében összevásárolt lelkekkel kereskedendő. Hagyja abba: jó bornak nem kell ezégér; becsületes ember, ha el akarja a lelkét adni, mindig talál vevőre.

3.

Két angol utazó érkezett mart. 15-kén városunkba. Ezek Palermoban voltak, mikor ott a forradalom kiütött; békeszerető lordok lévén, onnan rögtön eltisztultak Mailandba. A mint oda érnek, kiüt a forradalom. Innen szintén odább kelve, utaznak Párisba. Alig vannak ott egy hétig, kiüt a forradalom. Itt ismét felpakolnak, mennek Münchenbe: alig szállnak le a kocsiról, kiüt a forradalom. Rohannak Bécsbe: itt végig se mennek még a városon, már áll a forradalom. Végre is Pestre kergeti őket a sors: s a mint lábukat a partra teszik, itt is kiüt a forradalom. Így ezek mindenütt magukkal vitték a forradalmat. — Csak odább odább még mylordok! Itt meg ne állapodjanak, menjenek, járják be az egész világot.

4.

Egy mélyen tisztelt főbíró ur, a mint a helytartó-tanács rendeletét vette a censura eltörlése felől, ilyenformán irt alispánjának: »a helybeli censort felfüggesztettem s a sajtó törvények kidolgoztatásáig magam vettem által a censori hivatalt.«

5.

Mi lesz már most ezekből a szegény censorokból? (csak hogy már egyszer megértük, hogy sajnálhatjuk őket!) Kovács-mesterek nem lehetnek, mert ők csak békákat tanultak csinálni s ezekre szükség többé nincsen. — Kertészek nem lehetnek, mert ők a virágokat gyomlálnák ki s a maszlagokat tennék üvegházba. — Szabók nem lehetnek, mert az ő ollójuk szabása után a carbonari köpönyegből is gályarab kámzsa támadna. — Ha molnárok lennének, ott igen értenének a vámoláshoz. Legjobb lenne nekik most lapszerkesztőkké lenni s mind azon dolgokat, miket egykor más lapokból kitörültek, egyenkint kiadogatni. Ebből gyönyörű ragout kerekednék s alkalmasint eltartana ebben a században.

6.

Pestmegye rendei közgyűlésileg elhatározzák, hogy ezentúl minden czimeket megszünteknek fognak tekinteni. Semmi nagyságos, semmi méltóságos, tekintetes, nemes és nemzetes urak és asszonyságok többé. Az egyszerű »polgártárs« és »polgártársnő« czimzetek foglalandnak helyet a törvényes nyelvben is. A közéletben eddig is széltére divatoznak már. A chinai falak a szellem egy lehelletétől leomlottak. Több tekintes nemes vármegyék táblabirái bámulva kérdezik: hát minket hogy fognak ezentúl titulálni?

7.

Bon soir citoyen Széchenyi! mond valaki a nemes grófnak.
— Bon nuit citoyen sansculotte — felelt rá a nemes gróf.

8.

Egy bonmot hallottunk jelszavainkra mondatni s minthogy a tréfa talpra esett, mielőtt elleneink közül valaki elmondaná, magunk teszszük közzé.

Egy citoyen sansculotte neki esik a másiknak s azt hátba üti, mondván: »szabadság!« a másik visszafordul: detto hátba üti és azt mondja: »egyenlőség!« ezzel kibékülnek, kezét nyújtanak és összeölelkezve mondják: »testvériség.«

9.

Az országgyűlés hozott sajtótörvényeket. Ezek is oly formán ütöttek ki, mint mikor a földműves esőért imádkozik, aztán jégesőt kap. Köszönjük mi az ilyen sajtószabadságot. 10 ezer pengőt kell készpénzben biztosítékul lefizetni annak, ki martius 20. óta divatlapot, 20 ezer et aki napi lapot ad ki; ki ezt nem tette, egy évi fogságra büntetetik. E szerint mi valamennyien, kiknek azóta lapja megjelent, ingyen szállást kapnánk egy esztendeig. Nem volna rossz gondolat, így igen jól kijátszhatnak a háziurakat. Kisebb nagyobb vétségekért, egy naptól fogva négy évi börtönt remélhetnek az illető írók. Honorariumnak elég bőkezűen van osztva. Nem szabad megsérteni a törvényhozó testületet. Ez legmulatságosabb.

Vajjon mikor a tens rendek a váltótörvényeket hozták, miért nem kötötték ki, hogy a törvényhozó-testület tagjait nem szabad exequálni? Könnyű volna így törvényeket hozni, hogymaga a törvényhozó-testület kivétel legyen alóla. Csak a mi az Istenhez megy és az Istentől jön, az a szent; a többi megbíráltatik. Önök el látszanak felejtetni: hogy önök nem urai a népnek, hanem csak küldöttei. Megsérteni senkit sem szabad a sajtónak, de megmondani a igazat mindenkinek szabad és kötelesség.

10.

Van itt körülünk egy (talán több is) újdonnán sült nemes ember, ki tavál vásárolta a nemességet, persze nem vérén, mint Árpád alatt bejött ősapáink, hanem jó pénzen, mint sok más egyéb megvásárolható dolgokat; most ez azt kérdi: hogy hát ő neki ki adja vissza a pénzét, a mit a czimerért adott? — A kutyabőr így hangzik: »birja pedig ő és az ő maradékai mind ezen jogokat örökkön örökké tartó időkig.« Ennek is furcsa fogalmai támadhatnak az örökkévalóságról.

April 2.

11.

Édes öccsém, te is azt mondod, a többi is azt mondja: utolsó csepp vérünket a szabadságért! Szeretném már azt is látni, a ki az első csepp vérét felajánlaná!

12.

— Kaptál »Ferencz-émlék-pénzt?« Kérdi egyik bécsi a másikat?

— Nem én.

— Nesze, adok én egyet. S ezzel kezébe nyom egy — két garasost a harmincz krajczár felirattal.

April 9.

13.

A pesti polgárság szörnyen haragszik a vörös színre. Azt hiszi, hogy ezt mindjárt guillotint jelent. Az »egyenlőség« század bajnokainak ismertető jele vörös szalag lévén, szombaton délután ezek közül néhánynak osztattak ki a legelső forradalmi ütlegek; szalagaik letépetvén karjaikról. Sőt anyira ment a vörös szín elleni harag s a nemzeti szín iránti szeretet, hogy a kocsmárosoknak megizentetett: mikép a paprikatartó mellé só és majoránna-tartót is tegyenek, s ezentul minden veres-szakállu ember zöldtet, fehérét tartozik a szakállában viselni; különben botba fut.

14.

N. K . . . i atyánkfiainak körülbelől ilyen dictionariumot adtak a kezébe illető hatósági vezéreik, mikből aztán nagyot érthet a ki akar; de nem az igazít.

Szabadsajtó: Ugy mint szabad lesz szüretkor minden embernek bort mérni.

Reform: Minden ember reformatus fog lenni, azaz: kálvinista.

Egyenlőség: Kinek mije van, azon megosztozunk.

Szabadság: Üthetjük már a zsidót; senki sem bánt érte.

Nemzeti őrsereg: Így akarják a szegény embert beverbuválni a katonaságba, elvinni Muszkaországba. Köszönjük akkor az estáncziát!

Közteherviselés: Nem fizetünk többet a papnak.

Urbéri viszonyok megszüntetése: Ezentul a földesur szántja a jobbágy földjét.

Esküdtszék: Kikergetjük a senatorokat a városból.

15.

A nemesség megszüntetése. Hát nem lesz többé haute-volée bál? Hát a parasztnak is be szabad jönni a casinóba? Hát a leeresztett haju leány-asszonynak is le szabad ülni arra a padra, hol a kalapos kisasszony ül? Hát a varga leány-nak is szabad lesz már parazolt hordani? Hát a kékbeli ember semmivel sem lesz alábbvaló, mint a zöldbeli ember? Hát civis lesz már most minden ember? Hát nem lesz már most a theatrumban sem első hely, sem kakasülő? Hát nem csapjuk meg már a parasztot többet? — Eh, hisz ez égbekiáltó!

April 16.

16.

Mi hír Kis-Ázsiában? Kis-Ázsiában annyira divatba jöttek a fáklyás-zenék, hogy jelenleg egy kölesön-fáklyás-zenétadó-társulat látta jónak a világra jövetelt, mely által minden részvényes tag sorshuzás útján részesülni fog e megtiszteltetés nemében. Ha a társaság például 365 tagból álland, mindennap egynek neve kihuzatik s az, fáklyás-zene kíséret mellett, körülbelől ilyenforma dictióval fog felköszöntetni: »Tekintetes táblabíró úr! önnek érdemei elszámálhatlanok, nem szükség őket hosszasan felemlitenem, de nem is czélszerű, mert a fáklya drága, s pedig holnapra is kell; elég legyen ön magasztalására annyit felhoznom, hogy ön a részvényét pontosan lefizette, minélfogva van szerencsénk önnek háza elejét szurokfüsttel megdicsőíteni; éljen!« A fáklyák pedig ott helyben rögtön eloltatnak, s gazdálkodás tekintetéből másnapra eltétetnek s ez így megyen míg az év lejár, minden istenáldott éjjel.

17.

Az erdélyi kormányzó ilyen szép atyai szavakkal nyugtatá meg a petitiót benyújtó népet: »hallottam: majd meglátom; most pedig takarodjanak önök haza.« Nem hosszú, de szép!

Egy nógrádmegyei faluban kérdi a földművelő nép a paptól: ki adta nekünk a szabadságot? A pap felelé: a császár, a ti apátok! Elmentek azután a zsidóhoz, a ki pálinkát mér, kérdik tőle ugyanazt, ez azt felelé: a nemes urak adták e jókat. Melyik mondott már most igazat? Kérdik végre a szolgabirótól. Ez is azt felelé: hogy a kaputos urak voltak olyan jók. »Na, mond erre a falu szája, ha ez így van, nem kell nekünk a pap; hanem a zsidót megteszszük a jövő restitution esküdtnek.

April 23.

Párisnak egy városnegyedében már nem fizetnek házbért. A zsellérek a communismus elveihez csatlakoztak, a háziurak ki vannak barricadozva. A minapi népgyűlésen a pestiek is gyakorlatba akarták hozni e nemadózási rendszert. Persze, ha voksolásra kerülne a dolog, a háziurak iszonyu kisebbségben maradnának. Annyival is inkább, mert az okoskodás nagyon is gubára ragadó. A háziurak az ő zselléreiknek zsarnokai: mind meg annyi Lajos Fülöp en miniature. Egy orosz czár mindegyik külön.

A háziuraság eszméje egy az absolutismussal, egy a zsarnoksággal.

Mert:

1. A zsarnokokat nem a nép választja, a háziurakat sem. Maguk teszik magukat háziurakká.

2. A zsarnokok a népet szertelen adóval szokták terhelni; a háziurak szintén.

3. A háziurak még csak nem is »Isten kegyelméből« uralkodók, mint ezt a királyok szokták neveik után irni.

4. A házi urak a világosságnak esküdt ellenségei, bizonyítja ezt Budapestten minden lépcső és folyosó.

5. A háziurak csupán megvesztegethető ministereket tartanak, kiket a köznapi világ házmestereknek nevez.

6. A háziurak egytől-egyig absolut monarchák, dalai lámák, orosz czárok, török sultánok, Nérók, Caligulák és Dsingiszkánok, házmestereik pedig mind megannyi Guizot, Metternich, Paskevics, Apponyi, Radeckzy, török basák, mandarinok, hetmanok és adminisztrátorok!

Minthogy pedig republikanus országban ejusdem farinae urak számára nincsen türelem többé, azért Párisban a háziurak ünnepélyesen detronizáltattak.

Csak hogy ne ebben kezdjétek Párist utánozni, kedves magyarjaim.

20.

A mult napokban ismét nagy rakétás ünnep volt: az ablakok jól ki voltak világítva, a görögtűz is meglehetősen sikerült, sok helyütt olajos papirosra festett képek látszottak. A nép bámulta őket.

A többek között legnevezetesebb volt egy tömlöcz ablaka a megye házában, ez is ki volt világítva. A benne lakó raboknak mart. 15-kén kellett volna a magok évnegyedes huszonöt pálcza-ütését fölvenni. A forradalom napjai róluk is elvonták a baromi büntetést. Utolsó garasait tették össze, hogy tömlöczük ablakát e nagy nap emlékére illően kivilágíthassák.

21.

A vidéken egy zsidó-árendás megfogad egy nemes legényt kocsisnak. A nemes legény teljes életében illő büszkeséggel utálván a dolgozást, a mint hallja, hogy nincs többé robot, fut a gazdájához, kezébe nyomja az ostort s bucsuzik tőle, mondván: »megjött a szabadság, Iezik gazda; nem dolgozom én kendnek többet.« — A zsidó megérti a dolgot s azt mondja: »no János ez ugyan nagyon jól van; még eddig nem mertem kendnek megmondani; de már most, ha eljött a szabadság, én is megmondom kendnek, hogy kend egy semmirekellő lusta filkó. Isten megáldja János.

April 30.

22.

A miniszteriumhoz ez ideig 1642 folyamodvány nyújtatott be. Mind hivatalt kérnek, de egyik sem mondja meg, hogy mifélet? Magyar ember természetesen universal genie szokott lenni, kivált ha még táblabíró fajta. Kilencz iskola padjába belefარagta a nevét s mikor a tizedikből kimenekül, ott van, hogy mindent tud a világon, a mire szüksége nincsen. Ilyenkor aztán csak az a kérdés, hogy cserzővarga legyen-e, vagy mi-

niszter? Mindkét pályára egyenlő előkészületei vannak. Mikor magyar nemes ember a fiát iskolába küldi, azt mondja neki: »tanulj fiam; te belőled még palatinus is lehet«. S az aztán szörnyű baj, mikor egynéhány százezer ember egyebet nem tanul, mint minek csak palatinus korában vehetné hasznát.

23.

A minap oda megy egy német Klauzál miniszterhez, mint sok más német.

— Karsamadiner! — Jó napot polgártárs?

— Ah, excellenz nem ismer engem? —

— Nincs szerencsém, polgártárs.

— Én vagyok az a friseur, a ki ő excellentiájához a premier miniszterhez jártam tavaly országgyűlés előtt.

— Ah! nagyon szép! mivel szolgálhatok önnek polgártárs?

— Nagyon furcsa körülmény hajtott ide excellentiához, magam sem tudom, hogy kezdjem? de nem volt máshoz bizodalمام. Eddig az volt a czimerem egyik felére felirva, hogy »friseur« a másik felére pedig az hogy: »coiffeur«, jobb lett volna ugyan azt írni helyette, hogy: »perruquier«, mert ez szebb is, nobelabb is és legalább magyarul van; hanem már most meg akarom változtatni a feliratom a miniszterium tiszteletére s e végett bátorzkodtam folyamodni, vajjon méltoztatik-e beleegyezni, hogy így irjam »fodrász?« vagy pedig így, hogy: »hajfodrász?« Én a miniszter ur ő excellentiája válaszában tökéletesen meg fogok nyugodni.

Képzeljük már most e kérdéshez Klauzálnak elpusztíthatlan türelmü szelid képét, melylyel ő a folyamodónak egész türelmesen felelé: legjobb lesz, írja ön így: hajfodrász!«

Milyen huszonötöt csapatott volna erre egy torontálmegyei szolgabíró!

Maj. 7.

24.

Egy sógor-lap csunyán kifakad ellenünk. Azt mondja, hogy köszönik a németek a mi csókjainkat, ha mi pénzt meg katonát nem adunk nekik Olaszország ellen.

Hát te azért jöttél ide csókolozni, mert azt hitted, hogy

ez a jó bolond magyar neked minden csókért kád aranya ajándékoz?

Tíz milliót egy csókért! Te! Hisz ennyit Cleopatra sem kapott. Nálunk becsületes magyar ember ha valakit megcsókol, tartja tisztességnak, s a ki itt pénzt kér a csókért, annak nem szabad nappal járni az utcán.

25.

Valahol már megint nagy ünnepély készül. Sütnek, főznek, borokat fejtenek. Érzem a rántás szagot. Azt mondják, hogy az orosz követeket várják. Ők is el akarják fogadni a pesti tizenkét pontot s nekik is felelős miniszterium kell, — olyan mint a mienk.

Isten neki. Megosztjuk velők is, a mink ninesen.

Kell pénz barátim? Itt van, vigyétek! van nekünk annyi mint a polyva; hozzatok zsákót, hordókat, kádakat, szapullókat; a mi csak van. Adunk mink a mennyi kell, örülünk, hogy szabadulhatunk tőle.

Itt van mindjárt Bécsnek tíz millió esztendőnkint. — Tessék! — Aranyban, ezüstben.

Itt van Lengyelországnak másik tíz millió. Csak kocsit kell érte küldeni.

Szerbiának — no ennek elég lesz hat millió. Ha több kell csak szóljanak.

Moldáviának, még nem tudjuk, hogy mennyi kell? előlegesen tessék a három millió. Ezért interest sem kérünk.

Olaszországnak — ah ennek kell küldeni husz milliót! Legalább! Mi az mi nekünk?

Csehországnak detto tíz millió. Azok is jó emberek.

Törökország — te is gyere elő. Szólj: mennyi kell? A magyar nemzet nem tud hová lenni nagylelkűségében, megful a maga zsirjában. Segítsetek rajta!

Tessék, tessék.

Kell katona? Azt is adunk. Kinek volna az, ha nekünk nem! Annyi van, hogy mint midőn Xerxes felállt egy hegyre, onnan nem látta a katonái sorának végét: azonképen mi is, ha egy hegyre felállunk, hát egyet sem látunk.

Egy gazdag táblabíró, ki mint kiszolgált hadastyán, szintén kapott olyan rézpecsétet, a melyet a katonák szoktak a gyomrukon hordani, s a mit Isten tudja miféle érdemekért osztogat a császár, — hát azt a pecsétet elvesztette.

Másnap kihirdetteti; hogy a ki ezt az elvesztett érdemdisz-rendjelt neki megtalálja és haza viszi, kap jutalmul öt forintot, persze fekete bankóban.

Nagyon szerette a pecsétjét, büszke volt rá; hát nem lehet csodálni, hogy oly feligért érte.

Harmadnap (abban a városban történetesen sok katona volt) kilenczvenhat ilyen érdemdisz-rendjelt vittek a nyakára, darabját öt forintjával. Egyecskét vesztett el s kilenczvenhatot találtak neki harmadnapra.

A városháznál megint dictióznak a zsidók és magyarok ellen. Aesopus meséiben a barmok beszélnek úgy, mint az emberek; itt megfordítva kezd lenni a dolog.

Istentelen világ!

Képzeljétek csak minden világ keresztyén népei: Pesten husvét első napján a magyar színházban játszottak!

Oh te Zsodoma és Gomora, te Ninivé, te Babylon! Te bűnnek leánya! Husvét első napján bűnös világi mulatságnak nyitni meg a comédiaházat! nem félsz, hogy elszüledsz?

Nem, nem, sokáig nem állhat a világ. Az özönviz már nem messze van. Én megyek, váltok jó előre jegyet a Noé bárkájára.

Quod nova testa capit, etc. A ki egyszer táblabírónak születék stb. Kimondtuk, hogy nincsenek többé titulusok s alig számolunk hatot, megint benne vagyunk a titulusokban.

Most már mindenki oda teszi a neve után: N. N. nemzetőr, X. Y. közlegény a XX. nemzetőrszázadban I. A. a XVI. század nemzetőrség felcserje. O. J. hadi-főjegyző. Q. Q. nemzetőr-

ezredes. Csak kitörík a szeg a zsákból. Elhagytuk a »tekin-
tetest« s behoztuk a »citoyent.«

A titulus nem azért titulus, mert czifraság; hanem: mert
erre a kérdésre, hogy: kicsoda? azt feleli, hogy: micsoda?

Május 14.

30.

Sopronymegyében egy falu jobbágysága föl akarta osztani
a földes ur jószágát.

Szerencsére a katonaság jókor közbenjött s a lázadók
kegyesen megszeppenve oldalogtak haza.

Néhányan a falu bölcsei közül, tartva attól, hogy e ku-
darczot vallott revolutiónak még következtései is lehetnek, meg-
kérdézték a notariust, hogy mi bajuk történhetik ezért?

A notarius tanult ember lévén, azt mondá:

»Ezért kigyelmetek közül ötöt hatot felakasztanak, a
többit elviszik katonának.«

»Uram, notárus uram, nem jól lesz az, segítsen fejünkön!«

»Bizony nem segíthetek én, édes atyámfiak, ha csak kentek
maguk meg nem előzik a statariumot, s az egész faluban min-
denkit, a ki csak résztvett a nyugtalankodásban, huszonötig
nem csapnak.«

Ezeknek sem kellett több, mentek rögtön a bíróhoz.

»Bíró uram ne sajnáljon ránk huszonötöt csapadni.«

A bírónak mit volt mit tenni? előhuzatta a derest, leka-
patta sorba, betűrendbe s huszonötig csapatta az egész falut.

Akkor aztán magát a bírót hasaltatták neki. Mit volt mit
tennie? kiállta ő is a maga huszonötjét s már most áldják
mindnyájan az ég urát: hogy ily szépen megszabadultak a véres
büntetéstől.

Máj. 18

31.

Kérdés. Miben különbözik a francia forradalom a ma-
gyar forradalomtól?

Felelet. Abban: hogy a francziák el akarták ker-
getni a királyukat s ez nekik sikerült; a magyarok pedig
örömet haza hozták volna a királyukat s ez meg nekik
nem sikerült.

K. Micsoda titkos jelentései vannak az érdemjeleknek, miket a királyok osztogatnak?

Felelet. A kereszt azt jelenti: ime te is segítettél a népek megváltóit keresztre feszíteni, viseld érdemed jelét a nyakadra kötve.

Az aranykulcs: hű tömlöcztartója voltál a szabadságnak; viseld porkolábi érdemeid diszjelét magadon.

Az aranyláncz: »engedelmes igavonója voltál a te uradnak, legyen megaranyozva a láncz, mellyel zsámolyához vagy kötve.«

Az arany sarkantyú: — »első voltál ott, a hol futni kellett, legyen mivel sarkantyuznod a lovadat, ha háborúba mégy.«

Az arany gypjű: — »jámbor birkája voltál a te uradnak; viseld tulajdon bőrödét.«

A térdköttő: — »köszönd e harisnyakötőt azon érdemeidnek, miket magadnak az udvarhölgyek körül szereztél.«

A tárcza végre ilyenformát jelenthet: — »tömted a gazdád tárczáját a nemzet pénzével, már most emlékül tartsd meg magadnak a pugyillárist.«

K. Mit csinálnál te Jellacsiscsal, ha te volnál a nagy mogul?

F. Először szép szóval kérném meg: hogy ne sajnálja magát fölakasztani.

K. S ha szót nem fogadna?

F. Akkor iszonyú chriát írnék neki számtalan periodus quadrimembrisekkel, phrasisokkal, similitudokkal, citatumokkal, syllogismus catenatusokkal, flosculusokkal, locus topicusokkal, emblémákkal, chronostichonokkal s mindennemű rhetoricai figurákkal felfegyverkezve, melynek prologusában a haza boldogságáról, epilogusában pedig azon édes kötelességről szólnék, melyben részesülni fog, ha e chria folytán magát rögtön felakasztja. Adnectálván a ministerialis ferman mellé egyuttal a szolgálattelvő selyemzsinórt.

K. S ha még akkor sem akarna engedelmeskedni?

F. Akkor elküldeném neki a magyar tudós társaság szó-

tárát, azzal a világos fenyegetéssel, hogy ha periodusaimnak rögtön nem enged, nem marad e szótárban egy ige, melyet ellene nem küldök, szabályozott glédába állított hadi rendben.

K. S ha még ekkor is megbicsakolná magát?

F. Na — akkor elővenném nagylelkűségemet és megkegyelmeznék neki.

34.

Azt beszélik, hogy minisztereink egyike, midőn Párisban járt, meglátogatta Madame Lenormand-ot, azt a világhírű jósló nőt.

E hölgy négy jóslatot tett neki, melyek mindegyike képzelenség volt azon időben.

I. Megszűnik gazdag lenni. (Családja egyike volt a legtehetősebbeknek Magyarországon) ez beteljesült.

II. Egy nemesnek lesz sógora, s egy köznemesnek veje. (Apja zászlós úr volt és magas aristocrata.) Ez is meg történt.

III. Magyar miniszter leend. (Akkor még ily hivatalnak a czime sem létezett.) Ez is beteljesült.

IV. Le fogják nyakazni, — (őrizze magát fekete ruhás környezőitől!)

Ha az egész mese nem volna, még megijesztené az embert.*)

Maj. 21.

35.

Legujabb hír szerint Bécsben nagy lázadás van; a király eltávozott Bécsből, s Innsbruckba ment.

Miért nem jó egyenesen közénk? Sehol biztosabb nem leendene mint a magyar nép közepett.

Félisten lehetne itt! A magyar nemzet minden pártu, ajku és színezetű osztályai egyesülnének körülötte s megvédnék, mint megvédték őset Máriát az egész világ ellen.

Mit ezelőtt egy héttel jövendőlénk, az korábban kezd beteljesülni, mint gondoltuk vala.

*) Ez a monda Eötvösről szólt; most már meg van czáfolva. Lenormand látott valami állványt a sors végén; de az nem a guillotin, hanem az érekszobor állványa, melyet a nemzet legnagyobb fiai egyikének emel. Au contraire: az a fő még holta után is égre emelve áll.

V. Ferdinándnak nem marad egyéb hátra, mint Magyarhon karjai közé vetni magát, s e karok csodákat fognának kivinni érte!

36.

Kedv látni az önkénytes hadfogadást.*)

A nép töri magát fegyvert ragadhatni a hazáért. Ifjak, vének, szegények és gazdagok.

Egy apa, tehetős földesur, hozta oda egyetlen fiát:

»Ime én is átadom egyetlen fiam a hon védelmére«.

A fiú jó kedvvel állt be, alig volt tizenhét esztendő.

Három ügyvéd, öt jogász, több tanuló, művész és kereskedő iratta be magát a bajnokok soraiba.

Fölcsapott egy nagy kereskedő fia is: gyönyörű tisztaarcú divatos legényke. Mondták neki: hogy addig is, míg társai e felében szennyes zsiros alföldi legények, napszámosok, kocsisok, proletariusok, csinosabb alakká mosakodtak, lakják oda haza, ne az őr tanyán.

»Nincsen többé ur és szegény között különbség,« felelt meg a derék fiú s összeölelte bajtársait, kiknek barátsága többet fog érni majd a lőporfüst közt, mint az illatos dandyké idehaza.

Máj. 28.

37.

* * Együnk, igyunk, vigadjunk. Hisz holnap ugyis meghalunk. Imádlak magyar nép! mikor küszöbödön a baj, akkor van legszelesebb kedved, tánczolja még a halál elé s szemébe nevetsz a töltött ágyunak . . . Sokáig élj!

Meghaltál nem egyszer, föltámadtál mindannyiszor, kutyába se vetted a halált; ha megverték ma, nagyot aludtál rá s holnap kiheverted; ha mindened elvették, borod, bűzöd maradt s eb volt, a ki busult; te sirva is tudtál vigadni . . . Sokáig élj!

Körüled ég a világ, alattad reng a föld, mit bánod te azt? ha házad leég, terem nád elé, újra fölépited; ha reng a föld, jó tánczolni rajta, nem érzi az ember. Körüled minden nép küzd

*) Már akkor kezdődött az aldnai lázadás, ezentúl egyre hevültebb a közhangulat kifejezése.

azért, a miye nincs; vérét ontja, gyötri, fárasztja magát; bánod is te! Neked mindened van. Lesz jó termés, lesz jó szüret, s ha egyszer kedve van az embernek, mért ne tánczolhatna a vulkán tetején? Sokáig élj!

Nem félsz te senkitől, van neked jó széles tenyered, bele hires fokosod; ha ellenség kerülget, ajtót sem zársz előre; azt mondog: hadd jöjjön! ha baja van veled, majd meglássuk, melyikünk eszi meg a másikat? de te ugyan kocsit nem küldesz érte, sem helyébe nem mégy; legalább ha helyedbe jő, neki is lesz mit enni, s ha egyébről nem, arról megemleget, s ha jól lakott, majd megúnja magát és odább mégy . . . Sokáig élj!

Imádom a philosophiádat!

38.

Egy uri dáma itt Pesten azt felelte a önkénytes hadfogadási segélygyűjtőknek:

— Ejh mit bolondoznak az urak? én bizony semmit sem adok; én nem szeretem a háborut.«

Bizony más sem szereti azt.

Egyébiránt nincs attól mit félni nagysádnak. Nem olyan irtózatos dolog ám az a háboru.

Egy reggel, mikor fölébred nagyságod, hallani fog egy kis ágyú-durrogást messziről, arra felsétál a muzeumba, onnét opernguckeren szerte néz, s látni fog távolról négy falut szép romantice égni; onnét haza mégy. Ebédnél meghallja: hogy a muszka megverte a magyar ármádiát, s estére betoppan nagysádhoz egy pár meglehetősen szakállas és bajuszos kozákhadnagy, egész illedelmesen meghajtja magát, kezét csókol és tudtára adandja nagysádnak, hogy huszad magával oda van kvártélyozva.

Nagysád meghívja őket ozsonnára. A közkatonák a salonban, a tisztek a kabinetben, a közkatonák pálinkát, a tisztek theát kapnak, s ez így tart vagy hat hétig, azután a regiment odább vonul; a közkatonák a salonból egyet mást elvisznek, a tisztek pedig a boudoirban egyet mást ott hagynak, nagysád pedig egy este meg tudja: hogy férje ki van nevezve orosz status-titkárnak.

Ilyen lesz — nagysádkám — az a háború.

Nem kell azoktól a katonáktól úgy félni.

Mióta be van bizonyítva: hogy a nők is emberek, azóta a katona csupa emberszeretet.

39.

Petőfi mult szerdán könyvtárát árverezteté el s a begyűlt összeget a hadfogadási költségek pénztárának ajándékozta.

Korponai hadi érdemeiért nyert érdem-pénzt, mely harmincz aranyat nyom, ajándékozá ugyan e célra.

Széchenyi és Batthyányi grófok minden ezüstműüket tévék a haza oltárára. Zichy Manó gróf öt mázsa ezüstjét küldte a pénzverdébe.

A Károlyi család több mázsa ezüstműit küldte el a nemzeti bank alapjához.

A miniszterek egy évi fizetésöket adták vissza a nemzet pénztárának.

A nemzeti kaszinó minden ezüst készletét és 20 ezer ftnyi összeget adott át.

Czegléd város a felszólítás előtt 9600 p. ftig járult az önkénytes adakozásokhoz.

Önkényteseink serege naponként szaporodik.

Tömérdeken, a legszegényebb fiuk, a husz forintot, melyet beállásukkal kapnak, néhány garas levonásával rögtön visszaadják.

Egy fiatal ember mostanában kapta ki tizezer forintnyi osztályrészét, s azt rögtön átadta a nemzeti kincstárnak, maga pedig önkénytesnek állt be. A rendes katonaság közül is számtalan ide soroztatták be magukat.

A nemzeti színház tagjai négyezer pforintot adtak át a hazának. Wodjaner másfél mázsa ezüstöt. (Akkor sem kellett hozzá commentár. J. M.)

40.

Horvátország majus 10-dikén hadat üzent Magyarországnak. Reménylem: hogy nem fogjuk őket helyünkbe várni. Megyünk: mindenki elmegy. Ilyenkor nem tudom, azt kell-e bámulnom inkább, a ki elmegy, mint azt, a ki itthon marad?

Ez utóbbi határos volna a vakmerőséggel.

Hah mily dicső lesz!

Az őrtüz körül letelepedve véres papírrongyokra dob-
hátán irni csodás jeleneteket, a minőkről a mai kor gyerme-
keinek sejtelve sem lehet. Látni a halált teljes pompájában s
lefesteni arczát. Hallani a csaták rivalgását s leírni szavait.

Vinni a zászlót előre, hol legsűrűbben hull a golyó, küz-
deni érte, kicsavarni az ellen kezéből, megcsóválni a levegőben,
és meghalni érte. Hah mint fog tántorogni a lerészegült föld, a
vérrel itatott föld, s a gyávákat, kik házaikból nem mernek ki-
jönni, mint temetendi el téglafalai közé! Mint fog megnyilni,
hogy a holtak kijöhessenek sirjaikból!

Ujra fogják látni egy Hunyadi arczát, Kinizsit, Rákóczyt,
Lehelt és Botondot, az ős István király szentelt koronáját,
Kapistán barátot, Dobót az egri hőst, a h e t m a g y a r v e z é r t,
Zrinyi Ilonákat, egri asszonyokat! ők mind fel fognak támadni
ujra, föltámadnak unokáik unokaiban, s föltámad velök a hajdani
magyar dicsőség!

Magyarország földét újra el kell foglalnunk. Karddal és
tüzzel mutatni meg, hogy a magyar nép életet érdemel. Karddal
és tüzzel bizonyítani be, hogy e hazában csak egy Isten lehet
ur, a magyarok Istene.

Ezt tenni fogjuk. Ugy áldjon meg az ég!

41.

Egy reformált gyülekezet minden ezüst és arany edényeit
felküldte a hadi-kinestárba. Rajtunk a sor catholica szent-
egyházak! Ha most áldoztok, elveszthetitek ezüst szentjeiteket;
de megmenthetitek a catholicismust; ha fősvénykedtek, majd
a muszka ezüstjeiteket is elviszi s tetejében még görögöt is
csinál belőletek. *)

Junius 18.

42.

Egy bukott pecsovis lapszerkesztő lici-
tálja lelkiismeretét. **)

*) Mint feljegyezte a történet, meg is feleltek a nemzet várakozásának.

**) E cikket az addig reactionariusoknak ismert hirlapok rögtöni át-
változása ultraradicalisokká idézte elő. A pecsovisok vörös tolla a sarkukig
ért le. Látható volt, hogy a forradalmi elveket ad absurdum akarják vinni.

»A ki vesz annak lesz, ki ad többet érte?

Tessék, tessék szép tarka lelkiismeret, fele fehér, fele fekete, ha kifordítom balkézre való, ha befordítom jobb kézre való, ki ad többet érte?

Voltunk mi dühös hazafiak, lettünk hidegvérű hazaárulók, most ismét gazda nélkül vagyunk, ajánljuk magunkat a többet ígérőnek.

Kell haragos szabadsághős? itt vagyunk mi. Kell alattomos jezsuita? Nálunknál jobb nem akad. Kell republicanus? communista? oda esküszünk.

Kell áruló, szentségtörő? parancsoljatok velünk. Ez a bőr nyúlik szépen, s minthogy goromba és fekete, nem igen piszkolódik.

Ki ad többet érte?

Mi készek vagyunk összeveszni az egész világgal, vagy hízkelkedni az egész világnak, a mint parancsoltatik nekünk.

Akarnak az előfizetők lapunkban egymással összeveszni? Tessék. Akarnak saját magunk képére mászni? Tessék. Mi nyílt tért engedünk mindenkinek minden kigondolható gorombaságokra.

Haragszik valakire a közönség, haragszunk mi is. Szeret valakit, azt mi is szeretjük.

Kinek tetszik szép fiókos lelkiismeret? Rejtekek-ajtós, csapantyús, dupla fenekű lelkiismeret? Ki ad többet érte?

Nem tetszik a közönségnek nevünk? keresztnévünk? vezetéknévünk? praedicatumunk? Tessék bennünket újra keresztelni, újra bérálni. Tessék lapunk nevét újra megváltoztatni. Mi minden indítványt elfogadunk, minden előfizetőknek van joga egy tetszése szerinti nevet adni a lapnak. Mi mind elfogadjuk és e neveket mind kinyomatjuk a lap homlokára. Egyiket nagyobb betűvel, mint a másikat. Akár egész lapban egyebet se adjunk, mint csupa czimet.

Vannak igen szép kalendáriumi nevek, mik nagyon ránk illenek, például: Köpönyegforgató. — Hazugságok tárháza — Herkules csizmája. — Nappali denever. — Herostrat fáklyája. — Sötétség temploma. — Dupla mákvirág. — Mindenki szolgálja. Irodalmi bravó. — Cosmopoliticus csizmadia. — Szalonna takaró. — Oroszlány bőr idegen hátán. — Liliputi hiroadó. —

Pokrócz-helyettes. — Ildomos szélvitorla. — Patrioticus her-
nyó. — Hopponmaradt renegat. — Surrogatum inpecacuan-
haé steff.

Tessék még többeket is ajánlani.

A ki vesz, annak lesz.

Egy forint, két forint! Ki ad többet érte?

43.

Egy szomorú éj.

Püükösd vasárnapja volt; a hon atyjai szépen pipáztak és
fagylaltoztak a kioszkban öt órától kilenczig.

A nagy kaszárnyában pedig az önkénytesek verekedtek a
sorkatonasággal 5 órától kilenczig.

Potomság volt az egész, alig érdemlé a rendőrség figyel-
mét egy kicsinyt lármáztak, egy kicsinyt kiabáltak, s kilencz
óraig mindössze is alig vertek agyon két embert, egy önkény-
test és egy katonát.

Kilencz órakor azonban hirtelen lövések verték fel a várost
nyugalmából.

A színházból kifutott a nép, az utczákon a lármadobot
verték, a tornyokon félrebeszéltek a harangok. Irtózatos za-
var lett.

Az ünnepien öltözött néptömeg között neki vadult alakok
rohantak veszett futásban orditva: »fegyverre! fegyverre!«

A lövések egyre ropogtak. Szabályszerűen, százával egy-
szerre parancsszóra. Benn irtózatos volt az ordítás, a fegyver-
telen önkénytesek az ablakokból kiáltottak alá: hogy adjanak
nekik fegyvert, mert őket le örgyilkolják. Kűnn a néptömeg
egyre növekedett, egyre nőtt a dűh, de a kapuk be voltak zárva,
s a sötét ablaksorokból az alant állókra lövöldöztek.

Lassankint szálinkózott össze a nemzetőrség: kinek nem
volt puskája, kinek meg löpora; a legtöbb puskák gyutacsosok
voltak, s ilyen egész Pesten nem kapható.

Megjelent a polgárőrség, és a huszárok.

Némelyek a kaszárnyát fel akarták gyújtani, mások fellö-
völdöztek az ablakokra; a legnagyobb rész nem tudta, mit tegyen.

Jöttek elvégre a ministerek. Bátran mentek a legnagyobb
veszély közé és buzditák a népet.

Jött Szemere, löport és golyókat osztatott a nemzetőrségnek. Jött Mészáros, s be akart törni a kaszárnya kapuján. Széchenyi is ott lovagolt az utczákon.

Az összesereglett nép ekkor fejszékkel, dorongokkal esett neki a kapunak, s azt betörte. Mészáros bement.

Gyilkos fegyverropogás fogadta, a mint belépett. Mellette rogyott le halva segédje, báró Maasburg, nyolcz golyótól találva és Galovics kapitány, a kit szíven lőttek. Vissza kellett vonulnia.

Ekkor áthozattak Budáról a granátosok. Jött később a nehéz lovasság, s ezekkel egyesülve a nép élén, másodszer is betört a hadügyminister a nyitott kapun. A kaszárnya többi kapui pedig el voltak torlaszolva.

Ez történt éjfél előtt fél órával.

Egész addig mindig zúgtak a harangok, harsogtak a trombiták, üvöltött a nép. Egész addig mindig dultak ott benn, az egymás ellen bősztett önkénytesek és katonák. Emezek töltött fegyverekkel, azok letépett ablakvasakkal, s ellenük puskáiról lefacsart szuronyokkal, vaságyaik darabjaival, vagy pusztakézzel.

Künn ezalatt néhány őrt is levertek lábairól.

Az olasz katonák elzártak magukat folyósóik mögé, az önkénytesek segélyére pedig a barricadeurok rohantak fel ropant rézbuzogányokkal.

A tömeg egész reggelig nem tágitott az ostromlott kaszárnyától. Szünét nélkül lehetett pörére vetkezett férfiakat látni, izmos fa- és vasdorongokkal, kik az utcákat s a kaszárnya kapuit elállták. Néha egy-egy holtat vagy sebesültet vittek el közülük, a többi meg sem mozdult.

Reggel felé azt volt a hír, hogy a katonaság még most sem akarja lerakni a fegyvert. S a hadügyminister 8 ágyut szegeztetett a kaszárnya kapujának, déli 12 óra volt határidőül kitűzve, ha akkorra meg nem adják magukat, leágyuztatnak.

Délben lerakták fegyvereiket, s lefegyverzetten két sor nemzetőrség kíséretében a Dunáig kísértettek, onnét gőzhajón Komáromba szállítottak.

S a nép csak egy szidalmazó kiáltással sem állt boszt a lefegyverzetten.

A katonák részéről úgy, mint az önkénytesekéről egyenlő számmal vannak a holtak és sebesültek. A nép közé tett lövések pusztításáról nem tudni semmi elhíhetőt.

44.

E lázadás nem történt Isten hírével. Az itt működött kezeket meg lehet ismerni fekete nyomaikról. Ezt királyunk környezői s királyunknak és nemzetünknek ellenségei tévék.

Mi céljuk volt vele?

Igen sok. Először az, hogy az országban kapjon lábra az olasz és magyar közti gyülelet, hogy Magyarhon küldjön hadat Olaszország ellen.

Az olaszok mi nekünk legjobb barátaink voltak, de tiszteik, kik többnyire illyrek, elhitették velük, hogy mi önkényteseinket az olaszok ellen akarjuk küldeni.

Másodszor az, hogy kitűnjék, miszerint Pestnek nincs ereje. Ezzel egyébiránt felsültek, mert a nép kimutatta, hogy van.

Harmadszor az: hogy ország-világ átláthassa: hogy a katonaság miniszteriumunktól megtagadja az engedelmességet, hogy tőlük függni nem akar. Negyedszer, hogy a királynak oka legyen félni a Pestre jöveteltől.

45.

* * Már két óra óta járnak kelnek itt bécsi emissáriusok, kik a nép legsóbb osztályait a respublica iránti hajlamra bujtogatják. Pokolra veletek! nem republiánusok vagytok ti; hanem reactionariusok.

Tegyétek le e szent álarczot ördög képeitekről; nem rabló csordák alkotmánya a respublica.

A respublica nem földön érik meg, hanem a magasban, nem csinál az zavart magának, hanem világít.

Ne higgyetek nekik! csálnak, midőn azt mondják, meg vagytok rá érve. A respublica Isten ajándéka. S az nem adatik olyan bünös népnek, mint ti vagytok; azt meg kell először érdekelni. Ahoz republicánus erkölcsök kellenek. Jaj ti nektek, ha hivatlanul akartok templomába lépni! Az áldó istenség helyett a villámok istenét találjátok benne és elvesznétek. A napot nem kell meggyújtani, fel jön az magától is. S mielőtt feljönne, a hajnalt küldi maga előtt, nem a lidérczeket.

46.

Azoknak megnyugtatóására, kik az ellenségtől tartanak, biztosan állíthatjuk: hogy a pesti fegyver-gyár folyó évi *o c t o b e r* elsején elkezd működését.

Addig bizhatunk a kalendárium valamennyi szenteiben.

47.

* * K.... a nemzetőrség fegyvergyakorlat alkalmával szépszámu nézők jelenlétében a kapitánytól úgy comandirozott; balszárnny ka-ny-ar-odj; de ne a zsidó leányok felé!

Ne bizony, hanem Horvátország felé

48.

»Hol volt ön a mult éjjel a kaszárnya ostroma alatt!«

»Én ott voltam kezdetétől végéig; puska volt a kezemben.«

»Sehol sem láttam önt, pedig én is ott voltam.«

»Meghiszem; mert én benn voltam a kapu alatt. Épen mellettem lőtték le Masburg bárót, egy golyó a csákomon is keresztül ment. Nagyobb igazság kedvéért az órámot is ellopták.«

Alig mondta ezt el a hős, jön az inasa és hozza az órát.

»Hát megkaptátok? kinél volt?«

»A pinczében volt nagy uram. Ott tetszett az ágy alatt felejtetni a mult éjjel.«

49.

»Merre van kérem a rebellió?« kérdi egy mordialiter felpuskázott diszpolgár a másikat.

»Épen egyenesen arra, a merre szaladni méltóztatik.«

»Épen arra? no ugy hát másfelé megyek.«

50.

A zavar óráiban általános volt a panasz: hogy a nemzetőrségnek fegyvere ugyan van; de tölténye nincs.

Szégyen gyalázat arra, a kinek nincs! A ki két garast restel löporra adni, a ki azt várja: hogy még ilyen alakban is repüljön a szájába a sült galamb.

A rómaiaknál, ha valaki a lovának nem viselte gondját, elvették a lovát; ha nemzetőreink fegyvereiknek nem tudják hasznát venni, adják azokat vidéki buzgóbb hazánkfiainak, kik jobban meg fogják azokat becsülni tudni.

Inkább magamnak ne legyen mit enni, mint fegyveremnek. Szeretóm iránt nem tudnék több figyelemmel lenni, mint lőszerem iránt. Még puskáitokat is a miniszterium töltse meg ugy-e?

* * A fehérvári káptalan önkényt felajánlá a hazának nem csak minden világi értékét, sőt saját tagjait is személyesen a haza védelmére. Megérték a kor sugallatát. Élni fognak.

51.

Radicalis miatyánk.

Mi királyunk Ferdinand, ki vagy Innsbruckban; irassék a te neved V-iknek, jöjjön el a te udvarod ide Pestre, teljesüljön a te akaratom miképen Budán, azonképen Zágrábban is. A mi alkotmányos jogainkat add meg minekünk ma. És engedd el minekünk a statusadósságokat, miképen mi is elengedjük a te őseidnek a devalvatiót, békekötési számadásokat és a só árát. És ne vigy minket Bécsbe többet, de szabadíts meg a te tanácsosaidtól, mert tied Magyarország, Hajdu-Böszörmény*) és a miniszterium. Ámen.

52.

Republicanus hiszekegy.

* * Hiszek egy magyarok Istenében, mindenható atyában, kunoknak és székelyeknek teremőjében.

Hiszek egy magyar szabadságban, ő egy szülött fiában, minden uraknak urában, ki fogantaték kiomlott szent vérből, született Rákoczy kardjától, szenvede Ausztriának alatta, megfeszítették és meghala, és eltemették a vérpadon. Szálla alá a szegény nép közé. Martius 15-kén halottaiból feltámadta, felmené Bécsbe, üle a császár fejére, onnan lészen eljövendő ítélni radikaloikat és pecsovicsoikat.

Hiszek szent népszellemben, hiszek egy közönséges europai respublicában, nemzetek közti egyességet, háboruk elmulását, régi hírünk feltámadását, Magyarország örök életét. Ámen.

*) Czélzás a Petőfi verse ellen irt Hajdu-Böszörményi tiltakozásra, melynek refrainja : van, óh van még szeretett király !

Pecsovics hiszekegy.

Hiszek egy császárbán, mindenhez látó atyában, bankoknak és lutriknak teremtőjében.

Hiszek a camarillában, ő tudtán kívül született fiában, mi reménységünkben, ki fogantaték Metternichtől, született szüz **től, szenvedde a barricadok alatt, megkövezteték és meghala és nyugdíjaztaték. Szálla alá a poklokra, méltó helyére, egy este a Burgból megszalada, felméne Tirolba, üle a császárnak jobbára, onnan lészen eljövendő ránczba szedni a magyarokat és németeket.

Hiszek a reactioban, hiszek egy közönséges muszka birodalomban, gazemberek közti egyetértésben, bűneinknek megjutalmaztatásában, a burocratia feltámadásában és az örök sötét-ségben. Amen.

Táblabiró hiszekegy.

Hiszek egy miniszteriumban, mindenható atyában, hivataloknak és püspökségeknek osztogatójában.

És a corpus jurisban. Ő egy szülött fiában, mi urunkban, ki fogantaték Verbőczitől, született szüz vállu nemes táblabiráktól, szenvedde sok szolgabiráknak alatta, megtanultaték Ensel Sándor táblabirától könyv nélkül s meghala és spiritusba téteték. Szálla a zöld asztal alá, harmad napon ismét elő véteték és felméne Budára és üle a sajtótörvények készítőjének jobbára, onnan lészen eljövendő agyba főbe verni republicanusokat és vörös tollasokat.

Hiszek a szent pragmatica sanctioban és az arany bulában, hiszek egy közönséges municipalis Eldorádót, kaputosoknak egyességét, urbarialis kármentesítést, testünknek meghizását és a sült galambokat. Amen.

** Szent és nem szent háromságok:

Három szentet imád a magyar. Istent, hazát, becsületet.

Hármat utál: a sátánt, a börtönt, és a portiót.

Három édes van az életben: az anyatej, a bor és a szerelem.
Három keserű: az elválás, az örömessentia és a halál.
Három ritkaság: fehér holló, kövér poéta és sovány pap.
Három fekete: az ördög, a tinta és a reverenda.
Három emléke van a magyarnak: Sajó, Várna és Mohács.
Három nevezetes királya: Szent István, Mátyás és Dobzse

László.

Három nagy hadvezére: Hunyady, Kinizsi és Alvinczy.

Három védszentje: szent István, szent László és a farkósbót.

Háromért haragszik a magyar: ha tótnak mondják, ha a pipáját bántják és ha pénzt kérnek tőle.

Háromszor iszik a magyar, mikor jó kedve van, mikor rossz kedve van és mikor ihatnék.

Három a nemzeti ünnep: Szent István napja, urszine változása, meg a korhely csütörtök.

Három a magyar találmány: a kulacs, a nadrágszój, meg a corpus juris.

Háromtól fél a magyar: az üres zsáktól, a nyelves asszonytól, meg a krumpli levestől.

Háromféle adót fizet a magyar: a királynak, a papnak, meg a zsidónak.

Három nemzet ellensége a magyarnak: a tót, a német, meg a pecsovics.

56.

Diplomaticus virágnyelv.

Élek-e, halok-e? Hol van a proféta, a ki nekünk megmondja, élünk-e, halunk-e?

Tíz esztendő múlva lesz-e még több magyar? élünk-e, halunk-e?

Kit fog csalogatni a tünde déli báb: élünk-e, halunk-e?

Leszünk-e e földön? vagy a föld lesz rajtunk, élünk-e, halunk-e?

Foghagyma. Szeretitek a hagymát, izeért, gyűlölitek szagáért. Szeretitek a zsidót, mikor ő ad pénzt ti nektek, haragusztok rá, mikor visszakéri.

A ki nem akarja, hogy hagymaszagu legyen a szája, ne egyék hagymát.

Manna. Extra Hungariam non est vita. Kár volt annyit emlegetni: hogy itt az Eldoradó; már most megtudták: hogy nálunk sültén repül a galamb s majd magunk kerülünk a juszélre.

Kender. Termeszszetek kendert. Lesz rá szükség: ruhát a katonának, papirost a könyvnyomtatónak, kötelet az árulónak. Termeszszetek kendert.

Nefelejts kedves német szomszéd!

Emlékezzél reá: hogy neked zsebed volt mi pénzünkkel tele.

Tiéd marad a zseb, miénk marad a pénz: adjó, isten veled.

Vergissmeinnicht.

Nyelmet adottál nekünk kardunkért eszerében, ez osztályt ne feledd.

Kardunk visszaveszszük, nyelved vissza adjuk, adjó, isten veled.

Vergissmeinnicht.

Te a magyar népet zsiros bundájáért tudjuk nem szíveled.

Mi meg tégedet nem plundrás bugyogódért, adjó, isten veled.

Vergissmeinnicht.

57.

A tudós társaság pedig mély hallgatásnak hallgatásával pihen vala, és nem szól vala egy szót sem, ha a kerék ki esik is. Egy régi görög példabeszéd azt mondja: »ha okos vagy és hallgatsz, azt nagyon ostobául teszed; de ha ostoba vagy és hallgatsz, azt nagyon okosan teszed.

Mik volnának tehát az ő dolgai, melyeket cselekedjék ilyen meleg időkben?

Nehogy mi is okosan cselekedni láttassunk, midőn hallgatunk, elmondjuk iziben.

I. Mindazon tagjait, kik rendes évfizetést huznak a nélkül: hogy egy okos betüvel szaporították volna valaha a tudományok országát, díjmentesen nyugalmaezni. Helyettök fejésként tíz katonát állítani a rácok ellen.

II. Azon szorgalmas tagoknak, kik eddigelé a tudós nevet megérdemelték, számra vagy tízenketten, következő szép foglaltasságokat tenni kötelességükké.

a) A philologiai osztály iparkodjék hasonlatosságokat keresni a magyar, német és franczia nyelvek között, melynél fogva valószínűbbé tétessék a nemzetek tervezett coalitíója.

b) A philosophiai osztály iparkodjék Pillersdorf logikájának a nyomára jönni, melynélfogva kimagyarázható legyen: hogy miért kér ő tőlünk tizezer forintot abból a százötven ezer forintból vissza, melyet ellenségeinknek adott; miért nem az egész százötven ezeret?

c) A törvénykezési osztály készítsen egy új közjogi kézikönyvet, egyszersmind disseráljon róla, valjon melyik szilárdabb közigazgatási rendszer? A mogyorófa vagy a kancsuka?

d) A historiai osztály írja meg a mai idők eseményeit a nélkül: hogy valakinek hizelkedjék.

e) A physiologiai osztály határozza meg, vajjon a forró ázsiai magyar vér eltűrheti-e a kamtsatkai climát vagy sem?

f) Az archaeologiai osztály keresse fel a magyarok eredetét s ha megtalálja, vigyen magával vagy tizenkét prokátort s inditson successionalis pört osztozatlan testvérek között.

g) A mathematicai osztály fejtse meg: hogy ha Austria adósságait senki sem fogja fizetni, ki fogja akkor voltaképen fizetni?

h) Az irodalmi és politicai osztály végre, minthogy nem létezik, ne tegyen semmit.

58.

Népek tiz parancsolatja.

Én vagyok a te urad: a nemzet; ki téged fölemeltelek.

I. Ne legyenek te neked idegen érdekeid én előttem.

II. Ne csinálj te nekem papiros-pénzeket, se semminemű hasonlatosságokat azoknak formájára, melyek odafen a bécsi bankban vagy odalen a fekete bankók alvilágában vannak. Mert én vagyok a te urad a nemzet, ki megfizettetem az apák adósságait a fiakkal harmad, negyed iziglen, mind azokkal, a kik engem gyűlölnék: de örök életet adok azoknak, a kik engemet szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.

III. A te uradnak, a nemzetnek nyelvét hiába el ne vedyed.

IV. Megemlékezzél martius 15-ről, hogy azt megünnepeljed.

V. Tiszteljed a te atyádat a nemzetet, és a te anyádat a hazát, hogy hosszú idejű légy ez országban, melyet a te urad, a nép ad te néked.

VI. Katonáinkat ne vidd idegen háboruba.

VII. Szálitsd le a só árát.

VIII. Gondoskodjál trónörökösről.

IX. Ne mondj részhajló ítéletet.

X. Ne kívánd a te szomszédjaidnak országát, ne kívánd a te alattvalóidnak szabadságát, sem ökrét, sem szamarát, sem semminemű táblabíráit, valamelyek a te alattvalóidé.

59.

Muszká tizparancsolat.

Én vagyok a te pápád a czár, ki téged kivetlek Sibiériába, a szolgálatnak házába!

I. Ne legyenek te neked idegen pápáid én előttem.

II. Ne csinálj te magadnak képeket a szabadságról, sem semminemű hasonlatosságot azoknak formájára, melyek odafenn Franciaországban, vagy odalenn Magyarországon vannak.

III. Alkotmányoknak, respublicának nevét nyelvedre ne vegyed.

IV. Megemlékezzél az adófizetés napjáról. A te uradnak a czárnak vasárnapja van ekkor. Háromszáz hatvannégy napokon munkálkodjál; hogy a háromszáz hatvanötödiken lefizethesd a mi-vel tartozol. Háromszáz hatvannégy napoknál böjtölj és koplalj a háromszáz hatvanötödik napon pedig ne egyél semmit, se magad, se fiad, se leányod, mert háromszáz hatvannégy nap alatt elkölté a te urad, a czár az eget és földet, s szüksége van a pénzre.

V. Tisztelj a kancsukat és akasztófát, melyet a te urad, a czár ad tenéked, hogy hosszú uralkodása legyen e földön.

VI. Ne tarts fegyvert.

VII. Ne lopd el a mi a czáré.

VIII. Kerüld a vegyes házasságot.

IX. Ne panaszkodjál a czár kegyessége ellen.

X. Ne kívánd azt, a mid nincs. Ne kívánj szabad földet, adóleszállítást, kancsuka-eltörlést; ne kívánj alkotmányt, sajtószabadságot, országgyűlést, emberek közti egyenlőséget, sem semminemű szabadságot, valami a szomszéd népeknek vagyon.

60.

A lánczhid utolsó lánczának felhuzása rosszul talált kiütni. A felvonó gépnek egy kereke eltört, s a több ezer

mázsás láncz az alatta levő hajó-hidra esett. Mondják: hogy ezen is voltak emberek. Nagyobb szerencsétlenség ez ideig tudva nincs.

Na majd fognak ezen nyargalni a táblabírák.

Lesz hire: hogy a lánczhidon még rajta sem jártak, már is leszakadt; hátha még B. táblabíró rámenne, három mázsás [hasával és harminczhárom mázsás irodalmi érdemeivel.

Lesz hire: hogy a láncz hid összedült, fundamentumostól felfordult. pokolra vált.

Nem akarja a táblabírák istene látni, mint állítják meg a nemes embert, hogy fizessen ezüst krajczárokat, midőn a Dunán keresztül megyen, azon a Dunán, melyet Árpád ló háton úszott át, s örökségbe hagyta azt táblabíró unokáinak.

Milyen jubilaum lesz erre a hirre, hogy a láncz hid összedült! Ez a szálla, a municipiumok szemében, ez a szeplője a nemesi szüzességnek, ez a láncz a privilegiatus nemzet lábain. Ez az ellenséges vár az ország közepében, mely által sarcz vetetik az egész nemzetre, gonoszabb mint török és tatár, mert az csak a parasztot gyötörte, ez a Bábel tornya elpusztult, belesett a Dunába, elnyelte a czethal...

Mint fognak összeesküdni a táblabírák: hogy soha rá nem teszik lábaikat ez ördög hidjára, inkább gyalog járnak a vizen, mint compostellai szent Jakab, inkább felkerülnek Esztergomnak, inkább átvitetik magukat azon ladikon, melyen ország-bíró ő méltósága fogja Charonként átszállítani a kárhozattól rettegeket.

61.

A ráczok Magyarországon.

Látványos spectaculum két szakaszban, trombita és dobzenével, ágyuzással, csoportozatokkal, görök tüzekkel és tableaux-kal. Irta az öreg ördög: magyarra feketesomáztta szent Jakab, macskazenejét szerezte Jellasics.

Első szakasz. A miniszterfutás.

SZEMÉLYEI:

Absolutismus. Európa koronás fejedelme.

Monarchia. Ennek édes leánya, egy kicsit festi magát.

Aristocratia. Ennek imádottja. Különben inas Absolutismusnál.

Statusadósság. Monarchia kisaszony vétkes szerelmének titkolt magzatja, különben jól felnőtt kamasz.

Jesuitismus. A fejedelem testvére.

Corpus Juris. Nagyhasú tekintély a táblabíró nemzetnél.

Urbarium. Líberiás hajdu ennek szolgálatában.

Censura. Hohér Absolutismus szolgálatában.

Devaluatio. Hazajáró lélek.

Municipium. Egy csoda, kinek ötvenkét szája van és egy keze sincs.

Respublica. Az új népvándorlás vezére.

Revolutio. A barrikád-csinálás rendes professora.

Constitutio. Egy börtönben tartott fogoly.

Democratia. Egy nyersnyakas paraszt, kivel az urak nem örömet kötnek ki.

Hungaria	}	Házaspárok, kik nem laknak együtt.
Transylvania		

Unio. Veszedelmes házasság-szerző.

Communismus. Egy rongyos léhűtő a ki a máséból szeretne élni.

Sajtószabadság. Egy mennyországi ördög, ki az embereket nem hagyja alunni.

Miniszterek, mint kengyelfutók, királyok és herczegek mint commis voyageurök; fél-negyed és ötödrész-mágánások; fekete bankók, veres bankók és régi két garasosak, Főpapok és nagy papok. Farkasok baránybőrbe öltözve. Törvényczikkelyek, decisiók és mandatumok, füstpénzek, dézsmák, kilenczedek, forspontok és robotok és olvasatlan huszonötök, dictiók, oratiók és repraesentatiók, táblabírák, szolgabírák, országbírák, és más egyéb megboldogult lelkek. Barricadeurok, sansculotteok, cocárdák és nemzeti szalagok, házi-adók, közteherviselések, népszabadság, veres tollak, jacobinus sipkák s több gonosz szellemek.

Történik a barrikádok között.

Második szakasz. A trojai fa-ló.

SZEMÉLYEI:

Mammuth király. A kancsuka birodalom fejedelme.

Absolutismus. Földönfutó szümüzött.

Monarchia. Ennek árvája.

Aristocratia. Egy savanyú ábrázat.

Statusadósság. A majorennitás napjaihoz közeledő siheder.

Corpus Juris. Egy bebalzsamozott mumia.

Municipium. Egy ötvenkétlábu csuda, kinek feje nincsen.

Pan Jelasics. Egy »kedves rebellis.«

Constitutió. Egy papirosra festett pecsenye.

Sajtószabadság. Damoclesi kard.

Liberalismus. Fordított köpönyeg.

Pragmatica sanctió. Pápista praedestinatio.

Camarilla. Hajdan kétfejű sas, most hétfejű sárkány.

Radicalismus. Eretnek a hívők és bizalmasok ellenében.

Unio. Örömanya.

Nemzetnagyság

Önállóság

Szabadság

Egyenlőség

} a délibáb gyermekei.

Minoritás. Egy törpe, kinek kezében fulánk

Majoritás. Egy óriás, kinek kezében pöröly

} vagyon.

Kozákok és illirek, bevert fejek, királyi billetdoux-k, ágyuk, kétfejű sasok, tajtékpipák, és armálisok, fáklyászenék, és népgyűlések, sok szavak és kevés kezek: ritka puskák és sűrű paragrafusok. Játék végén a Trojai fa-ló keresztül czipeltetik a szinen, csengő helyett egy pár republicanus a kötőfékjén, rajta ül az Absolutismus, kezében olajággal, fehérbe öltözve; a reverenda alól kilátszanak a kecskelábak. A fa-ló belsejében elrejtvezve 200 ezer fekete sárga kokárda a nemzeti katonaság számára, 200 millió statusadósság, háromszáz censor, háromezer pecso-vics, harmincz gőzguillotín, háromszázezer gályaláncz, félmillió kancsuka; a lovat hnzza 323 táblabíró. A diadalmenetet berekeszti négy zászlót vivő néptömeg. Egyik zászlón van írva: Éljen a szabadság. Ezt követi hatvan lánczra vert republicanus és vagy ötven farkas-guzsba kötött radical ujságíró. Másik

zászlón van írva: Éljen az egyenlőség. Ezt követi egy sereg megtépászott zsidó. A harmadikon: Éljen a testvériség. Ezt követi egy pár regiment olasz bevertt fejekkel. A negyediken: Éljen a békesség. Ezt követi egy légio ágyú és bombavető s más gyönyörű előkészület az olasz és francia háborúra.

Az egészet berekeszti egy pompás görögtűz; fáklyászene, törökmuzsika hallik. A »Gott erhalte« megzendül, a fa-ló ünnepélyesen beszenteltetik: egy régi pallossal négyet vágnak a világ négy levegője felé, az alkotmányra egy kicsit rá olvasnak, azután körösztot vetnek rá; mondanak dictiöt, irnak protestatiöt, pecsétet ütnek rá; neveznek ki főispánokat, és táblabirákat, s azzal a táblabíró nemzet a feje alá teszi a pragmatica sanctiot s aluszik nyugodtan, mint kinek a ládáját ellopták, de tudja hogy visszahozták, mert a ládakulcs a zsebében maradt.

S ezzel a comediának vége van.*)

62.

Szólnoki mellképek.

a la Lisznyai Kálmán.

* * — Amott ül keményen vitéz Bónis Samu,
Kinek beszédében sok tűz, kevés hamu. —
— Más felől mozog már Bernát Zsigmond szája,
Kapkod a mennykőhöz, mint egykor druszája. —
— Szelid tüdő arczczal csendesen paúzáł
Miniszteri székben az áldott Klauzáł. —
— Közfelkivánatra táblabíró Chyky
(Tán e titulusért párbajra nem hi ki?**) —
Óráł s dictumából nagy talentum ri ki. —
— De ha neki kerül a radikal Perczel,
Bárha eltalált is késni egy pár percczel***)
Tele Chyky urnak szeme szája Stercczel. —
— Csak te ne szólj bele szép fiam Repeczky,
Mert a tudománytól még te sem repedsz ki.

*) Iratott akkor, midőn az országgyűlés megszavazta az Olaszország ellen adandó fegyveres segítséget.

**) Azzal fenyegette az újságírókat (még akkor), hogy a ki ő rá élczel, azt megduellálja.

***) Előbb ő is a kormánypárton volt.

— Hát az ott kicsoda, ki mosolyg untalan,
 Szétnéz, coquettiroz és nem is hasztalan.
 Mindenki őt nézi, bámulja fent alant,
 Le a süveggel! ő Szemere Bertalan.
 — Ugy ült itten egykor elnökül Palóczy,
 Mint kisdedei közt rector Pesztalóczy.
 A felső táblánál szörnyen elnök Majláth
 Senkit sem bánt, de ha haragszik, majd ad.
 Miről nevezetes vitéz Német Albert?
 Szinte lerázta a falakról a maltert.*)")
 Voltam a mig voltam Cornelius Balogh,
 De most már azt tartom csak haza ballagok,
 Eljöttem szekéren, vissza megyek gyalog.***)
 Hasonlóképen járt spectabilis Kapi,
 Kinek dicsősége vala csak egy napi.
 Hát a két nép fia: egyik Szivák Miklós****)
 Másik Tácsics Mihály, a kit küldö Siklós.*****)
 Látod azt ki fölkel, — az óriás Besze.
 Azért, hogy nagy ember, van ám annak esze.
 Sajtszinű szakállal amottan ül Hajnik,
 Se jobbra se balra nem egy könnyen hajlik.
 Megfujja a kürtöt jó Kazinczi Gábor,
 A jobbik oldalon ő maga egy tábor.
 Egy kezében irón, másikkban a rovás,
 Valjon, mit registrál Ludovicus Kovács?
 Legvégire hagytam a javát: — Teleki.
 Soh sem kell ám ennek mondani: te! le! ki!
 Mert habár nincsenek is számos teleki,
 Belőle legdicsőbb követünk tele ki.*****)

*) Czelzás arra a beszédére: »Bár rázkódtatná meg szavaim e falakat«.

**) Megbukott az igazolásnál, előleges szereplés után. Mint szinte az utána követhető.

***) Szivák valóságos szűrös, kék dolmányos paraszt képviselő volt, becsületes, jó, okos ember.

****) Minthogy Tácsics semmi jogcizimen nem volt választó, s így választható sem lett volna, a Nagyharsányi község egy féltelket iratotta nevére, hogy a képesítést elnyerje.

*****) Biz ez egy kis plagium, de helyén van.

Van még egy, a kinek élte nem egy nyári,
 És mint sok más egyéb, nem oly lárifari. (Nyáry)
 Nevét rosz nyelvedre ne vedd charivari.
 Itt vannak továbbá Irinyi, Irányi,
 Erényi, Kerényi, Merényi, Korányi,
 Arányi, Virányi, Srányi, Csoltoványi.
 Kiknél szebbet, jobbat, nem lehet kívánni.*)
 Mindezeket irta egy lúdtoll calamus,
 Fogván az öklébe fráter diák Kalmus.

63.

A bécsiek is fényes deputatit lóditottak Innsbrucknak a pestiek is, felkérendők Ferdinánd ő felségét, hogy menjen kö-zibük lakni. Most válik el: hogy igazán Isten képe-e a király? tud-e egyszerre két helyen lenni?

Kossuth azt mondja: hogy legyen két királyunk. Egyik lakjék ott, a hol maga akarja, a másik lakjék ott, a hol mi akarjuk
 Madarász azt mondta rá: hogy egy is elég.

Mi pedig azt mondjuk rá: hogy mivel a magyar nemzet oly nagy mértében királysági érzelmű, legyen minden vármegyében egy. Teljék kedvünk. Az ausztriai házból úgy hiszem kitelik. Ha Németországnak lehetett harminczkilencz királya, miért ne lehetne Magyarországnak ötvenkettő?

Istenem, milyen aranyidő következnek Magyarországra!

Ötvenkét ország lenne belőle. Ötvenkétféle politicai harczmezeje ötvenkétféle színezetű pártnak.

Ötvenkét országgyűlés, ötvenkét külön miniszterium (minden ember hivatalba jutna), ötvenkét hivatalos Közlöny, ötvenkét Gyurmán Adolffal.

Ötvenkét vámrendszer, ötvenkét primás (Biharvármegyében persze kálvánista), ötvenkét királyi tábla.

Minden héten királyi névnap, vagy születésünnep, illuminatiók, rakéták, ágyúpuffogások.

Magyarországon, ha van 520 ezer nemes ember, minden 10ezredik lenne palatinus, országbíró, főlovászmester, főfűtő-mester főszakácsmester, főpinczemester, s több eféle mesterember.

*) Ez már csak az akkor divatba jött egy hangon perdülő névalkotásokra czéloz.

Minden ezredik lenne miniszter, minden századik lenne követ, minden 10-dik generális; minden negyedik consiliarius és minden második gróf vagy báró.

És minden monarchiában volna egy residencialis Stadt Ofen, hol az egész világ németül beszélne és a táblabírák sarkantyús csizmában járnának.

Minő corpus juris teremne ez összes ötvenkét országban! Rágondolni is gyönyörűség.

64.

A Pesti Hirlap szerint azon hirre, hogy a magyar miniszterium megbukott, Bécsben rögtön felszöktek a statuspapirok a rendes keletárra. Ejnye! be könnyű volna így a németet megcsalni.

A miniszterium egy pár hétre elbujna, azt mondanók: hogy n i n c s, nem tudjuk hová lett?

Erre a hirre rögtön felmenne a papirosok ára; minden öt pengőst 16 huszassal váltanánk vissza; mi nyakra főre beváltanók minden papirosainkat s akkor hirtelen előtűnne megint a miniszterium!

Az az egy pár heti pauzálás megsem látszanék a közügyekben.

65.

L a s s a n j á r j, t o v á b b é r s z.

Már hiszen a mi a lassan járást illeti, nem hiszem: hogy akadjon nemzet a hold alatt, mely a concurrentiát velünk kiállhassa.

S ha a példabeszéd igaz volna, ez óta Magyarországnak meg kellett volna kerülni a földet.

Száz esztendő kellett neki: hogy a misébe bele tanuljon. Ezer esztendő, hogy észrevegye: hogy a világon van. Háromszáz esztendeig tudott türni és várta: hogy a német megjavítsa magát, s mikor egy rántással ledobta a nyakáról, négy hónapig egyebet sem tett, mint maga magát bámulta.

De ne menjünk olyan messze: Csak vegyük ezt az elmúlt négy hónapot.

Tizenkét nap kellett a királynak arra: hogy nevét aláírja, minden betűre 24 óra.

Két hét az országgyűlésnek arra, hogy feloszlása után széteszholjon.

Két hónap a hivatalos lap szerkeztésére.

Három az országgyűlés összehívására.

Három a katonaság felesketésére.

Öt a bankók nyomtatására.

Egy hónap verificalásra, másik hónap bizalomszavazásra, harmadik hónap elbucsuzásra.

De már így nem félek: hogy valaha elveszünk. Mert ha az egész világ elpusztul és elvész, nekünk még akkor is hátra kell maradnunk egy pár századdal s hiszem: hogy a föltámadás trombitájára, a ki legutoljára ébred fel, az magyar táblabíró leend és a legelső szó, a mit exseptivául kimond a nagy álom-háborító ellen: »mindazonáltal.«

66.

Mint lehet jelenleg Pesten öt pengő forintból úri módon élni véghetetlen időig, úgy hogy utoljára még az embernek az öt forintja is megmaradjon?

Reggel elmegy akármelyik kávéházba, kávézol nyugodtan, pálinkát is kapsz ha kell; mikor menni akarsz, oda adod a pin-czérnek az öt forintod. Az savanyú képet fog csinálni, egy ideig vakarni fogja a fejét, azután kivallja: hogy nincs apró pénze, nem tud váltani; arról te persze nem tehetsz: a kávé megittad, egészségedre vált, az öt forintot elteszed s még te káromkodhatol.

Ugyanigy fogsz tenni, a hol szivart vásárolsz, a vendég-lőben, a hol ebédelsz, a fagyaldában a hol uzsonnázol. Az öt forintodat sehol sem váltják fel. Inkább mindent ingyen adnak.

Másnap ugyan ezt a manoeuvret veszed elő, arra vigyázva, hogy soha sem mégy olyan kávéházba, vendéglőbe stb. a hol már egyszer voltál. Mindenütt elengedik a fizetést s még kérni fognak, hogy ne haragudjál.

Egy idő óta oly ritkaság nálunk az ezüst pénz: hogy ha valaki közhelyen többet tud előmutatni négy huszasnál, mindenki otthagya asztalt, biliárdot, és ötöt rohan bámulni, mintha eleven krokodilust mutogatna.

Még csak egész huszast is csak imitt amott halászhatni el,

többnyire egy huszas fejében kap az ember két ötöst, három greslit, meg egy vastag krajczárt s négy kiadott tizes között, nagyon nagy szerencse, ha három nem lyukas.

67.

A Vasárnapi Ujság azt mondja: hogy tiszteli, becsüli ő a boldogságos szüzet, de még is jobban szeretné, hogy ha a magyar czimert láthatná uj huszasainkon.

Lássa ön tisztelt szerkesztő úr, ez nem lehet.

Nem lehet először, mert akkor itt a földön senki sem fogadná el a magyar ezüst pénzt: mind a nyakunkon maradna.

De hát még odafenn a mennyországban mekkora resensust csinálnánk vele!

A szentek, a martyrok, a pápák lelkei, a canonisalt királyok, az elevenen mennybe ment próféták, az arkangyalok, és minorum gentium angyalok, egy szóval az egész mennyországi aristocrátia, hogy felzendülnének ellenünk!

Azt mondanák: hogy mi még a mennyországba is respublikát és jogegyenlőséget akarunk bevinni, hogy mi még a más világon sem akarunk igazhivők és eretnekek között különbséget ismerni, hogy mi azt prédikáljuk: hogy a ki embernek született, ne imádtassa magát emberekkel; s ki Istent akar játszani az emberek között, ne egyék, ne igyék, hanem tömjén füsttel éljen; pedig lássa ön: ez által sokat vesztenénk. Meglehet: hogy még a Jéruzsálemi királyság is oda lenne.

68.

Magyar bankjegyeink végtére valahára megjelentek. Két miniszter készítette, három metsző metszette, hét nyomda dolgozott rajta, három hónapig csinálták; még is lefelejtették róla a mi meglehetősen lényeges állapot: a kibocsátás határpontját.

69.

E napokban a szeretetreméltó öreg urnak, kinek neve Osztrák birodalom vagy lakodalma lesz, vagy halotti tora. *)

Ha férjül megy az uralkodásra termett Germaniához, papucs alá jut.

*) Ez a frankfurti parlament akkor nevezetes harcrai alatt iratott.

Ha vonakodik, meghal és száll alá poklokra.

Mind a két eset örömnép mi ránk nézve, régóta szenvedő mostoha fiaira.

Illő tehát: hogy az örömnépet régi szokás szerint hét országra szóló lakomával koronázzuk meg s erre mint bucsúlakomára, híjuk meg az öreg tátit, ki bennünket háromszáz esztendeig traktált a katzentischliről; hadd lakjék jól utoljára a más emberségéből s azután járjon Isten szent hírével!

Ha tehát meg nem bántom a gyámsága napjai alól kiszabadult nemzetet, elkészítettem volna a Speiszedlit, a mint következik. Ha valaki jobbat tud ajánlani; nem bánom: retirálok.

Levesek.

1) Korhelyleves. (Végy háromszáz külföldön lakó magyar mágnást, detto háromszáz regalistát és absentistát; vágd négy felé.)

2) Zöld leves. (Fogj meg kilencz megyei oratort, hagyd őket beszélni, mig ki nem fáradnak s leveded illendőképén meg nem zöldül tőle.)

3) Muszka leves. (Végy szibériai jéghegyeket, olvaszd fel kiontott lengyel vérben s verj huszonötöt kancsukával a talpára, a kit hozzá ültetsz.)

4) Fekete leves, németül: Prügelsuppen. (Végy egy általános néplázadást, főzd össze XVI-ik Lajos emlékével, apríts bele 12ezer millió statusadosságot s főzz bele egy kis illuminatiót, hogy nagyon keserű ne legyen annak a ki megiszsza.)

Assiettek.

Egy tál lefőzött pecsovecs: hivatalból kicseppenés mártásában.

Egy tál felsült táblabiró: nemzeti garnirunggal.

Páczolt ökörnnyelv: »pártoljuk« és »maradjon« mártásban.

Vastag ételek.

B* táblabiró urnak egy közkívánatra tartott dictiója, mint boeuf a la mode.

Liberalis árticsóka: phrasis haché faché-val.

Tengeri rákok, táblabiró politicával töltve.

Becsináltak.

Grillirozott birkafejek. (Szedd össze a Jella-sichnak fáklyászenészetteket, hiteds el velök: hogy egy rácz megeszik tiz magyart s így tálald fel.)

Kopófülek a la barátfülek: (fogj össze két száz polizei-spitzlit, vágd le a füleiket s tedd fel a gazdájuk elé.)

Intricus liba máj. (Végy egy élemedett udvarhölgyet, engedj neki álmodni egy kicsinyt, páczold be nagyravágyással, hizlald embervérrel, sózd meg népek átkaival s ha meghal, balzsamozd be szivét és gyomrát s építesz neki mauzeolumot.)

Tésztások.

Tirol-i rétes, camarilla falatokkal töltve.

Olasz macaroni. (Küldj negyvenezer katonát Olaszországba s várd meg mig azokat ott macaronivá aprítják, akkor légy nagylelkű, s küldj másik negyvenezeret, a kik visszahozzák.)

Fordított kása. (Végy félmillió megtért pecsovicsot rakd őket hivatalba s vigyázz: hogy meg ne égesse a szádát.)

Barátfülek: (tout a la nature.)

Püspökfalat; (papi jószágok elvételének félelmével.)

Plumpudding a la monarchie. (Végy kilencz nyomoruságban élő népet, főzd ki a zsirját s hintsd be sötétséggel, rakj fölibe papokat és főrendeket, hints rájuk egy réteg titulust, tedd fejükre a trónt, ültess bele egy mézeskalács-bábot, s támogasd meg szuronyokkal és kötd meg lánczokkal, hogy el ne düljön.)

Sültek.

Systematicus tekenősbéka. (Süsd meg a táblabíró politicát, tégy hozzá logikát, és szerecsendió virágot, rakd körül okos gombával és ne egyél belőle.)

Egy tál fekete sárga császármadár.

Egész bárány lefőzve. (Ezt legjobban tudja készíteni a Martius. Célzás egy hasonló népszónokra.)

Tolnai szarvas czimer a la Alvinczy (nemzeti szalmalángnál megpirítva.)

Foglyok kirántva: (tudniilik: statusfoglyok, kirántva tömlöczeikből.)

Fontolva haladó csigák.

Udvari keresztes dámák: (mint schnepfek.)

Torták.

Keserű mandulatorta: (köztehverviselés és jog-egyenlőség mintájába öntve.)

Olla potrida a la corpus juris: (összetépett armálisok, elavult privilégiumok, tyukodi fűtykösök, diplomák, nemesi-czimerek, longae litis pörök stb.)

Végre jön a püspök ital.

És legvégül mint illik a fekete leves (lásd 4. szám alatt).

70.

Bizalmi hévmérő.

40. fok. Forrpont. Az 1848-dik III. Törv.-cikkely kihirdettetik.

Ünnepélyes proczessiók zászlókkal és fáklyákkal, gratuláló dictiók, népgyűlések, cocárdák, vörös tollak és égrevigyorgó boldogságos arczok.

39. fok. Sajtószabadság.

Placatumok minden utca-szegleten, vörösek, fehérék, zöldek: némelyik nagyon is zöld; proclamatiók tele hadizenéssel, meg nem történt ujságok, kardcsörgető versek, puska- ágyu-ropogás: papirosra festve. Ellenséget nem találván, mindenfelé győzedelmeskedünk. Viczczek a censorokra.

38. fok. Népszabadság; urbér elengedés.

Háromezer földesur örömtől ragyogó arczczal hirdeti jobbágyainak: hogy többé nem szolgálnak nekik.

Az ajándékot adók igen nagylelkű, az ajándékot kapók pedig igen savanyu képeket csinálnak. Amazok gondolnak a kármentesítésre, emezek pedig nem tudják: hogy a török jön-e, vagy a tatár?

37. fok. Magyar színek.

A pántlika-árusoknak nagyon jól megy.

36. fok. Lutrik bezáratása.

Mindenki várja, hogy mikor mond a császár kridát?

35. fok. »A miniszterium a hadügy kezelését átveszi.«

A budai várparancsnok eldug 30 mázsa lőport s nem akarja felnyitni az arsenált.

34. fok. A németek lejönnek Bécsből csókolózni.

A nemzeti színház kivilágittatik, zászlók adatnak cserébe.

33. A Martius valamit mond.

Harminczezer nemzetőr kiáll a papiroson a miniszterium védelmére.

32. fok. Hivatalok osztogattnak.

A miniszterelnök kapuja előtt egyik hintó a másikat éri. Vannak elégyült és elégyületlen arcok.

31. fok. A hadügyminiszter megérkezik Olaszországból.

Jubileum. Mind azt hiszszük: hogy már most magyar hadseregeink is utána jönnek.

30. fok. Király ő felsége megkinálja a hű magyar nemzetet kétszáz millió statusadóssággal.

A hirlapok kirántják a papiros kardot, s azt mondják: nem! soha! semmit!

29. fok. Az Unió Erdélyországgal megtörténik.

Te Deum laudamus. Mindenki hiszi: hogy már most olcsóbb lesz a só.

28. fok. Kétszázezer nemzetőr fogadást tesz az utolsó elhulltáig védni a hazát.

Mindenik azt hiszi: a z az utolsó én lesz ek.

27. fok. Hire támad, hogy a székely katonák már megindultak.

Mindenfelé csak székelyvitézségről hallani anekdotákat.

26. fok. Deputatiók jönnek Bécsből, Párisból és Sztambulból a magyar nemzet rokonszenvét kikérendők.

Deputatiók küldetnek vissza a rokonelvű nemzeteket a magyarok segítségéről biztosítandók.

25. fok. Az olaszok folyvást győzedelmeskednek.

Az ellenzéki körbe IX. Pius pápa rendes tagnak bevétetik. (Valóban így volt. J. M.)

24. fok. A *pragmatica sanctio* ellen beszédek tartatnak.

Az emberek egymásra néznek s azt kérdik: ki az?

23. fok. A Felsőcsásár Bécsből elutazik, nem tudni hová.

A jó magyar nemzet kosztot, quartélyt ingyen kínál neki, csak jöjjön ide.

22. fok. Zágrábban valami krawall történik.

A táblabírák azt hiszik, hogy pipaszárral szét lehet verni az egészet.

21. fok. A kétfejű sasok repülni tanulnak.

Szerencsés utat kívánunk nekik.

20. fok. Az Ypsilonok ünnepélyesen kiküszöböltetnek.

Chyky táblabíró áldozatokat tesz a hazáért, de hisz örömet hagyja elvérezni ypsilonjait, mert ez a hon üdvéért történik.

19. fok. Az egyenlőség elve polgári és vallási tekintetben kimondatik.

Melynek következtében miniszteri parancsnál fogva csakugyan be is záratnak — Kassán — a zsidó boltok.

18. fok. Pesten elhatároztatik: hogy házbér nem fog fizetődni.

A kormány nem egyez a petitióba. Ez kissé megingatja a bizalmat.

17. fok. A »Budapesti Híradó« nem tudja hogy mit beszéljen?

Sokan azt hiszik, hogy megtért.

16. A nemzetőrök kirendeltetnek fáklyászenékre fáklyát vinni.

Nemkülönben bizalmat szavazni a hatvani utcában. (A miniszterelnöknek. Ekkor még nagy barátságban voltunk a Martiussal. J. M.)

15. A macskazenék divatba jönnek.

A magyar nép kezdi a nagy nemzetek civilisált szokásait elsajátítani.

14. Báró Lederer macskazenét kap. (Budai várkormányzó volt. Hires pörcset lett e macskazenéből. J. M.)

Báró Lederer egy pár macskazene - dilettnanst agyonveret. A barricadok nem akarnak sikerülni.

13. fok. A katonaság felesküszik az alkotmányra.

Nagy ünnepély, mézeskalácsot árulnak, mindenki hiszi, hogy ezzel még van mentve a haza.

12. fok. Ő Felsége hosszú levelet ír az ő horvátjaihoz, Jellasicht

ünnepélyesen leteszi hivatalából s hazaárulónak nyilatkoztatja.

Magyarországon nincs ember, a ki ne hinné, hogy no most Jellasicznak vége, fejét veszik, felakasztják, a horvátok meg fognak ijedni.

11. fok. Neveztetnek ki számtalan tisztek számtalan zászlóaljához.

Magyar ember szentül hiszi, hogy azok a zászlóaljok csakugyan léteznek valahol.

10. fok. A katonatiszteknek megengedtetik bajuszt eresztetni.

Ez hatalmas coup d'état volt, mondja magában a táblabíró.

9. fok. Magyar pénzek veretnek.

Lesz tehát a miről bennünket megemlegessen a maradék!

8. fok. A Közlöny csatahíreket közöl.

Vidéken azt hiszik, a kik a Közlönyben hisznek, hogy a magyarok vasból, a rácok pedig vajból vannak.

7. fok. Rettenetes sok magány hír kószál.

Elesett tizezer rác, két annyi elfogatott, három annyi a Tiszába fulladt, Jellasic fogva van; a préda felszámíthatatlan; a magyarok közül a veszettség, egy lovas, két gyalog, három sebesült. Egy kapitánynak keresztül lőtték sisakját. Egyéb baj nincsen. A táblabíró hisz és üdvözl.

6. fok. Az országgyűlés pedig összeül.

Könnyebben lélezkzik az egész nemzet. Szép szavakban nem lesz fogyatkozás.

5. fok. »A kétszázezer katona és 42 millió adó heventében megszavaztatik.

Országos jubilaum. Magyarország boldogsága alá van írva; az édes kedves optimisták azt hiszik, hogy e kétszázezer vitéznek egyéb dolga sem lesz, mint Magyarországot megvédelmezni.

4. fok. A minoritás végképeni eltörpültetése.

A táblabíró másodszor hisz és idvezül. A táblabíró harmadszor is hisz és idvezül.

3. fok. A király megígéri: hogy Budára jó lakni.

A jólelkűek azt hiszik: hogy már építik is számára a királyi lakot.

2. fok. Mészáros Lázár le megy a ráczok ellen.

Mindenki hiszi: hogy addig vissza sem jó, míg őket szét nem veri.

1. fok. Az országgyűlés két nap disserál a pálinkafőzésről.

Ez már aztán a parlament, gondolja magában Bárány táblabíró.

0 fok. Rosz hírek és jó hírek.

A politica rendes kosztosai nem tudják: hogy mit higgyenek. Országos sem ide sem oda.

1. Minus! Zágrábban leteszik a királyt.

Mi a tatár? nem akasztatja fel őket a miniszterium?

2. Megégetik a Nádor arczképét.

Ezeket sem akasztatja fel a miniszterium?

3. A ráczok pusztitnak mindenfelé.

Hát már senkit sem akasztat fel a miniszterium?

A táblabíró restelkedni kezd.

4. Az olasz ügyben veszt a baloldal.

A jobboldal nem igen látszik dicsekedni a győzelemmel.

5. A katonaság nem akar engedelmeskedni a magyar kormánynak.

A táblabíró nép elereszti fülét farkát, s gondolkodóba esik.

6. A katonaugy nem úgy üt ki, a mint hittük. A fekete-sárga zászlók, a kétfejű sasok, a rexum linxum, a fehér frakk és mogyoró-pálcza visszajönnek.

A táblabíró kiveri pipáját s azt mondja: hogy de már ez furcsa.

7. fok. A szent-tamási ütközetet elvesztjük, a katonák a nemzetörököt szidják, a nemzetörök a katonákat: az ujságírók mind a kettőt.

A táblabíró haragszik, de nem meri magának megvallani, hogy kire?

8. fok. A statusadósságok elfogadtatnak.

Országos káromkodás, a nemzet csóválja a fejét. A táblabíró nyugodtan várja: hogy csakugyan te-

remt-e az Isten semmiből valamit? Magyarország
üres ládájából kétszáz millió forintot?

9. fok. A kormány odaengedi a horvátoknak Horvátországot, a
ráczoknak a Bánátot, az oláhoknak Erdélyt, a tótoknak
Felső-Magyarországot, a németeknek a királyi városokat.

A táblabíró félni kezd: hogy ha ez így megy,
egyszer majd előkerülnek a Marahánok és Dákok
utódai, s úgy visszakövetelik Kecskemétet és a Kun-
ságot, hogy jobban sem kell.

9. fok. Radeckzy minden újságíró-t felakasztat, az ártatlan Köz-
lönyét kivéve,

Patrona Hungariae ora pro nobis!

10. fok. Magyarország alkotmány helyett kap kancsukát, a hi-
vatalok németekkel töltenek be. Az ország adó alá vet-
tetik, a kaputos emberek fejére díj szabatik.

Vannak, kik gyanakodni kezdenek, hogy aligha
mennek igen jól a dolgok. Azonban még ez csak
sejtelem.

11. fok. Kimondatik: hogy ezentúl Magyarországot Colonia
Sclavának fogják nevezni: Jellasich kineveztetik pro-
preatornak. *)

A táblabíró szeme egyszerre felnyílik, károm-
kodnék, de nem ér rá. Bújában az egész nemzet el
kezd verseket írni, keservesnél keservesebbeket.

12. fok. Következik Szibéria.

Ott pedig hideg van.

71.

Probáljátok csak az alföldi emberrel elhitetni: hogy jön
a rácz; azt fogja rá mondani, hogy ő azt a sipkájával leborítja.

Probáljátok a kunokkal, hajdukkal elhitetni, hogy bizony
bátor legények azok a ráczok is, hogy egy nap alatt sánczot
hánynak maguk előtt: hogy igen jól lönek, s esőt és zivatart, és
napszurást ki tudnak állani, ti se legyetek hát lusták, hanem
keljeteek föl; mert az ellenséget nem győzi le megvetés; meg sem
merem mondani, hogy mit kapnátok érte?

*) Sajnos, hogy ez a jövődülés, a mi csak tréfának volt szánva,
olyan komolyan megvalósult. J. M.

Mit tettünk a legveszélyesebb időkben?
 Mindig kibeszéltük, a mit tenni akartunk.
 S soha sem tettük azt, a mit kibeszéltünk.
 Ez aztán nem vers, hanem igaz.
 Ha még e philosophiának soká lesz kelete, megérjük,
 mitől isten és saját jó voltunk őrizzen meg bennünket: hogy
 Intra Hungariam non est vita.

72.

Variációk e téma fölött: a király beteg.*)
 A király az Isten képe. Hát az Isten képe beteg?
 Ha az Isten beteg volna, a nap elvesztené fényét, a csillagok megfagynának, a föld nem hozna virágot, az ég kék helyett zöld lenne, a hegyek tüzet okádnának, a holdból piros vér folyna, a tejút megfeketülne s égő üstökös csillagok járnak keresztül kasul a világot. Akkor volna a pokolban drága dolog!

Hátha a földi Isten megbetegszik; ne legyen-e az is nagy-szerű?

Ne érezzék-e a népek keservesen: hogy a király beteg?

Ne folyjon-e a népek szivéből piros vér, szemeikből égő könny? ne legyen-e szabadságok letiporva; mert a király beteg?

Ne érezze-e meg egy egész ország fogcsikorgatással: hogy a király beteg?

Ha egy embernek feje fáj, nyakára tesznek flastromot.

Ha egy nemzetnek feje beteg, a nemzet nyakára tesznek érte jármot.

Ha az embernek a feje fáj, nádályokat raknak keblére, s karján eresztenek vért?

Ha egy nemzetnek a feje fáj, a nemzet keblére kell rakni a nádályokat, a nemzet karján kell eret vágni?

Miért van hát az embernek feje? Azért: hogy legyen a kalapját hová tenni?

Imádkozzatok: hogy a király ne legyen beteg!

Doctor camarilla elkészítette a recipét: imádkozzatok.

*) Iratott e czikk azon keserű benyomás alatt, midőn az országgyűlés küldöttei, kik ő fölségét meghívák Budapestre, azzal a hírrel jöttek vissza, hogy a király nem teljesítheti az ország ez ohajtását, a mitől pedig a kitört véres viszály megszüntetése függött: — mivel beteg.

Kétszáz millió statusadósság ezüstben aranyban, az első orvosság: adjátok meg és imádkozzatok!

Kétszáz ezer katona, frakkban, német lábon, a második orvosság. Adjátok meg és imádkozzatok!

Kétszázezer pecsovecs és jezsuita, mint magyar hivatalnok, harmadik orvosság: vegyétek be és imádkozzatok!

Pénz és hadügyi tárczák; negyedik orvosság. Adjátok vissza és imádkozzatok!

Pragmatica sanctio, ötödik orvosság; higgyetek benne és imádkozzatok!

Alkotmányos szabadság, porrá törve és elpárolgatva: felejtsetek és imádkozzatok!

Háromszáz democrata feje, mint hideglelést üző labdacscs Hetedik orvosság. Vágjátok le és imádkozzatok.

Hogy a király gyógyuljon meg! Hogy az Isten képe ne legyen beteg, hogy a nemzet feje ne gyöngéledjék.

73.

Ezennel közhírré teszszük: hogy ha mi egy tarokkártyát ketté vágunk s arra ráírjuk: hogy egy forint, az azonnal pénz. A ki el nem fogadja, azt felakasztatjuk.

Gaymüller
financ.

Báró Jellachich, ia
Pannonia királya (P. H.)

74.

A legelső magyar proclamatiókat a katonasághoz Hajdu János huszár osztotta ki Lembergben.

Ő egy lengyel utastól kapta azokat, oly utasítással: hogy csak magyar katonáknak adjon belőle.

A jó huszárok aztán elvitték egy ősz öreg strázsamesterükhöz a kapott nyomtatványt s kérték, hogy olvassa el nekik; két nap alatt megtanulta mindegyik a mi benne volt könyv nélkül; s harmad nap megszökött Lembergől valamennyi.

Hanem szegény Hajdu Jánost elcsípték, hadi törvényszék elé állították s elítélték tizesztendei fogságra.

Történt azonban, hogy egy transport katonaságnak olasz tisztje meglátta a kezébe adott foglyot s őt maga elé rendelvén kérdezé: hogy hova maradt a regementjétől?

Ő felelé: hogy ezrede Magyarországra ment.

»Hát kend ilyen amolyan adta szedte vedte, káromkodék a tiszt, mért nem ment vele? mit eszi kend itt hijába a lengyel kenyeret? takarodjék mindjárt haza! erre amarra teringette.«

Hajdu János uram alig akart hinni a füleinek, s azt felelte: hogy köszöni.

Hát a lova hol van kendnek?

Hát megkövetem, lovon mehetek haza?

Ejnye hát még kend azt sem tudja felérni ököllel, hogy a ki huszár, az lovon jár?

Szegény Hajdu János alig tudta magát tartóztatni, hogy kezét ne csókoljon az áldott tisztnek, az pedig még egyszer hatalmasan összeteremtettézte katonái előtt, adott neki egy pár forintot s fegyveres erővel kísértette a határszélig, megparancsolva, hogy vissza ne merjen jönni!

Nem is állt meg a jó ember, míg az ezredéhez nem ért.

Hanem azt az olasz tisztet a hányszor említi, mindannyiszor megemeli a süvegét.

75.

* * * Fiam, ha háboruba mégy, e következő dolgokra figyelmezz:

Soha se számláld meg az ellenséget, mert az aequatiókat nem a háboru számára találták föl.

Soha se fuss az ellenség elől, mert kimelegedel s tüdőgyuladást kapsz s abban halsz meg.

Soha se fordulj meg a golyóbis előtt, mert annak mindegy, akár hátul talál, akár elől.

Soha se vigy pénzt magaddal a csatába, mert mindig azon lesz az eszed.

Soha se zörgess, ha be van zárva az ajtó, hanem menj be az ablakon.

Soha se kérdezd, hogy miért? ha neked parancsolnak; soha se felelj, hogy miért? ha te parancsolsz másnak.

Soha se egyél magad elébb, mint a lovad; mert te ülsz rajta, nem az te rajtad.

Soha se kérj és soha se adj pardon't. Nem vagy te császár, hogy kegyelmet osztogass, ellenfeled sem az.

Soha se bántsál a közkatonát, míg tisztet látsz magad előtt.
Csak az arany paszomántra célozz.
Néma légy, ha sebet kapsz ; süket légy, ha sebet adsz.
Igy aztán csak megélsz.

76.

* * Bécsből írják: hogy nagyszombati veszteségünk öröme Jellasics a Burgban tánczestélyt adott.

Ugyanezen levelezőnk megjegyzi, hogy a horvát tisztek igen jól tánczolnak s Jellasics maga nem csak a walzerben ritkítja párját, de még a hegedűben is virtuoz.

Ugyanis a szünóra alatt felragadva egy hegedűt az orchesterből, azon a legügyesebben hegedülte el az egész Ernani ouverturét.

Kérték a jelenlevő hölgyek, hogy huzzon egy nemzeti horvát nótát, a pákozdi hős engedett az unszolásnak s húzott egyet, a melyről azt mondták, hogy igen szép.

Jelenvolt levelezőnk írja, hogy az nem volt egyéb, mint Egressy Béninek a Tiszaparti csárdása. Alkalmasint nekünk tanulta be a szomszéd s itt Pesten akarta elhegedülni s most Bécsben horvátnak mutatja be.

77.

Rövid időre közönségüinktől bucsút veszek.

A csaták végeig s ez úgy hiszem rövid leend.

A hazának szüksége van karom erejére s én nem ismerek előbbvaló érdekét, mint hazámét.

Ha vissza nem jövendek, lapomat Ludasy Mór fogja az év végéig szerkeszteni.

De hiszem Istenem: hogy látnom kell Magyarországnak függetlensége kivívását.

Hiszem Istenem: hogy az égbekiáltó gazság nem fog diadalt ütni az igazak elvesztén.

Hiszem Istenem: hogy ama gyűlevész nép, mely még rabolni is gyáva, ha szembeszállandunk vele, a vérig bántott nemzet egy kézütésétől földre hulland, mint az őszi légy.

S akkor fölemelt arczczal térendek újra vissza.

Ha ott maradnék, meg ne sirassatok.

Ha elesem s a haza veszt, sirassátok meg a hazát, s azokat, kik benne élnek, ne azokat, a kik meghaltak.

Ha elesem s a haza győz, örüljetek s meg ne bántsatok az Istent a fájdalom könyüivel.

Adjon Isten szebb napokat.*)

78.

Édes apám: kérdé egy kis kecskeméti magyar fiu, háboruba menendő apját: hoznak-e azok a horvátok magukkal kis fiukat is?

Minek neked azok a kis fiuk kis szolgám?

Hát én meg majd akkor azokkal a horvát gyerekekkel verekedem.

79.

Meglát egy vidéki atyánkfia egy huszártisztet teljes parádeban. Odamegyen hozzá s bámulja sokáig czifra öltözetét.

*) A történelmi igazsághoz való ragaszkodásból megjegyzem, hogy én bizony az egész harc alatt se karddal, se puskával semmiféle hőstettet nem követtem el. Boldogult jó apám is insurgens hadnagy volt a napoleoni hadjárat alatt: volt egy kedvencz fringiája; a miről egyszer azt kérdezém tőle: »édes apám, vágott-e le azzal sok francziát?« mire az én lelkeni apám azt felelte: »fiam; ha oda jött volna hozzám, bizony levágtam volna.« Ez volt az én harci devisem is. Családi czimeremben is egy ágyús vitéz van. Legelső ősöm sem engedte az ellenséget közelebb jönni magához egy ágyulövésnyinél. Nekem sem volt részem másforma verekezésben, mint a hol ágyuznak. A halálra komolyan el voltam szánva mindig, de a forrójába a verekezésének nem kerültem bele soha. Tehát a harci babérokbul egy levéltre sem tartok igényt.

Azon expeditio, melyet itt jelzék, Jellasics betörésekor az alföldi népfelkelés rendezése végett indult meg Kossuth vezetése alatt. Kísérték őt Egressy Gábor, Csernátony, Rákóczy, Lopresti Árpád, s velem együtt még többen: kinek feladatuk volt a kormány vezérét megtámadtatás esetén megvédni s ha kifáradna, a népgyűléseken felváltani. Nem támadta azonban meg senki, s nem fáradt ő ki soha. Bámulatos volt a hatás, melyet szabad ég alatt tartott szónoklatai az alföldi nagy városok népében felkeltettek. A nép tömegestül ragadt fegyvert, s néhány nap alatt ötvenezer embert s e közt két ezer felszerelt lovat állított ki. Kossuth kifáradhatlan volt s mindent megmozdított az önvédelmi harcra. Holdmezővásárhelyen kapta meg Rózsa Sándor folyamodását bünbocsánatért, ki »szegény legény« társaiból több száz főnyi szabad csapatot ajánlkozott szervezni az aldunai ellenség ellen. Rózsa még akkor csak kalandor volt, nem aljas rabló; s az

Leginkább látszott figyelmét magára vonni a töltéstartó szájára aplikált rézoroszlánpofa. Végtére megszólal.

»Ugy-e bizony kérem ez ő felségének a képe?«

»Az ám; volt a felelet.«

»Ugyancsak megvénült.«

80.

A szegedi várbörtönből kiszabadított rejtélyes status-foglyok, (többnyire olaszok) Kossuthnak egy szép faragványt készítettek emlékül. Kossuth a muzeumnak ajándékozá e tiszta sziv nyújtotta hálaoltárt.

Szegény emberek, mennyit szenvedtek és mennyi idő óta!

Némelyik azt sem tudja miért fogatott el s miért kinoztatott éveken keresztül?

Többnyire a legjobb családból való férfiak.

Egy orosz porkolábjuk volt nekik.

ajánlott szolgálat megérte a bünbocsánatot. Én vittem azt meg neki Fél-egyházára. Innen Pestre volt küldetésem Nyáryhoz, ki azonban attól a hirtől, hogy jövünk a Tisza mellől ötvenezer emberrel, épen nem volt elragadtatva: azt kérdezte: »hát kenyeret hoztok-e nekik?« A pákozdi csatához már csak a fegyverszünetkötésre értem.

Pedig Kossuth terve hasznavehető volt. (Ezt nem én mondom, hanem egy hadászati tekintély: Rüstow.) Az ellenfél mellékhadoszlopai ellen nagy népfölkelési tömegeket állítani fel, s a helyett a velük szemközt álló hadtestekből a rendes katonaságot mind a feldunai hadsereghez vonni s azzal az ellenfél főerejét, Windischgraetz hadseregét verni le. De nem fogadtak neki szót, minden egyes hadtestparancsnok azt állítá, hogy az ő állása a legfontosabb, nem nélkülözheti a rendes csapatokat.

A bécsi forradalom kitörése után Kossuth kettőnket Csernátonyval felküldött Bécsbe, az ottani felkelő csapatok vezérét felszólítani, hogy erélyes támadással segítsenek a már akkor a határon álló magyar hadseregnek s szorítsuk két tűz közé az osztrákot.

Útközben Komáromba is be kellett térnünk, az ottani várparancsnokot Majthényit felszólítani, hogy minden nélkülözhető rendes csapatot és különösen tüzérséget küldjön a Lajtha melletti táborba. Minő látvány volt az rám nézve! mikor éjjel holdvilágnál megérkezünk Komáromba egy ideiglenes tutajhídon át; mert a rendes híd is elpusztult; szülötte városom egészen le volt égve; kormos falak egész utcaszámra. Minden házat ismertem itt, lakóik barátaim, rokonaim; s most az üres ablakok meredeznek reám; kormos gerendák zárják el a kapukat. Senki sem lakik a városban. Nekünk a várba kellett sietnünk. Soha sem láttam nagyobb orrt embernél

Egyszer egy öreg rab azt találta mondani, midőn a silány árpakenyeret kiosztá közöttük.

»Minő ez a kenyér!«

S az a nemember e szavaiért megkötöztette a nyomorultat egy koporsószerű ládában hasra fektette, s úgy tartotta egy fülkében negyvennyolcz oráig.

Mennyi nemét találták fel számukra a kinzásnak!

81.

II. Rákóczy Ferencz fogsága.

Négy nap alatt háromszor került e mű szinpadra, a színház mindannyiszor csordultig tele.

A közönség újra él e darabban.

Minden helyzete, minden szava e műnek hű a multhoz és igaz a jelenhez. Rákóczy Ferencz mint gyermek jezsuiták által jezsuitának nevelteték, körül volt véve a bécsi udvarban für-

mint Komárom akkori várparancsnokának volt. Tudva van, hogy I. Napoleon a nagy orrt tartotta embereinél a hűség biztosítékának. Majthényi azonban nem adott nekünk katonát; azt mondta: hogy a mi van, az magának is kell.

A legelső kiábrándulás Bécsben ért utol. Minden nehézség nélkül jutottunk el odáig. Ellenséggel csak egy útféli csárdában találkoztunk, vasasok voltak. Azokkal még kedélyesen elbeszélgettünk és poharaztunk, mialatt kocsisunk a lovait itatta. Nem bánták, a kármí járatban vagyunk. Ha bánták volna, bizony talpunk alá fúj a szél.

Bécsben azonban mondhatom, hogy sem azt a lelkesülést nem találtuk, a mit kerestünk, sem azt a haderőt; de különösen nem a mozgalom vezetői részéről a helyzet ismeretét. Ezek azt hitték, hogy ez még mindig csak forradalom és nem háború. Torlasz, utczaharcz, népszónoklat és kiáltvány: ebből állt stratégiájuk. Nekünk topographice kimutatták, hogy Jellasicshoz Bécsnek semmi köze; mert annak a tábora úgy van felállítva, hogy a magyar hadsereggel néz farkas szemet: az tehát Bécsnek nem ellensége. Épen így beszéltek a magyar tábor vezérei: azok meg azt állították, hogy nekik nem kell Windischgraetzet megtámadni; mert az nem Magyarország ellen jön, az csak Bécset jön leverni s még elég naivok voltak felszólítani Windischgraetzet, hogy fegyverezze le Jellasicshot, a ki a mi ellenségünk. Az osztrák vezérek aztán nem voltak olyan scrupulosusok; hanem a mint egyesülhettek, leverték egyiket a másik után minden logika és ethika ellenére.

Hanem én abbul az ábrándbul, hogy mi rajtunk valami szomszéd nép segítsen, a bécsi expeditio után kigyógyultam.

késző kémekkel, kik minden szavát, minden pillantását ellesték a rettegett oroszlán-fajzatnak.

És a nyíltszívű magyar megtanulta nevelőitől a tettetést, megcsalta azokat, kik őt meg akarták csalni, s midőn anyja Zrinyi Ilona, buzdítani jó, rég nem látott fiát: hogy ragadjon fegyvert a hazát megmenteni; — Rákoczy, tudva: hogy a falaknak fülei vannak, azt feleli rá:

»Én? a jó császár ellen fegyvert fogjak?»

Hallottátok volna azt a kacaját, azt a convulsiv vidámságot, melyre e szavak után a közönség rendesen kitör. Minő nevetséges eszme! minő groteszk gondolat! Egy férfi, ki a jó császár ellen fegyvert fogni nem akar! Az ember nem bir az arcának elég tettetést parancsolni, hogy még is mindenki meg ne lássa rajta: hogy hisz ez a fiu most tréfál.

Még ha kipiszegték volna azt a mondást, akkor csak volna reménység; de kikaczagták, dörgő hahotával kikaczagták!

És hallottátok volna azt a felzajgó lelkesedést, mit Zrinyi Ilona buzdító szavai idéznek elő; mint mikor a szél lecsap a tengerre s millió hullám veti föl magát, egy szavára letörülve arczáról a magára hazudott ég tükörképét.

Nem a légből vett ideál, nem kicsikart fantomok — hanem a nép lelkéből támadó igazság van itt a költészet élő alakjával felruházva. S végre midőn a távolban a lelkesítő Rákóczyi induló megszólal, a tömeg fölördít, mintha mindenki szívének legérzékenyebb húrján volna találva, egy kitartó névtelen kiáltás emeli a levegőt, minden arcz ragyog, minden szem sir, minden kéz tapsol vagy oldalához kap s fegyverét keresi.

Szent hivatása az a költőnek — a nép szívében oly szenvedélyeket felkölteni, mik ha fölébrednek, nem hálnak el soha, hanem átszállanak apáról fiúra, s későn, vagy korán, lángra gyújtják az életet.

82.

* * Az angol királynő mégis csak gondoskodik az ő népeiről.

Irlandban nagy az éhség, az emberek hullanak mint a légy őszkor a krumplihiány miatt.

Victoria asszony meghallja azt: hogy az ő népei nagy

fogyatkozást látnak a krumpliban s rögtön parancsot ad ki szakácsainak: hogy többé krumplit ne merjenek főzni a királyi asztalra. Igen helyesen, mentül kevesebb krumplit eszik meg a királyné asszony, annál több marad a szegényeknek.

83.

Feladat sakkozók számára.

A partie így áll:

A feketesárga részen van egy király meg egy királyné.

Van egy futó, ez Jellasics.

Van egy bástya, ez Windishgrätz.

Van egy ló, ez Récsei Ádám.

Van két pion, — ezek a ráczok és oláhok

A három színű részen — sem király, sem királyné.

Van egy futó, — ez Baldacci.

Van két bástya: ez Perczel és Görgei.

Van egy ló, — ez Teleki Ádám.

Van hat pion, — ezek a magyarok, székelyek, olaszok, bécsiek, lengyelek és tirolók.

Kérdés: hogy lehet a feketesárga királynak és királynénak hat húzással mattot adni?

84.

Expeditió Simonichiana.

Motto:

Elmentünk mind, le vágtuk mind, haza hoztuk mind, tudni illik a sok semmit. — —

Mentünk mentünk mendegéltünk, — — — az az: hogy dehogy mentünk, felültettek bennünket Pozsonynál háromszáz szekérre, mert azt mondták, hogy a pesti nemzetőrök nem tudnak gyalogolni.

Később azonban kisült, hogy azért ültettek bennünket szekérre: hogy hamarabb ott legyünk. — A szekerek elé ökrök voltak fogva, néhol változtatás kedvéért bivalyok is.

Igy aztán nincs rajta mit csudálni: hogy fél nap alatt majd egy egész mértföldet utaztunk, még pedig tót mértföldet, következőképen hosszút.

Hogy vigan voltunk, azt tán mondanom sem kell, magyar ember rendesen vig, ha háboruba megy, ha egy kicsinyt német is.

Ha eső esett, káromkodtunk, ha a nap sütött danoltunk, ha sem nap nem sütött, sem kenyerünk nem volt, lefekhettünk és aludtunk, ki milyen hosszú volt, olyan hosszan az édes haza földén, a csillagos szent ég alatt.

Végtére valahára bebotlottunk fényes Leopold várára. Nem azért mintha verset akarnék mondani, de ez a vár csakugyan erős vár. Olyan bástyái vannak, mint egy kálvinista asztag, aztán czikczak erre is amarra is, még ha az ember benne van is eltéved, hátha kívül van rajta!

De ugyan fel is volt ám szerelve ez a rettentő erősség!

Bezzeg ki volt fektetve a sánczra négy, olvasd 4 egész sugár ágyú, három-három fontos mindenik, csak úgy a mint az Isten megteremtette, felszerelés, munitio, strázsa és minden egyéb nélkül a világon.

Tán ha ledobta volna az ember a sánczról, agyon is lehetett volna ütni vele vagy két embert, a ki oda állt volna alá.

Vezér biztosunk Thanhoffer (nem kell a nevétől megijedni, egy szót se tud németül se tótul) előhivatja a várnagyot és kérdi: hogy hol a munitio?

A várnagy azt feleli: hogy van minden ágyúhoz három golyóbis, ha belefér; két ágyútisztító mind a négyhez, meg egy kananér.

Thanhoffer azt felelte erre a feleletre: hogy ha Simonics ezt a várat beveszi, nyugodjék meg abban a várnagy úr, hogy legelőször ötet akasztatja föl.

A várnagy úr igen megörült ennek a szép ígéretnek s egy óra mulva vissza jó csodálkozó képpel Thanhofferhez:

Gondolja csak milyen csoda történt? Hát lemegyek a kaszamátákba, ott találok hordókat: megkoczogtatom a pálczámmal, hát tele vannak, hát mi van bennük? Hát ágyú, puskapor és golyóbis és más mindenféle vagy két ezer lövésre való.«

Ejnye be jó, hogy az a várnagy megnézte: hogy mi van azokban a hordókban? Rögtön félrántottunk vagy harmincz-ágyút oda a bástyákra. Két nap alatt betanulták embereink az ágyúkkal való bánást s már most nem volt egyéb hátra: mint-hogy jöjjön Simonics és hagyjon magába lőni.

De volt annak esze. Látva: hogy az ember egy csizmába mind a két lábát bele nem dughatja, ott hagyott bennünket s elment a széles világba.

Mi pedig azalatt vigadtunk jó Leopold várában.

Első nap volt: serünk, borunk, pálinkánk.

Második nap: bor és pálinka.

Harmadik nap: pálinka.

Negyedik nap: igen jó víz. Sokszor a mennyországból is kaptunk hozzá zulagot.

Egyszer aztán hire futamodott: hogy a mai szent napon Simonics-csal fogunk verekedni Jabloniczánál.

Utczu erre lóra kaptunk — na de először elmondom: hogy miként kaptunk lóra?

Hát lovunk persze nem volt; de ez se baj, ott volt gróf yné aszonyság ő méltósága.

Tehát elment ő hozzá egy hadnagy, egy tizedes, meg tíz jó legény lovat kérni.

A tisztelt grófnő igen magas tonushoz lévén szokva, a mit még akkor tanult, mikor Bécsben pogácsát és más egyebet is árult, tehát a hadnagy igen megbecsülte s kért tőle lovakat jó pénzért.

Van a grófnénál egy sárgaképzű, feketefogu obester, mit csinál ott mit nem csinál, az nem ide tartozik, hanem úgy látzott: hogy ezuttal ő volt a tolmács.

»Bizony nincs lovunk uraim, a ménésen van valamennyi és mind igen szilaj, nem lehet megfogni.«

»Köszönjük azt, a mit nem lehet megfogni, de majd meg-nézem én elébb az istállót!« mond a hadnagy.

»Soha se fáraszsza magát, nincs ott két strupirt parádé-gaulnál egyéb.«

De biz a hadnagy lefárasztotta magát s utána fáradt a Herr Obester s hát az istállóban száz darab szebbnél szebb lóra akadtak.

A hadnagy válogatni kezdett. Az obester az elsőre azt mondta: ezt nem lehet, a másodikra: azt sem lehet.

Nem lehet kiált a hadnagy: tizedes! meg vannak-e töltve a fegyverek?» meg! kiáltá tizenegy torok.

Ekkor aztán mindjárt lehetett.

Ötven lovat kiválogattunk. Utalványoztuk négyszáz pen-

gövel darabját, s ott hagytuk az ötvenet, meg a vén Obestert. Lovagolhat rajtuk a grófné még eleget.

Reggeli tíz órakor kiállítottak bennünket s délután háromkor indítottak el. Ez alatt vezérőrnagyunk Galgócra jár s az alatt Simonics kiszökött az orrunk elől.

Mi aztán egész nap ütöttük a nyomát, egész nap masíroztunk, mindig láttunk magunk előtt félig fekete, félig fehér alakokat: az ott Simonics! azok a svalisérek! s mire oda értünk, asszonyok voltak, kik a felső víganőjüket a fejökre terítve portyáztak a falun kívül. Hallottuk is: hogy az oldalunk mellett a hegyen tul szörnnyen ágyuztak. Sejtettük, hogy ott aligha nem lövöldöznek.

Siettünk aztán, toltuk az ágyukat mi is, hogy el ne maradjunk a requiemtől, s két órai dühös gyaloglás után kibukkanunk a sikra, hát egy falu előtt ott áll a nagy sereg, megakadva egy lerontott hid előtt, melyen az ágyukat nem tudta átszállítani.

Neki rugtatunk tehát a nagy seregnek mi is bátran és elszántan, kivált miután láttuk, hogy az tulajdon seregünk, mely hátulról támadta meg Simonicsot, míg mi nekünk elébe kellett volna kerülnünk.

Az már akkor tul volt az operencián.

Na de igazán mondom, mikor rábukkantunk a táborra, azt gondoltuk, hogy az az ellenség s azzal a jó szándékkal mentünk rá: hogy közébe puskázunk.

Egész ellenkezően járt velünk vagy tizenhat polyák katona az meg tulajdon seregének nézett bennünket s közibénk jött s alig hitte: hogy nem abba a companiába tartozik, míg nyakon nem ragadtuk.

Ezeket az eleven trophaeumokat el is hoztuk magunkkal. Jól jártak szegények.

A magyaroknál a hadi foglyoknak jobban van dolguk, mint Simonicsnál a kapitányoknak.

Igy végződött a kötes kimenetelű Leopoldvári expeditió.

Mi nyugodt lélekkel térhetünk haza; senkit sem öltünk meg, minket sem ölt meg senki.

Esti Lapok.

1849. mart. 15.

I.

Ha én kend, kend is kend.

Kedves Tancsics komám!

Kend igen becsületes, jóraavaló, jámbor életű ember.

Kend igen tiszteletreméltó republicánus érzelmű, szabad-
elvű fiatal ember.

De ha én kendnek azt mondanám: hogy én kendnél soha
életemben okosabb embert nem láttam, akkor nálamnál szem-
telenebb hízeltő nem volna Európában.

No iszen besavanyított kend azzal az alkotmányjavas-
lattal a tegnapi napnak! ezt még a sült ökör sem hozhatta
helyre.

Pusztitmány az lelkem, nem alkotmány.

Itt már kend nem csak a földet hiszi feloszthatónak,
hanem még az emberi ész tehetségeit is.

Kend azt akarja: hogy senki se viseljen tovább egy
évnél egy hivatalt, 18 évtől 20-ig legyen katona, ha hivatalt
akar kapni.

Szép gondolat ez Tancsics, sokért ne adja kend.

Már most képzeljen kend magának egy husz esztendő-
s katona ifjút, ki 21 éves korában lesz fiscalis, 22-ben jegyző,
23-ban mérnök, 24-ben polgármester, 25-ben orvos, 26-ban
tábori kovács, 27-ben színházi director, 28-ban alispán, 29-ben
pandur-káplár, 30-ban philosophiae professor, 31-ben harangozó,
32-ben Közlöny-szerkesztő, 33-ban calefactor, 34-ben rendőr-
miniszter, 35-ben tömlöcztartó, 36-ban generális, 37-ben kis bíró,
38-ban egyházfi, 39-ben pénztárnok, 40-ben organista, 41-ben
jánytor, 42-ben esztergomi érsek, 43-ban szőlő-pásztor, 44-ben

postamester, 45-ben miniszter-elnök, 46-ban főpallér, 47-ben kasznár és így tovább.

Gyönyörű dolog volna az ugy-e Tancsics, ha így sorba menne a hivatal az emberen? senki sem tudná: hogy esztendő mulva mi fog lenni? s mikor észrevétlenül belejutna, rögtön értene mindenhez, a mit rá nyomtak? Hiszi-e azt kend Tancsics: hogy vannak olyan hivatalok, a mikre szerencse, ha egy városban egy hozzáértő ember akad; hiszi-e azt kend: hogy a világon minden hivatalra előre kell készülni, néha még az előrekészülés is kevés, ha az ember természettől arra nincsen szánva? Már pedig higye el, hogy úgy van.

Kend azt akarja, hogy minden hivatalnok egyenlő fizetést kapjon.

Ez által azt nyerné kend, hogy az olyan hivatalokra, a mik nagy fejtöréssel járnak, nem kapna arra való embert; nem mondom, hogy nem akadna egy csomó kukoriczapásztor, aki ezer forintért elvállalná a financzminiszterséget, hanem ha azt akarja kend, hogy olyan embereket rakhasson hivatalba, a kik a magok szakmányához értenek, bizony meg kell azt fizetni édes komám, akár milyen republicánus időkben.

Nem azt fizeti itt meg a status, hogy ki mennyit bir dolgozni, aránylag mennyit bir megenni, hanem hogy kire mennyi szüksége van?

Hanem már azért csakugyan nagyon le lenne kötelezve a status a kend feltaláló tehetségei iránt, ha ezek nyomán minden 18—20 éves ifju kátóna lenne.

Ebből az a kettős haszon volna, hogy eképen soha sem lenne a státusnak veterán katonája, hanem e helyett tartana egy millió ujonczot s ez darabját 150 p. fttal számítva, kerülne a statusnak 150 millió forintjába évenként.

Kendből nem lesz financzminiszter Tancsics.

Kend azoknak, kik a szabadságharczban résztvesznek, de földjük nincs, ígér fejenként 20 hold földet a pártütők vagyónából. Ebben a harcban ez ideig legalább résztvett 400 ezer ember. És így kellene kendnek kiosztani 8 millió hold földet. De hátha még, mint alább indítványozza kend, az egész népnek fel kellene támadni, mintegy 8 millió ember közt lenne kiosztandó 160 millió hold föld. Ennyi tán egész Európából sem telik ki.

A mit kend a vármegyei reformról szólt, az ellen nincs kifogásom. Nem merek hozzá szólani, mert nem értem : hogy mit akart kend ott mondani ?

Abban is igazsága van kendnek : hogy a falusi tanítóknak épen annyi szüksége van, mint a városiaknak, kivált miután Eldorádoban a városi élet nem drágább mint a falusi.

Hanem az adókulcsot egy kissé sokallom. Száz forint értékűtől 4 forintot fizetni adóba, nem tréfa ; egy hold föld árendája évenként 3 forint, egy hold föld értéke száz forint, és így fizetne az ember a földétől egy forinttal többet, mint a mennyit bevesz. Kendtől Táncsics az ember megvárta volna, hogy semmiféle adót se fizettessen vele.

Legjobb pont az egészben a 45-dik, melyben kinyilatkoztatik : hogy ezek helyett más fog készitődni.

A mi ott a harmadik szakaszban van nyomtatva, azt vagy én nem értem, vagy kend nem érti, s így quittek vagyunk ; a II-dik szakaszban kend magát, mint hadvezéri talentumot mutatja be, melyből ismét az a tanulság : hogy kend igen derék beletes ember, de aztán semmi egyéb.

II.

A király felesége.

Halljátok csak, milyen szép anecdotákat talál ki a katonáember, ha elbusulja magát.

A felső táborban általános hir, hogy a volt királyné egyetért velünk, együtt jár hadseregünkkel.

Egy titkos, rejtélyes asszony, ki mindenütt jelen van, a hol valami szükség akad elő, a ki mindenkit biztat, mindenkit segít, és szidja, káromolja Windischgrätzet, mint egy granatéros.

Ha jön egy csapat, melynek fegyvere nincs, mindjárt ott terem a titkos asszony s felfegyverzi őket pompás puskákkal.

Ha valahol megakad egy pusztában a sereg és nincs mit enni, rögtön ott van a titkos asszony s mintha a földből nőne, úgy támad mindenfelé kenyér, bor és peccsenye.

Ha valamelyik katonának nem akarnak váltani, ismét segít a titkos asszony s osztja a huszast, mint a kukoriczát és váltja a bankót fényes aranyokra.

Gyakran látják őt éjjel a vezérek tanyái közt előtűnedezni, s mikor ő megjelen, mindjárt megtudják a vezérek, hogy az ellenség hol van és mit csinál?

Mikor a sereget körülkerítik, ő megyen elől s vezeti őket hegyek tetején, föld alatt keresztül az ellenség háta mögé.

Elfogja az ellenséges vezérek leveleit s a micink kezébe adja.

Ilyen dolgokat cselekszik, egy ismeretlen asszonyi alak, a mi táborunkban; a ki nem hiszi, kérdezze meg akármelyik katonától, a ki onnan jött.

Azt hiszik, hogy ez senki egyéb, mint a detronisált királyné, ki boszút akar állani azon méltatlanságokért, miket vele elkövettek.

III.

Megint Tancsis.

Mihály, Mihály, miért kísértesz engemet?

Kendre nézve nevezetes nap a marczius 15-dike, azon napon szabadítá ki kendet börtönéből a pesti nép, kit a kend tömlöcze ajtajáig Petőfi és én vezeténk.

Ezzel ugyan jobb lett volna elhallgatnom, mert nem hiszem, hogy az ország érdemrendet adjon érte, hanem csak azért mondom, hogy kend ezelőtt egy pár hónappal, mikor a nevemet emliteni hallotta, azt mondta: nem ismerem ezt az embert. Rövid a kend emlékező tehetsége.

Legujabban pedig egy pamphletet olvastam kendtől, melyben azt igéri: hogy a forradalomról akar beszélni, de a melyben még eddig egy szó sincs a forradalomról; hanem van annál több szó az Esti Lapokról, és sok szidás és káromlás azokra, kik a Habsburg dynastiával egyezkedni akarnának.

Kend ugyan váltig elismeri: hogy az Esti Lapok soha egy szót sem szoltak e tárgyról, még azt is elismerhetné: hogy éppen az ellenkezőről beszéltek, hanem azért még is minden harmadik sorban az a korollarium: hogy így amugy ütné, nyuzná az Esti Lapokat, ha azok valaha alkudozni kezdenének.

Kend citál a Martiusból valamit az Esti Lapok ellen, a mit a Martius nem mondott; azt kend ott rögtön egy ülőhelyében elhiszi, bebizonyítja, refutálja, megint nem hiszi el, s utoljára azt mondja: hogy ha valaki ezt vagy amaszt gondolná magában, akkor kend vörös zászlót venne a kezébe és mindjárt elmenne vele Vámos-Piresre gyalog, és sok más dolgokat cselekednék.

Kend éppen úgy tesz, mint az egyszeri strázsamester, ki, mikor pofon ütötte a közlegényt, azt mondta neki. »Te! te most magadban bizonyosan azt gondolod: hogy én gazember vagyok; ha még egyszer azt mered gondolni, lehuzatlak s huszonötöt vágatok rád.«

Kend aztán mond drága dolgokat azokról a czikkeimről, a miket a Közlönyben irtam. Meglehet: hogy kend azokat nem értette, valamint én sem értek mindent, a mit kend ír? ez mind kettőnk közös hibája.

S mind ezekből végre szépen kisüti kend: hogy van egy párt, mely a Habsburgokkal alkudozni akar, azt meg kell ölni, nyársra kell huzni; kend ugyan nem állítja, hogy az a párt az Esti Lapokban van, de nem is tanácsolja.

Hallja kend Táncsics!

Hogy esnék kendnek: ha én elkezdenék itt arról beszélni, hogy milyen üdvös és szükséges dolog volna Magyarországon egy Bedlámot építeni, s minden harmadik szóban előhoznám: hogy én ugyan nem akartam Táncsics Mihályra egy szóval is czélozni, s a közben folyvást beszélnék a dijoni és bicetrei elmétlenek intézetéről, s kendet folyvást emlegetném?

Ugy-e furcsa volna?

No de én ezt nem teszem, hanem szólok kendhez barátságosan.

Kend igen derék, becsületes, talentumos fiatal ember.

Kendből még lehet igen jó festő, tán muzsikus is, vagy mechanicus vagy egyéb efféle. De politicához annyit sem ért kend, mint tyuk az abéczéhez, politicus nem lesz kendből soha, még csak politicus csizmadia sem.

Kend egyik szavában azt mondja, hogy iszonyu republicanus, a másokban pedig azt: hogy kendnek mindegy, akárki lesz a király, — csak egy gyereknek a szemét kellene bekötni s az nyulna a sokaság közé, egyet kihuzna mint a lutriban és az bátran megkoronáztathatnék.

Ezt mondja kend szóról szóra.

Hogy lehet republicanus fővel ilyen még csak gondolni is?

Beszél aztán kend a Márcziusról, azt meg azért szidja, hogy miért akar alkudni a nemzetiségekkel? Már ezen a téren félek kendtől, mert engemet kezd pártolni.

És félelmem nem ok nélküli. Kend azokat a nemzetiségeket megapritja, ledögönyözi, lekaszabolja, földhöz veri, kiirtja, csakhogy a Márczius ne szövethessék velök.

Megálljon kend. — Még a nem alkudás és a kiirtás között van egy kis tér.

Ha valakinek új jogokat nem akarunk adni, még abból nem következik, hogy a régieket is elvegyük tőle. Kend a

Habsburgokra annyira haragszik, hogy még nyelvrokonaikat is ki akarná irtani, de nem jut kendnek eszébe: hogy az irtóháboru a magyart is csak úgy fogyasztaná, mint a németet, s ezt nem hinném, hogy kend nagyon kívánná.

A mi azt a kend által készített imádságot illeti, már megengedjen kend, de ha az ember még olyan republicanus is, ha az Istenhez beszél, mosdottabb szájjal beszéljen.

Hasonlatos ama cigány prédikációhoz, mely így kezdődik: »Irgundum gule, csororum sordikhécz sophengyule gagyule.«

S mely szól ilyen szép szavakban:

»Te uram nagyszemü Jupiter! Ifriszkum, czifriszkum, czingere bingi, őrizz meg minket minden ártalmas vadaktól, a fótos nadrágtól, a szilaj csikók megpatkolásától és a katonaságtól.«

Például a kend imádságában.

»Változtasd uram azon hazánkfiát, ki tán tanácsolni fogná, hogy a Habsburgok még egyszer Magyarország fejedelmei legyenek, változtasd őt kérünk, olyanféle barommá, mely ökröt és szamarat együtt ábrázoljon: szarvai és fülei közt homlokán legyenek e szavak: ez az, ki a Habsburgokat fejedelmül óhajtott; és e barmot alakítsd oly formán, hogy hátán legyen egy Habsburg ivadék, kezében korbáccsal, s a kettős ábrázolatu barmot szünet nélkül korbácsolja: és ne engedd e barmot legalább ezer évig megdögleni, hanem tedd kötelességévé: hogy egyik országból másikba tévelyegjen stb.«

»Midőn körmöczi aranyat látnak, görcsök rántsák össze minden tagjaikat stb.«

»Midőn magyar huszárt és honvédet látnak, gutaütés kerülgesse őket, de azért meg ne üsse.«

(Mint a görög mondta: üsd ágyon, de ne nágyon, hagy szálágyon, mert nem tudod ki vágyon.)

»Még akkor is görcsök kinozzák őket, midőn magyarországi szénát látnak, és neki essenek a szénának és egyék azt mint hajdan »Nabukodonozor.«

(Suskere csalabingászköre. Amen.)

Hát lehet így az Istenhez beszélni édes Táncsics komám?

Megígérte kend: hogy folytatja a forradalmat, akkor majd én is folytatom a discursust.

IV.

A huszár-káplár.

Ül a vendéglőben a vén huszár-káplár egy kanesó bor mellett, hosszú két bajusza lóg kétfelől, mintha varjut nyelt volna le s a két szárnya kimaradt volna a száján.

A szomszéd asztalnál aranyos tiszt urak ülnek, hetyke tejképü urak s beszélnek a mások viselt dolgairól.

A vén huszár-káplár kétszer fölemeli a poharát s ráköszönti a jó tiszt urakra, azok nem is konyitanak reá, s még egyszer akkora hátat fordítanak neki, mint azelőtt.

Harmadszor is felveszi poharát a vén huszár-káplár s oda megy az ékes tiszt urak asztalához s rájuk köszönti jó szívvél még egyszer a rosz bort.

»Mit jön ide kend? riadnak rá az urak, menjen hátra a másik asztalhoz!«

»Ejnye, mondja a huszár, ez ám a furcsa dolog, a harcokban mindig előre küldtek engem az urak s itt meg hátra küldenek; miért van ez?«

»Nézd csak, milyen confidens egy paraszt ez a káplár.«

»Hallják önök, jó uraim, igaz: hogy 20 esztendeje a mióta káplár vagyok, de most én sem vagyok roszabb tiszt maguknál.«

»Káplár ruhában?«

»Nojszen a ruha nem ember. Nézzék az urak ezt az írást s ezzel a sok zsiros firka közül előkeres a huszár egy szép finom papirost s oda nyújtja az asztalra a tiszt urak közé. Olvassák!«

»Varga István, huszárkáplár, azon érdemeért, miszerint a kápolnai csatánál kétszáz ezer p. ftot személyes vitézsége által megmentett, továbbá Szolnoknál egy maga 13 könnyü lovast s

7 nehéz vasast levágott, általam ezennel hadnagygyá kinevezetik. Kossuth Lajos.«

Elállt a szeme szája erre a szép tiszt uraknak; ki elébb gorombán elutasítá őt asztalától, most nyájaskodva nyujtá neki barátságos jobbját.

Képzeltetni, hogy a mit a huszár erre mondott, azt nem szokás papirosra írni; megfordult, félretörülte a bajuszát s ott hagyta a megszegyenült leventéket.

V.

1.

* * Egy rendőrségi tanácsos a minap Erdélyben járt. A zárvonalon megszólítják, hogy álljon meg, hol a pakszus? A consiliárius ur erre a fülét sem billenti, hanem rákiált a kocsisra, hogy hajts! s tovább hajtat.

Miért is lett volna rendőrségi consiliarius?

Mintegy másfél órai járásra aztán utólérik a lovas nemzetőrök, kiket utána küldtek, galléron csipik s gyöngén visszascortirozzák Csucsára.

Az én consiliárusom itt merőben rátamad a felügyelő tisztre, mondván, hogy miért nem tudja az embernek az arcából kitalálni, hogy becsületes ember?

Uram, felelt a tiszte: én láttam Urbánt, én láttam Dimbujt, Jankut is jól ismerem; de mondhatom, hogy mindenkinek jobb képe van, mint önnek.

2.

* * Meg van írva a szent könyvben: hogy leend egy megváltó, ki ha eljön, nagy vérontás lesz a világon, de melyet nagy egyesülés fog követni; ezen megváltó neve pedig lészen 666.

A felső vidékeken általánosan hiszik: hogy e név személyesítője elérkezett.

Számláljuk meg Kossuth nevének számértékét:

LVDVIg CossVt.

50.5.500.5.1.100.5=666.

Ez épen 666.

3.

* * Azt mondja egy német katonatiszt Pesten.

Die Ungarn, die kann ich noch leiden, aber die Magyaren, die sind nicht zum ausstehen.«

Kérdik aztán tőle: hogy magyarázza meg, mi különbséget tud a kettő között?

Megmagyarázta:

Szerinte ungárok voltak, a kik megszaladtak előttük, magyarok, a kik őket kergetik.

4.

* * Ferencz császár a francia háboru végeztével lement Budára s ott a várban, királyi szokás szerint muzsikáltatta magát.

Egyszerre el kezdik neki huzni a Rákóczy notát. Nagyon megtetszett neki.

Was ist das für a Melodey? kérdé.

Mondják aztán neki, hogy ez bizony kurucz nóta.

Sakkerlot, da hätte ich selber Lust Kukurucz zu werden!«

Ez az anecdotá is most jutott eszemben s nem épen mal a propos.

5.

* * Egy Pestre jövőtől kérdi a német; mit csinálnak a magyarok?

Szörnyen retirálnak.

Merre retirálnak?

Erre Pest — felé.

VÁZLAT.

FORRADALMI EMLÉKLAPOK.

A gyémántos miniszter. *)

(Vázlat a for adalomból.)

Magyar forradalom! Te egetgyújtó alak! Véres arczó kép! Senkinek gyermeke, — mégis mindenkinek halottja! Kelj föl a sirból és mulattass bennünket!

Mig éltél, nem festette le senki arczodat. Most jelenj meg nekem az éjféli óráiban, mikor a temető elbocsátja kárhozott lelkeit, kik nem tudnak aludni az önátkozta sirban, ülj festő-táblám elé és mutasd meg arczodat képzetemnek.

A nemes büszkeség lángja égjen azon, midőn a nép áldozatairól fogok veled beszélni, azon néperől, melyet Isten jó kedvében teremté a világnak, de melynek számára rossz kedvében teremté a világot.

De szegény pirja ömöljék el arczodon, midőn azoknak neveit hallod említeni, kiket e nép nagygyá tett, s kik e népet semmivé tették.

Sirj, fehérüljön el képed azok sirhalmánál, kik mások dicstelen nagyravágásáért dicső halált haltak.

De fekete légy a boszútól, midőn az oltár papjait hozom emlékedbe, kiknek kezei közt elvesztek az áldozatok.

*) Ez a naplószerű vázlat (az elő és utolsó kivételével) még a forradalom alatt íratott; de csak a forradalom után jöhetett ki a Szilágyi Sándor szerkesztette Emléklapokban mely folyóirat a katonai rémuralom alatt, mint egy ki magyarázhatlan lélektani talány, a legnagyobb censurátlan sajtószabadságot élvezve, közlé valamennyi »forradalmi csataképemet« miket »Sajó« álnév alatt irtam. Csak később a polgári kormány jött rá, hogy mit tartalmaznak a füzetek? s azonnal elkoboztatta a fennmaradt példányokat és betaposztatta. A mi forradalmi elbeszéléseim az ideig könyvalakban egyesítve meg nem jelentek, azokat már csak travestálva lehetett közönség

Némulj el. Remegj, reszkessen alakod, midőn sirást hallasz. Karének az, millió és millió ajakról. Özvegyek, árvák, koldusok és örültek siralma az. Hallgass, ne szólj bele. Rejtsd el arczodat.

De kaczagj fel és tartsd arczodat az égre, hadd lássa meg az, mint néz ki egy lélek, mely holta után tébolyodott meg, ha meghallod, mint vigadnak azok, kik ennyi könnyek voltak teremői.

Azután tünj el ismét. Menj vissza a sirba. És imádj Istent: hogy engedjen meghalnod és ne hozza el rád a föltámadás napját.

*
* *
*

Hideg januári éjszaka volt. Sem holdja, sem csillaga nem volt az égnek, a zúzmarás zivatarban fekete hollók falkái kovályogtak, szüntelen kiáltozva alá egyhangú szavakban »halál! halál!«

A fergeteg fütyölt, az egész föld fehér szemfedővel volt leterítve, a farkasok üvöltve felelgettek egymásnak egyik be reből a másikba.

És e hózivataros éjszakákon kétszázezer ember nem aludt fedél alatt.

Az ország minden részein hosszú fekete vonalak húzódtak keresztül. Kényszerű sietséggel törekvő hadcsapatok. Éjjel és

elé hozni. Így lett »Szenttamási György«-ból mexicói elbeszélés; a »Szökevény«-ből spanyol novella, s az »utolsó csatár« a segesvári ütközet helyett egy töröktatár csatában szerepel, s forradalmi hőseim átváltoztak spanyol, creol és horvát vitézekké.

Ez a vázlat azonban mindenképen kimaradt. Ennek csak úgy van értelme, a hogy meg van írva.

Ennek is helyet kell foglalnia jelen gyűjteményemben. Ez illusztrálja az Esti Lapokban elfoglalt álláspontomat. Élesen van írva; de meg van írva, ki is volt már nyomtatva, s — »quod scripsi, scripsi.«

A 49-iki republicanus párt, mint párt, ez epizód által érintve nincs. Annak legkiválóbb feje, a példányszerű tiszta jellem, Irányi, maga így nyilatkozott amaz emlékezetes országos ülésben, hol ez eldöntésre került: »azért nem szününk meg áldozni azon oltárnál, melynek papjai közül egy tisztátalannak találtatott.« És én saját magam, midőn Pestre visszakerülve, az itteni lapok a Martius 15-dike íróit és szerkesztőjét az ügybe tévesen belekeverték, siettem debreczeni politikai antagonistámról e vádat elhárítani és kinyilatkoztatni, hogy az ő kezük ettől teljesen tiszta. Ezt a pest

nappal, hegyeken és rónákon, éjszaktól délig lelete látni e vonuló seregeket, a mint dobszó, trombitahang nélkül mindenféle irányban átszeldelék az országutakat.

Zúzmaráz-lepte lovasság, utána rozsul öltözött gyalogsorok, hallgató, beszédtelen nép. Dübörgő ágyúk, ágyúszekerek, egyik a másik után, azután megint elrongyolott gyalognép, élén gubába burkolt vezetője nehéz harci ménen, azután megint lovasság, ágyúk és így tovább. A kardok, szuronyok csillogtak az éjszakában.

Néhol egy-egy siető dandár látszott, mely egy másikat üldözni tetszék, az alakok sebesen vonultak el szem előtt, mint álomárnyak, s órák múlva vörös villogás látszék a láthatáron, s egy-egy eltévedt dörrenés az ütközet távoli morajából.

Azután ismét néma lett minden. Új csapatok jöttek és mentek. A hófuvat behordta nyomaikat. Sehol őrtüz, sehol megállapodás, szüntelen előre, előre pihenés nélkül. Fel a hegyeknek! az ágyúkat nem bírják a lovak, a csatárok tolják felfelé. Maguk is leroszkodnak. — Keresztül mély, meredek sziklautakon, övig érő hófuvatagban, éhezve, szomjazva, fázva. Dübörgő hidakon át, befagyott folyók jegén. Elöl hátul, oldalról üldöző seregek között, golyók zápora közt. Mindig odább. Fáklyafénynél, földalatti uton s azután ismét föl meredek hegyekre ágyútüz ellen, ágyútüz elől, vészvihar elől és hátul, vészvihar még az égen is, s mindig előre, végtelen, irtózatoss uton. Egy-egy beteg vagy se-

»Esti Lapok«-ban irtam meg; melynek egy példányát sem tudom többé felfedezni.

Magára az episod hőisére nézve pedig, most már huszonöt év távolán keresztül nézve a történeteket, kénytelen vagyok kimondani, hogy a történetet ugyan agyonhallgatni nem lehet; de annak indokait én nem keresem aljas kapzsiságban, hanem inkább politikai kicsiny hitűségben. A republikánus párt e kiváló férfai, hitem szerint, e fatalis ügyben nem »bünt« követett el; hanem annál nagyobbat: »hibát.« Ki hagyta az események vezetését venni az addig feljülállott párt kezéből.

S a békepárt, mely őt megbuktatta: még ráduplázott erre a hibára, mert a mint feljül került, nem saját elveit adta az új kormányszatnak: hanem ő vette át a republikánus irányt a régitől, a hogy ezt az új kormánynak Szemere republikánus programja, Csengery új »Respublica« című lapja, és saját republikánus cikkeim is constatálják.

Ennyit megvallhatunk őszintén huszonöt év előtti viselt dolgainkról.

Hogy miért tettünk így? azt egy fentebbi jegyzetemben igyekeztem érthetővé tenni. Isten látja: ha hibáztunk is, nem tehattunk másként.

besült kidől a sorból. Ott marad. A hó ellepi, megfagy, jól jár. A többi sort zár és siet, pihenése ütközetben van csak. Nyugodt álma, ha elesik.

És nem zúgolódik senki. Tűr, szenved, küzd és meghal. Még akkor is szent ihlet zárja le szemeit s a haldokló nem átkozza meg a földet, mely vérét megiszsza s testének nem ad temetőt s a tűró nem átkozza meg a szenvedést, mit nyugalmaért cserélt. Az áldozat panasztalan.

Tiszteljétek a katonákat.

* * *

A rendőrminiszter ur ablakai még mind ki voltak világítva, pedig az idő már éjfél után járt.

»Én Istenem! sohajtja az azon menő civis, kalapját megemelve az ablakok előtt, milyen szorgalmatosok ezek a haza atyjai. Még éjjel sem alhatnak az ország gondjaitól. Bizonyosan itt készítik azt a sok ménkü puskaport, vagy azon tanácskoznak, hogy milyen árkot húzzanak nemes Debreczen városa körül?«

»Szegény urak! sem éjjelük, sem nappaluk. Majd szétreped a fejük a sok aggodalom miatt. Nyolcz órakor összeültek s még nincs vége a tanácskozásnak. Hja, sok mindenről kell gondoskodniok. Az egész ország sorsa az ő kezükben van. Akármit tesznek, az sok hányás-vetés után történik, s mennyi mindent kell pedig tenniök!«

»Egy rendőrminiszter!«

»Szentséges Jehova, mennyit kell annak tudni, látni, érteni, cselekedni, kifőzni? Ő levelezésben áll valamennyi külföldi udvarokkal, megvizsgálja a passusokat, quartélyt rendel a deputatusoknak, elolvas minden ujságot; a melyiket megunta olvasni, betiltja; dictiót mond az országgyűlésen, olyan szépet: hogy senki sem érti, kisujjában viseli az egész diplomaticát, előre tudja még azt is, a mi történni fog. Hogy fér ennyi tudomány egy emberbe? Kivált egy olyan kicsiny emberbe?

»Gyerünk haza szomszéd uram, alhatunk mind a két fülünkre, virraszt mi helyettünk a rendőrminiszter ur és végzi az ország minden állapotját.«

Épen dolgom volt a miniszter urnál. Benyitottam az előszobájába, a holott is majd leütött a lábamról a pipafüst.

A bureau 66 hivatalnokai közül csak hat volt jelen. A többi otthon volt és aludt, mint illik rendes emberekhez.

A hat közül kettő rettenetesen nyirt valami üres papirost, a másik kettő a postára ment s onnan jött leveleket tördelte fel ex offio s nagyon jól mulatott holmi családi titkok fölfedezésén.

A harmadik pár pedig a miniszteri salon ajtaját ülte el. Mondanom sem kell, hogy mind a hat rettenetesen pipázott.

— Lehet Laczival beszélni? kérdém az egyik ajtónállót, a ki egy igen szép szálás termetű orangutang lehetett, míg ministerialis irnokká nem promoteálták.

Az én majmom végig nézett rajtam, nem csekély symptomaival a megvetésnek s nyomatékos hangon kérdezé: »A miniszter urral?

— Hát önök mióta híjják Laczit miniszternek?

— Mióta fizetéseinket felemelte. Hanem beszélni most nem lehet vele. A conferentia fontos. Megzavarni nem szabad. A haza, tudja ön uram, a haza előbbvaló minden privát dologknál. Tessék máskor ide fáradni.

— De magam is közügyben jövök. S közelíték az ajtóhoz.

— Uram, egy lépést sem tovább, szolt a tisztelt pávián pathoszszaal, én a fejemmel vagyok felelős. S élémbe állt egész hosszában.

Nem voltam róla bizonyos, hogy nem harap-e meg? s már szinte visszavonulni kezdék, midőn a belőli conferentiából ilyen töredék-hangok üték meg füleimet!

»Négy király!«

Ur Isten! gondolám magamban, mi bajuk lehet nekik egyszerre négy királylyal?

»Nem ér semmit, kiálta egy másik hang, melyet világosan Lacziénak ismertem el, mert az enyém négy disznó!«

Ránéztem a cerberusra. Az először el akart vörösödni, de a mi nem sikerülvén neki, belém kapaszkodott s kifelé szorongatva erősen allegált, hogy itt nem szabad hallgatózni.

Birkózni kezdtünk, én erősebb voltam, s egy ügyes boxirozás segédelmével egy flankenbewegungot tettem az ajtó felé s azt minden további ellenállás nélkül bevettem.

A conferentia szörnyen állt. Három asztalra volt terítve. Az egyikken thea és punch, a másik kettőn mindenféle acták forogtak kézről kézre, miket a parasztvilág kártyáknak nevez.

Az egyik asztalnál diabolkát játszottak vagy hatan, nagyon el voltak merülve, egyik sem vett észre, a másik asztalnál praesideált a miniszter, ott faerbliztek.

A miniszter nem volt valami magas ember, valamivel több lehetett, mint Tom Thumb; ha mellette ülő tanácsosa lett volna a rhodusi colossus, ő maga pedig egy vitorlás hajó, kényelmesen áthajó kázhatott volna annak szárai közt.

Arcza sok keletiességgel birt, teintje némileg közelített a cigány-colorithoz. Sok vonásaiban a cercopithecusok nemzetiségével rokon; csakhogy azok persze nem tudnak olyan szépen beszélni, mint ő.

Szakálla az övéig ért s mikor kaczagott, reszketni szokott, a mit hajfűrtei nem tehetének, a lehető legrövidebbre levén lenyírva.

Pőrére volt vetkőzve s a rettenetes sok ránczról arczán gyanítám, hogy kaczag. A miről később feketére nyitott szája is meggyőzött.

Mellette jobbról egy hosszú ifju ült. Sovány, satyricus arcza nem igen látszott osztozni a közjökedvben. Hihetőleg valami brodsitzer volt.

Balján egy természetes férfi. Szabályos, de kissé elhizott arcza igen tudományosnak akart látszani egy malapropos applicált pápaszemmel. Szakálla, haja jól soignirozva, maga türhetőleg elegans és jókedvű. A miniszter pecsétőre.

Laczival szemközt ült egy roppant titanicus férfi, kinek nyaka és könyökei arany paszomántba voltak húzva. Bizonyosan generális. Képéből kilátszott, hogy ez az ember maga megenne egy hadsereget, ha valaki előre megsütné azt számára.

A mellett egy sejtes barna férfi, kinek arczán első perczben észrevehető volt, hogy lengyel.

Az asztalszegleten végre, az ördög helyén, egy kis nyápicz férfi ült, a ki rettenetesen nyert és boszantott mindenkit.

— Ah servus! Kiálta rám Laczi, a mint megsejtett. Te vagy az, a kit olyan nehezen eresztenek be? Foglalj helyet, ide mellém. Oszszatok neki is. Aztán ott a punch.

— Köszönöm, nem játszom, igen nagyba megy itt. — Láttam a sok aranyat és bankjegyeket heverni az asztalon egész garmadákbán.

— Oh nem. — Felele Laczi, mind a két lábát maga

alá szedve. Egy arany a visi. Ez nem hazard. Nemde édes generálom?

Ez utóbbi szavak a magas athletai termetű férfiúhoz voltak intézve, ki példás phlegmával gusztálva a sántát. Kettős álla volt. Orra, ha jól emlékszem rá, csak egy.

— Nem mondhatnám, felele gordon hangon. Már a második itcze aranyat veszttem.

— Haha! nevette föl a kis nyápicz emberke az asztal-szegleten, a kiről soha sem birtam megtudni, hogy gyermek-e vagy vén ember? annyi éretlenség és aggottság egyesült arczán. Ugy látszék, hogy ő nyert legtöbbet. Haha! nevette impertinens éles hangon, az én generálisom nem is marékka, hanem itczével méri az aranyat! Mindezt oly élesen, hogy a fülem csengett bele.

Erre átalános lett a nevetés, mintha valami rendkívüli jó ötlet hallatott volna, s valójában valakitől egy itcze aranyat elnyerni azon időben, mikor az országot papirosokkal láttuk beterítve, megérdemli: hogy az ember jókedvű legyen utána.

Nevetett maga a miniszter is. Majd kitörte a széke hátát, annyira nevetett s egyik lábát feltette az asztalra.

— No meggyülik ezért majd a bajod az öreg kóficzczal, hogy elkártyáztad a pénzt, a min kapszlikat kellett volna vened a felső hadsereg számára. Ezt a reflexiót elég genálisan a miniszter ur tévé.

— Azt mondom, hogy elvesztettem a csatában.

— Abban, a melyikről így ír egy német bulletin: General **, der den Rückzug deckte, oder wenigstens decken sollte?

— De megmentettem én ezért a zászlómat.

— Igen, mert elszaladtál vele az első ágyúszóra.

Erre ismét hangos hahota keletkezett. A haza atyjai retentőképen mulatságosnak találták, hogy egy generálisuk az első ágyúszóra kezébe kapta a zászlót s elfutott vele.

Tán még most is nevetnének, ha a szomszéd asztalnál ezalatt csetepaté nem támad.

A zaj magára ragadta a figyelmet, a scena még inkább.

Két gentleman volt egymással épen hajban. Az egyik egy jó szál férfi, a másik egy még Laczinál is csekélyebb individuum, mely utóbbi, hogy társával egyenlő lehessen, egy székre hágott fel s onnan kiabálta csatahangon, »ez czudarság; ez lovagiat-

lanság, ez illoyalítás!« és tudja a jó ég, még mi minden iszonyúságot nem.

— Mi baja annak a fiúnak? Mi lelt fiam Hetveni? Dugjátok be a száját, ne sikoltson olyan nagyon? Hetveni mit ordítasz!

— Ide nézzetek! Legyetek biráim, declamált a czinégének született férfi s hatás végett most már az asztalra lépett, ez a longurió la aranyakban veszt s most bankókban akarja kifizetni per hat forint darabját.

Az egész társaságban egy közös elszörnyedést jelentő »ah« hallatott. »Szörnyűség!«

— Az a kérdés, szólt a miniszter ur suprematiáját éreztető hangon, hogy minő bankjegyekben? Osztrák bankjegyekben, igenis hat forint mostani kelete az aranyak.

— Dehogy! orditá az emberaprólék türelmetlenül, magyarokban.

— Ah, ah! Szörnyűködök az egész coetus, maga a miniszter ur is úgy rázta a fejét, mint szokta országgyűléseken, midőn a karzatnak tudtára akarja adni, hogy valamire piszegni kell s egy földresujtó tekintetett vetve a vádlott egyénre, szárazon kimondá rá az ítéletet.

— Magyar bankjegyekben 8 forint ára az aranyak s azzal noble nonchalenceal vette fel ismét kártyáit és kérdezé, mi a visi?

A pecsétőr dupla visit tett.

— Nem hijába magad is dupla vagy, tréfálódzék a miniszter ur, s a többiek kötelességöknek érzék a tréfát megkaczagni, csupán a generalis nem kaczagott, az egész társaság közbotrányára.

— Bizonyosan nem érti a vicczet.

— Mit tudhatom én, hogy mi történik itt közöttetek? — mig én a hazáért a csatatéren —

— Szaladok. Egészíté ki a miniszter. — Mondd el neki Móricz magad a tréfát, hadd mosolyogjon ő is.

— A vicz jó, csak az rossz benne, hogy velem történt, kezdé a pecsétőr mondását. Jól tudod: hogy én két hivatalt viselek, mint komám Laczi is, és te édes generalom és valamennyi okos ember, a ki teheti. Egyfelől pecsétőr vagyok, másfelől őrnagy. A legközelebbi fizetésfelvétel napján felveszem az

én ezüstös attilámat, tetejébe öltöm ezt a zsemlyeszín kaputot s megyek a pénzügyminiszterhez tisztelkedni. Kérem tőle a pecsétőri fizetésemet, azt előmbé számlálja, én beseprem s akkor újra meghajtom magamat s bemutatom előtte mint ez s ez őrnagy urat, ki a fizetését jött felvenni. Az ember nem confundálódott, megczirógatta két kézzel a képemet s rettenetes nyájasan kért engedelmet, hogy most nincs nála pénz, hanem egy óra múlva lesz, ne is fáradjak oda érte magam, csak egy káplárt küldjek el a zászlóaljamból, csak egy akkora kis káplárlátkát, mint a kis ujjam abból a zászlóaljból, a melynek őrnagya vagyok.

De már erre méltán kerekedett fel az universalis röhej, mert olyan zászlóalj nem existált sehol.

— Valami számár ujság aztán felkapta ezt a viczet s bemutatott a közönségnek, mint azt az embert, a ki nem egy ember, hanem két ember, s szépen rajtam száradt a »dupla« epithéton.

— Nagyon jó, mondá rá jó kedvvel véleményét a generalis ur, kivált miután akkor ő huzta be a nyápicz embert mintegy száz aranyig, a ki ellenben igen silánynak találta az egész bonmot historiáját.

— Az a furcsa, hogy diákkoromban a professorom mindig azért szidott: hogy simplex vagyok, most meg azzal vexálnak: hogy dupla vagyok.

A játék ezalatt tovább folyt, a miniszter ur vesztett s mentül jobban vesztett, annál jobban kezdte szidni azokat a gyáva képviselőket, kik minden perczen készek az alkudozásra, kik egy girondeot akarnak Magyarországon megalapítani, és a kiket ő le fog guillotinoztatni, a debreczeni piac közepén, egytől egyig, mint a legyeket, s a többi s a többi — mérgesen lehányt magáról minden öltözetet, azután megint mind felszedte magára, szidta az egész országot, egész Európát, mind az öt világrészt összevéve, az egész systema copernikianum valamennyi csillagait s utoljára az egész lump compániát: hogy minek jöttek ide az ő idejét és pénzét lopni?

A compánia szokva volt a miniszter ur kedélyváltozásaihoz s sans géne koppasztotta egymást, míg a miniszter ur egyre-másra vesztve és vetkőzve, mikor már csak az volt hátra, hogy a csizmaít is lehúzza, felugrott, hátrarúgva a székét s ment az író-szekrényéhez, uj pénzerővel jelenendő meg a csatatéren.

A ki látott már békességesen mulató társaságot, melynek közepébe hirtelen egy százötven fontos bomba esik be a stuckaturon keresztül, annak lehet fogalma a következő jelenetről, senkinek másnak nem.

A miniszter bele tekintte a fiókjába, s azzal felordita oly hangon, mintha harmincz cserépkorsót csaptak volna egyszerre a falhoz.

— Ki járt itt!

Mind oda néztek. Legalább is azt hitték, hogy valaki egy puskaporos minát rejtett el a miniszter íróasztalába.

— Ki járt itten? Kérdé ujra stentorral s öklével a fiókra mutatott.

A társaság kövé válva nézett rá s a generalis ur épen ugy kezdé magát érezni, mint mikor Zólyomban először meghallotta az ágyúzást.

— Akarom tudni, hogy ki járt itt?

— Megvesztél czimborám? Mit kiabálsz, ki bántott? szólala fel végre a pecsétőr. Én is jártam ott, és más is, oda tetted a szivarokat.

— Engem megloptak.

— Lehetetlen.

— Két százas volt itt fölül, most nincs.

— Valamikor pipára gyújthattál vele. Ez a magas satyricus ifju észrevétele volt, első és utolsó ez estén.

— De nem vicz ez, hallja az ur, mert ez komoly dolog!

— De ugyan Laczi legyen eszed, ne csinálj belőle scandalumot. Azért a rongyos kétszáz forintért.

— De én akarom tudni, hogy engemet ki lopott meg? Az én házamnál tolvaj van. Az én házamnál az ország kincsei vannak. Én semmiért sem vagyok felelős.

— De hát mi szükséged van erre a lármára?

— Nekem szükségem van erre a lármára. Az én házamnál az országnak több milliót érő kincsei vannak. Én akarom tudni, hogy kitől őrizkedjem?

De már ennyi scandalum mégis több volt, mint a mennyit egy táblabiróból csinált generalis gyomra elbir.

— Ejnye, ilyen adta vette, káromkodék mindig magasodó hangon, mig végre oly dörgéssé vált irtózatosszá, mintha tizezer ember beszélt volna egy gégéből. Hát kinek néz az ur

minket? Tolvajok vagyunk mi? Erre amarra, szedte vette! Köszönje meg az ur, hogy lealázzuk magunkat a társaságába, nem hogy még itt bennünket dehonestáljon, mert ha itt volna a kardom, mindjárt karmonádlinak apritanám, a ki cigánypecsenyéje van! Azért hogy én a statuspénzét elkártyázom, nem loptam én még senki fiától egy garast sem, hallja az ur! Ha policzajminiszter ur meglophatja magát, van kopója elég, szagláltassa ki a tolvajt, de becsületes embereket ugyan ne derogáljon, mert ha azt nem nézném, hogy Debreczenben vagyunk, a helyett, hogy mi megyünk el innét, az ur menne most ki az ablakon, veszedelem teringette!

Szólt és két széket két csapással összetörött, egy ökölütéssel a kártyaasztalt ketté hasította, a bundáját felvette, annak egy legyintésével az egész punch-servicet leverte az asztról; a kettős ajtónak egyik szárnyát kivette sarkából, egy irtókot ledobott a lépcsőn s eként szörnyű erejének tanujeleit hagyva mindenütt, hangos káromkodással eltávozott s hazáig valamennyi civist felmorgott az álmából.

A többi assessorok meghunyászkodva előkeresék télikabátjaikat s egyenként elosongatának. Legutoljára előbujt az ágy alól Hetveni ur is, hová a csata folyama alatt egy eléggé bölcs rückgängige Bewegungot csinált s megilletődve nyújtá kezét a haborgó miniszternek, mondván.

— Miniszter ur! — Én rámm csak nem gyanakszik ön. Hisz arról meg lehet győződve: hogy én öntől nem lopok.

— Jól van jól, csak eredj.

— Hát kineveztet holnap őrnagynak?

— Hová a pokolba? nincs üres hely.

— Szabad csapathoz.

— Van mindenütt.

— A zarándi oláhok ellen még nincs.

— Hisz azok senkit sem bántanak.

— Majd bántanak, ha én oda megyek.

— Jól van no. Kineveztetlek, csak vigyen a ménkü!

Magam mindenkorig ott vártam egy pamlagra dülve a conferentia végét s mikor hozzá juthattam, én is belekötöttem a miniszterbe.

— Hát neked mi bajod? mondd frissen. Három szóval elvégezd.

— Nem is lesz hosszabb. Kétszáz szekerest rendeltél ide a piacra. Tegnap estétől itt állnak hóban, fagyban, mit akarsz velők?

— Mondd meg nekik! hogy ha eluntak állni, hát leülhetnek! Ezzel az instructióval kitolt az ajtón s a szegény szekeresek másik éjjel is ott háltak a liávon, hozzájuk sem szólt senki.

A miniszter pedig egyedül maradt az ő pecsétörével.

— Te Laczi. Szólitá ez meg a minisztert, ki hallgatva és sebesen járt alá s fel, mint szokott, ha összeszidták. — Igazán ellopták a pénzedet?

— Dehogy lopták.

— Hát mért csináltál olyan nagy zajt semmiért? még az a dromo levág, hire lesz a városban.

— Azt te nem érted. Nekem kellett ez a zaj. Mentül nagyobb hire lesz, annál jobb; magam is úgy akarom. De te nem értesz hozzá.

— S ezzel kiszólt az ajtón. Simon!

Egy még minden eddig előfordultaknál apróbb egyén lépett be e hívásra. Ugy látszik, mintha a miniszter szemén szedte volna a magánál kisebb embereket.

— Ismersz itt valami ügyes lakatost? Szokása volt a miniszternek mindenkit tegezni.

— Akárhányat.

— Ne beszélj, számár! Nekem nem akárhány kell, hanem egy bizonyos. Ha lehet néma, de mindenesetre olyan, a kinek senki sem hisz, és a kit kevesen ismerjenek. Eredj, mindjárt visszajöjj.

A küldött igen alázatosan betette az ajtót s eltávozott.

Az előszóba is megüresült. A miniszter bezárta az ajtókat s egyedül maradtak.

A miniszter úr sebesen járt alá s fel, mintha a világon minden attól függne, hogy ő meg ne állapodjék, a pecsétőr pedig végig feküdt a pamlagon és ásitozott.

— Öcsém — szólala fel hirtelen megfordulva sarkán a miniszter s homlokát összeránczolva. Öcsém, igen roszul állunk.

— Tudom, sohajta fel a pecsétőr.

— Seregeinkről azt sem tudjuk, hogy hol vannak? Az osztrák hadcsapatok körös-körül álltak bennünket, a leg-

messzebb távolság 12, a legközelebb 6 mérföld. A magunk katonái szídnak bennünket, az ellenéi fenyegetnek. Elöl tűz, hátul víz. Huszonnégy óránál tovább itt nem maradhatunk.

— Rettenetes! — és nem lehet valamerre menekülni?

— Tán nem azon gondolkozom éjjel nappal?

— Tán álruhában? Én mint hentes, te mint puskaműves?

— Nem ér semmit, hiszen nem értek a puskához.

— De hát nem gondoltál valamit?

— Azt hiszed? Nézz ide. Mindenféle utlevelek, csak be kell tölteni.

— Ah! ez pompás, ez nagyon derék, mit kellene bele írni?

— Ne törd rajta a fejedet. Magam ékszerárus leszek, te pedig a segédem.

— Ahoz ékszerek kellenének, gyémántok s több aféle.

— Bizony simplex ember vagy te édes öcsém, nem látod itt ezeket a ládákat?

Az alcovenben három különböző nagyságú láda volt egymás mellé elhelyezve. Iszonyu vaspántos és rézczirádás ládák. Két három nehéz lakat lógott rajtok elöl, fölül mindenféle czi-fraság alá rejtett vexir zárok és mind hatrendbeli pecséttel biztosítva.

— Most értelek, szólt felszökve fektéből a pecsétőr, hisz ezek úgy is res nullius.

— Törődöm is én azzal! most nálam vannak, s ha holnapután Törökországba találok velök menni, szeretném tudni, hogy ki kéri tőlem számon?

— De hisz e végett kár volt lakatošért küldeni, vannak nekem ditricheim, értek is egy kicsinyt az ilyesmihez.

S tüstént előkeresett néhány girbegurba eszközt s a pecséteteket pietástalanul letépve, sok ügygyel-bajjal és nyögéssel valamennyi zárát és lakatját felnyitotta a kérdéses ládáknak, melyeket azután a miniszter urral két fülénél fogva megragadva per Pausch und Bogen kitálaltak a legszélesebb asztalra. Sok egy és más szétgurult az ágyak és szekrények alá, miket másnap a szobaseprő megtalált és megtakarított.

A csodálat »ah« ja röppent el a pecsétőr ajkairól e kincsek látásán.

Nehéz masszív aranylánczok, ragyogó drágakövekkel rakva, nehéz arany serlegek, ritka antik ékszerek, pompás sze-

lenczék egyetlen darab drágakőből faragva, remek faragványú szoborművek, mind, mind tömör aranyból és ezüstből, nagybecsű órák, fölséges boglárók, annyira rakottak drágakövekkel, hogy izzani látszának a gyertyák világában, és a töméntelen gyűrűk, mellkövek, az izlés minden választásainak eleget tevők. Minden mit egy aristocraticus fényvágó olygarcha család kincsben és pompában századokon át passionate összeszerze.

— Ah! mi kár, hogy mind ezt el nem vihetjük!

— Mind semmi ez. Ez mind itt marad. Csak terhünkre volna. Én csupán egy kis fekete bársony aranynyomatú futrált keresek, te választhatsz belőle magadnak, a mi tetszik.

Dúltak a kincsek között.

Millió szikrát hányva heverték azok előttük az asztalon szétzórva, mintha ugyanannyi szem nézett volna rájuk szóltan szemrehányással.

— Itt egy chrysopras ékszer. — Igen nehéz. — Legalább a köveket szedjük ki belőle. — Emitt néhány nagybecsű gyűrű. — Hát ez micsoda? — »Fővény a Saharából« — szórd a szemétre. Itt ismét egy gyönyörű numismaticus gyűjtemény. — Tedd félre. Holnap kifizetjük vele a bureauszemélyzetet. — Hát ez? »Nevezetes férfiak kézvonásai,« vedd a kandallóba. — Hát ez a gyémántos kard? — Ki vinne kardot magával. A gyémántok eljöhethetnek belőle. — És így tovább. Minden darabból volt valami elszakasztható, elvihető. Az arany lánczokról letéptettek a boglárók, az ékszerekről a gyöngyök, a gyűrűkből a pompás faragványú camaéák, a boglárokból a ritka nagyságú turquisek, minden, a mi csak kis helyet és nagy értéket igényelt.

De a keresett fekete bársony, aranynyomatú tok nem akart előjönni.

A miniszter arca elsötétült. — Megjárnám, ha valaki megelőzött volna.

Elővették a másik ládát. Az elébbibe visszaseperték a megvámolt tartalmat s amazt szinte kiüríték az asztalra.

— Jól van! kiálta lázas örömmel a miniszter, egy tekintettel kiismerve a sok kincs közül az igénytelen külsejű skatulyát. »Ez az« szolt remegő kezeibe véve a keresett tokot. Ez az. Látnod?!

A pecsétőr kíváncsian hajlott oda, megtudni az annyira keresett tok tartalmát.

Külön le volt pecsételve egyetlen pecséttel, melyet a kormányelnök sajátkezüleg nyomott rá.

A miniszter egy perczig tétovázni látszék, valjon fölmerje-e szakítani azon pecsétet is? s remegve nézett maga elé.

— No s, nyisd fel hát, mi van benne?

— Nézd, a kormányelnök pecsétje van rajta.

— Törd fel, holnap nem leszünk itt.

S a következő perczben nyitva volt az etuis.

Mintha a szivárvány szállna le kristályalakban!

Nyolcz solitair gyémántgomb. Akkorák, mint egy mogyoró, mikből millió sugara lövellt szét a prismaticus színeknek. Vakító, kábitó kincsek, miknek mindegyike egyegy uradalommal fölér. Mikről azoknak egykori viselője minden diszmenetek alkalmával oly kitünő, oly nevezetes volt.

Némán, elvarázsolvá bámult a két férfi a kincsre, midőn a külső szobában léptek hallatszának s mintha nyitná valaki kívülről a zárt ajtót.

— Ki az! kiálta mindkettő ijedten, halálra sápadva. Az irnok volt, kit lakatosért küldtek.

— Mit akarsz?

— A lakatost hoztam. Engedelmet kérek.

— Ugy! — S ekkor nagy hirtelenséggel összetakarítottak mindent a ládákba, azokat helyökre tették. Az érkezett lakatosnak nem volt egyéb dolga, mint a ládákat újra bezárni, mely után azokat a miniszter ad terrorem populi a rendőrség hivatalos pecsétjével újra biztosította.

A lakatosnak meg kellett vallani becsületes nevét s az irnoknak bizonyítványt adni róla, miszerint nemes Kánya Antal lakatos majszter uram ez s ez napon az éjnek ezen s ezen órájában a rendőrminiszternél három ládát bezárolt. Mely teketóriák Kánya Antal uramat úgy megijesztették, miszerint az egész eseményről még a feleségének sem mert egy szót is szólani.

— Hát ezzel a fiuval mit tegyünk? kérdé suttogva a pecsétőr az irnokra czélozva.

— Ne törődj vele. Elküldöm Pestre iratokkal, mikért bizonyosan föbelövik. Jojczakát.

A pecsétőr eltávozott.

— Simon! Szólítá a fiut a miniszter. — Végy egy szekeret

magadnak. Még ez órában P estre fogsz indulni. Ezen iratokat viszed oda, a hová czimezve vannak. Egy perczet se késsél. Minden minuta egy század a nemzet életére nézve. Itt ezer pengő utiköltségül: siess . . .

A fiu elment. A miniszter lefeküdt. Késő éj volt az idő.

A toronyőrök rekedten kiálták a három órát éjfélt után.

Minden jó lélek dicséri az urat.

És másnap az országgyűlésen kemény peremptorius törvény hozatott azon képviselők ellen, kik a forradalom ügyében nem bizva, eltávoztak, vagy meg sem jelentek.

A törvényjavaslat a rendőrminiszter urtól jött.

És tartatott nagy dictio azon gyávák ellen, kik minden leverő hirre a megbékülésről, vagy megfutamodásról gondolkodnak.

A dictiót a rendőrminiszter ur tartotta.

És adatott ki veresbetűs placat, melyben azok, kik a magyar bankjegyet az osztráknál alább becsülik, bitófával fenyegettetnek.

E placatot a rendőrminiszter ur adta ki.

És végre iratott egy catói vezérczikk egy olvasatlan hirlapba azon alávaló könnyelmű emberekről, kik a haza ily szomorú napjaiban nem átélik kártyaasztal mellett éjeket tölteni.

A cikket a rendőrminiszter ur írta.

El e rút képektől! Keressünk szebbeket. Menjünk a csatamezőre.

Emelkedjél föl lélek, rázd le az undort magadról, mit az önzés, a lelketlenség, az álarcos bűn látása gerjeszte benned, jer, láss vért, láss halált, láss könyeket és vigasztalódjál.

Nézd amott túl a Királyhágón azt a kis, ifju, hős sereget.

Ruhája nincs, de van dicsősége. Hazája alig ad neki mindennapi kenyeret s ő mégis mindennap vért ad hazájának s véren vett diadalt.

Nézd azt a kis őszhaju, őszszakállu embert, mint áll ott a golyózúpor közepett, mint ragyog arcza, ha kis seregét éljenezni hallja a golyók süvöltéseire.

Csak egy szót tud magyarul. E szó »előre.« Serege mindig megérti őt.

Három sebhely van most is rajta, de a halál kerülni látszik őt, vagy nem tudja megtalálni.

Nézd azt a fiatal hőst. Kiáll serege elé. Buzdítva szól hozzá. A legelső golyó őt éri, leesik lováról, vére festi a földet. Özvegye szép és fiatal szive megszakad, de nem siratja a hőst, nem siratja, hisz halála dicső volt.

Nézz amoda. Ott is egy hős esik el. Nem egy seb, tíz érte egyszerre. Ellene is becsüli a hőst. Bekötik sebeit, ápolják, mondják neki: hogy a csata elveszett s ő letépi sebei kötelékeit és hagyja folyni vérét, hagyja jönni halálát, mert a csata elveszett.

Láss ott egy hidat. Két ezer ember áll előtte és védi, túl rajta iszonyu erővel egy ostromló sereg. Nézz oda ismét. Már alig vannak ezeren. Ugy-e nem futott el egy is! Elestek. Mire az éjszaka eljön, ezernek csak fele marad ott, de helyéről meg nem mozdul egy sem.

Nézz végig a Tisza mentén. Látod ama kis piros vonalt. Mily sebesen halad előre. Egy csapat ifju az, kik piros főveget viselnek fejükön. Micsoda tűz az, melynek szembe mennek? Ágyúk azok. Hallod ropogásaikat. Látod mennyien hullanak el belőle. De látsz-e elfutni csak egyet is? Most oda értek. Az ágyúdörgés elhal.

Menj tovább. Láss ott a Duna közepén egy várost. Le van égve a porig. Lakói a föld alá, a kriptákba rejtőztek. Ezerei a tűzgolyóknak repülnek bele minden oldalról, földrengető dörgéssel ijesztgetve a levegőket. A városban éhség, nyomor, fagy dühöng. Nem tudja senki, a halállal hol találkozik? De látsz-e egyet is, ki megszöknék onnan? Tűrnek, szenvednek és nem panaszkodnak.

Látod amott azt a vezért. Csákójához emelt kézzel seregét megeskoti, hogy nem fog elfutni a csataterrről, s midőn a halál zápora ömlik, egy kiáltás, mely tudörgi az agyuvihart, egy kiáltás, mely azt mondja: »Emlékezzél esküdre!« megfordítja a csata sorsát. Fele elhull a seregnek, de a másik fele győz.

És mindenütt, merre nézesz, nehéz csatákat látsz. Csátát a Tisza jegén, véres harcztot a folyam pánczélozott hátán, csatát a sziklás hegytetőkön, csatát sánczok, várfalak közt, városok utcáiban, vértől vörösre festett vizek partjainál, égő falvak éji lángja mellett . . .

Az áldozat panasztalan. A dicsőség nem kérkedik. De panaszszal van tele szája a gyávaságnak s fizetést kér a tolvaj.

A katonák rongyosak, véresek és lelkesültek . . .

A diplomata jól érzi magát. Neki nincs lelke . . .

A katonának egy gondolatja van, a dicsőség! ha meghal, végsőhaja a haza

A diplomata azt nézi, merre szökjünk?

*

*

*

Debreczenben ezalatt szépen kigömbölyödtek az ábrázatok.

Kik néhány hét előtt futásról, menekülésről elnélkedtek, most egyébről sem akartak hallani, mint háboruról, melynek sohasem lesz vége.

Az apró emberek egy-egy roppant vörös tollal tölték ki fejüket, hogy kilátszassanak a tömeg közül, a miniszternek és öcsésének még ez sem volt elég. Nekik egészen vörös kalapot kellett hordani, hogy tudhassa mindenki, miként ők nem félnek a vértől.

Meg lehetne tudni, hogy mikor lesz csata? Az nap rendesen teli volt aranyos tiszt urakkal a város, kik jól megőrzék a haza számára becses életüket, míg a honvéd olcsó életével adózott a síkon.

Ah! Az mennyei élet volt.

Az ember kilencz óráig igen, igen nyugodtan aludt.

Az ember, ha hadi futár volt, vagy ministerialis hivatalnok, tartott igen csinos társalkodónőket, kik a státus költségén utaztak vele mindenüvé.

Tíz órakor elment az ember a collegiumba, ott hallott iszonyu szép dictiókat, ordíthatott a montagnardoknak, a menyit tetszett, lepisszeghette, lerőföghette az aggodalmaikat kifejezni, merész táblabírákat, és coquettirozhatott a város karzati szépeivel.

Azután elmehetett az ember a nagy erdőre, járhatott térdig a sárban és találkozhatott mindenféle ismerősökkel, kik mindig tele voltak szebbnél szebb ujságokkal.

Délután leülhetett az ember kártyázni, elveszthette az

utolsó garasát, másnap elküldette magát futárnak és harmadnap ismét ur volt.

Elmeletett az ember az egyenlőségi clubba, ott halálra nevezhette magát, melyért aztán másnap kárpótlásul a Közlönyből halálra unhatta magát.

S ha néha napfényes idő volt, láthatta az ember ama minden gyönyörűséget felülmuló látványt, mint lovagol a miniszter egy babos lovon, az ő pecsétőre kíséretében.

Oly kecsesen, oly possierlich vette ki magát azon a roppant tátoson, hogy az ember semmit sem kívánt egyszerre egyebet, mint hogy bárcsak tevén látná őt eképen ülni.

— Ugy-e néznek utánam a dámák? kérde a miniszter ur pecsétőrét, mert maga nem mert hátranézni, félt, hogy leesik.

— Az egész világ enchantirozva van általa, csak ne csinálj púpos hátat.

— Brrrr! Hogy tele fecskendett sárral ez a griff! Hoho ne, hoho ne! ki hitte volna, hogy még sarat is lássunk Debreczenben? Nem azért, mintha az itt ritkaság volna, hanem azért, hogy mi itt értük a sáros hónapokat.

— Az igaz. És milyen jó volt, hogy akkor el nem mentünk. Rögtön utána másnap jöttek a győzelmi hírek. S mi néhány rongyos százezerért szinte itt hagytuk pompás, gyönyörű állásunkat.

— Az igaz. Nagyon belevesztettünk volna. Azóta két milliónál több fordult meg a kezemen.

— Mennyi van mindössze kiadva?

— Harminczkét millió hat hónap alatt. Az előbbi hat hónap alatt csak hat millióra volt szükség.

— Hát számadás mennyiről van?

— Egy batkáról sincs.

— Nem is fognak követelni?

— Kicsoda? Ez a soklábu országgyűlés! Mernek is ezek ellenem szólni! A minap plena sessione mondtam meg nekik: hogy mindnyáját le fogom guillotinoztatni, egy ugyanazt kérdezte tőlem gunyosan, hogy kiket? Mind azokat, a kik félnek tőlem. Az ember elnevette magát, de én bizonyos vagyok róla, hogy azóta nem tud nyugodtan aludni.

— Csak az a baj, hogy Debreczenben vagyunk.

— Az bizonyos, hogy nagy baj. Ez a nép oly phlegmaticus,

oly rettenetes józan, hogy épen semmi crawallt sem lehetne vele indítani. De jussunk csak vissza Pestre! Megvannak még ott az én embereim, kiket két forint diurnumért láthattál a redout előtt órákig orditozni az oktoberi napokban. Jussunk csak Pestre.

— De hátha előbb belénk kötnének, mint oda jutnánk?

— Gondoltam rá. Az egyenlőségi clubbnak meg van hagyva, hogy dolgozzék erősen. Nyárynak legközelebb macskazenét adatok, az ilyesmin leghamarabb megizelíti a pór nép a crawallokat; Kovácsot elfogatom, mint titkos összeesküvőt, vele az egész békepártot, Kazinczyt, a Zeykeket, Pálfit, Farkast, azt a rongyos újságíró-t kiutasítom a városból. Ha ez sem segít, berendelem Hetvenit az ő guerilláival s szétveretem az egész parlamentet.

— Parbleu, ez nem ér semmit, mert meglehet, hogy Hetvenit és a macskazenéző companiát ez a tréfát nem értő publicum meg találná botozni s ez csak azon esetre lehetne elővehető, ha valami eclatans brutaliter támadnának rajtad a gyűlésben. De mit teendnél akkor, ha szép lassan, körülkerülgetve, egész szelidséggel oly téren támadnak meg, hol nem csata, hanem egy egyszerű dialog, egy nyugodt pertractatio által érheted el megbukásodat?

— Azt nem merik tenni.

— Lehet, hogy nem merik, de akarják. Ezek a sűgő-bűgő emberek főznek valamit, s csak az alkalmat lesik, hogy elejthessenek. Félnék tőled és ez rossz biztosság rád nézve. Sohasem szerettem ezeket az embereket. Különös ellenszenvem volt mindig a becsületes emberek ellen. Ezek nem valók politikusoknak. Ezek sohasem azt nézik, hogy mi hasznos, hanem azt, hogy mi illendő? Jó professorok váltak volna belőlük.

— Pah, pah! Félnék és van okuk rá.

— De mégis, ha valamit kitudhatnának rád. Teszem föl azt a ládahiróriát.

— Csitt! Lassabban. Nem tudhatnak ki semmit. Különben gondolkoztam felőle.

— Simont megint itt láttam.

— Visszahozta az ördög. Ma megint elküldtem, meg sem hagytam pihenni. Ez, úgy hiszem, utolsó útja lesz. Egyébiránt te mindenesetre küldd el a feleségedet a lengyelhez. Ijeszsen rá erősen, most tudom, hogy egy fillérje sincs. Sikerülni fog.

Új lovagok jöttek szembe. A beszéd megszakadt, s nem-

sokára a nagy erdő szépei egy csapat gavalléron legeltetheték szemeiket, kik közül egy úgy ült a lovon, mintha penitenciából tenné.

*

*

*

Még az nap este a pecsétőr felesége, — egy kis ravasz furtangos nő, — fölkereste a lengyelt, kivel ama mulatságos konferencián találkozáink, s ki ott oly igénytelen szerepet viselt.

A lengyelnek igen sok gyermeke volt és igen kevés pénze. Becsületes ember volt és szegény.

Az asszonyság ezt jól tudta s épen erre a körülményre volt szüksége.

— Édes barátom, szólt a lengyelhez, helyet sem foglalva nála, ön emlékezni fog azon estélyre, mikor Laczi vétlenül fölfedezte, hogy valaki a szekrényéből pénzt lopott el.

— Emlékezem.

— A pénz kétszáz pengő volt.

— Ugy mondta.

— Laczi azt hiszi, hogy ezt a pénzt ön vitte el.

— Asszonyom!

— Nekem azt mondta, hogy ön vitte el.

— Asszonyom, ön és mindenki, a ki valaha ismert, tudhatja: hogy én szerencsétlen vagyok, de becsületes ember. Senki egy megalázó tettet nem vethet szememre. Sokszor éheztem, de nem loptam soha. Esküszöm az Istenre, hogy nem láttam a miniszter pénzét.

— Én elliszem barátom, de Laczi gyanakszik, és Laczinak ez elég arra, hogy önt befogassa.

— Engemet? Minden alapos ok nélkül? S ki adott neki erre hatalmat? Ez nem történik sehol.

— Hja hbarátom itt nem úgy megy, mint másutt. A minap, azaz, hogy jó minap, ezelőtt mintegy hat héttel, Laczi Szemerenek egy biztosát csukatta be, csak azért, hogy őtet miniszternek nem titulálta, most is ott ül és hihetőleg ott fog ülni, míg Szemere érte nem jön. Tegnapelőtt pedig tulajdon titoknokát csukatta be, a miért az Esti lapokba mert írni.

— De hiszen az szörnyűség!

— Nem tagadom, hogy az. Én önt sajnálom, önnek gyer-

mekei vannak és ön nem tudná őket hova tenni, ha fogságra jutna.

A lengyel szemeibe könnyek gyülekeztek.

— Minő méltatlanság — minő gyalázat!

— Egy esetben ki tudnám önt menteni, ha tudniillik azt a szint adnók a dolgnak, hogy ön csak tréfás bizalomból vette el azt a pénzt Laczi fiókjából s később visszaadná.

— De nekem asszonyom nincs, nem is volt annyi pénzem régtől fogva.

— Arról lehetne tenni. Ön irást adhatna magáról, hogy a pénzt Laczi fiókjából elvéve, azt, mihelyt lehet, neki visszafizetendi.

— Azt, asszonyom, nem fogom tenni.

— Akkor a pénzt lesz ön kénytelen előteremtteni.

— De hol vegyem azt asszonyom?

— Azt én nem tudom. Hanem arról biztosíthatom önt, hogy ha holnap reggelig vagy a pénzt, vagy az irást nem fogja kézbesíteni Laczinak s az egészt bizalmas tréfára nem igyekszik fordítani, délre a börtönbe kerül.

— Rajta leszek, asszonyom.

— Isten önnel.

Az asszonyság eltávozott, a lengyelt egyedül hagyva síró gyermekeivel.

*

*

*

Másnap reggel a miniszternél látjuk az asszonyságot. A miniszter még negligéében volt.

— Voltam a lengyelnél — monda, — az ember sirt, megijedt nagyon. Igen fél az elfogatástól. Egy óra múlva itt lesz Pénze nincs, kénytelen lesz irást adni magáról, hogy az ön pénzét elvitte.

— Igen jól van. S azzal rögtön küldöm őt Galiczia szélére oly megbizással, mely miatt kénytelen lesz magát rejtve tartani. Mihelyt távol lesz, előlépek az irattal, nagy zajt ütök, hogy az én emberem megszökött és engem meglopott. Az a bizalmasság, melylyel házamhoz ki- s bejárt, valamint saját elismerése tökéletesen valószínűvé teendik a mesét. A ki nem hiszi, azt hazáruulónak kiáltjuk s veszve van. A feltörött ládák neki fognak beszámíttatni.

A miniszter úr tovább is igen kedélyesen mulatott a fentisztelt hölgygyel, de a mi inkább tartozván a romantica, mint a historia köréhez, hallgatunk róla, míg egy férfias koczogtatás az ajtón ismét historicummá teszi az elbeszélést.

A lengyel volt, a ki belépett.

A miniszter úr nem tudta milyen arcot csináljon egyhirtelen, bár azt már hetek óta betanulá, de a lengyel komoly arca kissé zavarba találta hozni.

— Uram, — szolt a lengyel hidegen, — ön rám gyanakszik, hogy kétszáz forintját elvivém s fenyeget, hogy megbecstelenít, ha vissza nem adom.

— Nem, nem öcsém, vága közbe confidens hangon a miniszter, látod, nem értesz, az a pénz nem volt az enyém, nekem arról számolnom kell. Én tudom, hogy te azt most vissza nem adhatod...

— Kérem, vágott közbe a lengyel, az asszonyságot észrevéve, e párbeszéd nem igényel tanukat.

A miniszter intett az asszonyságnak s az félre vonult az előszobába, az ajtót félig nyitva hagyva. Ez szokás volt e háznál.

A lengyel hideg vérrel becsukta az ajtót s közellépett a miniszterhez.

— Uram. Ön igen jól látszik tudni, hogy a szegényt mindenkinek és a hatalmasnak mindenkit szabad bántani.

— Ne tüzelj öcsém, ne tüzelj. Hisz nem akarlak én megenni. Elhiheted, hogy iratoddal én vissza nem élek, csupán a magam igazolására akarom azt felhozni, a legbizalmasabb privát conferentiában. Csak néhány sor elismerés, azontul ne legyen semmire gondod. Már is el van készítve, csak alá kell írnod.

A lengyel, a nélkül, hogy a miniszter szavait feleletre méltatná, elővette tárczáját s belenyult.

— Ah, vagy már el is készítetted? annál szebb, nem tesz semmit. Azért jó barátok maradunk.

A lengyel büszke megvetéssel számlált le tárczájából kétszáz pengőt az asztalra.

— Itt van a pénz.

A miniszter elhült, elsápadt. Nem tudott, mit szólani.

— Itt van, számlálja meg. Nem csaltam-e meg?

— Hogy jutottál hozzá? dadogá csalatkoztaban az ember.

— Nem volna ugyan senkinek gondja rá, de elmondhatom. Eladtam gyermekeimnek minden ruháját, el megholt nőm jegygyűrűjét; a mi ki nem telt, azt Dembinszkytól kértem fel kölcsön becsüldszóra, s ő adott, mert tudta, hogy lengyel vagyok, s a lengyel becsület tiszta. Most tegye el ön e pénzt.

— De én nem így akartam ezt. Nekem soha sem kellett volna e pénzt megadnod, csupán elismerned, hogy elvived.

— De nem vittem el! kiálta a lengyel és szemei szikráztak, én hazudni nem fogok. E pénzt nem az adós fizeti hitelezőjének, hanem a megtámadott utas fizeti az utonállónak váltságul életéért. Tegye ön el.

— Takarodj! vidd pénzedet. Hadará a miniszter, kinek jó vastag bőre volt sértések elszivelésére, s a pénzt a lengyel markába nyomta vissza. Elmehetsz!

— El fogja ön venni? Vagy azt várja, hogy az arczához vágjam? Ordita az dültől elsápadtan.

— Mit jelent ez! szólt a miniszter visszahökkenve.

— Ez azt jelenti, hogy ilyenkor becsületes ember kardjához nyúl és megverekszik.

— Ah, barátom, nekem nem elvem a párbaj, ez már kimondtam az országgyűlésen. A párbaj aristocraticus institutio, és én testestül-lelekestül democratá vagyok.

A lengyel fogait csikorgatta, minden izmai reszkettek a a boszútól.

— Ön egy — — gyáva!

Magát e kifejezést négyszem közt, bizton eltűrte volna a miniszter, de a lengyel oly előkészületeket kezdett tenni ökleivel, hogy Laczi jónak látta a csengetyű felé retirálni.

— Most elfogathat ön, de tudja meg, hogy Dembinszkynek elmondtam, mire kell nekem e pénz.

A miniszter mérgesen harapott ajkaiba, s ujjáival hosszú szakállát borzoló.

— Itt van, szólt a lengyel, a pénzt a törpe lábaihoz vetve. Szedje fel ön! S egy tekintetre sem méltatva többet a kormányférfiut, eltávozott, valamennyi szobaajtót úgy csapkodva be maga után, hogy a ház rengett bele.

— Tervünk füstbe ment, szólt az asszonyosság belépve a

szobába, hol a miniszter lehető legnagyobb léptekkel nyargalt fel s alá.

— Beszélt kegyed tán vele?

— Megállítottam. Hallani sem akart engesztelődésről. Azt mondja, visszamegy Lengyelországba, ott legalább becsületes ellenség teszi fogságra politikai vétekért, míg itt hőhérszerepre jutott kalandorok üldözik oly vétekért, melynek gyanuja is megölő.

— Ki hinné, hogy ezek a lengyelek mind oly borzasztó dölyfösek. És épen ez? oly földhöz ragadtnak látszott. Semmit sem lehet velök ostoba kevélységek miatt kivinni.

— Más tervet kell kigondolnunk.

— Már készen vagyok vele.

— Halljuk.

— Az egész Zichy-féle ingóságokat elárvereltetem, így nem tudják meg, mi hiányzik belőle? és jogot nyerek a pecsétek feltörésére.

— De hátha a táblabírák beleszólnak?

— Letorkolom őket. Ich kenne meine Pappenheimer. A ládák új felbontása saját hivatalnokaim előtt megy végbe, s azok, ha kell, olyan visum repertumot adnak róla, a melyet dictálok nekik.

— Ezt még sem tanácsolnám. Azok ott a szegletházban erősen fujják ön ellen a követ. Félő, hogy az árverés által gyanút kapnak. Hiba lesz, önnek fegyvert adni ellenei kezébe.

— A gyűlésen letorkolom őket, ha pedig lapban támadnak meg, betiltom lapjukat.

— Én nem mernék hozzá fogni.

— Mert nem ismeri őket úgy mint én.

— Mert jobban ismerem őket, mint ön.

*

*

*

Másnap meglehetősen kurta placatok hirdetésként, hogy a rendőrség szállásán a Zichy-féle holmik árvereztetni fognak.

Az emberek a falra s onnan egymásra bámultak, mindenki kérdezett, senki sem felelt.

Várták az országgyűlést, reményelve, hogy ott fel fog világosittatni a váratlan dobraütés; melynek okát senki sem tudja.

Ugy történt.

A reggeli ülésben több képviselő fenkölt méltatlankodással szólalt fel, felvilágosítást kérve ez ügyben a bizottmánytól.

Elmondák, hogy ez árverés törvénytelen. A megöltnek törvényes ítélete nincs, vagyonait elfoglalni senkinek nem volt joga, míg rendes processusa le nem foly, akkor is gyermekei részét előbb el kell abból különözni, mielőtt valaki rá tehetné kezét.

Elmondák, hogy ez árverés oktalan. Aranyat és ezüstöt elprédálni ilyen időben kétséges papirosokért esztelenség, midőn ugyanolyan papirosokat harminczkét nyomda ingyen készít a kormánynak.

Elmondák, hogy ez árverés rendetlen. Ez nem tartozik a rendőrminiszterium köréhez, hanem a pénzügyminiszteriuméhoz.

Elmondák, hogy ez árverés nemtelen. Máskor az elitélt köntösein a hohérlegények osztottak s most egy országgyűlés fogja-e azokat elkótyavetyélni?

A szónokok határozottan, becsületesen beszéltek, látszott rajtuk, hogy érzik, miként fejükkal játszanak, de az is, hogy végtére le akarják onnan rázni az oda ült hydrát.

A miniszter valamennyi beszéd alatt folyvást mosolygott, és billegette fejét, mint egy gypsz pagódlí s minden nyomósabb kifakadásra egyegy »hm, hm, — ej, ej, — lám, lám« interjექcióval válaszolt.

Végre fölkelt ülőhelyéből s miután magáról először egy piros gallérú szürke köpönyeget, azután egy felső s végre egy alsó kabátot levett, elkezdé dictiózni.

Elmondá, hogy ő a kormányzónak legbenső barátja és hogy ő a respublicát a legtökéletesebb alkotmány-formának tartja, s hogy ő mennyit küzdött már a szabadságért, s mennyit fog még érte küzdeni, hogy ő Debreczen várost mennyire tiszteli azt milyen strategice nevezetes pontnak tartja, mint fogja egykor körülsánczoltatni. Hogy ő a fiatalságnak mekkora barátja, hogy a haza üdvét egyedül azoktól várja. Hogy a ráczok milyen kegyetlen ellenségei a magyarnak, és hogy Perczel hogy fogja őket megenni. Hogy ő az országgyűlésnek milyen imádója in solidum, néhányak kivételével, mely néhányak szüntelen azon törekednek, hogy a hazát elárulják, hogy bármí áron kibékül-

jenek, hogy a hadsereget eladják, hogy Debreczenből elszökjenek, hogy Olmüczbe levelezzenek és a kormányzót kisebbsítsék a ki ő neki legbenső barátja elannyira; hogy a ki őt megbántja, az a kormányzót bántja és így az egész hazát bántja, a miből természetesen következik: hogy a kik az ő ellenségei, azok ellenségei a hazának, azok hazaárulók, azokat le kell nyakazni. A mi végre a kérdéses tárgyat illeti, tudatja az országgyűléssel azon jogkifejezést, miszerint a »res servando non servabiles« (tartva nem tartható dolgok) azoknak gondviselője által bármikor eladathatnak.

»Éljen! éljen. Vivat! hangzott minden felől; ordított mindenki mindenféle tónusból és nyelvből, tán koszorút öltönyeit is hánytak a szónokra, ki most egyenként ismét felszedé leszórt s fejével billegett, mint egy gypszpagódlí.

Az interpellans képviselők ugyancsak szerencséseknek tarthaták magukat, hogy a második emeletről az ablakon fejtetőre le nem hajigáltattak.

Mi pedig ezuttal megtanulhattuk, hogy az arany és ezüst bizonyos fajta emberek kezeiben el nem tartható portéka.

»Res servando non servabiles.« Mint a miniszter ur bevallá.

*

*

*

Utban voltam. Karczagon, mig lovakat váltottak, betértem a vendéglőbe, midőn unatkozásaimból szörnyű zaj riasztta fel. Kocsizörgés, kardzörgés, ajtózörgés, káromkodás és tudja a jó ég mi mindenféle emberhalált jelentő hangok nem.

Már resignálva voltam arra a gondolatra, hogy vasasnémek rohanták meg a várost, midőn felpattan az ajtó s belép rajta egy rettenetes apró ember, egy rettenetes nagy szál karddal az oldalán s világverő lármával szidja a kellnereket, marqueureket, vendégfogadósokat és mindenféle szolgálattelvő lelkeket Karczag városában, a miért őt kész ebédre nem várták reggeli tiz órákor.

— Én futár vagyok! Egy futárral így banni hazaárulás. Én önöket feljelentem, én önöket leguillotinoztatom! A haza megszabadítóival így banni!

A korcsmáros végre nagy alázatosan jelenté a haragos urnak, hogy egyszeriben készen lesz egy egész pulyka.

— Meg két font rostélyos! vága közbe a haza egyik megszabadítója.

— Igenis és egy fél kuglihupf.

— Ha egész volna, jobb volna.

— Lehetne tán addig valami omelettet készíteni.

— Három adagot. Bátran.

A kocsmáros nézte: hogy maga van-e ez az ember, vagy még vár valakit?

— Most kaptunk friss kecsagéket a Tiszából — szólt kételkedve a kocsmáros.

— Igen? Abból is öt fontot halászlével. S keritsen egyuttal valami finom konfektet. Nini, kiálta a távozó kocsmáros után, ott künn egy nyúlat láttam lógni, azt pörkölje meg.

— De könyörgöm, az sokáig fog tartani s a lovak már itt vannak.

— Én parancsolok, ön engedelmeskedik! Addig is hozzon ide két palaczk madeirát. Sietve!

A kocsmáros szaladt, az apró férfi pedig hátra tett két kézzel büszkén sétált fel s alá a hosszú szobában véghetetlen sokat tartva arra, hogy kardjával mentül nagyobb zajt csináljon.

A bor megjött, a kis bőrben lakó nagy férfi csaknem az örörm alá tette a czifra palaczkokat, s mikor töltött belőle, rámnézett, mintha mondta volna: láttál-e már olyan embert, a ki Madeirát iszik? Pedig jobb lett volna, ha a kocsmárosra nézett volna ilyenforma kérdéssel: láttál-e már olyan embert, a ki megiszsza a czukkorral és spiritussal kófernyált kerti vinkót Madeira képében?

Az ember oly impertinens volt, hogy lehetetlen volt bele nem kötnöm.

Pro primo a kalapjáról akkora vörös toll lóggott le, hogy az ajtót sohasem csukhatta be maga után, a nélkül, hogy azt oda ne csukta volna. A kardját valaha akkor csinálták, mikor két kézre szokták fogni a pallost, akkor sem az ő számára. Csizmái hónaljig értek, miket sarkantyúk diszesítének, minőket a hochselige Ritter Fridolin viselhetett. Tulipiros bársony mellényének mindenik zsebéből egy-egy nehéz aranylánc csüggött ki s humoristice kötött shawlja csokrából nagy patheticus vatermör-

derek meredtek elő, különösen kedves ellentétben a rendkívül
cizmos ritka szakállu mongol ábrázathoz.

Mondom, hogy bele kellett kötnöm.

— Ugyan kérem, szólítám meg, hová tetszik utazni?

Az ember felém fordítá arcát, végig nézett, lábát előre
veté és szólt kemény, szétmórzsoló hangon.

— Azt ne merje ön kérdeni, tudja ön, mert az statustitok s
ezzel kardja markolatára csapott merészen, mintha azt akarta volna
tudtomra adni, hogy e titkot fegyveres kézzel is kész megörzeni.

Azután felemelé poharát és magas leereszkedéssel ki-
hörpenté.

A kerti vinkónak az a jó tulajdonsága van, hogy az
ember nem részegszik meg tőle, hanem megbolondul; kivált ha
czukor és spiritus van közé főzve, tökéletesen; de legkivált
akkor, ha az ember különben is meglehetősen bolond.

Az én futárom is majd így járt.

Az első pohár után mindjárt keresztbe álltak a szemei
odajött hozzám és barátjának nevezett, megszorította kezemet s
kérdézé: hogy tudom-e, hogy ő miért megy most Pestre?

— Hát Pestre tetszik? Nem tudom miért? nem is ta-
lálgam.

— Tud ön titkot tartani?

— Nem próbáltam. Meglehet.

— Tehát tudja meg, hogy én fontos irományokat viszek itt
a zsebemben. Látja?

— Látom, vigyázzon ön, hogy el ne veszítse.

— Oh attól nem tartok, mert Szolnokon mind valamennyit
bevetem a kályhába, hogy ha elfognak, nálam ne kapják. Nem
nagy tüzet ad ugyan ki, de az én hátamat meglehetősen borsód-
zásoktól menti meg. — Szólott a nagy férfiú tréfásan és ivott.

— De hát ez esetben kár is kegyednek Pestre befáradni,
ha depescheit már Szolnokon utba igazítja.

— Hm. Nem csupan ez irományokkal vagyok küldve.
Látja ön a többi közt ezt a rózsa-szinű levelkét, ez bizonyosan
nem statustitok, ugy-e bár?

— Ugy gondolom.

— Találja ki, ki küldi e levelet?

— Kis Péter? — nem az. — Nagy Pál? — az sem. —
No ugy nem találom ki, hogy kicsoda?

— Haha! hát nem ismeri az irást? Hisz ez a miniszter ur írása.

— Valóban az övé.

— Igen ám, ő ezt egy szép hölgynek küldi. Hanem ez titok.

— Tudom. Bizonyosan valami finom összeesküvés.

— Dehogyan az. A miniszter szerelmes. Egy hajfűrtét küldi e levélben ama szép hölgynek. Ezzel kell Pestre bemennem minden héten egyszer.

— Tehát azért van ő olyan kopaszra lenyirva?

— Azért ám, az a szép hölgy pedig rendesen a kandallóba veti a levelet olvasatlanul, egyszer már le is dobott a garádicson, azóta csak a portásnak kézbesitem. Szólt a nagy férfinak ama kis compediumban őszintén, és ivott.

— De hát visszatérőben nem veszik öntől számon hivatalos eljárását? kérdém.

— A status dolgaiban tetteket senki sem, hanem a miniszter ur a maga levelére annál inkább sürgeti a választ. Én azonban megveszek Pesten a fodrásztól egy csinos hajfűrtöt s válaszúl azt hozom neki vissza, mit is ő rendesen arany medailonba zárva az inge alatt visel.

A testileg kicsiny férfiú rettenetesen kezdett ez ötletre nevetni, jó kedve csupán az által zavartatván meg, hogy a kocsmáros és pinczérei bejöttek teríteni, mire ő ismét előkelő minákba kezdte szedni arcát, szidta a pinczéreket, hogy miért olyan lusták, már egy órája, hogy itt van, még sincs semmi. E philippica csak azért volt megkezdve, hogy legyen oka a testileg kicsiny férfiúnak egyik óráját a másik után kihuzni zsebéből, azokat füléhez tartani, felhuzni s más egyéb módon fitogatni.

— Szép órák, mondtam.

— Hehö. Elhiszem azt. Egyik nyolez köre, másik tizenhatra. Minő emaille! Zichy-féle mindakettő.

— Igen? Res servando non servabilis?

— Harmincz forintért vettem mind a kettőt, testvérek közt is megér egy háromszázat. Nem tubákol ön?

E kérdés csak azért volt hozzám intézve, hogy legyen miért egy gyönyörű burnótszelenczét előhuzni a zsebből, mely egyetlen achatból faragva, s arannyal gazdagon befoglalva, egyike lehetett a muzeumi ritkaságoknak.

— Ez is res servando non servabilis?

— Igen, hat forintot vevém, már ígértek értük hatvan aranyat. Ez a gyűrű is onnan való, de ezt nem vettem. Valóságos opál, ritka nagyságu, ezt Laczi adta, mikor lakatost hoztam neki, hanem ez statustitok, ezt, megbocsát ön, de el nem mondhatom.

Hozták az ebédet. A kis férfit neki ült, magam pedig elmentem egy helybeli ismerősömet felkeresni. Egy óra múlva vetődtem haza. A kis férfit akkor is ott ült, előtte üres tálak és üres poharak. Már ekkor annyira volt, hogy nem ismert rám.

A kocsmáros számolta az étkek árát, én pedig azt vettem fel magamban, hogy ha a nagy férfit ily módon látta hozzá, mennyi idő alatt enne meg egy nyolczvan ezer főből álló ellenséges hadsereget munitió és patrónás nélkül?

Végre kitámolygott a haza egyik megmentője várakozó furmányosához, köpenyét, kardját, táskáját odabenn felejtve s azokért egyenként küldözve be a fogadói szolgálkat. Mikor elvégre már fenn ült, még egyszer leizent, hogy hívják ki már azt a részeg gazember futárt onnan belülről, mert ő nem vár egy percig sem reá tovább, s csak miután esküvéssel bizonyították neki hogy az a futár ő maga, resignálta magát jelt adni a kocsisnak az indulhatásra.

Percz múlva elnyelte a porfelleg rohanó szekerét. Az ajtóban álló nénemasszonyok ezer áldást sóhajtanak a haza egyik megmentője után, ki oly sietve rohan és a haza üdvét viszi magával. Isten veled hőkeblű utazó.

Si tibi terra levis. Azaz, hogy a szekerednek.

* * *

Ezenben furcsa dolgok kezdtek történni Debreczennek városában.

Estenként egy piaci boltban transparent felirat előtt lehete látni egy sereg minden szörű színű embert, a holott is egy kis fél ives lapocskát árult egy kis kerekhasú könyvárus jó három krajczárért igazi pénzben.

E három krajczárért csodadolgokat olvashatott az ember.

Nem volt az előtt semmi szent, még a miniszter ur maga sem. Ki előtt félelmesen hajolt meg az egész országgyűlés, ki

imponált a kormányon, ki parancsolt egész Magyarországnak, azzal egy kis, tenyérsi, sajtóhibákkal teljes ujságocska szembe mert állani, hogy egyetmást számon kérjen tőle.

Az eset oly hallatlan volt, mint csudálatos.

Hogy egy kis, sajtóhibákkal teljes garasos lap a korlátlan hatalmu miniszter hajába merjen kapni.

Minden elkövetetett, hogy e botrány megszüntetessék.

Fenyegettetének a lap kihordói, hogy agyonköveztetnek, de e fenyegetés nem hozathatott teljesedésbe azon csekély okból, miszerint az ehez megkivántató köveket harmincz mérföldnyiről kellett volna oda szállítani.

Tartatának egyenlőségi gyűlések, miknek resultatuma azon kegyes ohajtás lőn, hogy bárcsak itt folyna a Duna, hogy azon lap íróit bele lehetne hajigálni.

More patrio követeltetett a cautio, ugyanakkor, midőn maga a kormánylap sem tette azt le. Mind hiába, másnap a cautio is készpénzben le volt téve.

A lap ócsároltatott uton útfélen sajtóhibái és vádjai miatt. Hasztalan, másnap még több sajtóhibát s még több vádat hozott a miniszter ellen.

Indittattak meg ellene hasonló formatumban fogdmeg lapok, a miniszter ur saját vezetése mellett, hanem az előfizetők nem sokára instantiát adtak be hozzá, hogy fordittassa le magyarrá, a mit ír, mert persául nem értenek.

Utoljára nem volt mit tenni egyéb, mint az országgyűlés elébe adni a dolgot s sajtópert kívánni a méltatlan rágalmak ellen.

A szerencsétlen ujság földig gázoltatott. A fekete földig! És elrendeltetett ellene a szigorú, törvényes vizsgálat.

A vizsgálat soká tartott, a sajtóhibás lapocska azzal vádolta a minisztert, hogy nem bánt tiszta kézzel az ország által reá bizott vagyonok körül.

A dologság borzasztó volt. A vizsgálat igen sokáig tartott.

A mely nap a vizsgáló bizottmány referálandó volt, már azt előre tudta mindenki. A karzatok tele voltak uri hölgyekkel, kik már reggel hat órakor beültek, hogy helyet kapjanak.

Künn a piacon nézdelték a helyet, hogy hol fogják felállítani az akasztófát, hány foga lesz annak, hogy minden ujság-író rá férjen, a ki a minisztert bántotta?

Tulajdonképen csak az volt még kérdés, hogy valjon akasztatni fognak-e azok, vagy guillotinoztatni?

A várvavárt óra végre megérkezett, az ülés megnyitott.

Jelen voltak a miniszter ur és párthivei, magasan ragyogó ábrázattal, fenhangon kaczagva, handabandázva és ingerkedve.

Jelen voltak a meggázolt férfiak is, kik mertek a miniszter ur ellen szólni, meghúzodva, lenézve mindenkitől érdemeik szerint. Hátraültek szegények és lehúzták fejüket, hogy szemeik ki ne égjenek a szégyen miatt.

Felállt végre a vizsgáló bizottmány elnöke. Alacsony ősz ember, becsületes magyar arczczal s elmondva vizsgálatai eredményét, feszült várakozás közben, előadását azzal rekeszté be: hogy a megvizsgált holmikon kétségtelen eltulajdonítás nyomai látszanak.

Az emberek egymásra néztek, összevissza hüledezve, hallgatás lőn, a szűnyogröpiést meg lehet hallani.

Az ősz férfiú azt hitte, hogy nem fejezte ki magát elég világosan s ujolag ismétlé.

— Itt nem vétkes hanyagság, hanem világoslopás kérdése forog fenn s kezével esetleg-e vagy készakarva? egyenesen a miniszter felé mutatott.

Az, mintha egy sulyokkal csaptak volna a feje lágyára, hanyatt esett székében és néhány perczig meg volt halva.

A mint föleszmélt, azon vette észre magát, hogy egyszerre tizen beszélnek hozzá.

A ki csak szóhoz juthatott, válogatva, nem válogatva a szót, szidta, mocskolta, s legjobban szidták, mocskolták elvbárátai, kik mindent elkövettek, hogy e tett részeseinek ne látszassanak.

Végre a sok tépés, marczangolás és püfölés után szóhoz juthatott ő is, de ekkor meg oly füresákat beszélt össze-viszsa, hogy mindenki elkezdett rá fenhangon kacagni.

A publicumnak mindegy volt, akárkin történt a scandalum. Látvány volt elég. A scena váratlanul ugyan, de azért drolatique végződött.

A miniszter e felvonás alatt tökéletesen pulverizáltatott.

Midőn a teremből eltávozott, az ugyane nap kinevezett főápolóné nyújtá neki karját támaszul, mire a debreczeni civis azt

jegyezte meg, hogy a főápolónő a legelső massacirozott sebesültet hivatalos gondviselése alá veszi.

Látszott tagadhatlanul, hogy e jelenés után az országgyűlés nyakára nőtt a miniszter urnak.

Estig tartott a privát konferencia a rendőri szálláson ez eset után s még azon éjjel gyors futár küldetett titkos missióval Hetveni urnak utána.

*
* *

Meredek havasok állják körül Abrudbánya városát. Hegy hátán hegy, mint megöszült óriások, emelkednek szerte hóval fedett ormok, miknek szakadékein feketésen zöldel a hóban lakó fenyő.

A sziklákon járatlan ösvények vezetnek keresztül-kasul, néhol a hegyek éles gerincein futva végig, honnét a ködös mélység fenekét nem látni, másutt meredeken alig tartó lépcsők viszik tovább a veszélyes utat mélybe és magasba, a tajtékot verő hegyi patak mély örvénye fölött egyegy keresztül döntött farávetődő törzse az átvezető hid. S lenn, lenn a viszhangzó mélységben egy egyenes ut visz két magas sziklafal között, keskenyen, rögzösen a bányavárosig.

Ez uton látjuk haladni Hetveni urat az ő csapatja élén.

A csapat rendetlen, utjában lármáz és verekszik, ruházata a hány, annyiféle, hanem a tiszt urak, kik világért sem elegyítik magukat a közkatonaság közé, annál ragyogóbbak, öltözetük piros prémes zöld dolmány ezüsttel és vörössel, a hol csak lehet, kihányva. Maga Hetveni ur arany gallért visel.

Csupán egy kis csapat tart szigorú rendet. Vezérük fiatal, komoly, lelkesült arcú ifjú, maguk a fiúk mind oly érettek, oly okosak. Tán mindnyájan egy tanoda egykori tanítványa. Sora-kozva mennek, hangot csak lépéseik tactusa ad.

Utánuk ismét ágyúk és ágyúszekerek, mik körül sem tűzér sem fedezet.

Hetveni ur meghallá, hogy a magyar kormány a békülni kész románok lefegyverezésével foglalkozik Abrudbányán, s rögtön sietett oda hivatlanul, kéretlenül, az alku pontjaiba beavatkozandó.

Még eddig a merre járt, a legjámborabb oláhok közt, kik soha a magyarra egy rossz tekintet nem vetettek, mindenütt

sarczot vetett a békés falvakra. Tudta, hogy az oláh pórnök arany és ezüst pénzeket viselnek felfűzve. És gyűjte aranyat és ezüstöt.

Most ugy hívé, itt az idő Abrudbányára jönni, hol hite szerint sok aranynak kell lakni, miután az oláhok leteszik a fegyvert. Azelőtt nem igen volt passiója őket meglátogatni.

A románok nagy része e közben már megadta magát, s fegyvereit a békekövet kezeibe tevő, ki erős szavakkal ígérte nekik a multak feledését és közbocsánatot, ha ezentul békében maradnak.

A békülés legszebb folyamában érkezék meg Hetveni ur éhes csapatjával s saját kinesszomjával s megállítja az alku-dozásokat.

Követelései botrányosak voltak.

Magyar vagyok, nem akarom azokat leírni.

Elég annyit mondanom, hogy azokat saját békekövetünk undorral utasítá vissza.

A guerillavezér azonban nem volt az az ember, ki szép szavakra hallgatni szokott.

Fegyvereseit azonnal csatarendbe állítá, bevezette a fegyverlerakás színhelyére s a fegyvertelen oláhok közé lövetett vele.

Ha egy századdal később mondaná el valaki eényt, azt felelnők rá, nem, az nem igaz, ily alávaló tett magyartól nem származhatott soha! De emlékezetünk még nagyon élénk s a mik ezután következtek, sokkal inkább el vannak terjedve, mint hogy valamit el lehetne belőlük titkolni.

E galád megrohanásra, mintha a föld okádná ki a harczo-sokat, ezrei és ezrei támadtak elő a fegyveres románoknak a körülfekvő bérceken, kik gyanusan várták a békülés kimenetelét s még nem tévők le a fegyvert, s most boszura lobbanya fogták körül a guerilla-sereget, mint egyetlen jelszóra, kürtök rivalltak mindenfelé s vérengző ordítás.

A békekövet még csillapítani akarta őket, de azt mint árulót darabokra tépték s a guerillákat beűzték a városba.

Ha katona lett volna, ha magyar lett volna, utolsó csepp vérig védte volna a védetlen várost, melyre vészt, pusztulást idéze, de nyomoru kores volt a silány s meg sem állapodva futott serege előtt, meg sem állapodva, hátra sem nézve, hanem karddal vagdalva azokat, kik előtte akartak szaladni,

Csak egy csapat nem futott el, csak egy csapat állt ki a fenyegetett város védelmére, a komor, hallgatag ifju kis serege.

Kétszer nyomta vissza a százszor nagyobb tulcrót, míg végre az oláhok elfoglalták ágyuit.

— Ne hagyjuk ágyuinkat fiuk! kiáltá megvillantva véres kardját az ifju hős s elszántan a küzdő tömegbe rohant. Még egyszer elverte őket ágyuáról, tért hagytak körüle s csapatja körül a viasszaszórt oláhok, s azután felülről a hegytetőről kövekkel hajigálták őket agyon.

Igy esett el korunk egyik legszebb tehetsége, kiben oly forró szív, oly magas észszel volt párosulva, hozzá és seregéhez nem méltó csatában, ágyuit és becsületét védve.

Ez ifju hős — Vasvári Pál.

E rövid ellenállás után a felbőszült nép a martalékul vetett városra rohant.

Mi történt azután? Ne kérdjétek.

Azt tudni nem jó emberi léleknek.

Fátyolt reá, sűrű fátyolt. Beszélnek úgy is eleget a kihulló könyek a kihullott vérről.

Hetveni ur 1600 főnyi csapatából — hatvanad magával menekült meg, a többi a szorosokban agyonköveztetett, anélkül, hogy csak egy puskalövéssel védhette volna magát.

Abrudbánya most leégetett laktalan rom.

Néhány nap mulva felkötött karral részvétgerjesztőleg járt Debreczen utcáin Hetveni ur papagájszin uniformisában.
... És a miniszter urnak rettenetes roszt kedve volt.*)

Ez utóbbi eset nagyon elevenig ható csapás volt a miniszterre.

Nem ilyen véget szánt ő a gonddal és előnyökkel szervezett guerilla-csapatnak.

Mint hajdan Napoleon, úgy akart ő megjelenni ezek szuronyai mögött az ellene támadt országgyűlésen, de kegyencze elrontotta a tervet.

Még egy desperatus kísérletet próbált azután meg az országgyűlés ellen, de az is siralmas eredménnyel végződött.

Lázító cikkek iratott bérencz lapjaiban saját sanscrit nyelven és még sajátabb sansesprít modorában az országgyűlés

*) E leírás nem történelmileg hű; de az eset után így volt az elbeszélve Debreczenben. J. M.

tekintélye ellen, melyben annak feloszlatását sürgeté, még pedig rögtöni feloszlatását, nehogy ideje maradjon az ő fejére kimondani az ítéletet.

De pórul járt ezikkeivel, mert az országgyűlésen megmosdatták értük és nem törülgették meg utána, a herculesi nemzetör generalis plane oly névvel nevezte őt minden circumscriptio nélkül egész pereputyjával együtt, hogy e kifejezést az elnök imparlamentarisnak nyilatkoztatta, de melyet a jelen volt publicum osztatlan applausussal fogadott.

A czikkiró, hogy mind ezek általi sértetlenségét s egyzersmind az egész gyülekezet iránti lenézését kitüntesse, a tartott szelemi püfölések közben felkapaszkodott a gyűlterem contignációs kathedrájába s onnan kaczagott alá, fejét mindenféle oldalra billegetve, mint egy gypsy pagódlí, mindaddig, míg a sértegetett rendek elkezdtek neki mogyorót hajigálni fel, mint szokás a menageriakban kalitkázott bohókás evetkének és tengeri macskáknak mogyorót hajigálni.

Erre megszégyenlette magát és lekotródott.

Ez történt ápril 12-én.

Másnap ki kelle mondatni az ítéletnek a hűtlen miniszter fejére, kinek letüntetével, a kormányon elhatározó majoritásban maradandott a békepárt; de másnap és harmadnap egészen más dolgok történtek Debreczenben, miknek auspiciuma alatt a miniszter gyönyörűen menekült.

Volt-e e másnapi eseményeknek összeköttetése az előbbiekkal vagy sem? Miért kellett azoknak közvetlenül másnap bekövetkezniök? azt mi nem akarjuk feszegetni, annyi bizonyos, hogy azok megtörténte után a minisztert a gyémántokért senki kérdőre nem vette.

*
* *

Hová levétek ti napjai a ragyogó dicsőségnek, hová lettél te hőstettekben gazdag időszak, te hír mámorával ittas év?

Elmultatok, elenyésztetek.

Hová levétek ti hősei az új historiának, kiknek neveit két világrész tanulta kimondani?

Elvesztetek, gyászos, nyomoru halállal, nem a harcmezőnek dicső halálával.

Hová levétek ti szellemóriások, kik ujja akartátok alkotni a világot?

Nyögtök lánczok között, vagy futva bujdostok, elhagyva nőt, gyermekeket, hazát, elhagyva az ősi hajlékot, s elhagyatva örömtől, reménytől!

Hol vagytok ti thermopilaei hősök, fiai az ifju hadseregnek!

Idegen tartományokban érdemjel - fosztottan bűnhödtök nem önbűnötökért.

És ti, kik sohasem szerettétek, csak szoptátok a hazát, kik játszottatok mindennel, a mi szent; ti a szabadság hamis profétái, hol vagytok, mint folynak napjaitok?

Farsang van. Mulattok ugy-e bár!

S a j ó.

Utóhang.

Eddig terjednek forradalom alatti irataim, a mik azon években mind nyomtatásban megjelentek.

Most már csak historiai adalékok számába mennek azok: értelmük, a korszakkal együtt, mely őket szülte, elenyészett.

A jelen kor a nyugodt alkotás, a békés kifejlődés aerája. A jelen nemzedék feladata csendes munkával építeni a multak romjai helyébe; se társadalmi, se politikai forradalom nem létezik ránk nézve.

Ma az ország és a trón érdekei egygyé vannak forrva s egymástól se külön nem választhatók, se szembe nem állithatók.

A két birodalom s annak uralkodója egyedüli jó barátjaikat és biztos szövetségeseiket egymásban ismerték fel. Oktatójuk a történelem s a tandíj drága volt. Nem fogják azt elfelejteni.

Azon a hangon, melyen 1848/9-ben irtam, nem fog Magyarországon többé irni senki. Ez meggyőződése — és imádságom.

»Hang« az már csupán; nem »érzelem« többé. — Akkor az volt.

Még egy történelmi adat feljegyzésével tartozom az olvasónak, ki e műveimet kegyes volt végig lapozni?

Hogyan lehetett az, hogy a rémuralom, mely a forradalomban részvételért oly szigorúan osztotta bűntetéseit; a sajtó kezelőit nem üldözte soha? Ha így irt a »békepárt« egyik szóvivője, hogyan irhattak még azok, a kiknek ez »béke-zsolorzsma« volt, s vele szembe álltak?

Elmondom.

A forradalom bevégezte után egyik közvádoló igen is állított fel saját kategoriát az írók számára is; s harmincznégy magyar író jelölt ki, mint a kivégeztetésre érdemeseket; köztük e czikk íróját is. Ekkor egy másik közvádoló (Kossalkó János) egy terjedelmes emlékiratot nyújtott be az akkori kormánynak, melyben történetihíven kifejté, hogy a magyar forradalmi irodalom semmi egyebet nem tett, mint viszhangját adta az akkori közérzületnek: nem volt az vezetője, csak tolmácsa a forradalomnak.

Ezen emlékirat meggyőző indokolásai folytán lett mellőzve az egész categoria az írók részére s a forradalom alatt irt műveiért még idézve sem lett a kijelölt harmincznégy legemlegetettebb magyar író.

Már az 1850-diki véstörvénytől előtt, alig fél évvel a forradalom befejezése után; jogelvet képezett az a felfogás, hogy az 1848/9-diki irodalmi művek csak történelmi adalékoknak tekintendők.

Nagy része azoknak még abban az évben egy gyűjteményben reprodukálva is lett s az akkori kormány engedte azt megjeleni, mint történelmi adathalmazt.

Többre ma sem tartanak jelen műveim igényt: — ennyire ma is.

Helyén találom itt még néhány szóval rövid vázlatát adni a forradalom második éve alatti viszontagságaimnak.

A néphit azt tartja, hogy a mit az ember új év első napján tesz, azt fogja aztán tenni az egész esztendőben. Ez rajtam beteljesült. 1849. jan. 1-jén elkezdtem futni. Ez volt aztán az egész év rende rám nézve.

Debreczenből, a mint a magyar seregek Pestre bevonulását megtudtam, siettem ide haza, s azonnal megkezdtem a Pesti Hirlapot szerkeszteni; s azonkívül a Debreczenben hagyott Esti Lapoknak levelezni. Néhány nap múlva családom is követett; de nem soká volt helybenmaradásunk. Buda ostroma s Pest bombázatása utolsó napjain nóm Nyáregyházára küldtem Nyáry Pál rokonomhoz, s néhány nap múlva magam is utána mentem. Buda bevétele után az Esti Lapok is Pestre kerültek s akkor aztán két lapot szerkesztettem. Ludassy Mór volt a segédszerkesztőm. E lapokat nem találom már sehol: azt tudom, hogy keresztes-háborút hirdettünk az oroszok ellen. Egy este, mikor az oroszok már Hatvanban voltak, L. M. barátom azzal a hírrel örvendeztet meg, hogy Ledru Rollin (!) háromszázezer francziával kötött ki Triestben. — No ha Ledru Rollin még csak Triestben van a maga háromszázezer francziájával, akkor nekem jó lesz Pestről odább mennem. Vettem a puskámat, búcsút vettem a családomtól s mentem — nem tudom hová. Az uton összekerültem Nyáry Pállal. Elfogott s arra a kérdésemre, hogy mit tegyünk most? megtanított egy tréfás népdalra, mely így kezdődik: »Szalad a kutya Szeged felé!« Ezentul Pestmegye tisztkarával utaztam együtt. Kecskeméten közgyűlést tartottunk s megtettük Kecskemétet Pestmegye középpontjának. Három nap múlva kerestünk

neki más középpontot: Vadkertet. És így tovább: egész Szegedig.

Szegeden a legnagyobb elbúsulás közepett feltaláltam nőmet. Egy kedves iskolatársam Zabolay István, utánam hozta őt Pestről, messze lekerülve az ellenséges táborok elől. Az újabb veszített harczok után ismét futnunk kellett egész Aradig, négyen voltunk együtt: Kőrösy Sándor hadbíró barátom (most jogtanár Pápán) és feleségeink.

Aradról elindultunk Nyáryval Görgeit keresni. Őt feltalálva, nőm Schodelnével együtt Gyulára ment Erkel Ferencz orvostudor testvéréhez, mi vissza a magyar sereggel Aradra. A temesvári veszített csata után még jelen voltam az ujaradi rövid ütközetben s aztán mikor mindennek vége volt, ismét egyedül álltam az utczáin.

A gondviselés ismét egy politikai antagonistámat küldte segélyemre. Kossuthnak egy közeli rokona s titkára Rákóczy arra az ötletre jött, hogy ő se ki nem szökik az országból, se meg nem adja magát; hanem félre teszi magát okosabb időkre; vett szekeret, lovat, maga felöltöztött kocsisnak, engem felvett utasnak, keresztülhajtott vakmerően az egész szemközt jövő orosz táboron. Az oroszok meg sem szólítottak bennünket. Így jutottunk el Gyulára. Ott nőm egyedül volt, már Schodelné eltávozott. Vele együtt menekültünk egész a borsodi Bükk rengetegéig; hol egy ismeretlen völgy rejtett falujában Tardonán Telepi sógora, a derék becsületes hazafi, Csányi Béni birtokos vendégszerető hajléka fogadott be. Itt éltem öt hónapig és festegettem. A külvilágról nem tudtam semmit. Nagy jótemény volt ez. Csak nőm tudta hollétemet s többször meglátogatott itt, a rossz hirt elhallgatva előttem. A

komáromi kapitulációkor Szigligeti testvére, honvéd-
őrnagy az én nevemet is beíratta a kapituláló őrsereg
közvételei közé s nevemre szóló Geleitscheint hozott
nőmnnek, ki azt maga hozta el nekem.

A halálbüntetés alól tehát már ki voltam szaba-
ditva. De Pestre csak később volt tanácsos visszatér-
nem; akkor is álnév alatt, álöltözetben, idegen ut-
levéllel, s hónapokig nem hagyhattam el a szobát.
És így beteljesült rajtam a közmondás, hogy a mit
az új évben tettem, az esztendő utolsó napján vé-
geztem el.

Egyáltalán ez évben annyi gondviselészerű eset
történt velem, hogy lehetetlen theosophistának nem
lennem.

Már a 48-iki őszi hónapokban azt izente nekem
Pázmándy, hogy engem bizonyosan fel fognak akasz-
tani, ha a magyar kormány nem; hát az osztrák. S
csaknem beteljesült a jóslat — ő rajta magán, kit há-
romszor állítottak a bitó alá: kétszer az egyik, egyszer
a másik kormány. S ez rajtam is megtörténhetett
volna.

Noha a hőstettek mezejét nem kerestem, még is
minden veszély utólért, lecsapott mellém és sértetlen
hagyott. Pest bombáztatásakor a lakásom melletti föld-
szinti házat szétvetette a bomba, hogy két fala kidült;
s a Landerer nyomda előtt szerkesztőségem ablakait
zúzták be egy másik darabjai. Az első halottja a vár-
ostromnak mellettem esett el a dunaparton, ágyu-
golyótól találva, s Szegeden épen akkor, midőn a vá-
rosházra mentem útlevelem láttamoztatásáért, repült a
légbe a lőporraktár s az egész tér terítve lett szétszórt
tégladarabokkal, míg a légben ezernyi bomba pattogott
szét egyszerre. Engem egy sem talált.

S mikor mindnyájan elbuktunk, mikor jó barátaim nem segíthettek rajtam többé; akkor védelmemre keltek az ellenségeim, s megszabadítottak azok.

Ez érthetővé teszi, miért nem tudok többé s miért nem tudnék többé »ugy« irni, a hogy e kötetben foglaltak vannak írva?

Csendes ember lett belőlem.

Jókai Mór.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PH
3260
A3
1875

Jókai, Mór
Forradalom alatt írt
muvei, 1848-1849

